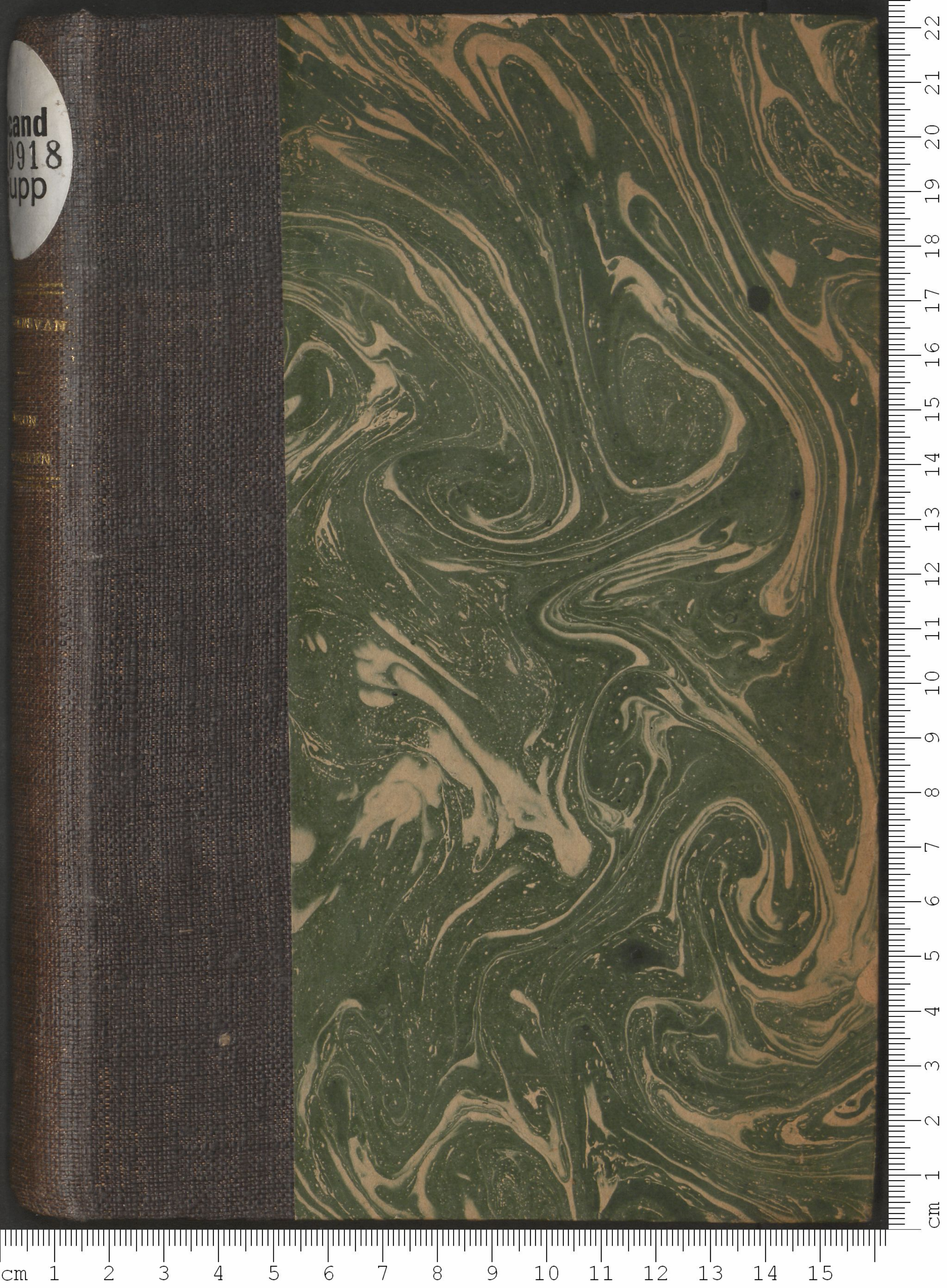
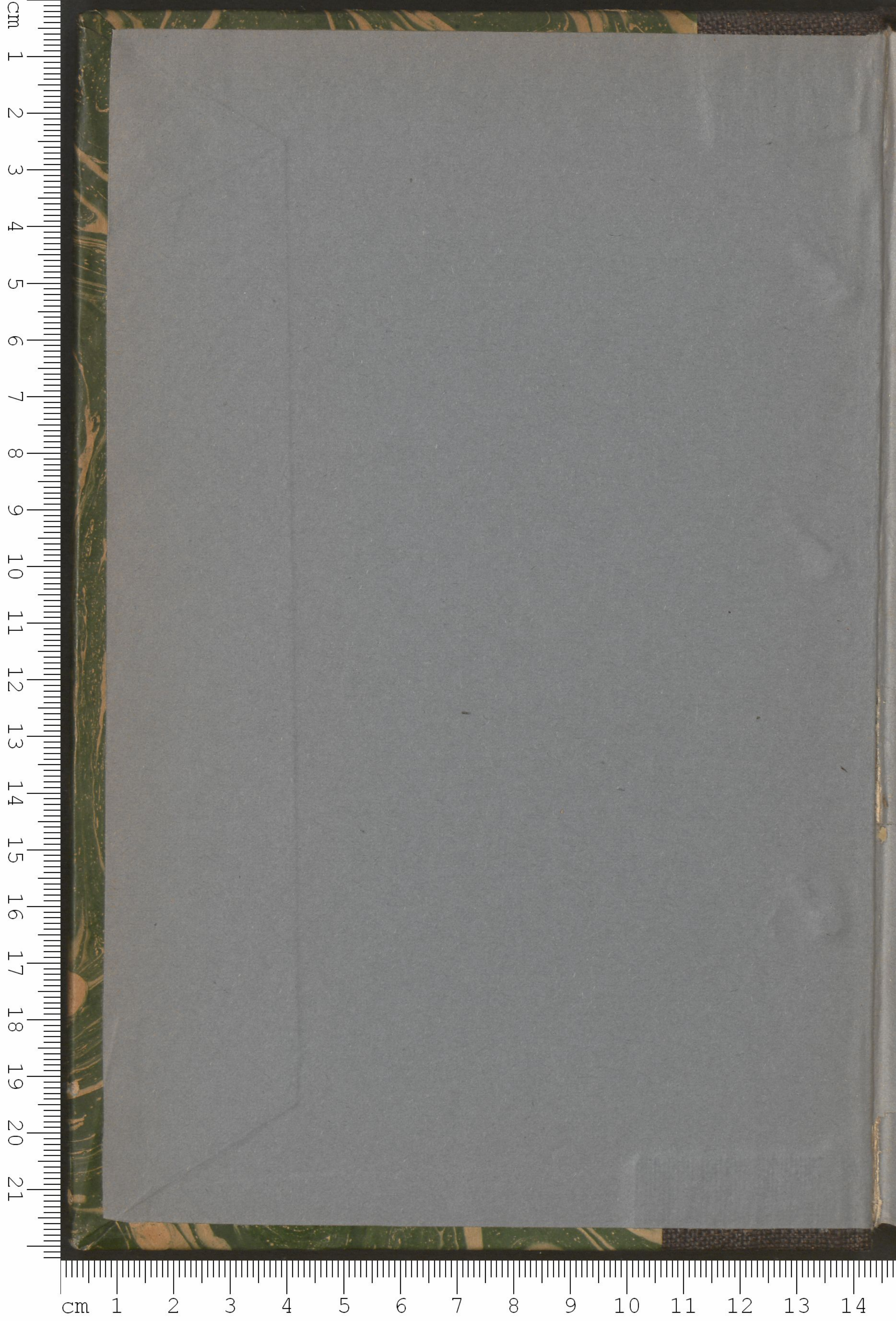
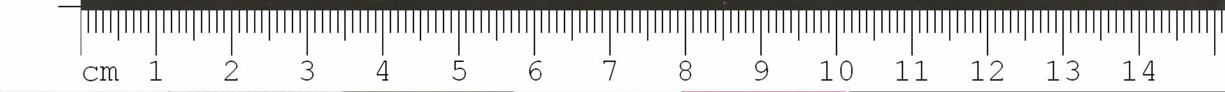
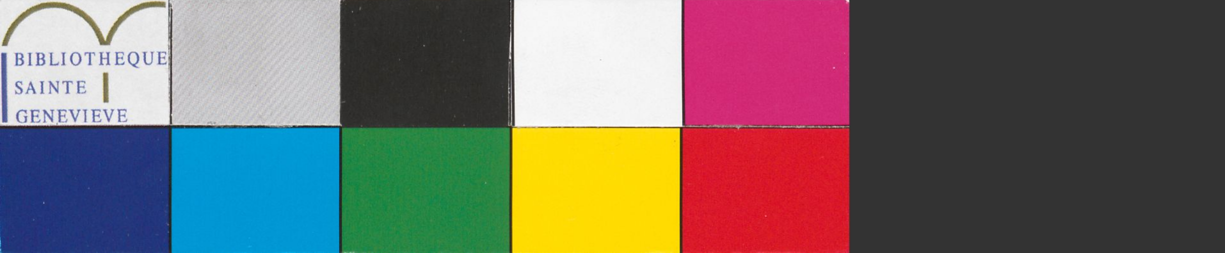
NORDENSVAN

EGRON
LUNDGREN

cand
0918
upp

cm 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14

BIBLIOTHEQUE
SAINTE
GENEVIEVE

EGRON LUNDGREN

RESESKILDRINGAR, ANTECKNINGAR OCH BREF

SAMLADE OCH UTGIFNA

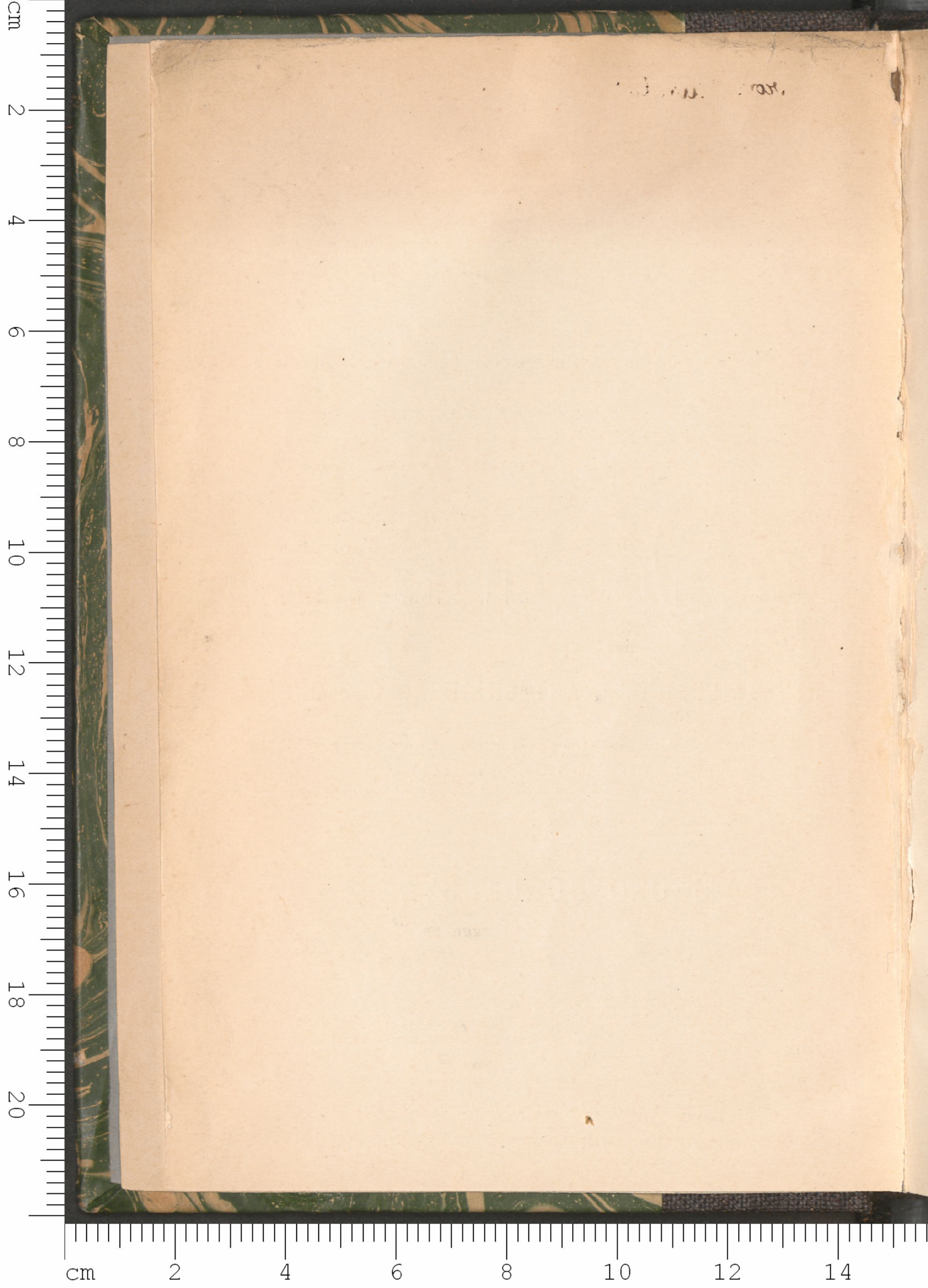
AF

GEORG NORDENSVAN

STOCKHOLM. ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Pris 4. 25.

EGRON LUNDGREN

EGRON LUNDGREN

RESESKILDRINGAR, ANTECKNINGAR
OCH BREF

SAMLADE OCH UTGIFNA

AF

GEORG NORDENSVAN

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1905

Några inledande sidor.

»De papper, som jag låtit trycka, voro endast en lek på lediga stunder med pennan», skref Egron Lundgren till excellensen Manderström, då han blifvit tillerkänd Svenska Akademiens medalj som belöning för *En målares anteckningar*.

Man kan ej annat än förvånas öfver att en så flitig man hade så mycken tid öfrig till lek med pennan och att lusten att skrifva aldrig slappnade och idéerna aldrig tröto. Det hade blifvit en vana och ett behof för honom att kasta sina intryck och stämningar ner på papperet. Han skref för sitt nöje och för att roa sina vänner. men först och sist för att »stilla en lekfull fantasis nycker». Författaräran lockade honom föga. Halft motvilligt gaf han år 1861 sin kusin, fru Laura Grubb, f. Fåhræus, tillåtelse att trycka en del utdrag ur hans bref till sina närmaste i en liten upplaga som »naturligtvis» ej skulle få komma i bokhandeln utan var afsedd endast för vänkretsen (*Ur Egron Lundgrens bref till hemmet*). Själf visste han ej hvad som stod att läsa i den boken, förr än han fick den färdigtryckt i sina händer. Några år därefter började han — på uppmaning af sina släktingar — fundera på att själf utgifva några af sina »gamla papper», och så

utkom 1870 *En målares anteckningar. Italien och Spanien.* Därmed var Egrons plats i vår litteratur gifven som den främste författare bland våra konstnärer. 1872 utgafs boken i ny upplaga, där åtskilligt från första upplagan är uteslutet men annat tillagdt. Samma år utkom *Indien* och 1873 *Lediga stunder i främmande land.* I tidskrifter och kalendrar ha dessutom några af Egron Lundgrens anteckningar och bref blifvit offentliggjorda, men någon samlad upplaga har man ej hört af.

Här framlägges nu ett större urval ur hans litterära kvarlåtenskap. Så rikligt som materialet är, har en gallring varit nödvändig. Urvalet har varit vanskligt nog, och jag vågar ej påstå att det ej bland det ratade finns lika läsvärda sidor som de här upptagna. Uppgiften har varit den att, med undvikande af det som är tryckt i *En målares anteckningar* och i den ofvannämnda brefsamlingen, upptaga det som klarast och lifligast belyser Egrons personlighet liksom hans utvecklings gång. Han är en spirituell, liflig och alltid roande skildrare af allt, han ser i lifvet, och hans lif är ganska brokigt och omväxlande. I sina bref och dagböcker ger han dessutom en ytterst fängslande och nyansrik karaktäristik af sig själf, en okonstlad, uppriktig, alltid rättfram och pålitlig bild af hurudan han är och huru han under årens lopp förändrar sig under inflytande af den förvandlingens lag, vi äro underkastade. Det är en intressant personlighet man i honom lär känna. Han har sina sidor visserligen, man tar honom ej alltid på den kvist, därifrån hans röst senast blifvit hörd — han vore i själfva verket mindre mänskligt intresseväckande, om han vore uteslutande en mönstergosse, som aldrig handlar i strid med sina grundsatser och aldrig vågar ett hopp utanför dem. Han

är någon gång inne i förhållanden, som han själf kallar »kulörta», och han älskar allt som är lif, färg, känsla och lidelse och afskyr allt som är ljumt och halft, men fast hans blod sjuder »som ett litet Trollhätta», så tappar han aldrig »sitt sunda svenska förstånd» och låter sig aldrig — ty en gång är ingen gång — infångas i trassligheter med vidtgående konsekvenser. Han är hvad man nu för tiden kallar en *lefnadskonstnär*, han uppfostrar sig till att lefva efter sin egen läggning, lefva sitt eget lif med själfutveckling som mål, bringa sitt yttre lif i harmoni med sitt inre. »Den största konsten här i världen» — så lyder en af hans sentenser — »är att kunna njuta hvarje ögonblick på det bästa sätt, och den är lycklig som är mästare häri.»

En närmare karaktärsanalys vore här öfverflödig — den må läsaren göra själf med ledning af både det som står *på* och *mellan* raderna i hans skrifvelser. Jag skall inskränka mig till några lefnadsdata och till ett par helt kortfattade antydningar om hans utvecklingsgång, sådan den belyses af hans efterlämnade papper.

— — — — — — — — — — — — — —

Egrons fader, sidenfabrikören Erik Lundgren, var född 1775 och dog 1823, modren, Maria Elisabet Fåhræus, föddes 1783 och dog 1846. Föräldrarnas giftermål hade ägt rum 1805. Modrens fader (f. 1753, d. 1816) var handlande i Slite på Gottland, mormodern, Karin Sturzenbecker, född 1762, lefde till 1841. Som barn hade Egron besökt morföräldrarnes hem — på en papperslapp har han skrifvit följande rader:

»På den tiden tillhörde det största stenhuset på Slite vår mormor; men om det var det största där på orten, var det därför icke något palats utan helt simpelt ett tvåvåningshus, tämligen rymligt, städade rum på nedra botten

och en finskurad trätrappa ledande till öfre våningen, där stora salen var ljus med många fönster. Där fanns det porträtter af min mor som flicka i hvit klädning och kort lif, pastell i oval ram, och en samling silhuetter af släktingar i små förgyllda ramar. Öfver klaveret hängde landskapsstycken, broderade med silke på hvitt taft i glas och ram, omkring en gammalmodig spegel, öfverdragen med gas för flugornas skull. I spiseln var det syrener med friska löf, i fönstren blomkrukor, på bordet törnrosor i vattenglaset och i farstun ända ut på trappan granris.»

Egrons fader hade sin affär vid Packartorget (nuv. Norrmalmstorg). Egron skrifver den 25 dec. 1866 till sin broder Mildhog: »Det grufliga gamla magasinet under gatan och midt i rännstenen var en verklig mördarkula, som tagit lifvet af min far, Janne Schönherr, Edvin, Willgott, Frida, Gustaf och många fler.» —

När Egron, 23 år gammal, reser utrikes 1839, är han en välartad familjegosse med god uppfostran och solida grundsatser. Han är dessutom liflig och vaken, gladlynt, sjunger visor och kan skrifva dem själf — bland hans efterlämnade papper finns en del nätta vers, inlagda i ett omslag med påskrift »När jag var ung». Han är idéellt och poetiskt anlagd, en liten smula naiv men på ett älskligt sätt, i alla afseenden en sympatisk ung man.

I Paris stannar han i två år, både sommar och vinter. Han är flitig i sina studier, går igenom en »god och sträng kurs» hos Cogniet, grundlägger framför allt den djupa kärlek till de gamla mästarna, som växer sig allt starkare, ju äldre och mera erfaren han blir.

På hösten 1841 fortsättes resan till Rom. »Man rycker här på axlarna åt min förkärlek för Frankrike och för allt som tänder», skrifver han 2 dec. nämnda år.

Men Italien »har dock bildat mig mest.» Långt efteråt skref han att det var i rätta stunden han kom ifrån Paris, att hans »hyfsning» började i Florens på nerresan, att han i Venedig fick det första begrepp om färg, att i Rom den nordiska snön smälte ur hans ögon. Rom, säger han, är och förblir »en af mina käraste fosterbygder».

I 8 år stannade han i Italien. Många resor gjordes under denna tid inom landet, sommaren 1845 äfven en tur norrut till Wien, Prag och München — en resa som han omtalar som högst lärorik. Han innehar resestipendium från konstakademien i Stockholm från 1843 till 49 och ägnar sig »åt de högre konststudier, som för en historiemålare erfordras».

Redan 1842 var han på väg hem, men den gången fann han en anledning att vända i Venedig. 1849 anträder han sin hemresa på allvar — han skall dock först i förbigående se på Spanien. Där mötes han af helt nya intryck, som sätta honom i jämvikt igen — en af anledningarna till afresan från Rom var en roman, som han råkat bli den ena hufvudpersonen i, en roman som börjat »rosenskimrande romantiskt» men som slutade »i en sorglig prosa», hvilket allt håller honom »i ett odrägligt lynne» en liten tid. Han befinner sig emellertid nu i en ny värld, han kommer in i spanskt lif, lefver hela dagen eller rättare hela dygnet och glömmer sig kvar i Spanien i 4 år.

Denna tid betecknar ett afgjordt omslag i hans konststräfvan. Han studerar ej mera den stora konsten, tänker ej på att bli monumentalmålare, slår sig däremot på akvarellen och målar ganska lätt och lekande allt hvad han ser i det lif, han omgifves af — »för några orsakers skull mestadels hastverk af intet värde, lätta

fjärilar med granna vingar, af hvilka de flesta redan flugit till England,» heter det i ett bref från Sevilla. Han har blifvit vän med ett par engelska målare — framför allt med skotten John Phillip, en genialisk kolorist — och redan 1851 har han beslutat att utställa i London, för att där skaffa sig »förmånliga relationer». Landsmän träffar han numera så godt som inga, och den enda konflikt från denna tid, som han lägger på hjärtat, gäller hans ställning till hemlandet. Akademien, som bekostat hans studier under sex år, vill naturligt nog att han skall komma hem — det är ondt om lärarekrafter hemma, och man erbjuder honom en professorsplats. Han har att välja mellan å ena sidan ett lif i frihet och oberoende och å den andra det som vederbörande hemma anse vara hans enkla plikt mot akademien och det fosterländska konststräfvandet. Det är samma konflikt som spelat en så afgörande roll i Sergels lefnad, och som Thorvaldsen, Byström och andra klarat till egen fördel och ingens skada. Slutet på underhandlingarna blef, att akademien måste reda sig Egron förutan. För att använda ett par uttryck, som ej funnos på den tiden, så begärde man af honom en självförnekelse, och hans undanflykter inneburo en självhäfdelse.

Han ansåg sin skyldighet att i möjligaste mån utveckla sitt eget konstnärsskap gå framför skyldigheten att uppfostra den svenska ungdomen i antik- och modellteckning. Långt efteråt skrifver han på tal om dessa år i Spanien: »Länge trodde jag mig icke böra brådska och lättsinnigt öfvergifva ett sådant lefnadssätt och utbyta det mot den tomhet i sådana afseenden, som jag föreställde mig hafva att vänta hemma.»

Märk ordet *lättsinnigt* i detta uttalande!

Redan i hans bref från Rom-tiden tar sig hans fordran på frihet i studiet flere gånger uttryck — han betonar att han måste få arbeta så som det passar för honom, efter egna förutsättningar. Motviljan mot all undervisning, som sker mekaniskt, likformigt för alla utan hänsyn till olika individualiteter, växer till motvilja mot allt hvad akademier heter. Om deras otidsenlighet och skadlighet fäller han på äldre dagar hårda och hånfulla ord. En detalj att lägga märke till är hans förkastelsedom öfver *antikstudiet* för nybörjare i konsten — antiken är och blir för dem en tom och död form, dess anda kunna de på detta stadium ej förstå och tillägna sig.

Ett oblandadt godt intryck gör det visserligen ej att höra honom gnata på svenska konstförhållanden, på vår ringa bildning och våra små behof i den vägen, då han själf ej rör en fena för att bidraga till att arbeta på framsteg. Det har dock varit stunder, då han drömt om att kunna bli till nytta hemma, därom vittnar ett bref som i denna samling återgifves, till O. J. Södermark, och ett annat till brodern, skrifvet 14 febr. 1848, senare tryckt i *Italien och Spanien*. Han skrifver där:

»Då jag tänker på, hur långt efter i konstafseende vi ännu äro hemma, kan jag känna det som en plikt att ställa mig i leden med dem, som kämpa för att vi icke måtte blifva ännu större barbarer i det fallet än vi redan äro; men jag minns då det förfärliga ordspråket: en fluga gör ingen sommar. Det är solskenet som gör flugan och icke flugan som gör solskenet. Man säger att skön konst är kulturens blomma, men jag vill knappast tro det, ty om det är sant, står det illa till med kulturen i Sverige. Vi hafva ännu ingen fosterländsk skön konst, och nästan ingen känner behof däraf...»

Han gör i självfva verket intet försök att draga sitt strå till stacken. Han förblir stående utanför, en reflekterande och resonnerande natur, men ingen handlingens man. Man förstår, att bland hans yrkeskamrater hemma tankarna om hans handlingssätt kunde vara delade. Scholander skref i ett odateradt bref till Albano Adlersparre (senast 1862), att Egron Lundgrens målningar »på långt när icke motsvara hvad man har rätt att af en sådan man fordra. Detta» — fortsätter han — »kommer att sägas, så länge Lundgren fortfar att utan afseende å de förbindelser, han i egenskap af svensk konstpensionär åtagit sig, idka konsten såsom en tämligen lättfärdig dilettantism och hjärtlöst och hånfullt peta i den trögkörda jordmånen, där den svenska konstens segervagn står fast, i stället för att, såsom andra gjort och göra, efter bästa (om ock ringa) förmåga hugga tag i vagnskarmarna och sätta lif och fart i hjulen.» —

Sedan 1853 är han bosatt i London. Af sina engelska vänner från Spanien — isynnerhet af John Phillip och Francis Topham — har han blifvit införd i societeten. Han gör lycka, har den turen att få sälja till drottningen och få beställningar af henne och finner därmed alla dörrar öppna för sig. Han blir snart hemmastadd i sin nya miljö, angenäm sällskapsmänniska som han är, smidig och liflig och naturligtvis kunnig i språket — han talar med samma lätthet engelska, franska, italienska och spanska. Han inrättar sitt hus i Kensington med korrekt elegans och får fullt upp att göra med beställningar på porträtt, oftast i akvarell — ännu 1857 omtalar han dock, att han skall börja måla ett porträtt i olja. Drottningen låter honom måla scener ur Shakespeares

dramer på Princess theater, militärparader, bröllop och dop på hofvet.

Egron finner ibland sitt dagsverksarbete hårdt, finner sig innestängd, längtar oafbrutet till södern. »Jag känner mig nästan som hemsjuk. Sol, ljus och värme! Jag sträcker förgäfves ut händerna hela dagen därefter här i detta dimmornas land», skrifver han i dagboken 1855. Rom häg-rar för hans längtan vida oftare än Spanien. Men han har blifvit praktisk i det samhälle, där han nu lefver, och han har satt sig i sinnet att arbeta sig till *framgång*, som för till *oberoende*. Han har lagt en bestämd plan för sig och håller fast vid den. Underkastar sig därför både porträttmålandet af sköna damer och söta barn och societetslifvet med middagar, supéer och nattvak, hvilket han finner vara ett »vedervärdigt arbete, men som måste genomgås». Han finner det ändå på sitt sätt intressant att iakttaga äfven denna fas af människornas sätt att gifva innehåll åt sin tillvaro — fast han visserligen längtar efter »någon ort, där man kan få vara i fred och fri från otrefliga människor, jag menar gentilt folk», och fast han följaktligen trifs bäst bland sina konstnärsvänner och på sina ströftåg utanför societetslifvets kulisser.

Till Spanien gör han en lusttur 1857 på hösten. 1858 i februari anträdes resan till Indien, som varar ett år. Sommaren 1860 återser han Sverige efter 21-årig bortavaro, besöker 1861 Göteborg och sydliga Norge, tillbringar vintern 1861—62 i Egypten och 1862—63 i Spanien, men är under hela tiden *bosatt* i London. 1864 når han där sin största framgång, då han — fastän ut-länning — blir invald i den förnäma Society of Painters in Watercolour. Med denna upphöjelse har han vunnit ej blott socialt anseende utan — hvad som för honom

spelar en större roll — också skyldighet att taga bra betaldt för sina arbeten. Hädanefter målar han uteslutande sådant, som roar honom, och säljer allt, han målar — ofta innan det ännu är färdigt. Till Sverige hitta ytterst få af hans alster vägen, det är förmånligare att utställa dem i London: »en aktör spelar nog hellre på stora operan än i Strängnäs, skulle han äfven vara född i Strängnäs,» skrifver han 1866. Till den skandinaviska utställningen i Stockholm nämnda år skickade han likväl några akvareller och skänkte två af dem till nationalmuseum.

Han är fortfarande ofta på resande fot, han känner sig hemlös och rotlös och är aldrig hågad att vistas länge på ett och samma ställe. Det är som drifves han af en inre oro. Att resa, skrifver han från London 1865, »är den bästa hvila från det brusande lifvet här i trängseln — ombyte är alltid hvila». Detta år återser han norra Italien, Florens och Siena. Om denna resa skrifver han att den »har varit mera instruktiv och intressant än jag kan beskrifva, och jag känner att mina åsikter och begrepp om många ting ljusnat betydligt.» Till Sverige återvänder han 1867 på sommaren, men när vintern kommer flyr han hufvudstupa till Sevilla och dyker fram på våren upp i London. Han reser oftast i sällskap med engelska vänner, reser som den rike turisten, har råd därtill. Men flitig är han allt fortfarande, och allt hvad han målar sänder han direkt till London, där det gäller att göra sig påmint och att hålla sig uppe i den ständiga täflingen.

Åren ha likväl ej gått honom spårlöst förbi. Ett bevis därpå finna vi i det sakförhållandet, att han efter sommaren 1869 glömmer sig kvar i Stockholm och Sverige i två hela år och att han verkligen trifs där —

han har också där att tillgå en krets af älskvärda släktingar och ungdomsvänner. Han har sista vintern i England varit sjuk, hans hälsa förbättras betydligt under vistelsen hemma. Från de samtida politiska händelserna, som naturligtvis föga tilltala honom, drar han sig tillbaka till sina minnens värld. Det är nu han börjar ge ut sina gamla papper. I början af juni 1871 reser han tillbaka till London och på hösten far han i sällskap med ett par vänner sjöledes till Kairo. På resan hem stannar han i Italien i ett och ett halft år — på Ischia, i Rom, Perugia, Florens — lefver i sällskap med sina ungdomsminnen och med den konst, han älskar högst. Denna hans sista utrikes resa är ett afsked från hans andliga fosterland. Hvarje resa till Italien har varit en hållpunkt i hans utveckling, hvar gång för han med sig därifrån vidgade synpunkter, stoff till andlig växt.

På sommaren 1873 återvänder han till Stockholm.

»Hvad min käre broder Egron beträffar», skref Mildhog till en af brodrens norske vänner 23 jan. 1874, »så är jag nog lycklig att kunna om honom lämna de bästa underrättelser. Han fortfar att sitta här i all sköns ro — Herkulesgatan 5. I afseende på hälsan klagar han icke. Trifves, så vidt jag kan se, mycket väl, är vid godt lynne och arbetar med stor flit på sina målningar i en atelier, som han lyckats få i ett hus, beläget helt nära bostaden.»

Vid jultiden 1874 blef Egron svårt sjuk, tillståndet förbättrades något under våren och på sommaren reste han till Lysekil. Men nu hade han ej lång tid kvar att lefva. Den 2 dec. 1875 skref brodern till Egrons norska vän:

»Han träffades i oktober af ett apoplektiskt anfall, åtföljdt af en slags förlamning i högra sidan, högra armen, tungan — — Tillståndet, allt ifrån början och

fortfarande högst betänkligt, har under sjukdomen, som nu varat i sex långa veckor, växlat om snart sagdt för hvarje dag. Det har funnits många, många dagar, då vi med bestämdhet väntat slutet, och återigen under andra dagar har Egron med en slags aptit tagit buljong, kyckling, ostron, choklade, vin etc., sofvit och varit skenbart bättre. Med undantag af några få dagar, då Egron varit i yrsel, har han under hela tiden ägt full sans och redighet, ehuru, i anseende till svaghet i tungan, det är mycket svårt att uppfatta hvad han säger, då han talar. — I allt detta har min käre Egron visat en beundransvärd resignation. — Stort och vackert är det deltagande, som visas honom från alla håll. — Min stackars bror är alltför svag för att kunna emottaga eller uppfatta de vänliga hälsningar, som äro ämnade till honom.»

Egron afled den 16 dec. 1875, två dagar innan han skulle fylla 60 år.

— — — — — — — — — — — — — —

Den mycket skrifvande Egron söker öfvertyga sig själf om att han har föga lust att »förspilla sin tid med skrifveri». »Jag är en trög skrifvare,» — heter det 29 dec. 1842 — »men sätter man bläckhornet rätt nära papperet, är det icke lång väg dem emellan.» »Om jag har lätthet för att skrifva bref» — yttrar han den 13 mars 1850 — »kommer det helt enkelt däraf, att jag icke hesiterar för att skrifva ner tankarna som de passera genom hufvudet, lika oförsiktigt som om jag skulle sitta i ett soffhörn och prata med en god vän. För resten kan jag icke skrifva någonting och försäkrar dig att jag måste köpa en ny penna för hvar gång jag skall skrifva, så litet sysselsätter jag mig med *den* ädla konsten.» Emellertid gick det af sig själft, när han väl börjat — »papperet är halt och pennan löper som på skridsko» — och det blef en stor

mängd bref, hans vänner i olika länder kunnat bevara. Det var ej blott på *svenska* han skref. Han säger sig 1870 stå »i beständig korrespondens» med »många trofasta vänner» i England, och förut har han en gång nämnt att brefven till dem ofta röra sig om konstfrågor och konstintryck. Men af dessa engelska brefs innehåll torde ingenting vara offentliggjordt.

Att många af anteckningarna från de senare åren äro skrifna i afsikt att tryckas, är uppenbart. Han strök öfver, omarbetade och ändrade — äfven af åtskilliga af sina bref, både äldre och nyare, gjorde han afskrifter. »En vaken tankekraft», yttrar han på tal om sina anteckningar, »vill gärna gifva af sina inbillningar åt andra.» På ett annat ställe: »Den som antecknar hvad han erfarit, gör det gärna i syftemål att därmed kunna tjäna de unga.» Bland anteckningarna från Italien 1872 hittar man följande rader: »Då det för mig icke är större möda att skrifva än att prata, skrifver jag. Mången har ju för vana att prata för sig själf. Jag är målare, och kanhända är det därför, som jag vill *se* mina tankar och hvarför icke visa dem för andra. Taflan målas ju icke för att brännas.» Och i Rom skref han kort efteråt: »Hvad jag skrifver är icke ämnadt att vara föreläsningar utan helt simpelt anteckningar af idéer såsom de flyga genom hufvudet i ögonblicket, mina egna funderingar. Hvad värde de kunna hafva för andra, bryr jag mig icke mycket om, åtminstone åtager jag mig icke att vara läromästare eller reformator. Det enda som jag sträfvar efter, när jag skrifver, är att den som läser det måtte kunna säga: 'c'est icy un livre de bonne foy'.» — Med någon stilistisk förändring återfinnas dessa rader i *Lediga stunder*.

I denna bok, som blef hans sista, skildrar han sina intryck från Italien under afskedsbesöket där, blickar tillbaka till sina intryck från ungdomstiden af dessa samma platser och har ett och annat att säga om konstens höga uppgift och om orsaken hvarför af all konst den toscanska från ungrenässansen gifvit honom den innerligaste och renaste glädje. Florens är och blir för honom idealstaden. Där var det, »mitt sinne först väcktes till lefvande känsla af konstens allvar». Han har tidigare yttrat: »Det är en trakt af världen, som jag tycker om, ty för mig är det en lustgård, i hvilken mina gladaste inspirationer och fantasier tagas vid handen och ledas genom leende blomsterängar bland myrten och liljor fram till syner liksom infattade i ädelsten.»

De omdömen om konst, som finnas strödda här och hvar i hans anteckningar, visa i regel hvilken frisk, öppen och äkta målarblick, han ägde. Hans tanke om samtida konstnärer ville man få mera utvecklad, men man är på samma gång lite rädd för hvad han kunde komma att säga, ty man blir ibland förvånad öfver hans smak — icke då han, oerfaren och nykommen i Paris, förklarar Horace Vernet och Ary Scheffer för de yppersta franska målare, som då lefde, utan t. ex. då han ännu 1866 finner Oswald Achenbach »beundransvärd». Egendomligt är bland annat att han, som rätt ofta talar om samtida franska målare, aldrig har ett ord just för dem, som i eftervärldens ögon äro de betydande och de bärande. Man tycker att han åtminstone borde ha haft intresse för Millets stora teckningsstil och framförallt att Corots svärmiska naturdiktning borde ha intresserat just honom. Det ser ut som om han endast känt till konstnärerna på moden. Han påpekar en gång, att engelsmän målat

moderna landskap, innan dylika målades på kontinenten — han nämner Gainsborough, Constable, Crome, Girtin, Turner — men yttrar sig eljest föga om sina engelska kolleger. »Många kurjösa saker ser man här äfven i konstväg, det är icke att neka till», skrifver han 25 okt. 1853, kort efter sin ankomst till London. Hans närmaste engelska vänner och vid olika tillfällen hans reskamrater — Phillip, Topham, Vacher, Dillon — uppsökte liksom han själf måleriskt tacksamma typer och motiv i sydliga och färgrika länder, Spanien, Italien, Egypten — Dillon for ända till Japan. Man får taga för afgjordt, att Egron kände sig mest dragen till den riktning inom den engelska konsten, som de representerade.

De uppsatser i konst, han skref under sina senaste år, äro af relativt mindre intresse. Ståndpunkten och åsikterna torde framgå klart nog af hvad som i denna samling är intaget. Ensidigheterna likaså. För honom liksom för Ehrensvärd äro Alperna gränsen emellan kultur och barbari inom smakens och skönhetens värld. Och en lika oöfverstiglig gräns finner han skilja den gamla konsten och den moderna.

I skildringen af färden på Medelhafvet på återresan från Egypten 1862 skref han: »Dagen efter på morgonen kommo vi i sikte af Grekland och foro utefter kusten till Morea. Moses hörde rösten ur den brinnande busken: 'drag af dina skor, ty rummet är heligt'. Tag af dig hatten och buga vördnadsfullt, tycker man sig höra, när man står framför Hellas. Lärjungens vördnad för mästaren, svaghetens ödmjukelse inför styrkan.»

Antikens friska grazie, dess lugna och måttfulla förhärligande af lifvets skönhet står för honom som ojämförligt och oupphunnet inom konsten.

»Konst bland de gamla var ett alldagligt behof, icke blott en öfverflödig lyx, och kastade sitt glada sken på den minsta småsak, göt sin parfym öfver allt. Hvem kan gå t. ex. i Pompeji utan att märka detta? Det tycks att man där lika litet kunde umbära glada konstverk som vinet i sin amfora, det hörde till hvars och ens dagliga bröd.» Jämte skönheten söker han i konsten det uppriktiga, det som ger sig helt. Han finner det hos de italienska mästarna under gryningens skede före renässansens genombrott. De äga en fromhet och en vördnadsvärd oskuld, sådan ingen annan tid och ingen annan skola nått.

Till gångna tiders konst flyr han från den tid, han lefver i, materialismens, fantasilöshetens tid. Den moderna konsten står tekniskt högt, men den »sträfvar sällan högre än att framställa frestande handelsvaror», yttrar han 1868. Af skulpturen är »det mesta under all kritik — — Man borde åtmistone icke hafva pretention att kunna göra gudar, innan man kan göra en vacker kruka.»

Arkitekturen var liksom skulpturen för honom en så godt som död konstart, som håller sig uppe på efterbildningar af gamla stilriktningar, karaktäristiska för de tider, då de uppkommit, men ej för den tid, som använder dem. Han skrifver redan i sin ungdom — 1845 — om Ludvig I:s München: »Det hela är och blir dock icke stort annat än ett bevis på vår tids kraftlöshet att under så mycken ansträngning och uppmuntran icke kunna frambringa någonting riktigt originellt utan blott sammansättningar af reminiscenser, imitationer och kopior. Här ser man de allra täckaste efterlikningar af grekiska, pompejanska, romerska, byzantinska, gotiska byggnader — alla

sekler ha här sina representanter, *blott ingenting af vårt eget.*»

Af det moderna måleriet, som föredrar små ämnen framför stora och som lider brist på inbillningskraft, sätter han stämningslandskapet främst, därför att han där finner känsla och poesi, »en återspegling af ett försvinnande ögonblick i naturens stora lif». För öfrigt är han visserligen ej liknöjd men skäligen kall för modern konst — fastän han visserligen någon gång kan fälla ett sådant uttryck som att konstafdelningen på världsutställningen i London 1861 är »obeskrifligt intressant».

Då konsten i de stora kulturländerna ändå ger rum för så hårda omdömen som att den är blott yta och handelsvara, hvad ha vi då att vänta från vår skumma vrå uppe vid polcirkeln? Hvad kunna vi nordbor ställa fram, som gifver ett konstnärligt uttryck för vårt lynne, vår tro, vår uppfattning af naturen och lifvet?

I de alster af primitiv konst, de germanska stammarna lämnat efter sig, finner han mindre smak och konstsinne än hos söderhafvets vildar. Indier, egyptier, kineser visa en mera liflig och karaktärsfull uppfattning af naturföremålen än hvad nordbon kan berömma sig af. Denna har alltid varit på efterkälken och har fått nöja sig med att efterbilda hvad andra, mera begåfvade raser åstadkommit.

De tyska medeltidsmålarne stöta honom tillbaka, han finner i deras alster endast råhet och fulhet. Hos Rembrandt — »det största och starkaste nordiska måleresnillet» — »visar sig det nordiska barbariska konstsinnet i sin högsta utveckling». Gotikens katedraler äro barbariska, jämförda med Partenon.

Hos hans landsmän faller bristen på ursprunglig och liffull uppfinningskraft starkt i ögonen. Det *svenska* draget söker man förgäfves i den konst, som kallar sig svensk. Och den nordiska konst, 1800-talet sökt framkalla, den kan aldrig komma att lefva något kraftigt lif, därför att den saknar ursprunglighet och ej har någon djupare grund i folkmedvetandet.

Han afskyr denna fornnordiska riktning, »fruktlösa ansträngningar och fåfängt arbete».

Skola de gamla gudarna nödvändigt framställas, må det då ske med en vild, obändig fantastik. Indiens gudabilder med disharmoniska, groteska, demoniska former, oberörda af allt hvad skönhetslagar heter, kunna möjligen gifva nordbon någon ledning. Men den grekiska antiken har i detta afseende endast förvirrat konstnärerna och gifvit deras försök i den urnordiska riktningen en prägel af halfhet, af något famlande och karaktärslöst.

Svenskarna sakna en nationell konst därför, att de aldrig hunnit så långt i bildning att de lärt sig inse nödvändigheten af att äga en sådan konst. I England har konsten utvecklat sig naturenligt, i öfverensstämmelse med folkets behof och sympatier och ganska oberoende af påverkning från andra länder. Men svenskarna lefva i en trång synkrets och bli lätt närsynta. Vi nöja oss med »guldpappersgrannlåt och sådant, som herr Leja säljer i sin bod» och anse oss ej behöfva mera uppfostran än den vi fått. Vi sträfva »efter välmåga förr än efter bildning, efter kronans kaka förr än efter humanitet». Och de ibland oss, som *kunna* resa ut till solsken och lif, de skynda alltför snart tillbaka in i skumrasket och slå sig ned kring spelbordet vid punschglaset, »förnöjda med valspråket 'snille och smak'». Med

ett ord, vår »förslappande självbelåtenhet» hejdar och hindrar arbetet på utveckling.

Då Egron efter sitt första besök i Sverige 1860 återkommer till London, skrifver han till sin broder:

»Jag kan icke beskrifva för dig den energi, den styrka, den friskhet, som jag här finner råda i hela samhällslifvet från det minsta till det största. — England är sedan länge ett par århundraden före det öfriga Europa och det finnes inga järnvägar att hinna upp det, utan måste vi blott se till huru vi bäst och med ärligt arbete måtte kunna lunka med så fort som möjligt. Det hjälper oss icke att förgylla oss från topp till tå, *flitiga* måste vi blifva, om vi skola kunna hinna med.»

Hans uppfattning af sina landsmän förändras likväl i någon mån på de senare åren, då han på närmare håll tager reda på hvad som göres. Han yttrar sig nu i flera bref hoppfullt äfven om kulturarbetet hemma, exempelvis i ett bref af 1870 om hur skolundervisningen förbättrats, om lotteriet för Stockholms högskola, om riksdagens anslag till Kgl. bibliotekets nya byggnad m. m. Att det blåser andra vindar än i hans ungdom medger han gärna. Hans tankar röra sig numera ofta kring frågan, hur konstens språk skall kunna föras ut bland folket. Ty det bör man veta, att »konstens paradis icke ligger vid stora landsvägen, utan att man måste klifva öfver många gärdesgårdar för att hinna dit.»

Han har alltid en vaken blick och intressen åt många håll. Han är afgjordt demokrat, ärlig liberal och god skandinav. Danskarna — skrifver han i mars 1864 — ha »stått som karlar och hafva därigenom vunnit hela världens sympatier». På tal om »vår gamla halfö» skrifver han till sin norske vän: »Som du vet är jag af dem, som icke göra någon skillnad på den ena eller den andra sidan

om bergen.» Han har idel loford för norrmännen, och han prisar de norska statsinstitutionerna, som han finner stå högt öfver de svenska (här har hans norske korrespondent satt ett ? i kanten). Som en människa med sundt förnuft ifrar han för enighet och sammanhållning mellan Sverige och Norge. Han skrifver 3 april 1869: »Om det icke vore sorgligt, skulle det vara ridikylt att vi på vår klippa och några öar ännu icke lärt oss att hålla tillsamman, under det att en hel kontinent som Amerika med en population af så många olika raser och stammar går med jättesteg framåt i enighet.» Efter 1864 är han ej fri från tanken på att de små skandinaviska länderna löpa fara att bli undertryckta af sina mäktiga grannar.

— — — — — — — — — — — — — —

De anteckningar och bref, som härmed framläggas, finnas i original i Kgl. biblioteket, i Konstakademiens arkiv, några få i Nordiska museet, många i privat ägo. Jag står i största tacksamhetsskuld till fru Elise Brodtkorb på Kjörbo i Norge, som ställt till mitt förfogande en samling af 74 bref till juris kandidaten Herman H. Brodtkorb och dessutom tre bref från Mildhog Lundgren till densamme. H. Brodtkorb (f. 1821 i Nordland, d. 1880) hade sammanträffat med Egron i Rom 1848, och de båda vännerna brefväxlade sedan så länge Egron lefde. Dennes första bref är skrifvet i Rom 21 dec. 1848 och det sista — med »hjärtligaste tack för gammal trofast vänskap» — i Stockholm 6 juni 1875. För lån af källskrifter har jag dessutom att tacka professor O. Quensel, som tillåtit mig använda två digra anteckningsböcker af mycket stort värde, advokatfiskal T. A. Billbergh med fru (ett 60-tal bref), major H. von Dardel (11 bref), professorskan C. Scholander (3), grosshandlare B. Kempe (4),

statsgeologen A. Lindström (1), författaren Carl G. Laurin (2) och källarmästare A. Hallner (1 bref). För visadt tillmötesgående har jag ock att tacka fru Laura Grubb, Egrons kusin, som har hedern af att först ha infört honom i litteraturen och att ha öfvertygat honom själf om att hans bref voro af intresse äfven för dem som ej kände honom personligen. Brefven till Egrons moder har jag haft att tillgå endast i afskrift — alla de andra äro tryckta efter originalen. I texten ha inga ändringar blifvit gjorda, annat än där på ett par ställen språklig felskrifning uppenbart föreligger.

Ingenting är här afskrifvet ur *Egron Lundgrens bref till hemmet* eller ur *En målares anteckningar*. En och annan liten sammanstötning med texten i dessa böcker har dock ej kunnat absolut undvikas, särskildt som Egrons anteckningar ofta nog finnas i flera varianter och samma uttryck kan återkomma på flera håll, liksom skildringar af samma sak upprepas med variationer i bref till olika personer. Det i den nämnda brefsamlingen förut tryckta brefvet från Norge 1861 — som ej borde saknas härstädes — är återgifvet med fru Laura Grubbs samtycke. Orsaken hvarför här endast *ett* bref från resan till Indien meddelas, är att Egron i sin bok användt så godt som alla sina anteckningar från denna resa.

Egrons första, raska utkast ha i regeln omedelbarhetens hela charme öfver sig — det lekfulla skrifsättet kommer i koncepten fram mera omedelbart och omotståndligt än då samma skildringar — städade och med uteslutningar — återkomma i renskrift eller i tryck. Här har jag ändå mestadels ansett mig böra följa den text, författaren själf gillat, d. v. s. det rättade och renskrifna

exemplaret, då flera versioner finnas. Ett par undantag från denna regel äro likväl gjorda, de äro påpekade i noterna.

Att datera Egrons anteckningar och insätta dem på deras rätta plats har ibland sina svårigheter. Då författaren ofta renskrifvit dem långt efter deras tillkomst, kan man ej ens af handstilen och af papperets art draga slutsatser om tiden för deras tillkomst. Dessutom finns det exempel på att författaren missmint sig och skrifvit orätt årtal (se noterna om Ravenna 1865). I sammanhang härmed må nämnas, att bland de spanska bilderna från 1850—53 i *Italien och Spanien* äro skizzer från Egrons *senare* besök i Spanien inflickade.

Vid utgifvandet af bref och dagböcker kunna åsikterna vara delade om, *hvar* gränsen bör dragas mellan det som bör medtagas och det rent privata, som det är indiskret att offentliggöra. När *En målares anteckningar* förbereddes, skref Egron till sin broder att »flickhistorierna» vore det bäst att draga en slöja öfver. Han var själf ganska tystlåten om detta kapitel, och jag har följt hans exempel vid redigerandet af hans anteckningar. Att ett och annat uttryck af mera intim art här fått komma med har skett därför, att Egrons yttranden om kvinnor och dithörande äro så belysande för hans lynne och tänkesätt, att de verkligen ej få saknas i den karaktäristik, han ger öfver sig själf.

GEORG NORDENSVAN.

I.

Från ungdomsåren intill första utrikesresan 1839.

Egron Lundgren inleder sin självbiografi i Biografiskt lexikon med följande rader:

Föddes i Stockholm den 18 dec. 1815. Föräldrarna voro Erik Lundgren och Maria E. Fåhræus. Allmänt aktade och i goda omständigheter (ägande en sidenfabrik) söktes deras vänskap och gästfrihet af många vårt lands framstående män, och det Lundgrenska hemmet omtalades på sin tid såsom särdeles angenämt med svenska plägseder, som där höllos i gammaldags helgd. Sönerna voro sju med en syster, och Egron var den femte i ordningen. I detta hem uppfostrades barnen i enkel och uppriktig gudsfruktan och med tillfällen att ofta lyssna till intressanta samspråk, som icke voro mindre allvarliga fast de voro glada.

Ehuru Egron redan från sin tidigaste barndom visat en afgjord håg och lust för målning, ansågs det ändå alltför vådligt att låta honom få följa sin böjelse i sådant afseende ända därhän att helt och hållet, såsom det kallades, »kasta sig in på konstnärsbanan», och det betraktades såsom mycket önskligare att han skulle välja ett mindre poetiskt yrke. Då han under skoltiden visade håg för matematik, sattes det i förstone bland annat i fråga, huruvida icke fortifikationen skulle kunna blifva en för honom passande väg — men beslutet blef dock att järnhandteringen och bergsbruket borde föredragas — —

I några självbiografiska fragment — skrifna långt senare — har Egron om dessa år antecknat:

År 1829 började jag höra föreläsningar på Teknologiska institutet och fortsatte därmed till sommaren 1832. Jag hörde på den tiden äfven professor Paschs föreläsningar i kemi och fysik, först på Riddarhuset och sedan i Vetenskapsakademien i Kungsbacken. Mina kamrater där voro Holm, ingeniör, Stieler, dito, Th. Anckarsvärd, Klemming, Franzén m. fl. 1832 fick jag ett betyg, så lydande:

Berömlig: Matematik, Fysik, Kemi, Fysisk Teknologi, Maskinritning, Kemisk Teknologi, Kemisk-Tekniska öfningar.

Försvarlig men otillräcklig: Handarbeten,

Belönad 2 gånger med särskildt loford och sju gånger med belöningsjetton.

Berzelius var där och många andra storgubbar. Laborerade i det kemiska laboratoriet under professor Joakim Åkerman och var ganska intresserad däraf.

Därefter en kort tid i Eskilstuna hos direktör Zetterberg, emedan det troddes att jag där skulle kunna göra mina mekaniska och kemiska kunskaper användbara på något sätt i järnhandteringen, men det blef ingenting däraf, och jag for i stället till Finspongs kanongjuteri för att under handledning af hr C. Mertens lära det berlinska sättet att gjuta tackjärn. Jag bodde hos Mertens och arbetade hela dagen nere i verkstaden eller gjuteriet med att forma i sand, smälta järn och gjuta. Äfven modellerade jag i ler och vax. —

Den 7 dec. 1832 skrifver han på en papperslapp:

Jernbergs hustru är död hon och begrafven, barnen skrika, jag har också gråtit en half tår, icke öfver henne men öfver dem. Jag modellerar ett antikt blad. Litet ombyte. Den ena dagen är annars nära nog lik den andra. För ro skull vill jag försöka teckna upp denna dagens arbeten.

Kl. 6 i morse kom Frans och hämtade verkstadsnyckeln. Jag vaknade naturligtvis däraf, En liten stund efter kom Petter och eldade i kakelugnen. (Hvarje morgon bringar han med sig en tennbägare med grädde till vårt kaffe. Grädden spatserar således hvar morgon ifrån Hallbergs och hit upp, som är längre än ifrån Packartorget till slottet. Det är väl vi ha en sådan kaffekokare att kaffet slipper bäras så långt; det skulle då bli kallt.) Jag steg upp. Kokade kaffet i kakelugnen. Sköljde ur tekopparna; drack kaffe. Bredde sedan på två frukostsmörgåsar, stoppade dem, omlindade med papper, i min vänstra bakficka. Gick ned till verkstaden, som ligger ett godt stycke från våra rum. Nedkommen dit tog jag på mig min svarta kåpa (då jag kom hit var den ny, nu är den redan gammal, d. v. s. trasig och uppbränd — fördömdt dumt inrättad och inventerad.) Kolmörkt ute. Så snart det blef dager, formade jag en låda med 3 stycken löf, 1 rosett, 2 små skålar samt en götisk gafvel. Skrufvade samman mina lådor, som voro torra. Gjutningen skedde kl. half 11. Åt nu upp mina smörgåsar. Formade åter in en dylik låda som den förra. Då detta blef gjordt var kl. 12. Gick i kolboden, kastade några fat kol i aduceringsugnen. Gick in, tvättade mig, gick hem, fick middag från värdshuset, som i dag bestod af — ja, det gör detsamma, jag erinrar mig icke nu precis, hvad det var. Åt några äpplen, som stektes på kakelugnen, läste några ark ur Beckers världshistoria. Gick åter ned till verkstaden. Högg ved en timme, hackade kol en stund; gjorde eld i svärtugnen, och då den blifvit het svärtade diverse småsaker. Rökte och satte in mina lådor i torkugnen; tvättade mig och gick hem; drack te. Stephany kom upp; Österberg, gubben, Snickarpelle, kom upp och ville ha penningar af Mertens, hvilket han ej fick, emedan han var full och hade säkert blifvit värre, om han fått någon styfver. Postpojken kom upp, fick oljekannan med sig till Norrköping, fick en sup. Skaffaren Möllergren kom upp och ville ha en priskurant. Stephany

gick. Jag åt några äpplen från Lotorp. Stephany kom tillbaka och hämtade Mertens till kapten Schulz. Brandvakten ropar nu nio: Gud bevare vårt bruk från eld och brand, klockan är nio slagen. Jag lägger mig aldrig före 10. Nu skall jag läsa litet åt mig.

Ofvanstående som prof på den 17-årige gjuterielevens sätt att skrifva. Vi fortsätta nu de nyss afbrutna anteckningarna.

Finspong är ett kanonbruk, så att jag hade där godt tillfälle att beständigt se hur man göt kanoner och mörsare och haubitser, huru de borrades och svarfvades och därefter mättes och profskötos. Alltsammans ett hårdt, tilltagset och fräsande arbete. Man blef där så van vid smält järn som vid ölost, och det var ett sådant yrande af eldgnistor att min gamla svarta arbetskåpa snart hade fått så stora brännskador, att den icke hängde tillsammans, som det tycktes annat än af gammal vana. De höga masugnarna, den tjutande blästern, vattenhjulen med brus och stänk och skval, dunkande hammare, svarta gjutare och smeder, mörker och skimmer och sken, det var en värld för sig själf. Man kunde tycka sig vara hemma hos Pluto eller Vulkanus. Omgifningarna voro mera leende med en lefnadslustig befolkning och ofta nog dans och fläng och historier i stugorna. Jag kan icke säga annat, än att jag där ibland var med om många vimmelkantiga upptåg. Parken är stor och vacker med många små tempel, eremitager, mosshyddor och krypin, förrädiska grottor invid broar och bryggor och kanaler under lummiga träd, doftande granar och sömniga hängbjörkar. Midsommartiden eller i månskenet eller höbärgningen var det så förtjusande där, att man ibland riktigt kunde tro sig vara ett troll ibland älfvor. Jag minns hur jag målade Wetterstedts och de Geers vapen att sättas upp på majstången emellan förgyllda ägg och blåklintskransar. Jag minns de ljusa nätterna, när vi rodde ut med flickorna till holmarna för att plocka pors och blommor, allt för majstången, men jag har glömt hur mycket vi hade med

oss hem mot morgonen. Sagor om gastar och troll berättades i kapp, och vår bredaxlade Olle, som högg ved åt oss, trodde just så mycket på näcken som på prosten. Men vintertiden foro vi till gamla Risinge kyrka med hö i släden och bjällror på hästen, i en varm kapprock och med tjocka ullvantar — kyrkan full med bönder, freskomålningar, i taket hin håle m. m. och på predikstolen komministern. Eller åkte vi ut på isen på sjön Glan och sågo på, hur bondelaget fiskade och drog not, där det nog kunde hända, att vi träffade fältväbeln, som tog oss till Eklund och gaf oss varm punsch framför en god eldbrasa. Finspong ägdes på den tiden af excellensen Wetterstedt. Vid ett tillfälle var det bal och gästabud på slottet med societetsteater. Jag kommer icke nu ihåg, hvilka pjäser som spelades, endast att jag var utklädd till betjänt och hade att säga två eller tre ord; den enda gång jag någonsin uppträdt på scenen. Orangeriet byggdes efter ritningar af kammarjunkaren v. Röök. Berggren var sysselsatt med att måla Guidos Aurora och A. Caraccis tritoner på väggarna, som vette åt strömmen, Byström modellerade ett flickhufvud eller mask, som uppsattes öfver stora ingången åt parken. Till modell hade han en af våra vackraste bruksflickor, Anna Lisa, blåögd och rödblommig, med bandrosor i skorna och grop i hakan. Per Hörberg har efterlämnat flera målningar på Finspong. I det så kallade Auroras tempel i parken målade han plafonden och, som det säges, där sitt eget porträtt såsom vintern, blåsande i sina vantar. Hörberg var från trakten af Finspong, hvarest spår af hans släkt och namn nog ännu lära finnas. I en sal på slottet finns en tämligen stor tafla af Jordaens, föreställande Petrus, som finner skattepenningen i fisken; scenen föreställes på en båt eller färja med folk och fä. Taflan var förmodligen beställd eller köpt direkt från Jordaens af gamle Louis de Geer på 1600-talet. Jag skulle gärna vilja se den igen. Det var kanhända dessa taflor, som först väckte min lust att blifva konstnär, men jag tror, att det

var genom läsningen af Goethes Sämmtliche Werke, som Mertens ägde, som mitt beslut stadfästades. Och då en gång dessa tankar kommit i hufvudet, nedtystade de snart alla andra, hvarför också slutet blef, att jag lämnade Finspong och tackjärnsgjutningen för att i Stockholm på allvar börja teckna i akademien för de fria konsterna. Jag är icke viss, men jag tror det måtte hafva varit 1835, höstterminen.

Jag började teckna efter gips i antikskolan, hvarest kamraterna voro Blackstadius, Mandelgren, Hallgren, E. Leffler och Tengman, en äldre man utan halsduk men med långt hår, en lång grön surtut och byxorna tillbundna och rynkade omkring smalbenen nästan på turkiskt vis. Tengman tecknade illa och gjorde inga framsteg, skref eljest vers och lånade mig en tragedi, kallad Blodsbröllopet, som han författat. Jag tviflar på, att den någonsin blifvit uppförd. Alltigenom på vers. Jag minnes blott ett ställe, då efter ett förfärligt mördande de döende ligga kringströdda på scenen. En af dem har något poetiskt att säga angående *klaga*, under det en annan illa sårad ropar: »Aj, aj, min maga!» — Vi tecknade Herkules och Laokoon, Venus och fauner m. fl., så väl som om kvällarna vid lampsken hufvuden af Homerus, Ajax, Jupiter, Markus Aurelius och många andra. Jag gjorde framsteg, så att en afton major Gillberg, som var professor för teckningen, kom och utan vidare omsvep införde mig i modellskolan för att där teckna efter naken modell. Jag fann där Ekman, Wickenberg, Wetterberg, Staaf, Cardon, Robert Leffler, Stäck, Palm, Wohlfart m. fl. Den förste, som gaf mig någon undervisning i oljemålning, var Fägerplan, som hade sin ateljé uppe på taket af bundtmakare Vogels hus vid Regeringsgatan. Fägerplan var Kraffts elev, Krafft Davids. Men mycket litet af David hade fastnat i Krafft, och af Krafft skönjdes det icke mycket hos Fägerplan. Emellertid kopierade jag några taflor under hans handledning. Jag målade äfven i Kungl. museum på slottet,

till dess jag hyrde ett tomt rum i Mästersamuelsgränd nere i Klaratrakten och började måla små taflor, som understundom blefvo köpta af konstföreningen. Fortsatte dock beständigt att teckna om kvällarna i modellskolan. Jag började äfven studera anatomi vid Karolinska institutet på Kungsholmen, där professor Anders Retzius tog mycket tycke för mig och satte mig att skära kadaverna i anatomisalen. Detta lade grunden till bekantskapen oss emellan, som under tidens lopp underhölls genom korrespondens, hvarunder han i ett bref föreslog, att vi skulle bli bröder.

I anatomisalen förnyade jag äfven bekantskapen med löjtnant Georgii, som jag förut hade känt på Lings gymnastik — nu professor Georgii i London. Under denna tid var jag sommaren 1836 i Västergötland på Brunsbo vid Skara hos biskop Lundblad, där jag med ungdomen, Villgott och hans systrar, Söderlind m. fl. hade oförgätligt glada upptåg. Samma sommar var jag äfven senare mot hösten på Sparresäter hos farbror Schönherr. 1838 var jag hos öfverste Anckarsvärd på Bysta i Nerike och gaf lektioner till de charmanta fröknarna Anckarsvärd; fröknarna Bonde, tre, voro äfven där på samma tid. — Senare på hösten reste jag till friherrinnan Heijkenskiöld på Hellefors för att lära hennes små gossar, Karl Detlof och August, att rita. — —

Från vistelsen på Bysta, sommaren 1838, förskrifver sig följande odaterade bref till en vän i föräldrahemmet:

Min nådiga mademoiselle Swartz! — Af mammas gårdagsbref ser jag att Edvin bestämdt ämnar företaga sin utländska resa i början af augusti månad. Jag är ganska glad att det ändtligen blef utaf. Jag är säker att resan skall vända ut och in på honom, och då hans inre på sådant sätt blifvit vädradt, skall han komma hem friskare, gladare och ljusare än någonsin förut. Ty världen är ett läkemedel för mycket, blott man förstår att taga det rätt. Hade man blott kraft att skåda allt i

sin helhet, man skulle icke så myndigt lasta allt såsom odugligt och fult. Men man måste icke såsom maskar kräla fram i stoftet och blott se de tomma fjäten efter hvar människoanden gått fram — för hög, för aflägsen, för dunkel blir då himlen öfver oss — nej, man måste försöka tränga in uti just denna samma ande, och jag tror att man skall finna himlen närmare än man tror.

I nästa vecka företager också jag en resa, jag reser då från Bysta. Jag lämnar det med ledsnad, det kan jag säga och med ännu något, som jag icke kan likna vid annat än en stark törnroslukt som impregnerat hela min varelse. Alla ha visat mig en sådan välvilja och vänlighet att jag verkligen vid vissa tillfällen varit nära att bli litet yr i hufvudet. Och ehuru min plats varit ömtåligare än mången kan tro, hoppas jag dock få lämna den triumferande. Det är svårt att vara artig utan att vara *för* artig, vara allvarsam utan att göra sig löjlig. Det är dessutom ej den minsta konsten att vara lika mot alla, helst mot flickor, de där till (på köpet) hastigt som blixten märka om man ger ett aldrig så litet företräde åt någon bland dem. Ett sådant företräde är dock oundvikligt. Jag är målare, hvilket därjämte icke hindrar att jag kan ha sympatier som en annan människa. Och ligga dessa än aldrig så djupt begrafda, hvem kan svara för att man alltid är så fullkomligt på sin vakt, att de icke möjligtvis då och då kunna blixtra fram på något sätt?

I går var jag ute och red i sällskap med fröken Eva A. och fröken Ingeborg Virgin — de andra fröknarna åkte på en liten wurst, som ofta är begagnad till dylika utfärder. Denna gång styrdes kosan en half mil bort till ett torp som heter Paradiset. Jag ville en gång kunna beskrifva en sådan liten utflykt, huru de tre bruna hästarna dansa mellan björkar och råggärden, ängar — fröknarna med deras långa mörkgröna ridkläduingar, spön, små kastorhattar och lockar, men det är svårt att få berättelsen därom så glad, så okonstlad, så rolig som det

man skall omtala, och jag lämnar det således hellre obegyndt än nersmetadt. — —

Just då jag skulle slå ihop detta bref, kom med en resande underrättelser om några senare uppträden i Stockholm, och jag vet mig aldrig ha varit så brinnande uppbragt som just nu. All min blod kokar och jag har blifvit angripen af ett raseri som jag aldrig förut känt. Herre Gud, sådana djäflar!

* * *

Några Stockholmsminnen från 1830-talet.

(Efter ett manuskript från 1860-talet).

Det är länge sedan dessa anteckningar skrefvos, och om de nu blifvit framletade och lämnats åt allmänheten är det till påminnelse om huru äfven hos oss skön konst icke alltid frodats liksom i ett mildt solsken. Man bör därför icke vänta sig i dem få se lysande taflor passande för våra granna utställningar, utan snarare endast sådana gamla urblekta eskisser i bistre eller sepia, som ibland antikvarien eller samlaren för ro skull gömmer i sin portfölj. Likväl, sådana de äro, kunna de måhända leda till nyttiga jämförelser med nuvarande konstförhållanden, och om vi därvid skulle finna orsak att glädja oss åt framsteg till ernående af en verklig värdefull inhemsk konst — så mycket bättre.

— — —

Det var 1834. Utom öfverintendenten i sitt tal på målareakademiens högtidsdag fanns väl knappt någon, som vågade påstå, att skön konst i vårt land på den tiden var särdeles blomstrande, ehuru det ändå skulle hafva varit öfverdrifvet att säga, det allt slags konstverksamhet hade upphört. Lifligheten var, som sagdt är, icke stor, men i lugn förväntan på bättre dagar tröstade man sig med att allt i naturen behöfver hvilostunder, man erinrade sig hur skogens monark själf tröttnar och lägger sig i

ide, och man kom ihåg hur den fågel som är själfva vishetens symbol till och med sofver midt på ljusa dagen för att därefter kunna se så mycket klarare i mörkret.

Våra mästare åtminstone voro alla sysselsatta. Hofintendenten m. m. Westin repeterade den kungl. familjens porträtter och hade därvid lyckats upptäcka ett nytt färgstoft, som snart kom i allmänt bruk, icke allenast i mytologiska oljefärgstaflor, med genier och gudinnor, dygder och laster, utan lika bra äfven på skåp, dragkistor, dörrposter, till och med plank och gick i världshandeln under namn af professor Westins människofärg. Han hade därjämte äfven under händer ett monumentalt arbete, som föreställde H. M. konung Karl XIV Johan på en hvitmålad häst framför lifdragonerna på Ladugårdsgärdet, en komposition, som, ehuru icke egentligen jämförlig med yttersta domen i Sixtinska kapellet, likväl sades äga mycket, som i detta namnkunniga mästerverk saknas. Professor Sandberg preparerade väggarna för freskomålningarna i Uppsala domkyrka och handledde Ekman att måla skinnpälsar och dalallmoge; Byström var i Rom med beställning på en ny Venus, under det Fahlcrantz svärmade i sina ekskogar, bar titel af »medhjälpare i kungl. Akademiens rådslag» och gick en eftervärld till mötes med jättesteg, såsom baron Boye träffande anmärkte och upptecknade i sitt underhållande målarlexikon; professor Krafft hade att syssla på någon uthusbyggnad vid sin egendom icke långt från galgbacken och Skanstull. Men såsom den mest rörliga på sitt sätt finna vi dock kaptenen m. m. Gerss, akademiens ständige sekreterare, som förde den in- och utländska korrespondensen så ofta han kunde göra sig ledig från ömmare och angelägnare plikter i Auroraorden, Redlige Svenskar eller vid glada maskeradtillställningar i f. d. Kirsteinska huset.

Rosendals slott var uppfördt på Kungl. Djurgården. I enkel stil, ty den gamle republikanske hjältekonungen sades icke älska prakt, och detta lustslott var endast ämnadt till kungl. hof-te-pavillon. En del af allmänheten

trodde byggnaden vara flyttbar, men detta bestriddes bestämdt af andra. Professor Limnell, denna Farnesinas Rafael, målade där plafonder och arabesker, fullkomligt värdiga ändamålet och mästaren. Rummen pryddes dessutom med upphängda förgyllda ramar, somliga med oljefärgstaflor uti — men de bättre med spegelglas, och när den stora Elfdals-porfyrvasen uppställdes, kändes af åtskilliga lyriska poeter på bara backen utanför liksom en fläkt från Augusti tidehvarf. Kronprinsen Oskar, grefve Gustaf Bonde på Säfstaholm och Förste expeditionssekreteraren herr Pär Ulmgren köpte taflor, ja det gick rykte, att äfven andra bemedlade och välmående personer hyste varmt intresse för konst. Som emellertid något direkt inflytande af detta varma intresse för konst och konstnärer allt jämt fortfor att förblifva omärkbart, må det icke förtänkas, att sådana mecenaters verkliga tillvaro här i lifvet uppenbart betviflades af mången fattig artist, som ändå fullt och fast trodde på hvita frun.

Man skulle nästan kunna säga, att det kändes liksom ett slags solförmörkelse i den inhemska konstvärlden. Det behöfdes inga sotade glas för att se det, men att gräma sig däröfver hade varit både vanvettigt och gagnlöst. Visserligen kunde det kännas ömmande för känslofulla själar, att det fortfarande skulle anses vara så skamligt att befatta sig med skön konst, eller att de som kallade sig dess idkare så oförsynt betraktades endast såsom en sämre art af lindansare eller konstberidare och merendels blefvo ansedda för (hvad de visst ändå mången gång voro) kringstrykande försvarslösa personer; men hvem kan bekämpa ödet, det järnhårda ödet?

Undergifvet och med tålamod hoppades man på andra och bättre tider och försökte hämta tröst af rosenbusken, som lärer huru det först måste skjuta ut många hvassa taggar, innan den härliga, fulla blomman slår ut i all sin fägring.

Ty djupt fördolda ligga merendels de mäktigaste

driffjädrarne för fenomener, som vi varseblifva på ytan; från de krokiga rötterna växer trädet, som mognar äpplet.

*

Svartmangatan på den tiden kunde icke med skäl kallas en af stadens vackraste promenader; på århundraden hade ingen solstråle trängt sig emellan de höga husgaflarne ner i dess sopiga gränder, och man kunde där nästan påminnas om en gammal gulnad och fläckig etsning af Rembrandt i en dammig skrubb, full af skräp och spindelväf. Icke dess mindre och utan tvifvel efter mogen öfverläggning hade fru Utterström i den smalaste och, man skulle kunna tillägga, skuggrikaste trakten af denna dystra dalgång valt nedre bottnen af ett snedt och svart hörnhus till nederlag för sitt museum, och ehuru det yttre af denna skattkammare sålunda för ingen del var skönt, torde likväl där få sökas en källa, som hade ett så direkt inflytande på den fosterländska sköna konstens underhållande under en tidrymd af många år, att en kort redogörelse för dess upphof icke torde vara öfverflödig.

»Den enas död den andras bröd», säger ordspråket, och allt sedan taffeltäckar Utterströms frånfälle hade detta också varit en tröstande sentens för änkan. Till och med själfva begrafningsdagen hade för henne varit en verklig triumf och en som i det följande öppnade liksom dörren till andra ännu mera lysande. Det smickrande och enhälliga bifall, som svepningens utsökta elegans ovillkorligt framkallade från den likbesökande publikens sida, så väl som därjämte fruns egen redan länge manande böjelse, ledde henne nämligen att på allvar och så att säga med största nöje erbjuda en vördad allmänhet sitt biträde och sin smak vid förekommande liksvepningar. Att hon därjämte snart icke skulle kunna undandraga sig äfven ombestyrelsen af gentila begrafningssexor, så väl som ännu gladare bröllopslustbarheter jämte därmed för-

knippade barndop var naturligt, och som kunde förväntas hade fru Utterström att glädja sig åt att sålunda under flera år vara på både lönande och angenämt sätt sysselsatt.

Dock — hvarje epok hinner sitt slut, och äfven den tidpunkt inträffade, då publiken tyvärr icke längre skulle få glädja sig åt fru Utterströms stora konstsinne på de fält, hvarest hon vetat röra sig med så stor grace och ledighet. Det öfverhandtagande nyss införda modet att svepa i sky, som det kallades, d. v. s. utan handskar och skor, öfverensstämde för det första alls icke med fru Utterströms stil, som icke ville tillåta annat än full balklädsel, täcke och kudde, spetsar och hvita sidensarsrosor med paljetter för damer, och för kavaljerer hvita handskar och krås, men äfven andra förhållanden bidrogo att beveka henne till att småningom lämna det egentligen artistiska och estetiska i begrafningshögtidligheterna för att i stället ostördare få ägna sitt snille åt sterbhusangelägenheternas mera prosaiska sida.

Tid efter annan hade det nämligen icke felats någon otröstlig änkling som sökt fru Utterströms hjälp i råd och dåd angående flyttning och föryttring af många persedlar, som han påstod alltför hjärtfrätande erinrade om den oersättliga förlusten, och hade hon i följd däraf småningom i tysthet och för verkligt röfvarpris öfverkommit och lagt under sig så mycket lösöregods, bestående af koppar, tenn, mässing, porslin, skodon, linne, gångkläder, sängkläder och kommoditeter af många slag och sorter, att hon kunde se sig mycket väl i stånd att därmed på ett lönande och fördelaktigt sätt öppna handel; åtminstone med lika ljusa utsikter, som någon af de klädmäklerirörelser, som redan funnos etablerade vid Svartmangatan, Brunnsgränd och Kåkbrinken och att hon så till vida på hörnet kunde stå i en position, där hon icke tänkte »ge vika för någon», som hon sade. Utsikterna voro sålunda, som sagdt är, briljanta nog, så mycket mer, som fru Utterström kände sig fullkomligt vuxen att ännu mera

kunna utvidga och förbättra denna redan förmånliga ställning. Klädmäkleriet fordrar nämligen knipslughet, och fru Utterström tackade Gud, att hon icke var någon dufunge i det fallet. Att förstås i dess mest omfattande betydelse och att ledas med säker hand fordras däruti icke allenast, såsom i vanliga konster och vetenskaper, medfödda anlag, studier, ihärdighet; utan därjämte stor världsvana, människokännedom och diplomatisk takt skulle den banan blifva mycket törnbeströdd. En lärd må t. ex. vara bekant med tusentals fjärilar och föra noggrant register öfver dem han äger på sina knappnålar, huru oansenligt är icke likväl detta fält jämfördt med klädmäklerskans! Icke nog med att hon i sitt minne måste bära det noggrannaste inventarium på de mest olikartade ämnen, noga känna deras goda så väl som svaga sidor och med takt kunna sätta pris på hvad som oftast för inskränktare människoförstånd tyckes vara ovärderligt — hon måste framför allt nästan utan all kostnad kunna sätta sig i besittning af varan, något som icke sällan fordrar utvecklad talang att kunna leda snillrika intriger med djärfva kombinationer. En verkligt framstående klädståndsfru underlåter också aldrig att genom utgrenade relationer sätta sig i beröring med ej mindre de högsta än de lägsta klasserna i samhället eller att betrakta sitt klädstånd såsom ett allmänt centrum gravitatis, hvaråt så väl naturliga som onaturliga krafter luta. Det var sålunda också att vänta, det fru Utterström redan från början på denna bana icke skulle låta något tillfälle gå sig ur händerna för att med den takt, som är geniet egen, utvidga sin redan tämligen ansenliga krets af bekantskaper och vänskapsförbindelser. Vakmadamer, barnmorskor, åderlåtare, köks- och huspigor, portvakter och andra, hvilka hennes utomordentliga finkänslighet och förutseende betraktade såsom hvad man skulle kunna kalla ett slags barometrar för tillstundande frånfällen m. m., uppsöktes därför af henne med begärlighet och behandlades med en uppmärksamhet och ömhet, som

sedan återgäldades med de dyrbaraste underrättelser. Hon fann det därjämte innan kort maktpåliggande att också ingå allianser med auktionisterna både i stadsauktionskammaren och assistanskontoret, så väl som att i första hand genom slottskanslibetjäningen i tid göra sig underkunnig om i tysthet jäsande bankrutter och intrasslade gäldstuguhistorier. Ungefär sådana voro de fält på hvilka hon sådde ut de frön, hvilkas frukter sedan liknade aflagda uniformsfrackar, dragkistor, musikaliska instrumenter och marmorerade tagelmadrasser, mässingsbäcken och sängvärmare, olika slags stolar, oljefärgstaflor och sidenklädningar och mycket annat mera, hvilket hon på förunderligt vis förstod att i sinom tid förvandla i bankosedlar.

En eftermiddag satt fru Utterström i det lilla kontoret eller köket innanför klädståndet och smuttade en tår kaffe på bit. Madam Tyberg eller Dyberg (källorna äro grumliga angående rätta stafningssättet) var ätven där tillstädes och med så ovanligt stort förråd af nyhetsskvaller om intressanta dödsfall och konkursmål, att det hade satt fru Utterström i så godt lynne att hon till och med trugade madam Dyberg att taga sumpen, som fanns kvar i kaffepannan som blandad med en liten droppe brännvin gjorde en Uddevalla, den madamen påstod sig icke hafva smakat make till på många herrans år — med ett ord »min sötaste fru Utterström och min lillaste madam Dyberg» voro för ögonblicket lika så belåtna med hvarann som med tåredalen i gemen. Mycket omrördes både på söder och norr och om icke alla de utkast, inkast och starkt skuggade teckningar, som gjordes af åtskilliga personers karaktärer och intentioner, om de icke alla voro helt och hållet oskyldiga eller öfverensstämmande med hvad som vanligtvis kallas rätta förhållandet, voro de icke utan sin egna kolorit och en viss udd, som gjorde dem både frapperande och pikanta. »Jag kan ändå icke annat än skratta för mig själf», sade fru Utterström, under det hon återtog stickstrumpan — »så han lura gamla Mårten —

lura honom gjorde han och det med besked — hin håle till landskamrer — och sen ur knipan fnallade han sig — sextusen riksdaler — hin håle själf» — »Jo—o», sade madam Dyberg, »undan knallade han sig, utan att nysa och så full af de dödas ben, att han alls icke ville vänta på slottskansli.» — »Men enkan på Lidingön, som han» — när i det samma en rörelse i yttre rummet afbröt fortsättningen och gjorde, att frun steg upp och gick ut.

Det var en herre i grå kamlottskappa och en gosse, som bar en tafla, öfvertäckt med ett grönt skynke. Herrn tog af sig hatten och började mumla någonting om att som han af sina vänner hade hört, att frun också handlade med taflor, hade han nu tagit med sig en sådan just slutad målning i oljefärg för att höra om det skulle kunna blifva någon öfverenskommelse om pris och — »Gunås så visst» — afbröt honom fru Utterström, som var i ett briljant humör — »för min handel med taflor; jag skäms nästan tillstå, att jag visst köpt några sådana, men här stå de ännu allt jämt lika orubbade, och jag vet icke om sådant just kan kallas för handel. En gammal herre som bor vid Kornhamnstorget* sticker väl då och då hufvudet in genom dörren och frågar, om det finns några gamla, svarta, spruckna, utslitna taflor — det är hvad han vill ha — och ibland har han väl fått hvad han vill ha», och fru Utterström skrattade — »men för herr Finnbergs och herr Fägerplans taflor, inga kedjor behöfs det för att hålla dem kvar, jag kan icke minnas att någon kristen själ någonsin så mycket som pekat åt dem, om icke en gång en tosing som tog lejonet på herr Finnbergs tafla för att vara hans egen köttsliga moster, som han sade.»

Herrn i kamlottskappan hade emellertid aftäckt sin tafla och ställt upp henne i den bästa dager, han kunnat finna i det skumma och trånga klädståndet. Taflan hade förgäfves täflat om Kungl. Akademiens för de fria konsterna pris och föreställde Herkules i sin apotheos och

* Det är troligt att fru Utterström här syftar på expeditionssekreteraren Ulmgren.

gloria. Fru Utterström såväl som madam Dyberg, ehuru båda först litet öfverraskade, kunde icke neka till att taflan var i godt stånd, väl konditionerad, starkt fernissad och, som de trodde, målad med äkta färger. Madam Dyberg framkastade väl att i hennes smak figuren visserligen var för mycket »knölig», men då herrn i kamlottskappan strax tydligt förklarade, huru för en Herkules ju flere knölar och muskler, dess bättre, och sedan madamen medgifvit sig icke mycket förstå sig på sådant, förföll den anmärkningen. Den delikata frågan om priset vidrördes nu. 25 riksdaler banko som begärdes och sades vara det yttersta priset kom fru Utterström riktigt att rysa, blunda med ögonen, slå ihop händerna och med låg, nästan graflik stämma yttra, huru hon i förtroende och vänner emellan icke kunde annat än anse det vara mycket för högt tilltaget. Med hennes erfarenhet af tafvelhandel skulle det nog kunna tyckas vara rent af tokeri att vidare befatta sig med sådant — men som taflan var i godt skick — det aldra högsta som hon kunde tala om skulle vara femton riksdaler med ram; på något så osäkert var det henne icke möjligt att våga mera, och efter några alldeles fruktlösa försök att höja detta pris med åtminstone ett par riksdaler lämnades naturligtvis taflan till fru Utterström, dock icke utan mycket stånkande och djupa suckar å ömse sidor. Allt var ändock icke öfver. Fru Utterströms motvilja att skilja sig från bankens mynt var icke ringa, och en hel mängd frestande förslag gjordes för att genom förmånligt byte uppgöra denna lilla affär. Ett par stöflar, »knappt halfsulade», som hon uttryckte sig, ställdes upp på den spruckna marmorskifvan och beundrades med entusiasm af så väl fru Utterström själf, som äfven och kanske ännu mer af madam Dyberg. De voro dock olyckligtvis eller lyckligtvis för små för herrns jättefötter och en tagelmadrass föreslogs därför i stället. Den var, som frun anmärkte och garanterade, »så godt som ny», och man vet hvad det vill säga — hvarföre också herrn sade sig alls icke behöfva mera säng-

kläder än han hade — »på sig», tänkte inom sig fru Utterström men tröttnade ändå icke att sätta fram en mängd andra oundgängliga förnödenheter — alla röfvarbilliga. Herrn var dock hårdnackad och sade att han för ögonblicket stod på resande fot och därföre helst skulle önska gångbart mynt. Svårigheten med detta var att fru Utterström icke hade så stor summa till hands i boden, som hon sade, men »om herrn ville titta in bittida på morgonen, skulle allt vara i ordning.» Och efter omständigheterna var han naturligtvis tvungen att foga sig.

Efter sedan herrn var gången ställdes taflan upp på dragkistan och fru Utterström, som var angelägen, att madam Dyberg icke skulle tro henne hafva förlorat sina sinnen för det hon ville gifva 15 riksdaler banko för en målad Herkules, förtrodde nu madamen i djup hemlighet, att hon så godt som hade i kommission att för källarmästaren på Gyllene Drufvan köpa en oljefärgstafla med ram af just den storleken eller en mån mindre, och att hon därföre alls icke skulle blifva lidande på köpet. Men madamen runkade på hufvudet. »Det tyckes mig ändå vara ett bra dåligt handtverk», sade hon, »att måla taflor, och det går öfver mitt lilla förstånd hur det kan falla någon klok människa in att på allvar sysselsätta sig på det viset, så länge det finns någonting annat att göra här i världen.» »Kloka människor,» afbröt fru Utterström, »liksom de skulle vara kloka, dessa stackars tosingar! Alla artister hafva mer än en skruf lös i hufvudet — ingen tviflar om det — för mig åtminstone är artist och utsläppt dårhushjon precis detsamma — det är ingen fråga om det — det ligger i färgen; alla oljefärger äro förgiftiga. De stackarena kunna tala klokt nog om många saker, men det visar sig tillräckligt hur det står till i hufvudet, när människan kan sätta sig före att slafva med att sudda färg på en tafla, bara fantasier. Herkules, de veta bäst själfva hvem Herkules är — hästarna i molnen och vagnen bakfram — jag kan icke annat än skratta — fast sorgligt är det, det är synd om

dem, det är hvad jag alltid säger, och det är ynkligt. Men allt kommer af lättja och att de icke haft något huld eller skydd i barndomen, ingen som hållit tummen på ögat på dem, så att de kunnat komma in i ett försvarligt yrke. Och sedan att sitta och lukta på oljefärgen hela Guds långa vackra dag, det är hvad som förstör dem i grund. Men hvad som är riktigt skamlöst är, att kronan skall befatta sig med tåcke och hålla andra att lära dem måla sådana fjoskiga tokerier, liksom man icke skulle kunna lefva Herkulussar förutan» — och på det sättet afhandlades måleri och de fria konsternas akademi ännu en lång stund, till dess det började skymma och fru Utterström ansåg det vara tid att börja anstalta om att stänga klädståndet.

*

Ingen kunde misstaga sig om, att det var fru Utterströms afgjorda åsikt och i följd däraf äfven madam Dybergs, att Kungl. Akademien för de fria konsterna var en stiftelse, ej allenast helt och hållet öfverflödig men direkt skadlig, och som denna föreställning delades af icke få, må det kanhända icke vara alldeles ur vägen att kasta en blick i det inre af denna inrättnings så kallade skolor.

Akademiens hus vid Röda bodarne hade ett ganska väderbitet och afskräckande yttre utseende, och dess ålderdomskrämpor voro många och stora. De igensmetade remnorna gåfvo emellertid åt de buktiga och fuktiga väggarna ändå ett tycke af så pass stor fasthet eller sammanhållning, att de oförskräckta ledamöterna (af hvilka somliga voro militärer, som hade varit i krig) kunde låtsa som ingen fara vore för handen, under det den oförvägna ungdomen alls icke skydde att våga sig ditin, till och med om kvällarna sedan det blifvit mörkt.

Arkitekturskolan var på nedra botten i ett par tämligen låga rum. Rödblommiga ungherrar brukade där

ligga framstupa öfver stora flata ritbräden och lavera i kinesiskt tusch elevationer, planer och genomskärningar till omätliga begrafningsplatser med mångdubbla kolonnader, kupoler, underjordiska hvalf, kandelabrar, sarkofager, sfinxer och urnor. I fall någon skulle beklaga, att intet af alla dessa sköna projekt hunnit blifva ännu förverkligadt i vårt land, må det vara en tröst, att allmänheten ändå icke upphört att låta begrafva sig på det gamla vanliga sättet, men man kunde i alla fall nästan blifva rörd att se en så stor omtanke för de dödas bekvämligheter, under det emellertid att reda till boningar åt ännu lefvande människor med flit tycktes lämnas ur sikte.

Från denna arkitekturskola ledde en smal och mörk stentrappa upp till den så kallade antikskolan, som upptog ett litet fyrkantigt rum med i ena hörnet ett fönster, hvars horniga rutor liksom ovilligt insläppte dagern från en bakgata. Denna brist på dagsljus hade dock icke mycket att betyda, emedan rummet endast begagnades om kvällarne från kl. 5 till 7, då ett slags rykande oljelampa inuti en svart målad bleckhuf påtändes och gaf sken på något gipshufvud, uppställdt på en trälår, för att, som det kallades, studeras. På ett par slitna träbänkar sutto de studerande ungdomarna lutade öfver sina svartkritsritningar, hvar och en med sin höga träljusstake bredvid sig. Väggarna i rummet hade dyster färg och voro behängda med dammiga gipsafgjutningar, gamla prisämnen i skulptur, ornamenter, händer, fötter, knän och andra ledamöter; alla nästan mörkgrå till färgen och hängande orubbade på sina spikar åtminstone allt sedan Gustaf III:s tid. Denna lokal, varande yttre rummet till den s. k. modellskolan, begagnades äfven såsom en allmänlig klädhängare, hvarest drypande kapprockar, våta paraplyer och smörjiga galoscher lämnades i långa rader, alls icke bidragande till att göra rummet mera trefligt och behagligt.

Man kunde nästan misstänka, att hela anordningen var af Kungl. Akademien djupsinnigt uttänkt, för att det

unga nordiska konstsinnet måtte kunna bevaras obemängdt af främmande inflytelser, äfven under studerandet af de farliga klassiska mönstren. I fall så var, kunde med skäl sägas, att planen hade lyckats, så att i den starkt nordiska anda som rådde därinne tycktes själfva Homerus-hufvudet likna en blind fattighusgubbe och den olympiske Jupiter se ut som ryske ministerns skäggige kusk. Och arbetet kunde sägas vara tungt och obegripligt. Kindben stomperades flitigt, men bäst imiterades ändock de tomma antika ögonen, och de heroiska hårlockarna tecknades så omsorgsfullt, att de till slut liknade macaroni eller fiskfjäll. Detta kallades att odla smaken och studera antiken. Det ansågs nyttigt och hälsosamt att lärjungen som en rekryt skulle börja och fortsätta på detta sätt, tills han blef färdig att få komma i omedelbart betraktande af fienden — naturen.

Kungl. Akademien har naturligtvis alltid rätt, och därföre är det så förargligt att höra, huru enstämmigt alla målare förklara sig hjärtligt ångra den tid, som tanklöst blifvit bortslösad i antikskolan, och i så mörka färger beskrifva den möda och ansträngning det kostat dem att i efteråren kunna glömma och utplåna hvad därstädes inpräntats på ögats ömtåliga näthinna. En oförlåtlig otacksamhet, olydighet, odygd, otäckhet.

Endast efter långt slafarbete uti antiken, som det ohyggliga kapprummet vanligtvis benämndes, vanns inträde i skolan för lefvande modell. Äfven där sågs ett par rader bänkar med ljusstakar under bleckhufvar ungefär som i en orkester omgifva ett lågt och klumpigt ekbord, platsen för den nakna modellen, som där ställdes antingen fastbunden som en S:t Sebastian, bröstande sig som en Ajax eller placerades liggande som en död Abel. Rummets anblick var bedröflig; en liksom kväfvande skymning, obehagligt varmt (för den afklädda gardeskarlens skull) och med en inneboende vedervärdig parfym af åtskilliga beståndsdelar, simmande omkring i kvalmigt talgos. På de nerrökta mörka väggarne hängde i glas

och ram gamla rödkritsritningar föreställande anatomiska preparater, seniga armar och halsar, flådda ansikten med på vetenskapligt charmant sätt ena ögat ledigt slängdt ur ögongropen och läpparna uppvikna för att visa tandköttet, i fall det skulle komma att behöfvas i någon genremålning. Bredvid klockfodralet hängde ett benrangel, som ännu gjorde entrechats med de smala benpiporna, hvar gång vaktmästaren öppnade dörren, och tycktes aldrig tröttna att grina åt en svart écorché i naturlig storlek och kallad Lasse Tysk, som stod bredvid ett snäft hänge, bakom hvilket modellen klädde af sig. Sådana voro de egentliga prydnaderna och ornamenterna i denna konststudiernas helgedom.

Sju eller åtta unge män samlades hvarje afton i denna sorgliga lokal och ritade efter den nakna karlen så godt de kunde. Somliga bland dem voro kanske hungriga men ännu mera törstande efter något slags ledning, otåliga att göra framsteg, oroliga att tiden tycktes rinna bort så fruktlöst som bäcken i sanden och de fleste med icke ljusare hopp och utsikt än att, om allt gick väl, må hända med ansträngning kunna förmå släpa fram sin vacklande existens, åtminstone såsom dittills.

*

Fru Utterström hade af naturen stark konstitution och fortfarande fått åtnjuta hvad som brukar kallas berghälsa. Om hon vid tilltagande år icke helt och hållet undgick ålderns åtföljande krämpor och bräckligheter och synnerligast för flusstandvärkens lindrande ofta nog sågs hafva hufvudet ombundet med kompresser och kryddpåsar, försummade hon dock aldrig att befinna sig på sin plats i klädståndet. Men hennes lynne var oftare än förr liksom surt och förstämdt och det anmärktes allmänt, att hon dag efter dag blef vresigare och att antalet af dem, som ännu kunde umgås med henne på någorlunda fredlig fot, blef allt mindre. Skulle nöden numera tvinga någon

stackars målare att våga sig nära hennes lejonkula med en liten tafla under armen, kunde han icke vänta sig annat än att liksom blifva öfversköljd af en ström hånande försmädligheter. Finnbergs Androkles stod beständigt osåld, men då den malätna pälsrocken som hade gifvits därför icke kunde sägas vara af något värde, var det egentligen Herkules' apoteos — för hvilken hon utgifvit femton i banko — som numera gjorde hennes vedervilja för den sköna konsten och dess idkare så inrotad. Källarmästaren på Gyllene Drufvan hade låtit nytapetsera både källarsalen och den lilla kammaren och sade sig därföre icke mera behöfva någon tafla för att skyla öfver fuktfläckarna på väggen. Herkules var och förblef således i fru Utterströms ägo, och ehuru hon aldrig yppade sin grämelse öfver denna misslyckade affär till någon lefvande människa, var den i alla fall så bitter, att ibland till och med hennes nattro däraf stördes, då hon tyckte sig känna en tung mara öfver det beklämda bröstet, ett spöke i kamlottskappa, som fladdrade med sju riksdaler banko i hvardera handen. När därföre en gång, efter en sådan svårt utstånden natt, den medlidsamma madam Dyberg kom att säga, att hon icke ville säga någonting, men ändå trodde sig böra kasta fram att fru Utterström torde erinra sig huru hon, madamen, från det allra första hade förutsagt, hur det skulle komma att gå och huru hon nästan på sina knän hade bedt och besvurit fru Utterström att icke hafva någonting med karlsloken i kamlottskappan att göra — jämte flera andra välmenade råd att bäst kunna fördrifva de sura hågkomsterna — hvilket allt, när fru Utterström, mer och mer retad, tog sig friheten att rent ut kalla det »käringjoller», liksom med ens göt så stor portion riktigt besk galla i den syra, som redan någon tid hade droppvis blandat sig i det förra söta förhållandet att det kokade upp liksom en tjutande storm, under hvars hvirflande hagelskur af utsökt ovett och träffande otidligheter madam Dyberg, sedan hon fått reda på sin bruna schal, störtade ut ur klädståndet,

som hon lämnade i flämtande fart, dock icke förr än hon först af hjärtans grund hade fått spotta dit in efter sig två gånger.

Så rörande denna våldsamma upplösning af fru Utterströms och madam Dybergs vänskapsförbund må synas, hade det ändock icke varit någonting så särdeles anmärkningsvärdt, såvida icke händelsen i sina följder haft ett så genomgripande inflytande på de sköna konsternas utveckling i fäderneslandet. I madam Dyberg förlorade nämligen fru Utterström en mera oskattbar bundsförvant än hon i förstone och i den uppbrusande hettan hade kunnat förutse. Nödgad att nu mera själf se till klädståndet hela dagen lade sig oräkneliga hinder i vägen såväl för auktionsbestyren som för att till fullo ligga i världens gång, d. v. s. i konkursmassor, bröllop, dödsfall eller hastiga Hamburgsresor — och sålunda liksom midt i en labyrint ensam och öfvergifven i sin hjälplösa ställning, märkte hon först hvilket kraftigt stöd hon i alla fall hade haft i madamens snille. Allt hade dock möjligtvis kunnat repareras och förlusten icke blifvit så kännbar, ja så att säga en spik i Utterströms likkista, hade icke madam Dyberg med hull och hår i stället slutit sig till fru Sundin i Kåkbrinken, hvilkens rörelse i följd däraf fick ett nytt lif och ögonskenligen förkofrade sig i proportion som fru Utterströms synbarligen aftynade.

Som kunde förutspås, afhandlades grälet med fru Utterström icke sällan i det nu ingångna bolaget, och att endast aflägset syfta på detta kapitel var icke möjligt utan att med detsamma beröra mer eller mindre direkt de sköna konsterna i allmänhet, och huru dessa öfverläggningar och konferenser berördes, belyses bäst däraf att om fru Sundin förut då och då äfven uppmuntrat skön konst, då och då också köpt en liten oljefärgstafla, hon numera icke kunde förmås att ens på långt håll kasta sina blickar på någonting likt målning.

Den fosterländska konstens flämtande lampa, som dittills hade blifvit närd förnämligast så att säga ur

änkornas oljokrukor, stod sålunda nu i stor fara att helt och hållet slockna, och Herkules' olyckliga apoteos hotade allvarsamt att blifva sista uppfladdringen af dess bleka, döende låga. Lägger man nu härtill, att diversehandlanden Nathansohn var rest till Hamburg, och fast han sades väntas åter därifrån hvar timma och stund, det på samma gång började förljudas att han senast varit sedd i Newyork i följd af någon liten oklar växelaffär, må man väl föreställa sig, i hvilken knipa den svenska konsten skulle befinna sig.

Riksens ständer beviljade visserligen ännu årligt anslag till akademien för de fria konsterna, men med detta hindrades ändå icke hvarken att gräset grodde i tysthet på akademigården, och att nässlorna tycktes vilja sprida sig uppför själfva stentrappan, eller att professorernas flintskallighet dag efter dag tilltog.

*

Midt i dessa bedröfliga fält var det nu som den hotande vådan sammanförde några medlidsamma och människoälskande ädlingar, riddersmän och herrar och åvägabragte ett slags förbund eller sammansvärjning med ändamål att under namn af *Konstföreningen* genom ett klyftigt uttänkt lotteri skaffa medel för att kunna understödja svenska konstnärer i deras betryckta ställning. Jämte madam Dyberg funnos nog andra som klandrade denna barmhärtighetsinrättning, anseende den endast som en onödig uppmuntran åt ungt och arbetsfört folk att måla taflor, men icke dess mindre ökades antalet af konstföreningens medlemmar och till och med ett par rum i själfva prinsessans palats vid Gustaf Adolfs torg upplåts hyresfritt till lokal för sällskapets sammankomster.

Af flera skäl kunde icke väntas, att de konstalster, som denna förening skulle mäkta framkalla, i förstone skulle blifva stora mästerverk. Åtminstone till en början visade sig där nästan intet annat än ofta nog misslyckade

försök att, så att säga, lägga in hvardagligheter i olja. Inga Herkules' storverk syntes. Brist och fattigdom tycktes sökas såsom tema för de lekande variationerna, däri fattighuskäringar, tiggargubbar, trasiga barn, dalkarlsstugor, rospiggsskutor och andra sådana fosterländska bilder framställdes con amore. Spår af den heroiska så (oegentligt) kallade Utterströmska stilen försvunno mer och mer, för att gifva plats åt det oheroiska. Det kan därför icke nekas, att konstföreningen utöfvade ett bestämdt inflytande på det fosterländska målningssättet, och ehuru således icke många bland de små försöken liknade en nyfödd Herkules, kunde man dock i den började rörelsen tycka sig upptäcka liksom en liten nykomling, färdig att vilja krypa åtminstone. Redan detta var dock något, och mera hade varit fåfängt att förvänta, så länge ännu så få förmådde göra sig en någorlunda klar föreställning om konstens mål och medan allmänhetens beröm var lika litet värdt som dess tadel. Taflorna, som såldes i konstföreningen, voro sålunda också endast isolerade försök af unga oerfarna konstnärer, nya arbeten, helt och hållet skilda från någon tradition från en föregående konst. Och i betraktande af dessa egendomligheter visade somliga af de små och omogna försöken verkligen förvånande tilltagsenhet. Man kunde där tycka sig se en pojkålder, som ännu icke har begrepp om hvad som är halsbrytande, som tror sig med ens kunna hoppa öfver trädgårdsmuren och därvid betraktar stegen som intet annat än en öfverflödig och käringaktig inrättning; ett flängande som kanske passade just därföre, att ingen stege fanns till hands.

Här sluta anteckningarna rörande orsakerna till misssämjan emellan fru Utterström och madam Dyberg och i följd däraf uppkomsten af konstföreningen och konstföreningskonst i Sverige.

*

Rummet var tämligen stort och hade ena fönstret igentäppt med en gammal möglig oljefärgstafla, föreställande en landtmarskalk från Adolf Fredriks tid. Det andra fönstret hade äfvenledes nedra delen förtäckt med ett ritbräde och en utsliten sammetsväst, och dagern var därför af det behagliga lugn, som målare veta att skaffa sig, där de ställa upp sitt staffli. Egentliga möbler funnos snart sagdt inga i detta rum, men åtskilliga attributer röjde omisskännligen, att det var en målares tillhåll och ateljé, med ett utseende särdeles ostädadt och skräpigt. Den smala tältsängen i hörnet bäddades endast hvarje lördagseftermiddag, i fall det icke uppsköts genom något madamens missförstånd eller förhinder, men golfvet sopades aldrig. Naturligtvis kunde man därför icke göra ett steg inom dörren utan att trampa på dammiga handteckningar, utkastade akademifigurer, oljefläckade kopparstick och målade eskisser, rundt omkring strödda på golfvet. Ett bord fanns väl, men detta så fullt af hårdnade penslar, tomma oljeflaskor, utkramade färgblåsor och illaluktande terpentinsburkar, att plats därpå knappt fanns för den smala förtenta tobaksasken. Lutade mot väggen stodo ett par för länge sedan påbörjade porträtter emellan tre eller fyra förgyllda ramar, och midt i rummet sågs en förgylld armstol med dyna af purpursammet.

Hvad som därjämte ökade otrefligheten var, att där kändes gråkallare och ruskigare än till och med ute på gatan. Kakelugn fanns nog och en stor och sotig, med spjäll, rostiga järnluckor och eldgaffel, det var blott veden som felade.

Framme vid fönstret vid sitt staffli satt därför målaren med hatt på hufvudet, krokig och inkrupen i ett slags kort polsk päls med grå lammskinnskrage, bröstet fullt af konstiga slejfer och snörmakeriarbete. Det var en medelålders man med allvarsam uppsyn under tunga, buskiga ögonbryn. Han hade en grön fyrkantig skärm stucken under hatten på ena sidan, sidan åt fönstret,

den smörjiga paletten på tummen och en lång tobakspipa hängande från ena mungipan, och han målade på en stor vy af Stockholm. Tyst var det, endast tobakspipan sörplade då och då, men utan att gifva någon rök — tobaken längesedan utbränd — och allt var så stilla, att om ett ur hade funnits, skulle man visst hafva kunnat räkna dess tik-tak, men något sådant fanns icke; tiden gick ändock äfven där utan att stanna.

Men tunga, järnskodda galoscher hördes klampa uppför stentrappan och komma allt närmare, till dess ett massivt bamburör rappade på yttre dörren.

Finnberg satte långsamt ifrån sig pipan, men utan att släppa paletten eller eljest göra någon särskild toalett gick han att öppna den väl tillåsta dörren.

Mannen som inträdde var något yngre än Finnberg, långlagd och mager, bredaxlad och klädd i en brun öfverrock.

»Jag är glad att ändtligen hafva träffat dig hemma,» sade han, medan han ställde ifrån sig käppen och strök af sig galoscherna — »jag har velat se hur du går på med din Stockholmstafla och har varit här och sökt dig två gånger, nu senast för omkring fjorton dagar, när jag hade ärende på Glasbruksgatan och tog vägen hit och bultade på.»

»Jag är ledsen för det,» svarade Finnberg med släpande och låg röst — »men det är så det, och saken är den, att om dagen är jag icke alltid hemma, och om nätterna ligger jag nog ibland hos någon bekant.»

»Det här är således bara ett af dina jaktslott,» sade Graffman och såg sig omkring — »jaktslott eller lustslott, men hin så kallt håller du det, min bror, och du skall därför icke tycka illa vara att jag behåller hatten på hufvudet — men låt oss framför allt få se taflan.»

Denna såg ännu ganska ofärdig ut. Förgrunden knappt ordentligt anlagd, luften till hälften öfvermålad, med här och där utskrapade bitar och många spår efter

kritstreck, korstecken och sådant frimureri, utsuddningar, koboltfläckar och strömoln.

»Jag kan icke hitta på den rätta tonen,» sade Finnberg, »och jag skrapar ut och målar om så fort jag hinner; Skeppsbron är utskrapad två gånger med packhus och allt, och i luften bakom slaktarhuset på Blasieholmen tror jag att hin onde själf satt sig, ty jag är icke människa att där göra någonting.» Paus.

Finnberg stoppar pipan på nytt och slår långsamt eld på en bit surt fnöske. — Graffman i sin långa syrtut sitter tyst framför målningen och tager sig mer än en pris ur den blankslitna dosan.

»När tänker du att kunna vara färdig?» sade han till slut.

Finnberg höjde på axlarna och blickade på taflan med ena ögat.

»Efter vanligheten har du väl ingen utsikt, hvar du kan få henne såld, kan jag tänka?»

Finnberg höjde på ena axeln.

»Du menar säga med det, kan jag märka, att du ännu icke ser klart, hur du skall blifva af med taflan, när den en gång blir färdig?» sade Graffman skarpt.

»Jag tyckte om utsikten här från fönstret, därför begynte jag målningen, det är hela felet,» suckade Finnberg nedslagen, liksom urskuldande sig.

Men syrtutmannen torkade sig om näsan, mumlade någonting likt en svordom, steg upp, gick ett hvarf omkring i rummet — hvisslande tyst för sig själf: »Svearne fordomsdags drucko ur horn» etc. — tills han med ens åter stannade bredbent framför taflan och med häftighet vände sig åt den tysta Finnberg: »Felet är bara det, min bror, att vi alla bo en smula för nära Lappmarken — men låt oss få se på originalet.»

Landtmarskalken lyftes nu ner ur sin fönstersmyg, och som det icke fanns någon värme att spara på inne i rummet, öppnades de dammiga rutorna.

Det var en kall, klar och solig eftermiddag i novem-

ber. Luften hög och blå, men solen var i sjunkande, och ett rosenrödt skimmer spridde sig öfver stad och land. Slottet och Skeppsholmen speglades i det smaragdgröna vattnet, slaka hängde hvita seglen från vedskutor och galeaser, och rundt omkring glittrade hundra vindsfönster och blänkte förgyllningarna på kyrktornen.

Och Finnberg lade armarna i kors öfver bröstet och såg mer än vanligt tankfull ut; hakan var nersjunken i den sibiriska lammskinnskragen, de grå buskiga ögonbrynen nästan skymmande de djupt liggande allvarsamma ögonen, och fullkomligt menade han hvad han sade, när han till slut öppnade de tunna läpparna så mycket att i ett halft mummel kunna släppa ut den anmärkningen, att han tyckte det var »en vacker utsikt».

»Förtjusande, förtrollande, berusande,» sade Graffman och svängde med hatten:

»Se Venus i sin prakt,» ropade han,
»kring henne hålla vakt
änglar, delfiner, zephirer
och Pafos' hela makt — —.

Det är så som vår största målare sett Mälardrottningen, min bror,» svärmade han i extas — under det Finnberg rätade ut ryggen och tog af sig den fyrkantiga skärmen.

Men Graffman liksom inspirerad slog ut vänstra armen med en hånande åtbörd: »Ser du», sade han, »ända från slussen och fiskargången hela långa raden af höga stenhus med granna våningar, där det bor grosshandlare och skeppsklarerare, med krås i bringan och fina viner, varma pastejer, kaviar och maränger, fruar, mamseller, jungfrur och tunnor guld — aska, min bror, som holländarn säger, strunt, min bror, är all denna deras rikedom, jämförd med den poetiska imaginationens skatter, (Finnbergs tankar fladdrade nu omkring en tallrik varm kalops och ett glas öl, alldenstund han icke haft på hela dagen mer än en bit metwurst och ett raspebröd på morgonen). »Ett korfskinn,» fortfor Graffman, »räcker

icke långt och stekos varar icke länge» (det knep Finnberg i magen), »men att slösande kunna räcka poesiens ambrosia till höga och låga — det är rikedom, min bror. Birger Jarl anlade Stockholm — och det var ganska aktningsvärdt gjordt af honom, men upptäckten af Stockholm tillhör Bellman, så att vore jag en af stadens femtio äldste skulle jag föreslå, att hans bild sattes i stadens vapen i stället för halshuggna Sankt Eriks.» Graffman var redan litet kollrig och vurmig; men han deklamerade nu för döfva öron, ty solen var redan i nergående och Finnberg började otåligt mumla om nödvändigheten att gå ut för att få någonting till lifs.

Nerkomna på den bullrande gatan, blef icke tillfälle att prata mycket; Finnberg var dessutom af föga meddelsam natur. Allt sedan Åbo brand, i hvilken han förlorat allt hvad han ägde, tycktes han också hafva mistat målet, så att hans tystlåtenhet ibland nästan var plågsam för andra.

På Gustaf Adolfs torg föreslog Graffman att gå in på Castenhoffs källare och söka få en tallrik kallt kött hellre än att gå för hin i våld ända till Tallberg, långt upp på Regeringsgatan, endast för att »skrapa grytan» — som Graffman kallade Finnbergs tillämnade kalas därstädes — och de sutto sålunda snart båda midt emot hvarann vid det smala bordet i Graffmans vanliga fönstersmyg.

Graffman beställde en sup och en smörgås och bestyrde också för Finnbergs undfägnande. Syrliga dunster, blandade med uråldrig tobaksrök och ångor af gammal kumminost och gräslök fyllde rummet som med ett tungt moln. Huru en liten kanariefågel, fången i en bur högt under taket, kunde icke allenast hoppa och flaxa, men till och med kvittra så muntert som i en rosenbuske på Madeira, var verkligen anmärkningsvärdt. Att icke blifva nerslagen äfven i de ohyggligaste omständigheter tycktes vara temat, som den lilla stackarn besjöng hela dagen i sin mörka vrå. Om nu Finnberg tänkte på detta eller om han eljest trodde det vara artigt att i sin tur säga

någonting intressant, nog af, han mumlade suckande: »det är så det.»

Men Graffman ropade vresigt på kyparn och sade liksom för sig själf: »Många ordstäf finns det och hvar och en har naturligtvis gubevars rätt att bruka sådana, som han finner passande och räsonliga, men när jag hör 'det är så det', blir jag het om öronen.»

»Blif nu icke ond,» sade Finnberg — »det är bara en ful vana, det är så — —,» men han hejdade sig och hostade, liksom hade han fått någonting i halsen.

Det talades sedan en stund om den annalkande vintern, vedpriser, finnskutor och dylikt, hvilket ledde Graffman att göra skämtsamma anspelningar på Finnbergs polska päls och för öfrigt krigiska utseende. Finnberg bara vände sig bort, men Graffman fortfor: »Jag gissar just, att det igen är någon affär med Utterströmskan på Svartmangatan, den snikna sköldpaddan. Häromdagen stannade jag framför klädståndet ett ögonblick och hvad upptäckte jag, om icke på en dragkista, bakom en rad malmstakar, din Androkles, min bror. Jag kände igen taflan på ögonblicket. Du minns nog att jag nämnt för dig, hur du på den taflan lyckats göra lejonet så träffande likt min salig moster, att jag tviflar — förlåt mig — att du ofta målat ett porträtt mera frappant — samma bruna mårdkrage, min bror, samma platta näsa — men det hör icke hit — nog af, jag sade för mig själf: nu har Finnberg igen varit ute och gått.»

»Allt det där är tråkigt,» sade Finnberg, »låt oss tala om något annat — — har du sett Westins tafla?»

»Hebe, menar du? Jo, liksom solen skiner öfver onda och goda, så har äfven mig ovärdige förunnats att i underdånighet beskåda detta ovärderliga mästerstycke och underverk. Kungen har köpt taflan, det faller af sig själft, och den är ämnad att bli en af de förnämsta klenoderna bland konstskatterna på Rosendal. Avisorna äro fulla af Westins lof och jag har sett en sonnett, däri

poeten ställer Westin i bredd med Rafael, men till höger; Westin passade mycket mer vår upplysta tid.»

»Ah, bah — poeter äro åsnor», sade Finnberg — »jag tyckte taflan vara bara smörja — Westin och Rafael!» och Finnberg skrattade så att han måste knäppa upp den polska rocken och var nära att tappa kammen, som höll ihop de glesa långa hårtestarna, från nacken trasslade öfver hjässan — »poeter äro åsnor,» sade han om igen, liksom tyckte han sig därmed hafva sagt någonting särdeles passande, kvickt och träffande.

Graffman ropade emellertid på kyparen och betalade förtäringen, och båda voro just färdiga att resa sig och lämna bordet, när i dörren syntes en deras bekant, som utan krus kom och slog sig ned med dem, satte ifrån sig hatten och bad dem »ännu stanna ett ögonblick, medan han fick ett glas öl och en ostkant».

Det var notarien Arrhén v. Kapfelman. Han hade en lång rygg och ett torrt och skarpt ansikte, slätt brunt hår på hufvudet, sammetskrage på rocken, en rulle inlagor och protokoller under armen och i bakfickan en annan rulle musikalier af Haydn, Sebastian Bach och Gluck.

»Är det någonting nytt i tidningarna,» sade han och sträckte sig efter Dagligt Allehanda, som efter vanligheten hade fallit under bordet. »Jag skulle önska se, att man på ett rätt knipande sätt klämmer åt signor Sällström för hans kacklande i går afton. Ouverturen talar jag icke om — hade man satt parm-mätaren vid Röda bodarne till kapellmästare skulle det hafva gått bättre — mästare! de äro endast mästare i att bjuda oss draf i stället för nektar. Mozart, mina herrar, skref Don Juan icke för att bölas och grymtas, men för att sjungas, man borde komma ihåg det och icke heller glömma bort, att musik utan känsla icke är annat än oljud, som borde förbjudas af polisen, en nervskakande förargelse, som kan komma den beskedligaste mes att knyta näfven och som kan reta äfven den saktmodigaste till ilska.»

»Det är så det,» sade Finnberg, som under hela

detta crescendo endast i tysthet hade uppmärksamt betraktat muskelspelet kring notariens näsborrar och huru skuggorna samlade sig under hans ihopdragna ögonbryn; men Graffman anmärkte torrt, att han aldrig »gick på operan — det roar mig icke,» sade han, »och när jag varit så enfaldig och låtit locka mig dit, har det alltid slutats med trassel och ledsamhet; när lilla teatern brann måste jag pumpa sprutan, och flere år efter, när jag en afton skulle se Korsfararna med Kronfogdarna eller Slotterölet till efterpjäs — —.»

»Struntpjäser,» inföll notarien kort och rynkade näsan.

»Så kom jag att sitta på tredje raden på sidan bakom ett par främmande fruntimmer, som blefvo så uppskakade af pjäsen, att den ena bad mig sakta hjälpa henne ut, när just en aktör, namnet har jag glömt, rusade fram ända till suflörsluckan och med en krokig sabel tycktes vara sinnad genomborra herr Åhman, då fruntimret föll vanmäktig i mina armar och jag under publikens handklappningar måste släpa ut henne i korridoren, där vaktmästaren var så beskedlig att hjälpa oss in i oxögat och — —.»

»Jag tycker herrn var förb— lycklig, som emellertid slapp att se sådant drafvel som Korsfararna,» sade notarien, »och jag är säker, att människan nog kvicknade till igen — det är nu en gång så, att kvinnfolk vilja hafva sina egna nycker — men det är sena kvällen och lång väg ut till Karlberg, och jag skulle därför önska herrarna en rolig god afton och säga mjukaste tjänare.»

Graffman stötte emellertid med sitt bamburör på Finnberg, som höll på att somna med hakan nersjunken i pälskragen, och alla tre stapplade ut på gatan och skildes åt.

*

På ett svart, tjäradt plank vid en af gränderna i Klaratrakten sågs på den tiden en skylt, på hvilken man

kunde läsa i gula bokstäfver: Källbäck, tapetmålare, och därvid en hand med utsträckt pekfinger, som antydde att man borde följa långsidan af den smala gården för att hitta till mannens vanliga tillhåll. Detta slags vägledning var dock icke särdeles nödvändig. Öfver allt syntes spår af oljefärg, och i det man kom närmare verkstaden, kunde endast lukten af terpentin och kokt linolja vara tillräcklig att vägleda äfven den blindaste midt in ibland alla de krukor, pytsar, kittpottor, krus och rifstenar, som utgöra möblerna i en målareverkstad. Men det är kanske orätt att benämna detta ställe målarverkstad; det var snarare ett slags kök för tillberedning af färger, fernissor och oljekokning, medan den egentliga målningen vanligtvis verkställdes under ett skjul ute på gården.

Eftermiddagssolen sken in på golfvet och Källbäck i skjortärmarna var flitigt sysselsatt med att spaktla ett par dukar, utspända på stora träramar; han var poetiskt stämd och gnolade nöjd och belåten, ehuru som vanligt mycket falskt:

När bonden kommer hem,
kommer bondekullan ut |:|
så su-ur i sin tru-ut.
Hvar är pengarna du fått?
Dåm har jag supit opp |:|
uppå Kalmare slott

— — — — — — —

när steg hördes på gården och två personer snart trädde genom dörren.

Den ene hade öfverrock och borstade galoscher, men den andre tycktes vara alltför sommaraktigt klädd för den framlidna årstiden och såg därför rätt genomfrusen ut. Han var blek och mager, gänglig och långbent och så uppnäst, att det kunde tyckas vara beklagansvärdt; men icke dess mindre var han sprittande munter, liflig och pojkaktig, kunde skratta så godt som någon, hade

vackra ögon, bröt på skånska och hette Per Wickenberg.

»Det är rätt,» ropade han innan han väl hunnit draga till dörren efter sig, »gå på, sprattla med benen, gno in smörjan, hvissla, så går det bättre, vacker figur Van Amster Kilbecker, alltid densamme, se hur svetten lackar i pannan på honom, se hur illmarigt han grinar, den saten; det är för det han vet, att han brukar rutten olja, så att man får lungsoten bara af lukten, när man är tvungen att sitta och måla på hans infama dukar och med hans förfalskade och giftiga färger sedan — ljus fågel, Van Amster Kilbecker, lefver af fläsk och kål och potates, stinn som en korf, vacker pojke . . .»

»Jag kan ändå icke hålla mig från att grina,» sade Källbäck, »fast jag snarare borde gråta; här står jag och spaktlar och rifver färg med pojken dagen i ända, sätter bort min tid och har dryga skatter att betala, utgifter till höger och vänster, ledsamheter af alla slag, arbetar som en negerslaf i Västindien och tager mig knappt så mycket ledighet, att jag kan få mig ett mål ordentlig mat, och när jag gjort allt hvad i min makt står och allt hvad jag förmår, hur skall det kunna falla dessa herrar genier in att betala mig med annat än ovett. Gunåda mig för fläsk och korf, magrare blir jag för hvar dag, och hustru min är ursinnig — men det hör icke hit — har det icke varit två bud från fru Tingvall angående hennes luckor, och lika fullt står jag och svettas med de här dukarna, som jag kan vara säker på att aldrig få ett öre för — efter vanligheten, kan jag tänka — jag är ett fä — jag medger det gärna — men det kan icke hjälpas, det är nu en gång så, att jag icke förmår se människan gå till grund bara för brist på ett par dukar; likväl, så mycket får jag lof att säga och tillstå, att med Finnberg fordras det verkligen ett hin håles tålamod, och jag gjorde kanske lika stor tjänst till honom som till mig själf, om jag skulle gå och kasta dukarna på ögonblicket i Norrström,

ty han har nu så många gånger lofvat mig betalning och eskisser, att det riktigt börjar bli löjligt.»

»Var nu icke vemodig, Källbäck,» inföll Wickenberg, »slå ifrån dig de där eviga grillerna, att ingen människa betalar dig — din snåla girigbuk — vet du ingen hut, eller har du icke redan samlat dig ett präktigt galleri af våra mest framstående mästares originellaste utkast och snilleprof, har du kanhända icke eskissen till Olssons rörande tafla »En sörjande fader på sin makas graf» — har du icke mer än en genialisk bit af den sublime Sjöstrand och den svärmiske, beundransvärde Fägerplan; har du icke ett af mina ljufvaste månskensstycken, men framför allt tycker jag att du borde skämmas för Leffler, som står här och så väl vet, hur hans sköna röfvartafla skulle kunna vara till prydnad för hvilket galleri som helst — i Europa.»

»Tacksamhet, o tacksamhet,
jag sökte dig förgäfves,»

deklamerade Leffler och tillade: »hur rysligt är harpyans skratt, när hon sugit sista droppen (Källbäck grinade) — men vi äro nu icke just hitkomna för att åhöra alla dina utslitna klagovisor, utan för att taga några prof af din nya ljusockra, den du pratar och skryter så mycket af; en blåsa bästa krapplack, en dito ultramarin till luften och Wickenberg vill ha silfverhvitt i kvantitet — icke sant, Wickenberg — för sin stora infrusna skuta; också jag själf ämnar snart börja ett vinterstycke, så att du kan få ge oss två blåsor hvitt — stora blåsor — icke utaf dina vanliga ihopskrumpna fikon.»

»Du är alltför gunstig, min ädelmodige Leffler, som har mig i minne, och det smärtar mig grufligt, att du icke behöfver mer — för all del, glöm nu ingenting — vill du icke också ha ett dussin kilramar — vill du icke — — men någon kommer utanför,» sade Källbäck, — »bud igen från gumman Tingvall, eller är det Finnberg.»

Källbäck misstog sig dock, ty de nykomne igenkändes vara ingen annan än magister Tahlin från Helsing-

fors och med honom Sjöstrand. De kommo från en af deras bekanta på lasarettet på Kungsholmen och voro nu belåtna att i ro få stoppa åtminstone en pipa ur Källbäcks kardus.

Det var redan i skymningen, och den beskedlige Källbäck föreslog att gå öfver förstugan in i hvardagsrummet, där de kunde få stolar att sitta på, och där innan kort den gästfrie värden satte fram en enkel sexa med ett par stop dricka. Alla voro sålunda mycket belåtna och stämda i bästa lynne. Kumminosten var i en handvändning icke annat än en tunn kant, som lämnades för skam skull, tills Wickenberg tyckte, att det icke kunde vara mycket emot etiketten att svälja äfven den. Man pratade och skrattade; den upptända brasan kastade sitt gula sken utåt golfvet, och i ena soffhörnet blixtrade magisterns glosögon genom tobaksröken, likt ugglans i Friskytten. — — »Jo besitta, liksom det skulle gagna något,» sade den finska rösten från ugglan — »hvem har icke sagt honom hundra gånger, att han tar lifvet af sig med att rusa fram på det viset, ty Nicander har en svag kropp och utmärglad konstitution. Kan man icke kalla det ett ruckligt lif såsom han och vår vän målaren lefva tillsammans? — Är det icke sorgligt att se deras hål vid Kornhamnstorget fem trappor upp, snedt emot sjuhelvetesporten? Jag vet, att tältsängen aldrig bäddas, men ändå nyttjas af båda genierna turvis; Nicander skrifver om natten för tidningen och låter målaren då få sofva; det är om dagen som poeten trasslar in sig i lakanet och i leende drömmar, men utan annat på sig än nattkappan och en svart frack!»

»Och liksom det skulle vara någonting så särdeles anmärkningsvärdt i det,» sade Wickenberg, — »hvar och en söker göra sig så trefligt som han förmår, och för att hålla sig varm kan det vara likgiltigt, om fracken är blå eller gul; största felet är, att det visst icke finns någonting i fickorna. Att hålla sig med pauluner och sängvärmare är icke — —.»

»Han har ändå ett förb— godt hufvud, Nicander,» anmärkte Sjöstrand, »som nog också grämer sig rätt mycket öfver hur fötterna gå»

»Mitt lif är en våg,
Som röres en tid i stormande tåg,»

deklamerade Leffler, och Källbäck tog sig en pris snus.

»Ack!» sade magistern, »jag glömmer aldrig härom dagen, när lilla Myrstedt, fiolspelaren, ville bjuda till att trösta honom, huru Nicander log med tårarna i ögonen och suckade: »du är lycklig du, Myrstedt, ty du begriper ingenting.»

»Superbt, bravo, Nicander,» ropade Leffler, som alltid förstod det djupsinniga, det sublima och det obegripliga, och som nyligen hade tagit sig före att spela fortepiano och krånglade med Haydns Skapelse, men ännu icke hunnit längre än midt i kaos — »magnifikt,» ropade han igen, »och hvad svarade Kalle Myrstedt?»

»Bah, hvad väntar du, att han skulle säga — han bara gnisslade två takter på kvinten, med tanken i fingerspetsarna och känslan i vaden, såsom vår vän Olsson brukar säga. Men jag tittade in till Ekman och såg hans spelman i torpstugan och — —»

»Sandbergs skola gubevars,» sade Sjöstrand, »bondeståndets Apelles med idealet i näfverskor, vingåkerskullor och dalmasar, ingenting är nu så mycket på modet, jag menar att hänga på väggen, konstföreningens dockor och leksaker. Ekman är min vän, och det gör mig därför ondt att se honom på en så dålig väg — Westin åtminstone söker det sköna» — (Wickenberg log) — »och har en högre flykt än Sandberg.»

»Jag skulle vilja se dem flyga i kapp,» sade Wickenberg.

På det viset käbblades det om de olika riktningar, som just vid den tiden skilde vederbörande åt, och när alla tala på samma gång, afgöres snart frågan till allas belåtenhet; hvar och en behåller sin mening. Det var

väl icke värdt att lägga den minsta vikt på hvad som sades, men ändå kunde icke nekas, att sträfvandena af de yngre konstnärerna ibland vittnade om en berömvärd företagsamhet. Ekman, Dahlström, Wahlbom, Berger, Wickenberg, Palm, Stäck o. a. hade börjat måla bönder eller de skutor och höbåtar, som lågo omkring Munkbron och i Skinnarviken, och det var icke svårt att märka, hur på utställningen mången liten grupp af vedskutor i månskenet ådrog sig mera uppmärksamhet än både Hektor och Akilles, oaktadt alla deras utsvällda och starkt fernissade muskler. Publiken, lik vanartiga barn, föredrog det suraste äppelkart för de mest polerade vaxfrukter, men den s. k. gamla skolan hade ändock, äfven den, sina modiga försvarare, hvilka med vemod och ömkan sågo ned på hvad de kallade småsinnets äflan efter popularitet, och hvilka likt lejonet i öknen behöfde det stora, vore det än öknen själf.

Bland dessa var kan hända Sjöstrand den mest framstående förkämpen. Emellan de nya tendensernas Scylla och Karybdis voro romardygd och akademiens prisämne föremål för hans ljufvaste meditationer. Ehuru en stilla och beskedlig karl med hustru och barn, hade han kommit i sådan vana att måla Krassus och Pompejus, Kleopatra med bröst och Proserpina med dito, Ulysses på Itaka, Syndafloden, Cerberus och dylikt, att stadens brandvakter med saxar och skramlor, lifgardet till häst, ja till och med roddarmadamerna af honom föraktades för deras veka fredlighet — som han tyckte vara nästan olidlig; ja, den ordning, gatulysning och renhållning, som syntes åtminstone i stadens mest besökta delar, var raka motsatsen till hans begrepp om artistisk trefnad i ett poetiskt samhälle. För att själf så mycket som på honom ankom, åtminstone i någon mån, närma sig sitt ideal i sådant afseende och så mycket vårt klimat tillät och medgaf, hade han icke försummat att anlägga ett slags Rafaelisk klädebonad, med långt hängande hår, svart sammetsbarett, bar hals och romersk slängkappa som

toga samt galoscher, så mycket som möjligt liknande sandaler.

Hos Källbäck hade emellertid tobaksröken blifvit så tjock, att de ovedersägligaste argumenterna i konstdiskussionen mer och mer fastnade i halsarna, under det dumma inkast och krångliga tvifvelsmål sväfvade omkring på de narkotiska skyarna. Af brasan fanns endast glöden kvar och af kumminosten icke en gång kanten, knappast minnet — och naturligtvis dröjde det därför icke länge, förr än Källbäck såg sina gäster sätta fötterna i gång och snart af dem icke hörde mer än några skrattsalfvor långt bort i ändan af den smala gården i stjärnklara kvällen.

*

Sådan ungefär var den rådande tonen ibland de krafter, åt hvilka utvecklingen af skön konst i Sverige var anförtrodd. Det hade varit önskvärdt, att denna ton hade befunnits något bättre och kraftigare. Som det var, kunde den liknas vid när man hör instrumenterna i en orkester stämma, innan kapellmästaren hunnit komma — eller som i marknaden, när barnen föra väsen och oljud med pipor, trätrumpeter, lergökar och trummor.

Det inflytande, som målareakademien utöfvade i denna orkester, var alltför obetydligt för att förtjäna ens omnämnas, och något slags verkligt sansad och välgörande s. k. konstkritik, för att eljest hålla takten, fanns dessutom icke hvarken hos allmänheten eller bland de lärde; konsten växte som ett slags ogräs.

Emellertid var för konstälskare i slottet ett mörkt fyrkantigt rum upplåtet, där sådana gamla målningar voro upphängda, som ansågos obehöfliga för de öfriga slottsrummens möblering. Detta rum kallades *Kongl. museum* och hade gemenskap med den sal nere i Logården, hvarest marmorstatyer och andra bildhuggerier höllos förvarade, allt under uppsikt af kammarjunkaren v. Röök, som med synnerlig omtänksamhet tillsåg, att somliga af

marmorstatyerna höllos med friska, utklippta papperslöf, äfvensom framför allt att rummet dagligen parfymerades med rökpulfver, mysk och eau de cologne. I det melankoliska tafvelgalleriet funnos några starkt mörknade och förmodligen åtskilliga gånger öfvermålade gamla bolognesiska mästerstycken, med gula dagrar och svarta skuggor och föreställande obegripligheter; men där funnos äfven mera begripliga, bruna flamländska genretaflor, landskap och sjöstycken, grinande Teniersgubbar bredvid maniererade fransyska allegorier, såväl som blomsterstycken och *nature morte*. Det antogs för säkert, att bland sådana konstens mogna frukter det unga konstsinnet borde kunna finna all behöflig näring, och ingen människa föll det in att tvifla på, huru vida åsynen af allt detta också möjligtvis skulle kunna verka skadligt. I hvarje händelse, många voro icke de, som besvärade sig med att besöka detta museum.

Ojämförligt mycket mera hjälp för konstbildningssökare hade kunnat finnas i kopparstickssamlingen i Målareakademiens bibliotek, och det hade därför varit väl, om denna flitigare hade begagnats. Samlingen, hvarken stor eller god, innehöll dock tillräckligt många planscher för att gifva åtminstone något slags begrepp om de särskilda gamla konstskolornas uppfattningssätt af den värld, vi lefva uti. Rummet, som hölls öppet ett par timmar i veckan, var dock merendels tomt, ifall icke ett par pojkar någon gång där syntes bläddra och rifva i portföljerna.

I betraktande af en sådan allmänlig likgiltighet för skön konst är det glädjande att kunna upptäcka åtminstone en person, nog upplyst för att kunna inse värdet af att åtminstone bevara de alster af gammal kopparstickarkonst, som ännu icke hunnit blifva alldeles tillintetgjorda i vårt land, och vår största tacksamhet bör därför ägnas numera framl. kanslirådet Krutmeier för hans oförtröttade och oegennyttiga sträfvande i sådant afseende. Det förefaller obegripligt huru på så jämförelsevis kort

tid och med så små medel en så stor och värderik gravyrsamling som Krutmeiers kunde blifva sammanbragt i Sverige, och det är ett sorgligt bevis på den hos oss rådande konst-okunnigheten, åtminstone i början af århundradet, för att icke säga senare. Icke allenast först tillvaron af en så stor mängd ypperliga främmande kopparstick i vårt aflägsna land, utan också sedan därefter likgiltigheten, med hvilken dessa, när de icke förstördes, förskingrades på auktioner eller annorledes, är ganska anmärkningsvärd och något, som väl kunde förtjäna att mera belysas i kulturhistoriskt afseende. Emellertid är det lugnande att veta, huru numera en mängd sådana dyrbarheter, samlade af Krutmeier och sedan af honom skänkta till vårt Nationalmuseum, där befinnas väl förvarade, för att i en framtid blifva ännu bättre uppskattade och förstådda än hvad må hända ännu är fallet.

Den tid är ännu i godt minne, då på bokauktionskammaren kunde inropas af gymnasister och skolpojkar de dyrbaraste etsningar af Rembrandt och Van Ostade för »8 skillingar bunten», som det hette, när klubban föll, under det högar af andra kopparstick, bland hvilka icke sällan funnos sådana af Marcantonio eller Albrecht Dürer, värda pund sterling, slumpades bort i mörkret ihop med andra pappersluntor, som med god smak sedan saltades i hökarboden.

Men kansliradet brukade förundra sig öfver, »att man icke hellre använde sådant i våra högskolor åtminstone» och påstå, att »hvarest inga original-mästerstycken finnas, böra goda afbildningar af sådana icke helt och hållet försmås».

Men, det var då det.

Nu, huru annorlunda!

II.

På resande fot. Paris 1839—41.

Till Egrons moder. — Hamburg 2 aug. 1839.

Sedan vi anländt till Lübeck måndagen kl. ½2 på middagen, togo vi en slags hyrkusk direkt till Hamburg och begåfvo oss åstad kl. 9 på aftonen. I vagnen var, utom Lembcke och jag, äfven en rysk doktor, som hette någonting besynnerligt. Vi åkte hela natten, det var månsken och för ingen del obehagligt, ehuru vägen verkligen icke är den allra bästa. Den består bittals af chaussée, d. v. s. en stenlagd och gropig landsväg, samt för öfrigt af en bred jordväg, där man färdas alldeles som i en nyss plöjd åker.

Vi kommo ändtligen fram till Hamburg om tisdagsmorgonen och togo in i Gasthof zum Grossen neuen wilden Manne vid Hopfenmarkt. Det regnade smått, under det vi åkte genom staden, så att jag inuti sufletten icke just såg mycket annat än beständigt långa krokiga, mörka gator med en tämligen tyst och brådskande människomassa, där hvar och en individ sysselsätter sig blott med hvad honom rörer. Sedan man litet sträckt sig på soffan, ömsat kläder, tvättat sig, spatserade man ner på gatan för att gapa. Vi gingo till en slags vinkällare under jorden, där man äter för bättre pris än i Wilda mannen. Vi åto där vår middag, till hvilken samlades flere svenskar, kontorister eller commisser som de här kallas. Värden där talar också svenska, ehuru svårbe-

griplig. Det är mycket svårt att hitta vägarna i Hamburg, hvaremot det ej är så omöjligt att förirra sig; gatorna äro så långa och krokiga samt utan några gränder emellan, så att man är tvungen att gå dem i ända för att komma till en annan lika lång och krokig figur, som sträcker sig i en annan direktion blott, annars med obeskrifligt släkttycke. De flesta husen äro orappade, röda, bruna, gula; gaflarna mycket grannare än på Petersenska huset vid Munkbron, så tätt med fönster som möjligt, många äro så fulla med glasrutor, som om de vore orangerier. Höga trappor upp till portarna, och ner till jordvåningarna åter andra, och likväl trottoarer. Här finnes väl knappt något hus, där icke man har bodar, krogar o. d. under jorden, under gatan, att icke räkna alla de superba som befinna sig däröfver. Utanför portarna stå merendels ett par gröna träd, hvilket gör att somliga gator äro alldeles som alléer. Man bygger mycket här, men håller sig antingen till den gamla gafvelformen eller ock götiskt rent. Förundrar mig öfver att, ehuru många byggnader här äro så uråldrigt gamla, de likväl äro obeskrifligt väl underhållna och konserverade — bilder, löfverk, ornamenter af alla slag sitta så friska som om de hade blifvit gjorda i går. Ja, sällan ser man någon fallen ängel utanpå gafveln, ehuru många ock kunna sitta i fönsterna. Jag skaffade mig genast vid ankomsten hit en plankarta, och med den i handen går det numera ypperligt att gå hvart jag behagar. På gatorna se här alla ut som om de skulle gå med de allra viktigaste affärer. Hvar och en skyndar sig tyst fram, den ena talar icke vid den andra. Här och där det entoniga och obehagliga ropandet af kringvandrande judar och skojare, som bjuda ut varor; mycket åkande, tunga forvagnar och dylikt. Öfver allt på gatorna, där det kan möjligen vara plats därtill, sitta äfven fiskblöterskor, månglerskor, frukthandlare, knappmakare och tusen andra schackrare, ty här är *allt* handel. Samma kväll, jag kom, var jag uppe på ett ställe som heter Elbpavillon, hvarest det är ett

slags schweizeri. Utomordentligt elegant med förgyllningar, speglar och taflor, flera salonger, terrasser, hvilket allt, då det är ekläreradt, har någonting förtrollande. Jag förtärde där icke för två styfver men satt där likväl hela aftonen, ty det var ett ganska brokigt folkvimmel och dessutom till alla dessa gästers förnöjelse en slags konsert, såsom här är nästan på de flesta kaffehus om kvällarna. Där var ett helt tyrolersällskap, som jodlade och sjöng visor. Middagstiden om onsdagen såg jag Hamburgerbörs, som verkligen är lifligare än Stockholms. Det är egentligen ett torg inom ett järnstaket, i högsta grad gammalmodigt, i och omkring hvilket flera gator däromkring en timme middagstiden rörer sig som en myrstack af karlar. På e. m. var jag till Hamburgerberg, ett motstycke till Djurgårdsslätten. Där är fullt med marknadsstånd, krogar, vaxkabinettet, menagerier och dylikt i långa rader. Där såg jag utanför en liten dålig teater, huru herrar aktörer, för att fresta och inbjuda det vördade publikum, framför ingången till deras tempel uppförde ett burleskt impromptu. Ack, hvilket elände att se dessa sminkade och utspökade trasdockor åbäka sig att på alla möjliga sätt visa sig inbjudande, och huru litet de dock lyckades! Det är dock omöjligt att icke skratta så att tårarna komma i ögonen första gången man ser alla dessa olika och heterogena födkrokar här i Hamburg. Från Hamburgerberg gick jag in till Altona för att se den staden. Altona är danskt, så att där träffar man ofta på kungliga kronor och emblêmer, hvartill i Hamburg ej synes tecken. Utom borgargardet ser man icke någon uniform på gatorna i Hamburg. Aftonen passerade jag åter från kl. 8 till 10 i Elbpavillon för att höra musik. Det var nu större konsert än första kvällen och obeskrifligt lifligt. — I stället för positiverna gå här omkring på gatorna antingen fullständiga kvartetter eller ock flickor som spela harpa och sjunga visor, hvilka, hälst om kvällarna, icke just äro kväden af Franzén utan mera beräknade på att anslå matrosöron. Ofta

dock vackra, hänförande melodier, ackompanjerade af flöjt och fiol. Jag stannar alltid här för att betrakta och höra sådant folk, så oblygsamt det än må synas.

I går, torsdag, lät jag ro mig emellan alla de stora skeppen till ångfartyget Hambourg, med hvilket jag tänker gå till Hâvre. Jag ville se kojen, innan jag köpte biljett. Fartyget är mycket stort och synes vara af en ypperlig konstruktion, 120 hästars kraft. Första kajutan är gentil, den andra är lagom för en artist. Där jag kommer att bo är plats för fjorton personer. Biljetten har jag redan köpt och kostar den mig ett hundra francs, d. v. s. mindre än farten från Stockholm till Trawemünde. Sextio timmar är man vanligen på vägen från Hamburg till Hâvre. Så att då jag nu går härifrån i morgon bittida, lördag, den 3 aug., är jag måndag afton i Frankrike, om allt går väl. — I går afton var jag på spektaklet, Stadt Theater. Det spelades först en liten fransk komedi, hvarefter man gaf en slags dramatisches Consert, som det kallades, däri en engelsk Madame Bishop gjorde furore med sin sång. Hon sjöng verkligen bättre än jag förr har hört någon, så klangfullt och mjukt och säkert, likväl hör jag hellre m:lle Linds känslofulla, spirituella, smakfulla och graciösa föredrag. Det är dock roligt att höra musik ibland, och däraf har jag verkligen nu här i Hamburg njutit, ty här kan man få höra sådant ganska lätt, antingen alldeles fritt eller för en ganska ringa penning. Det enda, som är dyrt i Hamburg, är det som man lägger i magen — kläder etc. är mycket billigt, det har jag redan hört. Biljetten på operan kostade ungefär 1: 12 sk. svenskt, och man satt då mycket bättre än på amfiteatern i Stockholm. Parterre kallas det här och utgör nästan hela golfvet i salongen. Där är fyra rader, starkt förgyllda — salongen icke så stor som den i Stockholm, icke heller så vacker i mitt tycke. Dekorationerna ganska medelmåttiga, att icke säga fula, och det hela just ingenting att skryta med. Ett par karlar spelade bra, de andra icke. Aktriserna fula och illa växta. Med

hvarje dag öfvertygar jag mig om, att naturen just icke begåfvat hamburgarna med mycket stor gnista smak i artistiskt afseende. Jag är därför glad att jag kommer härifrån, ty så stor stad här naturligtvis är, så tror jag dock icke att man kan lefva ogeneradt. Mig börjar redan den tunga, tråkiga handelsluften, så att säga, att trycka. Köpa och sälja och förtjäna, det är punkten hvaromkring här allas tankar vrida sig. Man har därför här, som mig tyckes, i allmänhet en viss grofhet i andligt afseende, som sprider otrefnad omkring sig, och är Hamburgs förträfflighet i alla möjliga afseenden hufvudtemat för deras konversation, då den icke rörer börsaffärer. — Ack, jag tänker så ofta på alla hemma, och nu då jag skrifver, är det nästan som en dröm att jag är i Hamburg, så lifligt tycker jag mig vara hemma. Måtte vi alla få vara glada, lösa för mycket bekymmer och hvar och en sysselsatt på sitt håll och i full verksamhet. Efter allt utseende får jag vackert väder på sjön. Lugnt och klart. Jag skall nu börja plocka in mina saker och slutar därför.

Från Hamburg 2 aug. 1839 äro ock följande rader till »Demoiselle Henr. Swartz».

Goda vän! — Hvad skall jag skrifva, jag som skulle vilja beskrifva allt? Kunde m:lle Swartz se mig nu, huru jag nu sitter här i fönstret och skrifver i solskenet med hela det brokiga vimlet nedanför mig på torget, höra de förunderligt rusande melodierna af den lilla orkester som just nu slagit sig ner i gathörnet midt emot och betrakta med ett ögonkast harposångerskorna, som med deras associé violinspelaren vänta på de andras final för att sedan i deras tur begynna, amman med lilla barnet på balkongen, gubben med tobakspipan i vindsfönstret på granngafveln och den parterr af käringar och månglerskor, som sitter midt ibland deras meloner och päron och körsbär och kål och grönsaker af alla slag. Men det är fåfängt till att hoppas, då ser jag bättre Ropsten

och mamma och mamsell Swartz, Kristin och Sigge och allesammans.

Till modern. — Paris 8 aug. 1839.

Åter är jag gudskelof i tillfälle att frisk och sund få skrifva några ord till min mamma! Och detta ifrån själfva målet för min resa. Som jag här icke passerat mer än en natt, kan jag icke mycket berätta om mitt vistande här i staden, utan om hvad jag gjort och sett hela denna tiden sedan jag sist skref. Den 3 aug. begaf jag mig redan kl. 5 f. m. ombord på det stora och präktiga ångfartyget Hambourg. Som jag kom i tämligen god tid, hade jag godt tillfälle att under mina promenader på däcket se mig mätt på den mängd skepp och master, som här på alla sidor omgaf mig. Morgonen var gudomlig, och med frisk otålighet längtade jag att åter komma till sjös. Farten utför Elbefloden är dock just ingenting för ögat, vattnet är icke klart utan alldeles gulgrumligt och stränderna ingenting utmärkt. Hela Nordsjön hade vi det allra vackraste väder, hafvet nästan alldeles lugnt, solsken, en mängd af seglare och ångfartyg som passerades och ombord godt sällskap och god mat. Jag träffade där en landsman herr Schück, en mycket hygglig jude, som reser till södern för sin hälsa.

Äfven en ung svenska var med ombord — guvernant, som följde med ett tyskt herrskap. Till Hâvre anlände vi den 5 aug., kl. 12. Där visiterades min kappsäck i la douane och fördes upp till Hôtel l'Aigle d'Or, hvarest jag tog min bostad. Därifrån gick jag genast ut i staden för att se mig omkring, se på vimlet och lifvet, som jag tror är rörligare än i Hamburg. Hâvre hade jag icke väntat mig så briljant som det är, men där bo ock 150,000 människor, efter hvad man sade mig. Jag tog där reda på Palais de Justice och växlade mitt pass mot ett annat fransyskt. Då allt sådant var uträttadt, var det middag på hotellet, d. v. s. kl. var 5 slagen. Dit samlades man då till table d'hôte, hvarest jag första

gången fick ett begrepp om franska kökets förträfflighet. 2 francs kostade det, men det var en mängd rätter och de utsöktaste frukter till dessert. Allt går så ogeneradt till i Frankrike; dit kommo fruntimmer och spisade, och alla voro som de varit bjudna till värden. Under hela kalaset var det ett herrskap, en herre och en i mitt tycke elegant dam, som roade sällskapet med musik, hon sjöng till guitarr, ackompanjerad af honom på fiol. På aftonen efter middagen gick jag med Schück omkring på gatorna och såg de granna bodarna, boklådor, schweizerier och juvelerarbodar, allt upplyst briljant af gas. Jag lade mig bittida för att andra morgonen kl. 5 kunna resa med ångfartyget La Normandie till Rouen. Det var Seine-floden uppför, gudomligt väder och musik ombord hela tiden. Till Rouen kommo vi kl. 2 samma dag och bodde jag där i Hôtel de Commerce fyra trappor upp tämligen illa, men en natt, hvad gör det, qu'importe, som man säger. I Rouen var ännu lifligare än i Hâvre, och kan man verkligen kalla det en stor stad. Stora granna palatser, promenader, magnifika broar etc. och framför allt flera majestätliga götiska kyrkor. Katedralkyrkan är, som jag tror, invändigt lika stor, om icke större än Uppsala domkyrka, de utvändiga dimensionerna äro dock vida mer gigantiska och ojämförligt mycket rikare, ja snart sagdt öfverlastade med prydnader. Alla fönster och rosor målade glas, marmor, bänkar med snidverk, med ett ord allt är präktigt. Det är som en brud i staden, emot en bygdens tärna, sjutton år. S:t Antoine är också en präktig kyrka, kanske ännu vackrare än katedralen, såsom de katolska kyrkorna i allmänhet full med kyffen och altaren, kapeller och hvad det allt heter. Det roade mig obeskrifligt att gå och betrakta allt detta gamla, som stått så likadant århundraden igenom och sett ner på så olika generationer. Många privata hus rundtomkring kyrkorna tyckas vara lika så gamla som dessa, och vid sidan af palatser finnas byggnader, nästen, höga kråkbon, som i Stockholm skulle hafva varit ut-

dömda af brandsyn för väl 200 år sedan, men i hvars nedre våning likväl här äro de grannaste butiker, eklärerade af gas, alltid gas. Jag kom ganska lagom till Rouen för att få se deras tafvelexposition. Den var anställd i stadens museum och helt och hållet fritt för alla. Där gick grefvar och baroner vid sidan af käringar och trashankar. Jag var obeskrifligt nyfiken, när jag gick dit upp och, jag måste bekänna det, obeskrifligt munter när jag gick därifrån, ty *också jag är en målare*, som Correggio sade. Där var flera utmärkt vackra taflor, men så fanns där också i mängd taflor, som visst icke vår konstförening skulle köpa. En genremålare som heter Bellangé hade mycket vackra saker uppe. Jag såg äfven taflor af Wickenberg och Leffler. I Rouen har man rest en kolossal staty af teaterskrifvaren Corneille — i brons på en hög marmorpiedestal. Äfven är där en annan stor bronsstaty af kompositören till Kalifen i Bagdad och Lilla röda hatten. På promenaden gick jag hela kvällen och såg en massa barn leka, det är alltid roligt att se, isynnerhet då de äro så lifliga och kvicka i sina rörelser som de franska. — Onsdagsmorgonen gick jag åter ombord kl. 5 på en ångbåt som heter La Dorade, går med hvad vi på svenska kalla högtryckningsmaskin och skall hafva, efter hvad det står på biljetten, en »vitesse sans égale». Att det emellertid icke var just så kort bit, jag hade att färdas, bevisas däraf att jag hela den dagen till kl. ½8 var på sjön. Vägen var mycket vacker och utomordentligt omväxlande. Det var som jag föreställer mig en färd på Rhen. Seinen har äfven sina höga berg med ruiner af riddarborgar och kloster, sina dalar och sina vinberg. På samma gång man köpte biljett till ångfartyget, fick man äfven en biljett till ångvagnen på järnvägen emellan S:t Germain och Paris. Efter många försiktighetsmått och sedan allt bagage var lastadt i släptåget af trainen, steg man ändtligen i vagnarna, 8 personer i hvarje vagn, de där äro så stora och massiva, att man tycker ångvagnen skulle hafva tillräcklig last att

draga en enda; nu har den emellertid 10 à 12 sådana gigantiska diligenser efter sig. De äro täckta, stoppade, och man åker alldeles ypperligt i dem. Sedan alla väl äro inkrupna, hvilket går i ett ögonblick, hvisslas det ett uthållande tag, hvarefter trumpetarna göra göra en fanfar och ångvagnen börjar röra på sig. Först går den som vanligt när man åker fort, men ökar beständigt farten, tills den hunnit sitt maximum, då den går ganska fort. Man sade mig att det var 5 mil emellan S:t Germain och Paris, det föreföll mig som ett par fjärdingsväg, ty det påstod icke längre än 20 minuter. Järnvägsresan kostade mig ungefär lika mycket som 1 rdr rgs, och det är icke dyrt med bagage etc. I tullen vid Paris visiterades åter min kappsäck, mycket legerement dock, roligt likväl att se den ordning som råder öfverallt vid en sådan enorm trafik. Strax innanför tullen tog jag en kabriolet och for till Rue Froid manteau, Hôtel Beauvais. Innan jag ännu hade betalt min åkare, träffade jag Ekman, som blef mycket glad att få se mig och förde mig till värden. Jag ämnar göra upp med ackord här i huset, först för en månad, får jag se hur det är. Ekman finner sig här utomordentligt väl, men jag har äfven talt vid norrmän, finnar och ett par officerare, som bo här, och bedt dem i förtroende säga mig hur här är, och alla med en mun säga sig vara nöjda, så väl med priset som med rum och mat m. m.

Jag är just nu hemkommen från en tur på gatan. Jag har varit i Palais Royal och sett alla de granna bodarna, jag har varit på Place de la Concorde med obelisken från Luxor m. m. grannlåter. Jag har varit uppe hos Leffler; Wickenberg är för några veckor i Holland; jag har gått i några passager, sådana gränder med glastak; jag har sprungit omkring på Boulevard S:t Martin med löjtnant Dardel och en norsk doktor, och jag är återkommen för att sluta mitt bref.

Till Egrons broder Mildhog. — Paris 28 aug. 1839.

— Jag är ung och frisk och munter och, skall jag säga det själf, frimodigare och mera rak än jag någonsin varit i Stockholm. Jag hoppas därför ännu med allt skäl att hemlängtan för mig måtte blifva en främmande känsla, om jag än icke vill förhålla, att första intrycket af Frankrike och Paris *icke* behagat mig. Då jag nämner detta, är det återigen att berömma mig själf, ty blott en galning eller en fördärfvad människa skulle väl mera älska det uslaste här än det yppersta hemma, och är det naturligt att jag som utlänning och främling icke just strax kunnat få tillfälle att känna lifvet i Frankrike annorlunda än från packsidan, om jag så får kalla allt hvad man ser på gatorna, i kaféerna, promenader, till och med på teatrarna. Den hälften af mig som är artist, och som ofta nog brottas med den sant mänskliga delen, har dock i Paris blifvit alldeles bländad och skall alltid kämpa för att här är det rätta paradiset och oss godt att vara.

I detta bref, som skildrar märkliga bygnader i Paris, gatlif, operan och Theatre français, Louvre m. m., finner man följande rader om fransk modern konst:

Horace Vernet och Ary Scheffer äro väl de största målare för det närvarande härstädes. Jag såg deras taflor i Palais Luxembourg och hade svårt att rycka mig lös därifrån.

Till modern. — Paris hösten 1839.

Jag har så obeskrifligt mycket att tacka Gud för och däribland först och sist att jag haft ett hem, ett verkligt hem, något som man här icke ens har ett riktigt namn på, mycket mindre vet hvad det vill säga i sin riktiga fullhet, att det icke alls är underligt, om jag därför ännu alltid svärmat däromkring och alltid skall tro att oskuld, renhet och gudsfruktan äro stjärnor som ojämförligt öfverstråla hela glittervärlden här. Mamma får därför icke,

då jag säger detta, tro att jag är hemsjuk; nej gudskelof, jag är glad och fri som en fågel, brinnande af nit och kärlek för min konst — men jag har nu först riktigt lärt mig skatta mitt hem och lärt mig fatta den stora sanningen: »borta är väl bra, men hemma är bäst» och ville blott kunna gifva en aning om huru outsägligt mycket godt jag önskar mamma. Ungdomen passar sig snart efter omständigheterna, och man sätter sig in i nödvändigheten som i en ny rock; det är blott en med lifvet gifven och allt annat undanträngande böjelse, som icke låter snöra sig i främmande band. — Jag är nyss hemkommen från en liten utflykt åt landet i sällskap med Dardel, i min blus, med min resväska och min portfölj under armen. Det var Fontainebleau som var målet för vår resa. På ångbåten träffade vi en ung artist Maillot med sin far, också artist, med rödt band i knapphålet. Mr Maillot, som kände orten, förde oss till ett hôtel, la Sirène, hvarest vi logerade för godt pris, högt upp under takfoten, men sofvo dock kanske bättre än de som bodde au premier. Då man först en gång börjat föra ett nomadiskt lefnadssätt, får man finna sig hvart man kommer och försöka bilda sig ett hem öfverallt där man är, bredvid skorsten på ångbåten som uppe i vindsgluggen, i Fontainebleau som i Paris. Andra morgonen efter vår ankomst gingo vi till fots tre lieues genom den för sin skönhet beryktade Fontainebleauskogen till le Champ, d. v. s. ett militäriskt öfningsläger. Mr Maillot le père åkte i sällskap med en full matkorg, i hvilken vi hade vår frukost och vårt vin. Vid framkomsten ställdes korgen i skuggan af en gammal stenmur i den lilla byn, och vi planterade oss alla däromkring med god matlust. Efter frukosten skingrade sig sällskapet för att hvar och en på sitt håll göra etuder och samla något för sin hemkomst till Paris. Jag ritade hästar, några ruskiga byggningar i byn, några pittoreska pojkar samt slutligen en vivandière i ett slags uniform. De hafva karlhatt med svart plym på sidan, svart karlhalsduk och kragar, frack

med revärer och uppslag, hvit väst, röd kjol och röda byxor med damasker. Till middagen kl. 6 voro vi åter hemma i staden. Eftermiddagen promenerade vi på gatorna och drucko en butelj bière på ett kafé. I parentes är det underligt nog, att, här i det fina Frankrike, det man vanligast begär uti kaféerna om kvällarna är just en sådan butelj bière, hvilket är det samma som på svenska ett halfstop öl. Kostar blott några sous, ger tillfälle att få läsa tidningarna, se folk, spela domino, om man så vill, och gäspa så mycket man behagar. För att kunna hinna besöka blott de allra vackraste och mest bekanta ställena i den omkring 20,000 tunnland stora skogen fordras det utom goda ben äfven en tryckt guide, utan hvilken man snart skulle förirra sig. Där såg man de två systrarnas kulle, drottningens bouquette, la roche qui pleure, l'hermitage de Franchard m. m. I likhet med andra stora skogar lärer också denna hafva sina vilda jägare, och deras höfding kallas här le grand-veneur (öfverjägmästarn), en reslig gestalt i svart jaktdräkt, bleka drag och brinnande ögon; icke såg jag honom dock, huru mycket jag än tittade under de åldriga ekarna, de lummiga bokarna som bildade så mörkgröna och djupa skuggor, att han där väl kunde tyckas trifvas. — Fontainebleau stad tyckes vara en liten håla, åtminstone för den som kom från Paris. Öfverallt på gatorna hvimlade militärer från lägret, jag såg många granna och besynnerliga uniformer, alla liknande hvarandra däruti dock att de hade röda byxor. En dag hade vi anslagit att bese slottet med dess märkvärdigheter. Det var i högsta grad intressant och jag vet icke många ställen, som så högljudt talade till inbillningen. I anseende till dess vidlyftighet och storhet kan man väl med engelsmannen säga, att det är »vraiment un rendez-vous de chateaux» eller hvad man sagt om Genua: un magasin de palais, men jag skall kalla det Frankrikes Alhambra. Fontainebleau har varit nästan alla franska konungars älsklingsresidens, och har det därför fått tillbyggningar, anlägg-

ningar och prydnader i så många olika stilar. Frans I:s lysande hof, äfvensom Henrik IV:s, Ludvig XIV:s och Ludvig XV:s hafva där alla lämnat stora märken efter sig, som nu med hvarje dag alltmera stiga fram i sin gamla friskhet och med en glans som är förbländande. Minnen efter den store mannen, af Napoleon le Grand, söker jag dock framför alla andra, och det var med en verkligt upprörd känsla, som jag trädde in i det rum och betraktade det lilla träbord, på hvilket kejsaren hade undertecknat sin afsägelseakt. Då jag stod på »hvita hästens gård», hvarest han sade sina sista farväl till sina trogna, där han gaf afskedskyssen till deras fana och där tårar fuktade så mången åldrig kind, ja, liksom regnade på det gamla gardets segerrika vapen — där tyckte jag mig se allt så lifligt för mig, att det var icke långt ifrån att jag själf hade börjat gråta. — Det var också på Fontainebleau som drottning Kristina lät mörda marquis Monaldeschi; galleriet hvarest det skedde inreddes dock kort därefter på annat sätt, för att på något vis hjälpa till att måla öfver en så skändlig dat. — Sedan vi uppehållit oss i Fontainebleau fyra dagar, reste vi hem igen med ångfartyg, glada och muntra och jag med en ganska god tillökning i min portfölj, den jag hoppas skall komma mig till godo. — Jag är hitkommen för att lära och vill också gå efter det målet och undvika de sidovägar som härstädes till öfverflöd erbjuda sig. Ja, jag vill vara flitig och begagna dagern så mycket som möjligt. Middag ätes här redan merendels vid ljus, och då man slutat arbetet är det således här nästan mörkt.

Det händer alla och oftast på resor, att man finner människor som man mera sluter sig till, är mera släkt med än andra. Ett norskt herrskap och några andra norrmän hafva isynnerhet omfattat mig med välvilja, och såg jag dem därför resa bort härom dagen med verklig saknad. Dagen innan de reste trakterades med champagne till middagen, hvaraf följden blef en svensk bål punsch på terrassen högt upp på hotellets tak. Emellertid hade jag

blifvit så uppspelt, att medan de andra arrangerade punschen, arrangerade jag några svenska vers till de resande med små sidoblickar till hvar och en af sällskapet, mig själf icke glömd, som af norrmännen, jag vet icke hvarför, alltid kallades Svanros. Och som jag hade valt en känd vaudevilleton, kom den snart i allas mun, sedan jag en gång, så godt jag kunde, hade sjungit den till guitarr. Jag skattade mig lycklig att också en gång hafva varit liksom bandet i en förtrolig krets af landsmän och vänner.

Till modern. — Paris sept. 1839.

Min goda mamma! Jag har längtat efter bref som fågeln efter morgonrodnaden, den är kommen och han jublar. Utom söndagarna har jag liksom tvenne helgdagar i veckan, och det är måndagar och fredagar, ty det är då jag kan vänta bref. Jag har börjat i ateljén hos M. Cogniet, jag målar efter natur och känner på mig huru nyttigt det är. Jag har 40 kamrater, stora skäggiga barn. Jag har sjungit bland dem diverse svenska visor, och har det till och med nu kommit så långt att större delen sjunger »hvila vid denna källa», ehuru orden komma något bakfram. Jag har i alla afseenden skäl att vara nöjd med min mästare och jag delar alla de öfriga elevernas högaktning för honom. Talang är det första, man skall skaffa sig här i Paris, har man det, kan man här lefva som en prins. Ute på det sättet som jag, i ett främmande land, är man helt och hållet lämnad sig själf och utan någon att stödja sig mot. Man vinner dock en slags erfarenhet, då man står på det sättet ensam, och en viss manlighet att vara orubblig för allt som löper till storms för att kasta i kull en, på den ena eller andra sidan.

Till öfverstelöjtnanten, sedermera öfverintendenten M. G. Anckarsvärd. — Paris 20 okt. 1839.

Min plan, då jag lämnade Sverige, var ingen annan än den att söka ett ställe, där jag kunde få lära *allvar-*

samt. Jag reste till Paris och huru många frestelser till lättfärdighet äfven i konstväg här erbjuda sig, glömmer jag dock icke hvarför jag reste hemifrån. Paris är så stort och så rikt, att här skulle man snart blifva alldeles yr, om man vore galen nog att vilja flaxa efter allt, och det är därför som det här kanske är nödvändigare än på alla andra ställen att hålla blicken stadigt fästad på sitt mål och icke låta bedraga sig därifrån för någonting. De första veckorna af mitt vistande här arbetade jag på en slags offentlig ateljé, utan mästare, men nu har jag både en utmärkt sådan och full arbetsfart. Jag sitter således här icke på min kammare och målar »taflor» utan, hitkommen för att studera, gör jag det äfven. Till min mästare har jag valt M. Léon Cogniet, ett af de stora namnen för närvarande i Paris. Det är en man i sin raskaste ålder med det älskvärdaste och manligaste väsen, hvarför också ingen kan njuta större både aktning och kärlek af sina elever än han. M. Cogniets ateljé är kanske för närvarande den i hela Paris, hvarest det studeras grundligast och på det gamla ärliga sättet, utan några taskspelerier och effektjakter, hvarför också på den senare tiden därifrån utgått flere skickliga målare än från någon annan. Det är visserligen den stora skolvägen, på hvilken man hvarken får höra lofsånger till sitt beröm eller skörda klingande lön för sitt arbete, utan får vara glad, blott man själf känner sig göra tillfredsställande framsteg samt äger sin mästares och sina kamraters aktning och förtroende, men jag är icke dess mindre obeskrifligt nöjd med mitt val och önskade endast äga medel nog att hålla ut denna min påbörjade arbetsmetod så länge jag ville. Jag har sett tillräckligt många som gått för bittida från mästaren och gått vilse, för att jag icke skulle med all makt själf försöka undvika ett sådant felsteg. I ateljén har jag omkring 40 mer eller mindre skickliga kamrater, hvaribland jag äfven räknar en landsman, löjtnant Dardel, också hitkommen för att utbilda sina artistiska anlag och boende i samma hus som jag.

Vi vistas i ateljén nästan hela dagen och ämna dessutom i nästa vecka börja rita på en aftonakademi från 7 till 10. Då man på sådant sätt kommit att med sin största förkärlek blott röra sig inom en viss utvald sfär, blir snart den ena dagen lik den andra, och det förklarar hvarför jag kanske lefver enklare midt i Paris än jag gjorde hemma i Stockholm. Genom min mästares inflytande har jag erhållit cartes d'étude till tafvelsamlingarna och museerna, äfvensom till de stora offentliga bibliotekerna, så att jag nu lefver som en Krœsus bland all denna rikedom. Jag är öfverhopad af nöjen, d. v. s. jag är flitig. Man lär sig aldrig bättre än i Paris att använda tidssmulorna både så nyttigt och så angenämt som möjligt. Jag har på hvilostunderna, emellan de egentliga arbetstimmarna, öfvat mig att lavera i akvarell. Vid École des beaux-arts följer jag kursen i perspektivläran, och anatomien försummar jag icke heller att på alla möjliga sätt observera, så att jag hoppas snart icke mera vara så främmande i dessa båda hjälpvetenskaper. Det är dock i alla fall så mycket som återstår i andra vägar att lära för att med någolunda ledighet kunna röra sig som målare, att jag likväl knappt räknar mig för nybörjare en gång.

Af kamrater eller landsmän i Paris nämner Egron i samma bref fröken Adlersparre, Ekman, Leffler, Billmark, Wickenberg. Om den sistnämnde skrifver han:

Wickenberg arbetar flitigt och alltid med nätthet och esprit. Det är isynnerhet en i högsta grad angenäm och behaglig hvila i hans skilderier, som göra dem originella bland de franska. På dessa sista varseblir man nämligen nästan alltid en viss fläkt af oro, den där likväl alldeles icke hindrar att ju taflorna äro fulla af en hänförande natursanning och aplomb, om det dock alltid är fransk natur = orolig natur.

Till modern. — Paris 3 nov. 1839.

— Den ena dagen går för mig lik den andra, och det är verkligen ingenting ondt däri, då jag har så roligt på dem alla.

Till modern. — Paris 5 dec. 1839.

Aldrig lär man sig bättre än utomlands värdera den förtjusande omvårdnad och hjärtlighet, man röner i hemluften och den jag äfven tänker att desto girigare njuta, då jag en gång kommer i tillfälle därtill. — Hvarför jag skall vara så lycklig begriper jag icke — nog af, det är ett faktum. Frisk och munter, med en god mamma, käre bröder, många vänner och arbetande med mod och framgång i mitt kall, hvad kan jag begära mera? — Wickenberg målar en förträfflig tafla för nästa års exposition. Ingen hemma åtminstone målar något så bra. Han närmar sig verkligen med hvarje steg allt mera de gamla holländarna.

Till Mildhog Lundgren. — Paris 21 juni 1840.

— Paris är en stor stad, skall du tro, mycket större än Stockholm. Likväl är Paris icke så stor att den icke äfven har tullar som en annan. Det är utom barrieren som man har hvad som kallas chaumière eller Prado eller Tivoli eller tusen andra namn. Du vet kanske icke hvad det vill säga, La chaumière eller La grande chaumière au Montparnasse t. ex. Du borde se den inrättningen en vacker sommarkväll. Jag såg nyss en karrikatyr. En student promenerar mycket andäktig med sin gamla moster. Mostern frågar: men, mitt hjärtans barn, hvad taga ni er för om söndagarna? Jo, svarar han, om söndagarna gå vi ut till en stor och vacker trädgård, som heter La grande chaumière och där man uppför andlig och religiös musik. — Eh bien, efter vêpres? — Ja, efter vêpres, svarar han. Det där är alltsamman sant, utom att man uppför religiös musik, äfvensom att studenten tiger med att han går dit med sin flicka under armen och förrättar sin andakt dansande samt detta icke allenast om söndagarna utan snart sagdt hvar kväll Gud ger. Det är La chaumière som studenten drömmer om, det är den han tänker på om dagen, det är blott La chaumière som sväfvar för hans inbillning, då han ligger med

armarna i kors på föreläsningarna i Sorbonne och ser så djupsinnig ut — ja, det är ändtligen till La grande chaumière som alla gator i quartier latin vända sig. Det är stor orkester, lampor och kulörta lyktor i träden, det är bänkar och buskar och löfsalar, muntra och glittrande glada fransyskor, vinflaskor och studenter som Egyptens gräshoppor. Man dansar, det är lifligt och man lefver »en famille». Inträdet kostar ingenting, men om man dansar, kostar hvarje kontradans 5 sous, valserna kosta ingenting. — Du skall icke göra dig en falsk föreställning om grisetterna. Visserligen äro de inga vestaler, men icke kallar jag dem liderliga efter mitt sätt att se saken. Luft, ställe och omständigheter göra så mycket här i världen. Unga flickor komma helt allena med varmt hjärta i barmen till Paris, arbeta flitigt hela dagen, icke är det underligt att de fästa sig vid de vackra och yra pojkarna som kurtisera med en sådan hetta, att man dansar tillsamman och att det slutar med att man håller af hvarann och snart lefver »liksom Adam med sin Eva uti paradis». Jag har redan sett mycket af människorna och deras lefverne, men du skall därför inte tro illa om mig. Kanhända är jag bättre, oskyldigare, mera värd att älskas och aktas nu än någonsin. När man fått sådana ögon som jag, d. v. s. en lust att i allt söka få se någonting charmant och en slags renhet och natur midt i det fallna, medger jag dock att det ofta är högst nödvändigt att taga på sig förståndets beskuggande och förmörkande glasögon, man skulle eljest snart brinna upp i känsla och liflighet. — Hur en studentkammare ser ut i Uppsala vet du mer än väl — jag skall försöka göra en teckning af en sådan i Paris. Omkring Pantheon och Sorbonne finnes det hôteller för ända till 60 à 80 studenter. Kommer du dit en morgon kl. 8 t. ex., får du se i korridoren huru utanför hvarje dörr stå ett par blankade stöflar och ett par små nätta flickskor, ty det är bruket här att om kvällarna kasta ut i förstugan sina skodon för blankningen. Knackar man då på en dörr,

kan det väl hända att man får ett »excuse, je suis occupé» till svar och får gå sin väg — men ifall dörren öppnas får du se studentens husliga lif, morgonlif. Kammaren är icke stor, solen skiner in på tegelstensgolfvet, han står i fönstret framför en liten spegel och rakar sig och Virginie eller Hortense eller Hermandine eller Julie sitter i nattmössan i tvåmanstältsängen och drar på sig strumporna. På ena sidan om sängen hänger några par byxor och västar och på den andra ett par klädningar, en schal och en fruntimmershatt eller capotte, som det här kallas. Böckerna kastas under sängen för att icke genera, men däremot får du se en liten kastrull, en kaffepanna, några tallrikar och skedar sticka fram ur ett väggskåp. Där tapeten är sönder har man satt kejsar Napoleons porträtt och längre bort i vrån hänga några kritpipor mycket ordentligt rangerade. Piporna hafva namn. Jag känner en som har en pipa den han kallar Amélie, en annan heter La Marquise, åter en annan Esmeralda, andra Titi, Coco och andra dylika smeknamn.

Att finna hvad vi kunna kalla familjelif är ganska svårt för en utlänning i Paris. Det är dock därför ej omöjligt och ofta kan ett ställe vara så godt som tio. Man är naturligtvis rädd för utlänningar här, men kommer han i tillfälle är det kanske lättare för en utlänning att göra sig omtyckt än för mången annan. Utlänningen imponerar på många vis. Endera har han *air d'un très bon garçon* eller af *un homme de franchise* eller *d'un étranger tout bonnement.* »Det låter så godt då han talar», han har rest, han för med sig någonting hemlighetsfullt, je ne sais quoi, enfin on le trouve bien, très bien, och på balerna kan det ibland hända, att flickorna säga nej till infödingarna för att få dansa med utlänningarna.

Du skall icke hysa någon längtan eller lust att komma hit — åtminstone icke för en längre tid. Man måste vara så lättsinnig som jag för att i längden stå ut med det franska lynnet. Jag har sett mer än en gång, huru den

franska ytligheten och det beständiga sprattlandet för allvarsamma nordiska sinnen, som kommit hit, småningom blir allt mer och mer odrägligt, tills de anse som en lycka då de få sätta sig på diligensen och resa härifrån. För min del är jag visst glad att vara i Paris och längtar visst icke härifrån, men nog är Sverige likväl i många, många afseenden någonting obeskrifligt mycket älskligare. Det är ibland riktigt som en vällust för mig att tänka på Sverige och huru mycket som där är friskt och blomstrande af hvad som här är vissnadt och nedsmutsadt. När jag tänker att det nu snart är midsommar och på majstängerna hemma i Sverige och på de ljusa nätterna och hur man håller af hvarann och de små hjärtklappningarna och snälla, blyga, rödblommiga svenska flickorna, vet jag att Paris med alla sina förgyllda vattenkonster och granna gaslyktor och marmor och speglar förefaller mig rätt som bara lort. Man känner icke sitt hemland rätt, förr än man fått jämföra det med andra länder, och man vet icke värdera det rätt förr än man fått se hvilket öfverflöd af uselhet det finnes annorstädes. Längta icke hit, det är därför mitt sista ord. En sak likväl — vill du se vackra taflor, kom då hit.

Till kusinen Gustaf Fåhræus. — Paris 21 juli (1840).

— — Allvarsamt sagdt tycker jag mig finna att ni roa er rätt bra i sommar, och efter mitt sätt att se göra ni däruti ganska rätt. Det är början af lifvet som är roligast, säga de gamla, och det vore väl därför synd att själf skämma bort hvad som i alla fall snart går sina färde. Det är icke utan att icke äfven jag här i Paris några gånger riktigt kännbart längtat att få ha litet roligt på det gamla goda viset — »trefligt» som du säger — men har nu börjat taga mitt förnuft så till fånga att jag spar alla sådana omättliga önskningar tills jag kommer åter till Sverige, kommer åter bland er. Tro mig att ni alla som icke äro målare skulle leds ihjäl här i det omskrikna Paris. En vecka skulle du också kunna få muntert här,

men jag är säker att du sedan skulle längta åter hem till Stockholm och Ösmo och Gröndal och hela den gamla glädjen.

— — — — — — — — — — — — — —

I en skildring af sin ungdom, Egron på 1860-talet lämnat i manuskript, förekommer som direkt fortsättning af de här ofvan meddelade stockholmsbilderna följande framställning, som fullständigar brefven från Paris och som visar hur han *på äldre dagar* uppfattade sin studietid därstädes.

Resan gick öfver Hamburg och vidare sjövägen till Hâvre och Paris, hvarest jag hamnade i ett litet ruskigt värdshus, kalladt Hôtel de Beauvais, beläget i en smal och smutsig gränd, rue Froid manteau, emellan Palais Royal och Louvren, en gata, tämligen illa beryktad och som helt och hållet försvann, när man började planera place du Caroussel för färdigbyggandet af Louvrens flyglar m. m. Ekman bodde redan i samma hus och målade i en liten ateljé uppe på taket, och en norsk fiolspelare, Rostad, fanns där äfven i en skrubb. Senare kom också Wahlbom dit. Wickenberg och Leffler, Kjörboe och Billmark voro äfven på den tiden i Paris, men hvar och en i sin trakt af staden, så att vi träffades endast sällan. F. von Dardel tecknade i M. Léon Cogniets ateljé och det dröjde icke länge förrän han öfvertalade mig att äfven begynna där.

Ateljén var belägen i La Cité, icke långt ifrån Nôtre Dame, emellan hospitalet Hôtel Dieu och La Morgue. En trappa upp i ett stort, svart hus. Väggen hade blifvit tagen bort emellan två rum, hvilka således nu utgjorde ett tämligen stort. Modellbordet och en järnkakelugn med sitt bleckrör och kolkorg utgjorde möblerna, ty att det dessutom var fullt af målarstafflier och halmstolar faller af sig själft. Man samlades mellan dessa med oljefärgssmet och karrikatyrteckningar ornerade väggar vanligtvis kl. 7 på morgonen; modellen stod snart afklädd på bordet, och det arbetades rundt omkring, merendels under högljudd sång i korus af visor, som icke alla voro särdeles

sentimentala. Det kunde väl också hända att någon af kamraterna öfvade sig att slå på trumma eller blåsa valthorn, hvilket visserligen kunde vara genant för mången, men ändå måste tålas. En af ateljéns grundlagar var nämligen att hvar och en hade fullkomlig frihet att göra hvad han behagade, så att det ursinnigaste väsen kunde alls icke förhindras, man hade blott fullkomlig rättighet att själf på samma sätt roa sig eller på hvilket annat (sätt) som hälst, om man så skulle finna för godt. Det var en republik utan hvarken konsul eller senat. Somliga arbetade och med en viss talang, andra arbetade icke. Några redan till åren komna gamla lärjungar från fordomtima brukade komma på morgonen såsom vanligt, kränga på sig sin egen slitna och smörjiga blus, eller någon annans, stoppa en liten pipsnugga med sin egen tobak eller någon annans och därefter sätta sig i fönstersmygen eller bredvid kakelugnen — som det tycktes utan annat egentligt syfte än att njuta af ett ogeneradt sällskapslif, höra eller berätta kulörta historier, deltaga i sångöfningen, i försmädligheterna vid någon nykomlings förhör och naturligtvis därefter i frukostbjudningen.

Hvarje nykomlings första inträde i ateljén var nämligen firadt med en frukost. Det begynner med att man blir satt högt upp på modellbordet, där man med ljudlig stämma har att läsa upp de stadgar som ateljén funnit för godt att antaga, konstitutionen så att säga, hvarefter man måste sjunga den oanständigaste visa man känner och i ett kort och blygsamt tal lägga i dagen hvilka bevekelsegrunder man haft för att blifva målare. Man blir därunder naturligtvis oupphörligt afbruten af åhörarnas för ingen del uppmuntrande eller vänliga anmärkningar, frågor, inkast och omdömen. En slags omröstning äger därefter rum huruvida den nykomne, efter hvad som hörts, bör anses värdig att inträda i ateljéns kamratskap eller gemenskap samt huruvida det bör kunna tillåtas honom att i ödmjukhet få bjuda de tillstädesvarande herrarna på en enkel frukost — en s. k. bien venu. Jag

såg flere sådana receptioner, mer eller mindre bullersamma eller retande, men kan icke minnas att frukostbjudningen någonsin blef afslagen. Den nykomne måste vid detta tillfälle för högtidlighetens skull bära en pappersstrut på hufvudet, hvilken i brist på annat fyrverkeri i sinom tid antändes, hvarvid det hörer till etiketten att den skall bränna ner ända till hårfästet. Den som på minsta sätt visar obenägenhet att foga sig efter någon af dessa ceremonier kan vara ganska viss på att se sig hafva förnärmat »folkets majestät» och att i följd däraf ögonblickligen blifva straffad, merendels med att blifva korsfäst, d. v. s. fastbunden på en stege, som uppreses mot väggen, hvarvid han verkligen har att skatta sig lycklig om stegen icke blir vänd upp och ner så att delikventens kropp kommer att hänga i en ställning som kan förorsaka hufvudvärk om icke någonting värre. Ett mer eller mindre fördröjdt benådande beror helt och hållet på folkets stämning och brottslingens förhållande. Detta grofva gyckel har verkligen flera gånger i Paris åstadkommit ganska allvarsamma förargelser. Frukosten är vanligtvis ganska lustig och hålles omkring kl. 1, sedan modellen klädt sig och gått sin väg, då modellbordet dukas med modellritningar och en deputation afsändes för att från någon charkuteribod i grannskapet skaffa varm korf, bröd, ost, hallonsylt och vin ordinaire. Sällskapet räknar kanhända 30 à 40 personer, alla med god aptit och alls icke besvärade af någon otillbörlig blyghet eller återhållsamhet. Man sjunger och skrattar, röker och hvälfver projekter inom sig af mer eller mindre tygellös art. De som äga mesta erfarenheten eller imaginationen i sådant afseende anses af alla för de visaste profeter, värda att följas, och jag har varit med vid tillfällen, då man på ett förunderligt sätt blifvit elektriserad att finna det icke allenast passande, men alldeles nödvändigt att taga ner kakelugnens järnblecksrör, så godt man kunnat bryta sönder själfva tackjärnskakelugnen, bryta sönder alla stafflierna i små bitar, dito stolarna, alltsamman sedan

kastadt ihop på en offerhög midt i rummet, på hvilken sedan uppfördes en vild dans och sparkades, tills hvar och en slutade med att slita sönder sin egen blus, »rifva sina kläder», allt under det ohörsammaste oljud, med bankande på golf och tak, väggar och fönsterluckor, till dess man uppnådde den sensation som man åstundade, nämligen polisens mellankomst. Det är förmodligen icke mycket annat än hvad på svenska skulle kallas pojkaktigt okynne. Utan att försöka afgöra huruvida ett sådant lefverne är nödvändigt eller önskvärdt, kunde man dock icke neka att dessa oförtäckta manifestationer af de animala böjelserna ledde till ohycklad förtrolighet kamraterna emellan och att därigenom ersattes till en viss grad behofvet af innerligare och upphöjdare vänskapsförhållanden.

Religionen i ateljén var ingen annan än blind tro på mästaren och hans ofelbarhet, en adoration, som lika mycket hade tycke af vördnaden, katolikerna gifva påfven, som den hyllning Fra Diavolo fick af sitt band. När därföre M. Léon Cogniet två gånger i veckan kom till ateljén för att gå omkring till hvar och en och på sitt älskvärda och allvarsamma vis gifva råd och rättelser, var det en tystnad och flit, nästan hemsk, snart sagdt som i dödens dal, i skuggornas land. Det var liksom om Van Amsburghs menageri med ens skulle hafva blifvit balsameradt till egyptiska mumier — kattorna kunde icke längre jama, chakaler och hyenor icke mera skälla, och allt tycktes bundet som i en förtrollning, så att man kunde tro sig vara i den sofvande skogen. Eller skulle man nästan kunna föreställa sig stå icke bland lefvande människor, men i ett vaxkabinett. Den glasögda Pinot var tyst som muren, men hans långa, torra och ohyfsade hår var lika okammadt som alltid. Eborowitz, den vilde polacken från Vistulas strand, satt i sin röda jacka, stilla som i en tvångströja, De Pignerolles, Barrias, Dehodencq, vänsterhändta Duveau, Boichard, Vandé, Magot och resten voro fullkomligt igenkännliga, ehuru som det tycktes ändå icke

mera desamma. Allt var dock endast så att säga en synvilla, ty hade M. Cogniet väl hunnit utför trappan och ut på gatan, blef det i ateljén igen liksom islossning, och stormen tjöt där snart både i moll och dur.

I detta sällskap hade hvar och en snart blifvit så van att höra sina fel och svagheter publikt omröras, bedömas och behandlas så oförtäckt och med så litet undseende, att det aldrig ansågs mödan värdt att på sådan grund komma till något slags handgemäng. Slagsmål emellan kamraterna var därför en helt och hållet okänd sak, och om man väl uppbjöd all sin inbillningskraft och uppfinningsförmåga för att kunna på det mest pikanta vis reta hvarann, kom detta helt och hållet från begäret att få skratta och alls icke från någonting likt illvilja. Och efter allt, ehuru rättvisan väl icke satt i tunga draperier med svärd och vågskålar, var hon oss dock alla kär — en slags Helena, som härskade med sin skönhet. Därföre också, när det nu en gång var ansedt fullkomligt öfverenstämmande med naturens ordning att sista nykomlingen borde vara en slags slaf, hvars göra det borde vara att bära upp kol, se till kakelugnen, gå och köpa grön såpa etc., kunde han vara fullkomligt säker att blifva hållen till dylika göromål och tjänsteåligganden, ända tills en efterträdare utifrån anmälde sig, då äfven han i sin tur blef fullt delaktig af maktens sötma. Om det därför icke föreföll det minsta anmärkningsvärdt att tidtals se herrar med fint borstade stöflar, glasögon och gråspräckliga polissonger flämtande släpa den sotiga kolkorgen eller under mycket ovett skickas till kryddboden efter såpa, ansågs ändå ett regemente af trettio tyranner helt och hållet otänkbart. Ateljéns konstitution och statsförfattning skulle därföre icke så oegentligt kunna liknas vid ett solsystem med planeter i skilda banor, väl kastande ljus så väl som mycket annat på hvarann, aldrig dock korsande vägen. Le nouveau var däri största kometen som först förlorade sin svans, när en annan nykomling blef synlig på stjärnhimmeln.

— — Man arbetade i de franska målarateljéerna endast för att lära handtverket, och det lofvades alltid att man med flit och ihärdighet skulle få lära sig det. Louvrens gallerier äro emellertid öppna för alla, och det behöfs icke stor uppmärksamhet vid besöken därstädes för att tydligt kunna märka att den franska målningsmetoden åtminstone är olik såväl den gamla nederländska som den italienska. Det är icke heller lätt att sluta ögonen för att resultaterna äro olika, och i den mån man mer och mer ser och betraktar, händer icke sällan att en misstanke insmyger sig, huruvida de franska mästarna själfva voro tillräckligt skickliga (vore frågan äfven icke annat än om handtverket) för att kunna peka ut åt andra den rätta vägen.

Genom ett dag efter dag fortsatt observerande af formens detaljer kom man visserligen i ateljén att få en slags vana att afteckna tämligen korrekt det så att säga geometriska utseendet af föremålet som framsattes, nämligen nakna människokroppen. Men i detta råa, känslolösa, mekaniska härmande af förebildens kontur och modellering, förbisågs nästan alltid koloriten och den finare skiftningen. Utan all ordning, beräkning eller känsla, försökte hvar och en nybörjare att gå tillväga ungefär som kamraten, som händelsevis kom att stå vid sidan, och så som denne hade sett de öfriga göra. Undervisningen var således på sätt och vis en traditionell, som hade spridt sig på det sättet senast från Davids utdöende skola. I saknad af skarp tillsyn hade dock slarf och tafatthet så inkräktat på hvad som måhända ursprungligen hade haft pretention på en slags princip, och som allt gjordes utan någon allvarsam sträfvan, blef frukten af dessa tanklösa och känslolösa så kallade studier sällan annat än »croûte».

Det kunde icke hjälpas, ju oftare man gick i Louvren bland de gamla taflorna, desto mera svalnade sympatien för de franska målningarna. Detta i början endast med hänsyn till målningssättet, arbetsmetoden, men i den mån

världskännedomen mognade, förekom den moderna franska skolan äfven i många andra fall underhaltig och skef. De större såkallade historiska målningarna voro oftast icke annat än insipida sammansättningar, uträknade kompositioner, bildande ett bombastiskt och osannolikt helt, utfördt med en känslolöshet och grofhet, som verkligen gjorde ett ängsligt intryck. De utsvällda musklerna på alla dessa grimaserande akademiska greker och romare voro kanhända ibland riktigt nog placerade, vecken på mantlarna omsorgsfullt lagda på mannekinen, det arkitektoniska i bakgrunden förmodligen öfverensstämmande med Vitruvius — men ändå voro väl de åskådare få, som kunde hålla blickarna från att rastlöst irra öfver den stora duken och dess obeskifligt tråkiga tomhet, med längtan att så snart som möjligt komma ur sfären af den osympatiske målarens inbilskhet och själfbelåtenhet. Isynnerhet voro de bibliska ämnena behandlade tanklöst och groft och alltid med mycket mindre känsla än om det hade varit fråga om en kaffehusskylt.

Den franska kyrkan använder ännu utom bibliska målningar äfven (och som det tyckes företrädesvis) sådana som föreställa helgonens underverk och martyrernas lidanden efter berättelser som äro fantastiska, dramatiska och romantiska tillräckligt för att kunna inspirera en poetisk inbillning. Det är därvid, som det tyckes, icke så mycket fråga om kristen tro eller högre andlig lyftning, hvad som begäres är endast en konstnärlighet med böjelse för det sagolika och med förmåga att individualisera de uppträdande karaktärerna tillräckligt för att göra det hela till en viss grad sannolikt — med ett ord, ett poetiskt sinnelag. Hundratals af sådana taflor målades årligen, endera på uppdrag af regeringen eller beställda af städer och kyrkor i landsorten, utan att snart sagdt en enda målning i denna riktning kom till ljuset, ägande någon anmärkningsvärd förtjänst. Det poetiska franska konstnärssinnet tyckes föredraga andra fält. På målningsexpositionerna var det alltid en mängd taflor föreställande

kvinnspersoner, mer eller mindre oklädda i insipida kompositioner och ställningar, hvilka alltid påtagligt voro en pretext för att kunna komma i tillfälle att framlägga dessa kvinnobilder i så oanständiga attituder som möjligt, ett sorgligt symptom såväl af den låga riktning, konsten själf hade tagit, som af tonen bland den tafvelbesökande delen af nationen. Horace Vernet själf fann tid och tillfälle och lust emellan sina bataljer att måla bibliska kvinnor på detta ovärdiga sätt. Genremålningen täflade med komedien att informera allmänheten om att äktenskaplig trohet makar emellan icke var värd att betraktas annorlunda än som en löjlig enfaldighet. Älskare under bordet, älskare som krypa in genom fönstret eller ut genom skorstenen, kärleksbref bakom ryggen, fruar på maskeraden, fruar le soir och fruar le matin voro snarare de ämnen, som tycktes målas con amore och med inspiration. Att många respektabla och talangfulla målare funnos, vore orätt att neka, men jag endast upprepar att totaliteten af hvad man såg omkring sig af modern konst kunde icke jämföras med den gamla.

Den unga oerfarenheten var sålunda placerad emellan en modern konst, inspirerande snart sagdt alls inga sympatier, och beundran af de gamla konstverken, hvilka man ändå icke kunde betrakta annat än som monumenter af förgångna tidsförhållanden.

Jag gjorde bekantskap med förträffliga människor, älskvärda familjer, och jag är öfvertygad att många sådana finnas i Paris — likväl var det förnämligast sin smutsiga sida som Paris höll fram för mig, och jag fann denna alltid vedervärdig. Restaurationer, kaféer, estamineter, teatrar, promenader och dansställen äro förmodligen ljufliga uppehållsorter för många, att döma efter den ifver och begärlighet, med hvilken de i Paris sökas af mängden. Jag kan skryta af att för mig voro de det aldrig och att de aldrig skänkte mig större nöje än på sin höjd tillfredsställd nyfikenhet. Den parisiska alldagliga verkligheten hade alls intet behag för mig, tvärtom,

jag tyckte mig vara instängd liksom i ett förgylldt svinhus. Chacun a son goût — och rent ut sagdt, jag ser tillbaka på min parisertid nästan med vämjelse.

Ändå kan jag icke neka, att jag ju vann mycket för min bildning i Paris. Jag hörde föreläsningar, jag gick ofta bland kopparsticken i La bibliotheque Royale och jag kopierade i Louvren. Hvarje dag omkring kl. 1 brukade man lämna ateljén för att gå till galleriet. Om ett sådant kopierande icke har någon annan nytta, gifver det åtminstone den studerande en liflig känsla af sin egen svaghet och ringhet, på samma gång som det mer och mer väcker hans beundran för många förträffligheter, dem han näppeligen kan lära att känna så väl genom någon annan metod. Och, underligt nog, i detta kommer känslan af vägens längd att göra klarare vår insikt i målets skönhet. Men ett sådant studium går långsamt för den, som nyss är kommen från Östersjöns isiga stränder; snön smälter icke strax bort ur ögonen, som Thorvaldsen anmärkte. Förträffligheten af konstens mästerstycken kan sällan annat än högst ofullkomligt fattas och njutas, förr än man till en viss grad är förtrolig med de omständigheter, under hvilka de frambringats, och erfarit många inflytelser af de länders karaktär, där de uppstått. Oerfarenheten löper icke sällan fara att antaga såsom förträffligheter, värda att imiteras, hvad som kanhända just är konstverkets svagaste sidor, och de råa och våldsamma effekterna fängsla det obildade ögat förr än det lärt sig uppskatta hvad som är finare. Vi äro i det fallet alla lika vildar, som rusa först efter mässingsgrannlåter och glaspärlor. Man kunde nog ofta märka, hvilka de punkter voro som taflan förnämligast ville visa, och man stirrade på dessa som på en öfverraskande taskspelarkonst, men man hade ännu icke hunnit långt nog för att kunna mäta till hvad grad den förvånande effektens hemliga medhjälpare borde sökas i de underordnade delarna af målningen. — Tizian, Rafaël, Rembrandt och Rubens sitta hela dagen i Louvren och gifva

de förträffligaste råd och lärdomar; det är icke deras fel att de så ofullkomligt begripas. Man blef emellertid uppmärksam på mycket som var godt att veta, och det tanklösaste vandrande emellan mästerstyckena i Louvren var åtminstone lika så bildande som att promenera på Svartmangatan förbi fru Utterströms klädstånd eller i skymningen i Kongl. museum på slottet och i Röökens parfymerade skrubbar.

Jag var, efter allt, ganska glad, när det ändtligen kunde arrangeras så, att en färd till Italien kunde tänkas på såsom någonting utförbart, och jag tycker mig hafva skäl att vara belåten att jag kom ifrån Paris så snart och så att säga i rättan tid, så mycket mer som jag i mina gamla bref från den tiden kan märka, att mina böjelser redan började blifva så till vida anstrukna att jag ändå kände mig intagen af Frankrike och det franska. Det var således hög tid att komma därifrån.

III.

Italien (1841–1849).

»Den 9 sept. reste jag från Paris i sällskap med min ungerske kamrat», Albert Tikos. I diligens genom Frankrike och öfver Alperna till Genève, på ångbåt öfver Geneversjön, landsvägen öfver Rigi, genom Milano till Genua, öfver hafvet till Livorno och därifrån till Florens och Rom.

»Jag är i Rom, dit så mången längtar hela sitt lif igenom», heter det i ett bref d. 2 dec. Att komma dit, det är för konstnären att »komma till det gemensamma fäderneslandet, blifva omfamnad af sin närmaste släkt och bjudas liksom på storkalas i en lustgård som icke har sin like.»

I Rom träffas gamla kamrater från Stockholm — Palm, Plagemann, Qvarnström, Mandelgren. Senare tillkomma Stäck, Scholander, Wahlbom, Molin m. fl. Bekantskap göres med Thorvaldsen — »det är visst den vackraste gubbe jag sett» — och med Fogelberg, snart återkommo äfven Byström och öfverstlöjtnant Södermark. Med norrmän och danskar är man dagligen tillsamman, med Tidemand, Marstrand, Jerichau, Küchler, Const. Hansen, Ernst Meyer, Rohde, Holbeck, Bravo m. fl., och äfven med andra länders konstnärer lefver man i bästa sämja. Det är förtjusande att kunna gå in till hvilken som helst af den stora konstnärsfamiljen och alltid bli mottagen som en bror. Likaså att ströfva

omkring på Roms historiska mark. »Man gick» — har Egron skrifvit i sin självbiografi — »i ett landskap, som sträckte ut sig med höjder och dalar och dälder, branter och fält, med de långa sönderfallna aquedukterna från de höga, präktiga Sabinerbergen eller åt Frascati och Albano och i en luft och ett solsken, som Horatius och Virgilius, Rafael och Michelangelo skulle hafva känt igen. Grafvar och ruiner djupt under mull och grus, marmor och nerfallna hvalf öfverväxta med frodigt ogräs men med ett eko, som ännu svarar på latin.»

Ströftågen på landsbygden hade, säger han, »ett mycket större inflytande på min utveckling och bildning än jag kan beskrifva. Begreppen vidgades och ögat vandes vid storartade harmonier i form, i färg, i ljus . . . Ingenting har kännbarare gifvit mina tankar och föreställningar en annan riktning, och ingenting har jag så mycket att tacka, att den nordiska snön småningom började tina ur ögonen.»

Det följande är hämtadt ur samma anteckningsbok, där parisertiden skildras:

»— Naturligtvis voro vi äfven nyfikna att se allt märkvärdigt i Rom, Forum och Peterskyrkan, Panteon och Vatikanen och allt annat, men när man nyss är kommen från norden, ser man på allt det där ungefär som suggan ser på väderkvarnen, det är en alltför hård nöt att knäcka på en gång. Man började gå baklänges som kräftan men var ännu långt ifrån Rafael, Michelangelo och antiken. Man förstod bättre att bedömma gli pifferari eller Albanoflickorna och om de målades på det franska sättet eller icke, man gick i gallerierna och såg efter Caravaggio och Ribera, Murillo och Velasquez, man förstod icke en gång ännu venetianarne! Tjocka fjäll för ögonen, och det kostade lång tid och mycket arbete att småningom fila dem tunnare. Det är så svårt för en nordbo att begripa Capella Sistina eller le Stanze som för en italienare att förstå Bellman, och med all sin klarhet är antiken ännu mycket mera ofattlig. Man är länge

döf för hvad den egentligen har att säga. Det är likt ett främmande språk, som småningom nöter sig in i uppfattningsförmågan, i fall man fått en sådan eller i mån den är liflig och känslig. Jag skulle ändå hafva kunnat haft en slags pretention att vara i stånd att fatta allt sådant, åtminstone till samma grad som mången annan. Jag hade, som mig tycktes, redan en lång tid varit mycket road af att sysselsätta tankarna med sådana ämnen och genomgått många studier, beräknade till förberedelser att leda mig in på detta fält.

— Småningom började det dock dagas, konstverken liksom vaknade, det ena efter det andra, och som ur ett slags Ragnarök kom man ut på en ny Idavall. Icke till hågkomsten af förut drömda syner, men till helt och hållet nya intryck. Det var fjäriln, som började krypa ur puppan. Den blinda antiken började liksom blinka, de gamla ruinerna klädde sig igen i marmor och mosaik, och röster liksom hviskade ur de stora freskerna.

Men jag var blyg, som Tummeliten, när han kom upp i kungens sal, eller skjutspojken på Riddarhuset. Jag kom från en liksom mindre natur ut i en liksom större. Jag hade dittills ansett som konventionellt allt hvad min inskränkta erfarenhet icke hade sett någon motsvarighet till i verkligheten. Jag hade icke helt och hållet kunnat vara blind för Rafael och antikens stora skönheter, men så länge jag ännu icke hade sett den natur, som inspirerade dem, förblef alltjämt min sympati för dem mera drömmande än vaken. Det var först i Rom som ögat klarnade tillräckligt för att i någon mån äfven kunna prisa deras stora sanning och naturkärlek.

— Först senare och med större förmåga att kunna öfverse den tillryggalagda vägen har det blifvit mig klart, hur mycket min bildning och utveckling emellertid har att tacka just denna jäsningsperiod med dess ströfverier bland tvifvel och obegripligheter; det var ungdomens jakt i långa krokar, som, i stället att föra till genvägar, leder längre och längre in på nya och obanade fält. Och huru

små de synbara frukterna än må vara, så vet jag dock att för mig själf är det en rikedom att hafva fått upplefva en sådan gyllene ålder. Det var visst ett kämpande, men ett kämpande icke med furierna men med gracerna, och om än utsikterna voro vidsträckta och ljusa, var det dock tillräckligt af små ekonomiska bekymmer för att komma åtminstone fötterna att känna, att de vandrade på jorden, eller då och då påminna om Ikarus och hans vingar. Det är icke alla, som behöfva en sådan barlast af omtänksamheter för det dagliga brödet; jag tror att det för mig var en lycka att jag ägde den — med mina svällande segel skulle det eljest förmodligen gått vind för våg och omkull.

Hur som hälst, i Rom, hvarest lifvet är så lätt och billigt, äro sådana omsorger icke mycket tryckande, och när jag kort därefter kom i åtnjutande af målareakademiens respension, tyckte jag mig liksom segla under kronans flagg, med kronolots ombord och i sikte af lycksalighetens ö.

— Underligt nog fanns det ingen Eva i detta paradis. I Rom fanns det visst tillräckligt af flickor och sådana som jag tyckte om, men de voro ändå alla mycket mindre än romerska kampagnan, åtminstone hade jag intet hopp att träffa någon kvinna som skulle kunna förstå mig rörande det kapitlet — eller öfver hufvud hvad jag höll för att vara mina bästa kapitel. Det var förmodligen en olycka, ty utan att vara bland dem som haft stor erfarenhet i Kupidos värld, tror jag ändå på att kvinnlighet kan gifva en mycket hälsosam parfym åt hjärtat — i synnerhet om den smyger sig in där, innan det blifvit genomrökt af allt för många andra dunster.

Våren var redan långt framskriden, när jag i sällskap med Qvarnström, bildhuggar Heidel och ett par andra tyskar lämnade Rom för Neapel.

Nu besökes Pompeji, sedan styres kosan *hemåt,* till en början till Livorno sjöledes, därifrån till Florens — där

Egron insjuknar och vårdas broderligt af Qvarnström — så till Venedig.

I stället för att resa hem till Sverige, som jag hade ämnat, var det nu beslutadt att jag skulle stanna i Italien. En dag nerkommen på Piazza di San Marco träffade jag där händelsevis min gamla vän Fritz Dardel, som var ditkommen i sällskap med baron Casimir Reuterskiöld. De voro på färd till Neapel öfver Florens, således just den väg jag kommit, men icke desto mindre öfvertygade de mig om, att jag icke kunde göra bättre än att återvända till Neapel med dem och stanna där till fram på hösten för att därefter blifva i Rom öfver vintern. Jag reste således med och var med dem sedan i Castellamare etc., tills vi på hösten skildes åt, de farande sjövägen till Frankrike, under det jag for med vetturino öfver Ceprano till Rom. Alla mina gamla vänner träffades, utom Qvarnström, som redan var hemma. Jag tog en studio och sofrum i via Nicola da Tolentino, Finellis hus, och därefter i via Porta Pinciana, ett tämligen ruskigt ställe, men med ljusa utsikter var det mig, som jag tyckte, ännu fullt tillräckligt, och jag satte mig således där ner och målade med nöje och belåtenhet. Jag var ju i Rom, dit så mången längtar hela lifvet. Allt hade gestaltat sig annorlunda än jag beräknat, och jag kände att Rom skulle blifva mitt hem liksom för en längre tid. Så blef det också, och i många afseenden var det nu liksom en ny epok i mitt lif skulle taga sin början.

Till Mildhog Lundgren. — Rom 4 nov. 1842.

— Du tror icke hur vackert det är kring Neapel eller Rom, hur allt är pittoreskt, hvilket briljant och dock enkelt lif artisterna af alla nationer här föra sommartiden, hur man kommer tillsammans och skiljs åt med tusende äfventyr — poeter och musici, arkitekter och bildhuggare, det är allt bröder af samma familj. Du skulle se en italiensk sommarnatt med sin ljumma luft, sina stora guldstjärnor, höra musiken och sången i det fria, se marmorpalatserna i månskenet och vattenkon-

sterna i de svarta orangelundarna. Du skulle se de rödblommiga, bruna flickorna i deras kostymer med rödt och silfver, hur man dansar efter tamburiner och castagnetter, hur hela världen är glad och lycklig, och du skulle kanske säga som den tyske biskopen, att Gud visst icke hade sett Italien, Calabrien och Sicilien, när han gaf det förlofvade landet till sitt folk, Israels barn. Det är de fattiga artisternas arfvedel, och man skall se Italien med artistögon för att där hafva roligt. Jag tviflar att vanliga resande med bottes vernis och gants Boivin ha något stort nöje af Italien.

I ett bref af 29 dec. 1842 till sin kusin Laura Fåhræus utropar Egron:

»Om du visste hur jag grämer mig att jag finner mig så väl uti Italien.»

Och i ett odateradt bref från samma tid till »Min goda mamsell Schwartz» läses:

— Nyheter från Sverige äro ytterst sparsamma här i Italien. Inga svenska tidningar och knappast andra. Man kommer på det sättet småningom från den öfriga världen, är tvungen att lefva helt och hållet i Rom liksom munken i sin cell. Italien är dock en så skön cell, att den vore lycklig, som däri finge vara rätt länge på det sättet instängd. Jag hoppas att mamsell Schwartz mått väl och varit glad hela vintern, tänkt på mig ibland, liksom jag så många gånger önskat att här äga någon som så rätt förstått mig. I Sverige är det trefligt alltid, ty där finnes det superba människor, här är det mången gång en kännbar folkbrist. När det är så obeskrifligt vackert rundt omkring mig och jag står liksom i ett paradis men ensam och allena, hur hårdt är det att nödgas begrafva sina känslor lefvande i sig själf. — — Hur skönt här är kan jag icke beskrifva, men jag skall tala därom och glädja mig däråt ännu när jag kommer hem och det snöar och blåser rundt omkring oss.

Till öfverstelöjtnant M. G. Anckarsvärd. — Rom 27 maj 1843.

Då jag för några veckor sedan afskickade till hem-

met en tafla som jag här i Rom målat, var det min afsikt att därjämte bifoga några ord att rekommendera såväl henne som mig själf i herr öfverstelöjtnantens minne och bevågenhet. Ty ehuru jag smickrar mig att ännu alltid vara ihågkommen, har dock troligen min tystnad och osynlighet under nu snart två års tid icke varit ägnad just att underhålla det intresse, hvarmed herr öfverstelöjtnanten förr behagat omfatta mig. Men jag är så trög att skrifva. — För att tala om den tafla jag skickat, skulle jag vara mycket glad om den komme att skänka något nöje och blifva ansedd innesluta kvaliteter, indikerande min förmåga att framdeles genom arbete kunna lämna någonting bra. Jag längtar att få herr öfverstelöjtnantens erkännande att jag gjort framsteg, ty det tror jag själf och skulle vara olycklig om jag det icke trodde. Taflan har icke varit så lätt att måla, men jag har med flit valt ett så halsbrytande ämne för att pröfva mina krafter. Jag tänkte: kan jag måla en tafla med ljus och transparent fond, på hvilken man är tvungen hålla alla konturer flytande och rena med vackra linjer, och kan jag få hållning och harmoni icke allenast i kompositionen men också i färg och clairobscur i en grupp af flera skilda figurer, detacherande sig på det klara och ljusa — huru mycket lättare bör det icke blifva att efteråt måla taflor, däri fonden tillåter starkare nyanser än hvad luft och vatten och där man kan göra öfvermålningar och förändringar ad libitum, hvilket här icke varit tillfället. När jag härtill räknar nödvändigheten att icke glömma reflexerna med bibehållande af en viss italiensk grandiositet och enkelhet i skuggmassorna och det hela, kan jag väl själf säga att jag som lärospån knappt hade kunnat välja ett mera passande ämne, och att jag är öfvertygad, att den tafla jag nu målar, gjord med begagnande af all den erfarenhet jag vunnit af den förra, skall gifva mig mera tillfredsställelse själf. På det sättet bör det komma att gå framåt, om man är uppmärksam på sig själf och tager sina krafter i anspråk,

icke allenast att man med allt mera energi fattar sitt ämne, men också därtill får allt vackrare och mera ogenerad pensel. Det är likväl så svårt att blifva en bra målare, isynnerhet i en genre af någon lyftning, att det icke kommer utan efter träget studium, förenadt med gynnsamma omständigheter på många vis. Men jag tror mig vara på en god väg och skall icke tröttna, utan vill gå framåt och eröfra min terräng steg för steg. Med ihärdighet bryter man sig slutligen igenom, och om man därvid icke synes, det gör ingenting — till och med i en tunnel arbetar man med glädje, om man har hopp att den en gång skall öppna sig i en rik och fruktbärande trakt. Så har jag alltid tänkt, och det är därför jag under mitt vistande utrikes föredragit att göra studier efter mitt sätt, passande för mina ändamål och sympatier framför att tröska mig till ett manér i en genre, som icke fullt tillfredsställde mig. Jag har velat lära mig abcd och grammatiken i konsten förrän att gifva mig ut som målare. Den taflan jag nu skickat föreställer en båt från Sorrento. Man ser Vesuvius inne i taflan och Portici och Castellamare, där jag tillbringade en del af förra sommaren. Jag har sett detta sujet hundra gånger i naturen och själf blifvit buren i land af de superba, bruna fiskarena vid Neapel, men jag har aldrig sett det måladt. Jag tycker att det emellertid icke är utan sina pittoreska sidor, och jag har därför sökt återgifva det på mitt vis så godt jag kunnat. Jag har icke målat många taflor förr och mariner aldrig förr än nu, så att jag ber om öfverseende. Griper man sig aldrig an, så blir det icke heller någonting af, och ingen födes mästare. Jag har hittills verkligen varit alltför mycket obeslutsam och misstroende mina egna krafter att företaga mig något arbete med pretention. Italienarna hafva till en del skulden, ty man säger här: chi va piano va sano e va lontano, men också den som har ett lifligt sinne och för mycket känslighet hinner knappt emottaga alla de bilder och intryck, som under en resa strömma till honom, mycket

mindre producera själf. Det är först sedan han sett sig någorlunda mätt, någorlunda kommit på det torra liksom på en ö bland ostadiga vågor, som han börjar så att säga samla sig och ordna sitt öfverfulla minne och måla därur, ty minne och aning det är målarens Hugin och Munin. Hvad mig själf beträffar tror jag mig nu hafva hunnit en sådan fast fot. Nu har jag sett och lärt känna, nu har jag varit med och är mätt på att draga från den ena staden till den andra, från det ena landet till det andra för att se teatrar och lindansare, jag har roat mig, som det kallas, tillräckligt på det sättet och är ingen nybegynnare för frestelserna i främmande land — jag har icke den kursen att gå igenom men tror att en uppmuntran, om den nu komme, skulle den falla i god jord och bära frukt. Ja, det är nu, då jag blir med hvarje dag mera förtrolig med Italien och begriper draga nytta däraf och af de gamla mästarna, det är nu, då min vacklande gång på konstens bana börjar stadga sig mera, som det skulle vara hårdt att nödgas öfvergifva alltsammans och resa hem tomhändt efter att hafva stått i dörren till en sådan skattkammare som Italien för den som fått ögonen öppna. Ännu någon tid här uti en fri verksamhet bland natur och de gamle, och jag skulle vända åter, också jag förädlad, också jag med talang och förmåga att verka någonting godt. — Ännu någon tid här — ty här är skolan, för mig åtminstone. Att jag kom till Frankrike förut och fick gå igenom en så god och sträng kurs gläder mig nu mycket, men den korta tid jag varit här uti Italien har dock bildat mig mest. Det är först sedan jag kom hit jag lärt mig förstå och njuta, blifvit hänryckt af det stora, det enkla i konst — liksom, för att så säga, kommit ett steg närmare konstens majestät — här hvarest under en vänlig himmel, bland pinier och cypresser, bland blommor och vackra människor det ena palatset bredvid det andra är ett museum, där man går i ljusa solskenet på präktiga marmorgolf och rundt omkring på väggarna har mästerliga fresker eller dessa

kraftiga, allvarsamma, ädla italienska oljemålningar, under hvilka de små »fiamingo's» se ut som trollgubbar. Auf Säulen ruht sein Dach, es gläntz der Saal, es schimmert das Gemach, und Marmorbilder stehn und sehn mir an, som Goethe säger — det är här jag icke kunnat gå utan att också hos mig vaknat ett begär att en gång få göra någoting annat, någonting större och ädlare än precis beständigt smånätta taflor, passande för snusdosor. Här äro fransmän och tyskar, här äro danskar, ja här äro ryssar som rulla ihop den ena stora vackra taflan efter den andra och skicka till deras hem — jag står och ser på och önskar blott att också jag en gång vore i tillfälle göra så mycket med, ty jag är icke dummare än de, och jag har icke mindre anlag än de. Det är med dessa tankar som jag i år ämnar ställa mig bland dem som söka pensionen efter Ekman, och att *söka* den tror jag mig hafva lika stora rättigheter jag som en annan, då för den, som vill göra framsteg med allvar, det också är en skyldighet att se sig om efter medel därtill. Ja, att jag har en redlig vilja, det vågar jag skrifva — om min närvarande talang är kanhända icke mycket att säga — jag skulle likväl försöka att icke sätta den helt och hållet i skuggan, såvida jag icke vore så nära släkt med mig själf — ty när man söker, skall man göra det med besked, och när man sträfvar efter något, skall man göra det med ifver. Jag har visst emellertid redan skrifvit alltför mycket om mig själf och om hvad som ligger mig om hjärtat, men jag hoppas hafva skrifvit det allt till herr öfverstelöjtnanten som är militär och därför nog skall förlåta mig, om jag med mer än tillbörlig värme tagit mitt eget försvar — ty det gäller på sätt och vis att här stå eller stupa.

Jag har nu under arbete en annan tafla, lika stor med den jag kom att sända. Den föreställer vinbergningsfolk i trakten af Pompeji. Figurerna äro lika stora som på båttaflan men flera, och kompositionen är som jag tycker rikare och bättre. Jag målar denna tafla för

fru grefvinnan Lewenhaupt på Hällefors, som varit så god och gifvit mig uppdrag därtill, och skall jag göra min flit att få den vacker. Nu arbetar jag så flitigt jag kan, ty när den varma tiden kommer, är jag väl tvungen att begifva mig ut i bergsbygden för att undgå den i Rom sommartiden brinnande feberluften. Många konstnärer hafva redan dragit på deras ströftåg, mest landsskapsmålare likväl. Jag har haft bref från Wahlbom, som skrifver, att han ämnar inträffa i Rom i slutet af denna månaden, så att vi vänta honom numera här alla dagar. Nöjet att få göra denna min vandring i bergen i hans sällskap var mig verkligen opåräknadt, då hans första plan var att icke förr än i höst hinna Rom. Jag var för några dagar sedan ute till Tivoli, och det är verkligen inbjudande där i trakten. Helt nyligen var jag också nere till det antika Ostia och såg det blå Medelhafvet och den sköna gamla pinjeskogen med sin yppiga murgröna, sin myrten och sina vilda rosor. Men Pan är borta, och alla nymfer och satyrer, alla fauner och dryader dansa nu knappt under konstnärens halmhatt en gång. Det är väl nu sommar också i Sverige, och detta bref kanske träffar herr öfverstelöjtnanten på landet — på Bysta till exempel — och därför vill jag icke låta tillfället gå förbi utan att be om tusen hälsningar till öfversten och friherrinnan och fröknarna, om det är rätt att säga så, då fröken Eva är gift och jag icke kan veta om hon är den enda. Bysta och den sommar jag där passerade faller mig ofta i sinnet, och ehuru jag därvid borde känna samvetskval öfver den ringa nytta jag uträttade, är det ibland mina roligaste minnen. — Från Stäck har jag haft bref, däruti han säger sig ämna komma till Rom i höst. Palm håller på att måla en mindre tafla, utsikt af Castel S. Angelo från Tibern. P. ämnar äfven söka stipendium, så att vi äro rivaler, men vi äro så uppriktiga kamrater, att alls ingen jalousie däraf oss emellan uppkommer, utan meddela vi hvarandra våra bekymmer i det fallet som i allt annat. Från Ekman

hafva vi icke hört det minsta, och jag vet således icke, om han ännu är kvar i Italien eller icke. Här i Rom kunna vi vara tämligen trygga att icke få återse honom, ty den eviga staden var honom en verklig stötesten och förargelseklippa från början till slut, och jag önskar för honom själf och för oss alla, att han aldrig mera, i hvilken stad han kommer, måtte förvärfva sig en så beklaglig namnkunnighet som här. Jag vet icke om han ämnar gå hem öfver Frankrike eller Venedig. Blott jag hör Florens eller Venedig nämnas, tänker jag genast på deras gamla målaremästare och drömmer ljusa drömmar om lyckan att få passera någon tid i deras sällskap och med kärlek studera dem, ty de äro för goda och för underbara att blott hastigt flyga förbi på en precipiterad hemresa. Jag har visst sett dem redan, men det är skillnad på att *se* och *betrakta*, och det är icke detsamma att stå och se lustgården genom ett galler som att få vandra därinne efter behag och hafva fria händer att plocka frukt och blommor så mycket man orkar. Men jag jagar bort alla sådana begärelser af fruktan att de aldrig komma att realiseras.

Till Mildhog Lundgren. — Rom 2 jan. 1845.

— Här hafva vi äfven firat julen på vårt vis i sällskap med danskarna. Det var ganska muntert och trefligt julafton, och galenskap och ganska ogeneradt, ty vi hade i år inga damer med. När alla äro glada, blir det alltid muntert. — Karnevalen är redan började, ehuru man icke maskerar sig på gatan ännu. Denna lustighet kommer i år tidigt, i början af februari. Det är en tokrolig tid, må du tro, för den som vet att begagna den. Men för att hafva roligt måste man vara så galen som alla de andra. Jag önskar blott att det måtte bli vackert väder. För närvarande är det så vackert att man går i frack, och jag står och målar med fönstret öppet. När det är nu så vackert, kan du tänka dig hur härligt det skall vara midt i sommarn, när allt står i

blomma, och förlåta mig att jag tycker Italien hafva en charmant belägenhet. Och hvad har det icke dessutom — mången gång förefaller det mig som om jag redan vore död och vore i himmelen. Alltid nytt, alltid outgrundligt rikt. Kunde jag blott på något sätt uttrycka hvad jag känner bland allt detta! Men det skall ej lyckas mig förr än jag är härifrån och måste måla ur mitt minne med glödande saknad och kärlek.

Till öfverintend. M. G. Anckarsvärd. — Rom 16 jan. 1845. — Jag skämmes för hvad jag hittills skickat hem och ber herr öfverintendenten ännu hafva tålamod och öfverseende. Ingen vet bättre felen och bristerna på mina taflor än jag själf, men det skall väl blifva bättre. Det hade fordrats månader för att retuschera, skrapa ut och måla om allt det svaga och ofärdiga, och därför skickade jag dem sådana de voro, då kamraterna sände deras arbeten, ty jag var ledsen att bråka med hvad som var oförståndigt börjadt och tänkte det är bättre begynna någonting nytt i stället, som kan blifva friskare. Sommaren har jag arbetat med att måla studiehufvuden i naturlig storlek och efter diverse modeller. Jag har äfven målat ett par nakna figurer efter naturen. På hösten har jag kopierat tvänne större taflor, den ena af Tizian föreställande Venus med tvenne amoriner i naturlig storlek och den andra Johannes döparen som predikar för folket i öknen af Paolo Veronese. Båda originalen finnas i galleri Borghese här i Rom. Jag kopierade dessutom några småtaflor blott såsom eskisser, äfven venezianare, hvilkas skola behagar mig mest. Det är alltid godt att för det första själf hafva gjort några kopior och sedan att hafva några sådana storgubbars arbeten hängande i sin ateljé för att rådfråga vid många tillfällen. I höstas tecknade jag också en stor kartong som skulle föreställa att ungdomen är gylldene åldern. Men det var blott för öfnings skull. Nu är jag i full fart att måla en tafla som jag hoppas få färdig i vår. Den föreställer venezianska fiskare.

Till Mildhog Lundgren. — Rom 2 april 1845.

— Gudskelof, jag har ingenting att klaga, om icke att det ibland är som en sky öfver lynnet, det jag tror vara uttryck af en kväfd hemsjuka eller något annat. Det är dock ingenting att lägga märke till, ty ingen ser det, och när jag talar om det, skrattar man blott, ty så van är man att alltid se mig glad. Jag har fått nästan det mesta jag sträfvat efter, men det är ändå mycket kvar, som jag ville äga ännu, utan att se den minsta skymt af hopp. Enfin! — punkt för det så länge.

Till öfverintendenten M. G. Anckarsvärd. — Rom 25 april 1845.

— Det börjar nu lida åt sommaren här och hvar och en tänker för sig. Jag skall försöka att komma upp till norra Italien. De andra svenskarna resa söderut. I Venedig finnas ännu så många förträffliga målningar som jag längtar att återse med andra ögon än jag såg dem sist. Ju längre man lefver ibland mästerstycken, desto mera lär man att värdera dem och man får allt större och större fordringar på sig själf och andra. Men just därför skall man se de gamle med måtta och förstånd, ty mången gång är det fara att man får mästerstyckena så i ögonen, att man icke kan se på sitt eget arbete annat än med missmod och degoût och i en sådan sinnesstämning icke förmår frambringa annat än strunt. För den som icke har tiden för sig vore därför kanske rättare att blunda i gallerierna och blott studera de moderna målarna, men då man en gång varit så olycklig att blifva öfvertygad om dessas inferioritet, är det icke så lätt att släppa det bättre för det sämre. Det är stor skillnad, om man vill dirigera sina studier efter sin särskilda fallenhet och med stränga konstfordringar mot sig själf eller blott vill skaffa sig ett nätt manér att måla ner småtaflor som lätt kunna säljas. Det ena är så godt som det andra kanhända, man skall blott göra det man

har lust för, ty det märkes genast om en tafla är gjord con amore eller ej.

Herr öfverintendenten gladde oss med att museifrågan börjar omfattas med intresse. Ingenting skulle vara mera välkommet än att få höra att man redan börjat bygga. Men det går nog icke så fort. Jag vet icke om det är därför att ett verkligt ordentligt museum brister oss hemma, eller hvarest man skall söka orsaken, men en sorglig sanning är det, att våra kära landsmän, som man träffar ute, i allmänhet hafva bra lite sinne för konst. Det är verkligen plågsamt att se sådana och därigenom blifva påmint om att de hafva så många bröder i lifvet hemma. Man står med dem handfallen och vet icke huru man skall börja för att bringa en stråle ljus i deras blindhet. Superba människor eljes, men med en allt för trög inbillning, på hvilken de allra största mästerstycken i konst icke öfva det minsta inflytande och för hvilkas ögon mången gång ett fruntimmershufvud på en pomadburk eller ett piphufvud är mycket vackrare än en madonna af Rafael. Vi andra som äro vana att umgås med konstverk från morgon till afton kunna knappt fatta hur en sådan barbarisk råhet är möjlig, men vi lida då vi komma att föreställa oss fäderneslandet från den sidan. Första steget till att bringa upplysning är väl ett museum. Nu är det natt, ett litet museum vore kanhända åtminstone en lykta i mörkret. Liksom man i Stockholm tänker på lapparna så tänker man i det öfriga Europa på stockholmarna, så länge vi icke hafva smak för annat än för god mat och drick. Och man har nästan rätt. Ingen säger att Sverige borde vara ett konstens land, men där man lefver så mycket inom hus och verkligen vill hafva trefligt omkring sig, är det underligt att man nöjer sig med nakna väggar att se på hela dagen. Till och med snäckan pryder ju sitt skal! Men man kan icke begära att smak för konst skall komma af sig själf. Det är icke i Sverige som barnen springa och leka i pelargångar mellan marmorbilderna

eller läsa hela bibliska historien eller om alla Греklands gudar i präktiga målningar på väggar och tak. Icke heller finns det mera kvar af dessa gamla ärbara hus, där det var varmt och trefligt med fina golf och skulpteradt trätak och väggarna boiserade, här utskurna till en jakt, där alla djuren i paradiset, här årstiderna med deras sinnebilder eller änglar bland frukt och blommor och däremellan infattad i förgyllda lister någon panneau, målad flitigt, charmant, med klara färger, så att man tror sig se ut i naturen eller vill drömma om himmeln. Det var i sådana rum man fordom växte upp bland bilder som blefvo en kära och som stodo kvar och vördades af barn och barnbarn och betraktades i sekler inom samma familj alltid med nöje, alltid med ny charme, ty de voro mästerstycken. När jag tänker på ett sådant fädernehem, förstår jag hvilken veneration det kunde inspirera, och man måste sucka när man jämför det med allt det glitterkram och intetsägande prål, som vi nu samla omkring oss — köpt hos Leja vid Gust. Ad. torg. Vi lefva hela vårt lif som på värdshus och soliditetens tid är förbi — äfven i konst gunås. — Men välmåga fordras framför allt. Vi hafva nu för ögonblicket talande påminnelser om huru mycket penningar det fordras för att skaffa in goda taflor. Ett ibland de vackraste gallerierna i Rom, det som tillhörde kardinal Fesch, säljes nu på auktion. — — När man betraktar denna auktion eller i allmänhet de höga priser som sättas på gamla taflor, kan man väl dubbelt önska att det snart kunde bildas någon fast tafvelsamling i Sverige, ty mista vi de goda gamla taflor som finnas, gå de ur landet få vi dem aldrig mer tillbaka, utan stå med tomma händer och blott skammen kvar *att hafva haft* sådana — liksom mycket annat. I många andra länder äro gamla konstverk förbjudna till utförsel, jag vet icke huru det är i Sverige. Den som icke förstår att sköta sitt lilla kapital, bör ställas under förmyndare, eljest är det snart förskingradt. — Jag ber om förlåtelse att jag skrifver och

sladdrar om så mycket som både är öfverflödigt och kanske icke tillkommer mig att vidröra, men herr öfverintendenten skall däraf se åtminstone, att jag har intresse för mitt yrke och äfven litet fosterlandskänsla. Skulle jag trötta alltför mycket, ställer jag mig i skydd af herr öfverintendentens sista bref till mig, däruti jag uppmanades och påmindes, att det är en plikt för pensionärerna att under vistandet utrikes meddela sig till någon af akademiens herrar medlemmar. Hvar och en ger så godt han kan eller bör åtminstone vilja gifva. Vi andra målare äro dock inga skrifvare och det behöfves väl ingen annan ursäkt när brefven äro tråkiga. Vi böra mera lägga oss vinn om att få våra färger klara och kompositionerna lifliga än mycket fråga efter om tanken synes ljus och genomskinlig i det vi skrifva.

Att tala om allt hvad här målas och arbetas af alla nationer vore ämnen för en bok och icke för ett bref. Som en generell anmärkning kan man väl säga, att det denna vinter varit landskapsmålningen som gjort les honneurs. Denna gren af konsten har på de sista 20 åren gjort otroliga framsteg. Om man betraktar de landskap som målades under Napoleons tid t. ex. och jämför dem med de bästa nya, är det bra stor skillnad. Landskapsmålningen är också ett fält, som i alla afseenden passar för vår tid. Man vill hafva mycket att se på i samma ram, ett helt kungarike på en gång, om det vore möjligt, man vill illusion, brillant färgspel och tycker om det obestämda intryck, som landskapet ger, ty det lämnar fantasien tillfälle att arbeta och sväfva ut på egen hand och dock underlättad. Man ville ett fullt och kraftigt poetiskt intryck och dock bisakerna så utförda som daguerreotypen gör dem, om det vore möjligt.

Här följer en ganska lång skildring af en del målningar, utförda af olika konstnärer i Rom. Af landskapen stå A. Achenbachs »ojämförligt högt», därnäst Gurlitts italienska vyer. Benouville nämnes och bland figurmålarne Riedel, Maas, Ernst Meyer. Overbecks »grafläggning» omtalas, likaså kar-

tongerna till Isakskyrkan af ryssen Bruni, »en genialisk man» — hans komposition, Uppståndelsen på den yttersta dagen, finner Egron vara »i högsta grad imponerande och originell — den har någonting både af Rafael och Michelangelo». Slutligen följer en förkastelsedom öfver Norrköpingsbornas tilltag att för besparings skull beställa Karl Johans staty af Schwanthaler, som var billigare än de svenska skulptörerna. Med Overbeck, som Egron en gång kallat »n:r 1 bland målarna i Rom», är han numera mindre belåten. Asketismen i Nazarenernas konst slår föga an hvarken på honom eller på flertalet af kamraterna.

I den ofvannämnda skildringen af de första åren i Rom äro några blad ägnade åt Overbeck och dennes krets. Omedelbart därefter följa nedanstående anteckningar:

Dessa helgonfabrikörer utöfvade dock intet synbart inflytande på den stora majoriteten af konstnärer i Rom. De flesta af dem voro nämligen öfvertygade om att medeltiden var förbi och att andra slags makter gifva form och färg åt världen nu än då. Man hade en hårdnackad tro på att det är en betydlig skillnad emellan barndomsoskuld och tandlösa gubbars barnsligheter. Men chacun a sa marotte, och hvad som tyckes vara obegripligt för den ena, förefaller helt naturligt för de andra. Alla kunna icke sysselsätta sig med samma sak, och Fogelberg hade tagit sig före att hugga ut de gamla nordiska gudarna i marmor, ehuru många förmodligen tyckte det vara ett besynnerligt arbete. Fogelberg bodde och hade sin lilla studio vid Via Babuino i ett stort grått hus, som jag tror en gång hade varit ett kloster, åtminstone påminte ateljén på nedre botten ännu om något slags kapell, med kolonner, hvälfdt tak och spår af freskomålningar. Hans boningsrum voro några små kyffen i entresol'n, fulla med böcker och gamla terracottavaser och figurer. Han lefde där stilla och tillbakadraget, icke alltid vid fullt god hälsa, men plågad af gikt och magkrämpor; men var han tillräckligt väl för att gå ut, kunde man vara säker att få se honom vid middagen precis kl. 12 hos Lepre och därefter vid en kopp kaffe i inre rummet af Caffè Greco, pratande med Bravo, Hot-

tenroth, Wagner eller någon af fransoserna från villa Medici, tills det var tid att gå ner till studion vid Corso och se efter arbetet på Balder och Tor. Jag har där sett dessa gudar växa ut ur stenen, Tor har jag till och med sett i ler och således, så att säga, följande med deras utveckling, var det icke underligt om jag ville gå längre tillbaks och liksom intränga i sängkammaren, där de voro födda. Jag bekänner dock, att jag därvid aldrig kunde komma längre än till tröskeln. Fogelberg var mycket varsam, tillbakahållande och föga meddelsam i frågor rörande sin konst, och jag dömer därför om hans arbeten helt och hållet endast af de impressioner, de gjorde på min kanhända ganska omogna fattningsförmåga. Att skapa nya bilder till en gammal mytologi är ett tilltagset göra, men är kanhända oemotståndligt lockande för vissa skaplynnen. Mången kan dock hafva lust att t. ex. hoppa genom tunnband på hästryggen, som ändå, om han försökte det i verkligheten, måhända skulle därvid bryta halsen af sig. Det fordras att äga stark inbillningskraft för hvad helst man vill skapa i konst — men särdeles stark, om man vill skapa gudar. Att Fogelberg ägde tillräckligt af en sådan kraft kan betviflas. Ett skulpturverk, om ämnadt att vara karakteristiskt, måste äfven därjämte hafva en portion af en eller annan sorts skönhet, eller, om ämnadt att vara skönt, äga en portion af det karakteristiska. I den mån dessa elementer äro mer eller mindre genialiskt sammansmälta visar konstnärssnillet sin mer eller mindre lefvande kraft. Att försöka gifva karakteristisk form åt någonting så dimmigt som de nordiska gudarna är redan ett mycket dristigt företag och som verkligen blir öfvermänskligt, om därtill fordras att gjuta dem i en skönhet, förut icke sedd. Jag undrar därför alls icke på att Fogelberg misslyckades; hvad jag icke begriper är, att han med all sin klokhet och omtänksamhet icke från början insåg, att det skulle blifva ett fåfängt arbete.

Tilltaget att hugga ut dessa gudomligheter ur ita-

liensk marmor var så mycket mer förfluget, som väl ingen från början hade gjort sig någon redig och klar föreställning, under hvilka förhållanden de en gång skulle komma att placeras, ty, så vidt jag vet, har det ännu icke fallit någon af våra arkitekter in att föreslå återuppbyggandet af gamla Uppsala tempel. Ingenting af allt detta vidrördes dock med Fogelberg, så ofta vi än träffade tillsammans med honom — det var för sent att försöka omvända honom till kristna läran, och det är obeskedligt att skratta åt andras leksaker. Jag kan dock icke konsten att göra mig länge ogenomskinlig, och det är därför mer än troligt, att han räknade mig till dem som icke tyckte om hans gudomligheter, jag menar, att han kände att vi icke voro af samma religion, och det blef därför också alltid mer eller mindre dimma i vår förtrolighet.

Jag gick hellre till Byström, när han efter någon tid kom tillbaka till Rom och tog sitt gamla kvarter hos doktor Mazzaroni. Byström var en öppen och ärlig karaktär, som helst gick rakt fram och icke mycket förstod sig på att liksom gå tyst på tå och i zig-zag. Gästfri och glad satt han med sina fuktiga läppar och sitt yfviga gråa skägg om kvällarna i sin soffa, omgifven af ungdom och löje och med ett litet bord framför sig, fullsatt af frikostiga vinbuteljer, leende åt de minnen, som mellan glasen dansade fram, historier och hågkomster från gamla tider, erinringar väckta af det gamla vinet, ungdomens kaprioler tumlande om igen som i en yr dröm. Som bildhuggare var Byström en man som icke gjorde sig onödiga samvetskval öfver hur mycket eller hur litet han högg i vädret och som tycktes hafva tagit sig före att afyttra statyer af hvit marmor ungefär så, som Finspong levererar kanoner af järn. Allt, så tår som lår, tämligen proportionerligt efter tumstocken, och det hela icke mera likt en fabriksvara än det mesta som höggs i Rom. Byström dref rörelse också i Carrara, hvarest han ägde någon lott i marmorbrottet, och han var ansedd

som en man icke mindre företagsam än klok i penningeaffärer. På den tiden sysselsatte han sig med att lägga grunden till ett hus under Trinità de' Monti, bredvid la Scalinata. Han hade redan sålt Villa Malta till kung Ludvig af Bayern. Gamle Pahlen bodde dock ännu kvar där med sina egyptiska gudasamlingar, tills han blef mördad. Under sitt långa vistande i Rom hade Byström samlat i hop en hel mängd gamla taflor af den »italienska skolan» som det kallas, de flesta, som jag tror, af ganska medelmåttigt värde, ehuru jag icke tviflar på att Byström förstod att i sinom tid sälja dem till höga pris. De som köpa taflor förstå sällan att bedöma sådana och att bedraga sig själf hör alltid till goda tonen. Vi måste betala för våra nöjen, och mången har mindre nöje af taflorna själfva än af att blifva ansedd kunna hafva nöje af sådana.

Jag gjorde knappt någonting i Rom i förstone, men jag skall därför icke säga, att jag var lat. Inbillningskraften och uppfattningsförmågan arbetade, eller rättare sagdt kämpade med alla de nya och förunderliga intryck som mötte hela dagen. Gick i gallerier och kyrkor, klef ibland fornlämningar och ruiner, till dess tankarna blefvo så fulla af bilder och frågor, att jag däraf var liksom drucken och yr i hufvudet raglade in i det förflutna. — Jag skulle hafva lust att säga, att jag i Rom kände mig som en fisk, icke längre instängd emellan holmar och skär men ute i öppna stora hafvet. Det kan icke hjälpas, i Rom blir man katolsk, världsborgare, isynnerhet om man är konstnär och således icke bunden med några särdeles trassliga samhällsband till någon viss bergskedja, halfö eller byalag. På mig åtminstone inverkade det således; icke att min fosterlandskärlek svalnade eller förminskades, det var endast att mina sympatier för andra folk tilltogo och växte, och jag gladde mig däråt, då jag tyckte mig känna, att jag därigenom liksom blef så att säga mera *människa*. —

Tyskarna i Rom hade ett upptåg som de kallade

Ponte Molle. Sades hafva sin upprinnelse däri att, efter Napoleons krig, när det kom jämförelsevis få tyska konstnärer till Rom, det var en sed att gå de ankommande till mötes vid den lilla osterian vid Ponte Molle, norr om Rom, och där dricka deras välkomstskål. Denna sed hade under tidernas lopp förändrats till välkomstdryckeslag i någon osteria eller något värdshus inne i självfva staden, men det fortfor icke dess mindre att alltid kallas att *gå till Ponte Molle.* Om man en dag såg anslaget i kaféerna och på matställena att samma afton det var Ponte Molle i Trattoria del Falcone eller Lepre eller någon annan, kunde hvem som helst dristigt gå dit och spisa kvällsvard som vanligt, utan annan skillnad än att vinet som förtärdes var betaldt på förhand af nykomlingarna. En afton gåfvo Tikos och jag en sådan inbjudning till hela den kristna världen — orbs et urbis — att komma till Ponte Molle i Falcone. Det var rätt mycket folk, men kostnaden för vinet uppgick ändå icke till mer än omkring 6 scudi på oss hvardera. Vid öfre ändan af bordet sitter Ponte Molles president, omgifven af sitt statsråd och hoffolk, hvaribland må märkas die Hebamme (Palm), som är ansvarig för att inga fruntimmer äro närvarande, Fama, som genom en lur proklamerar hvad presidenten dekreterar, namnen på de inträdande etc., der Dolmetscher eller tolken, som har att på tyska öfversätta främlingarnas språk. Detta ämbete innehades af holländaren van Tijmen, som tycktes vara bäst passande, emedan han icke förstod eller talade något annat språk än flämisch. Vi infördes efter kvällsvarden af tvenne härolder och blefvo, som seden var, efter undergången examen af presidenten dubbade till riddare af bajocco-orden under lifliga hurrarop af folket, hvarefter man sjöng körer, mången gång särdeles bra, eller begynte andra upptåg att skratta åt. En kväll såg jag Thorvaldsen på det sättet, som det kallades, passera Ponte Molle. Man satte honom på en stol uppe på bordet och arrangerade till hans ära en slags kavallerirevy, d. v. s. hvar och en

satte sig grensle öfver sin stol, som på en yster häst, och red på det sättet under mycket gnäggande och sparkande förbi honom. Fogelberg och många andra gamla herrar, gråa och flintskalliga, redo på det sättet som sadelfasta dragoner omkring bordet, och ehuru det väl icke var några lysande uniformer hvarken bland det lätta eller tunga kavalleriet, var revyn ändå icke utan sitt intresse. Vid sådana tillfällen brukade Holbeck dansa på lina, d. v. s. på ett kritstreck på golfvet — med och utan balanserstång i imitation af madame Saqui. Skorna kritades naturligtvis, och han dansade därefter med en grace och säkerhet, som framkallade repeterade handklappningar, för hvilka han med rörelse visade sin djupa och ödmjuka tacksamhet. Så kom någon kör af Mendelsohn eller någon solosång till gitarr. Många af tyskarna voro djupt musikaliska. Eller visades ett menageri af vilda djur och husdjur med naturhistoriska anmärkningar rörande deras vanor och retbarhet och beskrifningar af deras kännetecknande egenskaper. Eller var det tableaux vivants eller poses plastiques. Jag såg en gång en ryss linda omkring sig servietter och därefter föreställa il torso di Belvedere, som hvarken har hufvud, armar eller ben — gjorde det bra, ehuru hans landsmän påstodo, att han verkligen hade hufvud åtminstone. Man träffade vid dessa samkväm alltid bekanta åtminstone och kunde alltid finna någon att sitta och prata med i en vrå, om man så behagade. Och sången var ofta ganska vacker.

Till Mildhog Lundgren. — Rom 27 maj 1845.

— Jag tackar Gud att han låtit mig se allt detta — men önska dig icke hit, det är ett farligt land, ett förtrolladt land, den som sett Italien kommer aldrig mera därifrån, han må resa hvart som helst, han är ändå kvar uti Italien. Man glömmer hela den öfriga världen här, man är oskyldig och säll och lycklig och förhäxad, som om man vore kär, och så går det och man glömmer tiden,

till dess liksom i pjäsen don Silva stöter i hornet och Hernani bleknar.

Till Konstakademiens sekreterare P. A. Nyström. — Rom 22 jan. 1846.

Genom det öfversända protokollet ser jag hvad jag redan fruktat, nämligen att Kungl. akademien icke varit tillfreds med det sätt, hvarpå jag visat mig hafva användt min tid, och är det därför nu en skyldighet såväl emot Kungl. akademien som mig själf att försöka om möjligt förklara hvarför jag varit så osynlig hemma och redogöra för huru och på hvad sätt jag dirigerat mina studier. I afseende å de taflor jag hemsändt, vet jag bäst själf hur jämförelsevis obetydligt värde det varit i dem, och hade det för mig varit det allra käraste, om jag aldrig hade behöft visa dem. Det är därför just öfvertygelsen om deras brister och nödvändigheten för mig att behöfva studera ordentligt, som gjort att jag mera begagnat de medel akademiens stipendium räckt mig för att använda min tid på kopierandet af de gamles mästerstycken, studerandet af naturen på mitt vis genom att måla modellhufvuden o. d. än att måla taflor. Jag hade förra vintern satt en större tafla i verket, föreställande en veneziansk improvisatör, omgifven af en mängd fiskarfolk. Jag arbetade därpå oförskräckt, men fick under tiden — jag vet icke om jag skall säga olyckligtvis — en beställning från norska konstföreningen. Ty som villkoren voro att taflan skulle vara i Norge till en viss utsatt tid, måste jag ställa den stora taflan åsido för att uteslutande sysselsätta mig med den beställda. Så kom sommaren och i likhet med hela världen flydde jag Rom. Jag reste öfver Ancona och sjökusten utefter till Venedig, om icke helt och hållet ensamt och allenast för att göra studier till min fiskartafla, likväl med den beständigt i hågen. Nu var jag i Venedig, och efter att där hafva sökt göra mitt uppehåll så lärorikt som möjligt satte jag med ens en länge hyst önskan i verket, nämligen att göra en tur in i Tyskland för att se hvad

som därstädes rörde sig i konstväg. — Jag ansåg det icke heller vara i strid med stipendiets riktiga användande att under den tid jag var så lycklig att äga det se mig omkring på de orter, där jag kunde hämta gagn och nytta för den utveckling, som är mig själf angelägnare än allt. Jag vågar säga att min resa i sommar varit mig i högsta grad instruktiv och att genom den mycket blifvit mig klart som jag hittills knappt anat. Den enda motgång jag rönte var att komma till München ett par dagar för sent för att träffa herr professorn och öfverintendenten. Jag träffade där Scholander och gjorde resan ner till Italien i sällskap med löjtnanterna Troili och Södermark. Den första kännbara effekt min resa hade vid min återkomst till Rom var att jag kasserade helt och hållet min halffärdiga tafla och ansåg det vara nödvändigt att börja den helt och hållet på nytt och på helt annat sätt, om därutaf skulle kunna komma någonting försvarligt. Detta nedslog mig så att jag företog mig i dess ställe måla en ny tafla i en helt annan karaktär — äfven med flera figurer. Denna målade jag på i höstas, under det jag på mellanstunderna gjorde etuder o. d. Under tiden hade jag anlagt en tafla med blott tvänne figurer, nästan i Lebensgrösse. På denna sista målar jag nu så flitigt jag kan. — Det är en sanning att säga att det visst hade besparat mig mången oro, om jag varit mindre sträng mot mig själf, om jag kunnat undertrycka det missnöje, som så många gånger kommit mig att skrapa ut mina taflor, då de redan varit halffärdiga, men jag tröstar mig med att ett sådant självkritiserande kanske befordrat mina verkliga och icke blott skenbara framsteg.

Till Mildhog Lundgren. — Rom 24 mars 1846.

Det är redan flera dagar sedan jag fick ditt bref, men jag har sedan dess icke kunnat tänka redigt, mycket mindre skrifva. Det sorgliga budet att mamma lämnat oss kom som ett åskslag, och jag stirrar omkring mig,

som om jag vore ensam i hela världen. Jag tänkte mig det så ofta, huru jag skulle komma hem, huru jag skulle göra henne glädje, och huru vi alla skulle lefva ett fridsamt och lyckligt lif rundt omkring henne och med vår kärleksfulla uppmärksamhet skulle komma henne att glömma allt hvad hon tidigare hade måst genomgå och lida. Sådana oskyldiga drömmar äro då nu förbi! Jag är ännu som yr i hufvudet och kan icke föreställa mig redigt hvad som någonsin skall kunna ersätta mig denna förlust.

När man förlorat sitt hem är man som fridlös på hela jorden, och det fordras tid att vänja sig vid en sådan tanke. Det var icke längesedan jag betraktade hur en mor lekte med sitt barn ibland grafvarna och hur hon gömde sig undan bakom grafstenen och hur barnet sökte med oro och började gråta — och icke trodde jag då att det så snart skulle gå mig på samma sätt. —

Till öfverintendenten M. G. Anckarsvärd. — Rom 20 april 1846.

— Jag har hemsändt en större tafla, som nu är under vägen och som troligen inträffar icke så långt efter detta bref, ty den går härifrån hela vägen med diligensen. Då jag i detta arbete en gång velat försöka mig med större figurer, i fall det möjligen i framtiden skulle komma i fråga för mig att måla någonting sådant, antingen som altartafla eller eljest, och det är första gången samt därtill på ljus och klar fond med solsken, är jag rädd att blott måttligt kunna motsvara hvad herr öfverintendenten och Kungl. akademien af detta arbete väntar; men det skall väl blifva bättre, får jag hålla på och vara fri från så många tillstötande ledsamheter som öfverhopat mig under det jag arbetat på denna tafla. Taflan föreställer en flicka från Sonino med sin bror vid handen — figurerna äro nästan i Lebensgrösse och stå upp kraftiga mot en ljus fond, blå himmel, campagnalandskap och akvedukter och berg i bakgrunden. I anseende till att det ingår så mycket hvitt i figurerna och

att måla hvitt så att det har kraft i dagern emot den ljusa fonden och tillika ser hvitt ut i skuggsidan, har det hela varit mig bekymmersamt. Som därjämte taflan består af de lifligaste färger, har jag varit tvungen måla om och passa dem samman, så att därigenom penseln möjligtvis förlorat af den fraicheur, som jag skulle önska för en annan gång. Taflan har emellertid varit mig mycket instruktiv och jag tänker, har jag kunnat hålla tillsamman så många bjärta färger med hvitt och rödt och grönt med soldagrar och reflexer och slagskuggor, allt i öppna luften, så bör det blifva mig lättare att nu måla någonting under enklare konditioner. Som jag hemma icke har någon annan utsikt att få sälja denna tafla, tager jag mig den friheten hembjuda den till konstföreningen. — Jag sänder också sex modellfigurer. Den gången jag målade dessa var det blott såsom studier för färgens skull utan att bry mig mycket om detaljerna — det hela är alltid mer än delarna. De äro målade *alla prima* och utan retusch. Jag skickar en ung karl, en flicka och en gosse. De ritade studierna har jag gjort med stomp utan något svartkritsstift, så som man ritar i Frankrike, ty det är ett ritningssätt som mest närmar sig målning, då stompen alltid är mera pensel än både blyertspenna och svartkrita. Äfvenledes skickar jag ett af de studiehufvuden jag länge haft hängande, en romersk piferari. — Dessutom skickar jag en croquis i blyerts af kompositionen till en större tafla som jag begynt och som stått anlagd sedan nyåret. Det är en lycklig familj i skuggan af en lagerskog. Figurerna äro väl klädda som genrefigurer, men det hela står dock på gränsen af historiemålning. Jag ville göra alla figurerna i skuggan, man ser ut emellan stammarna uti ett solbelyst landskap och till hafvet. På ena sidan om gruppen ser man en gammal marmorstaty mellan träden (Harmonia?) och på den andra dragoxar som hvila, ty sällheten ligger ju midt emellan det tunga hvardagslifvet och ett alltför uppspändt och eteriskt konstlif. Under har jag skrifvit hur

de äro lyckliga som ett oupplösligt band förenar, som ingenting annat än döden sliter sönder. Det är en vers af Horatius — gammal, men som passar för alltid och som jag nu först rätt bittert förstår. Jag skickar också en liten kolteckning som skulle föreställa Francesco Petrarca, som sitter midt ibland lagrar och skrifver sonetter till Laura och huru man bakom ser hela världen som i rosenskimmer. Jag skickar den för ro skull, men anmärker att det blott är ett löst utkast till en tanke, som jag kanhända icke borde hafva visat förr än på annat sätt utarbetad. Men det roar mig mycket att på det sättet fantisera med kol, och jag har många sådana ritningar. Jag ville äfven hafva sändt en kopia af en kartong som jag ritat och som föreställer en ung flicka som blir bortröfvad af necken. Hon sitter på en sten vid stranden, metspöt har fallit henne ur handen, hon somnar och glider ner i djupet och tyckes höra eller drömma om en musik som förtjusar henne. Vid sidan, halft bakom och så nära att han kan kyssa henne, ser man necken, som kommer upp ur höga vassen, under det att små alfer i vattenbrynet leka och arbeta på att draga ner flickan i klänningsfållen. Necken tror jag bör framställas som idealet till en rätt svärmisk svensk spelman, och därför hade jag också gifvit honom en fiol att spela på, innan kritiken kom och sade att han borde hafva en harpa. Sista dagen föreföll mig dock min ritning smaka litet för mycket Italien, och jag kunde icke förmås att skicka den med. Jag tror dock att ämnet skulle kunna göras någonting af. Hvad jag nu ritat är mera hållet som en klar och enkel fresco — jag tror dock att detta ämne såväl som de flesta nordiska snarare borde uppfattas mera Rembrandtskt. Naturligtvis är mycket som kan behandlas ljust och klart, t. ex. vikingafärder till Myklagård, tåg till Jorsala etc. etc. Jag har också ritat en kartong som föreställer ett par barn som leka med en get, men som var för stor att sända med denna gången, då den är i naturlig storlek och icke heller ännu

fixerad. Som det var plats, skickade jag en ritad studie efter Tizian, en Amor i naturlig storlek, ty den kan så gärna vara i Stockholm som här och kunde kanske gifva anledning till att de unga i principskolan gjorde försök att på det sättet eller bättre kopiera större målade taflor till omväxling med gravyrer. Det har sin gifna nytta med sig. Jag har ritat detta på simpelt karduspapper blott för att se huru de gamla icke varit rädda för att gifva en viss bredd och fyllighet äfven där den icke finnes i naturen, ty ett naket barn vid sidan af detta ser helt magert och mesquint ut. Jag hoppas nu blott att icke blifva för strängt bedömd efter hvad jag sändt och bygger min lycka på herrarnas öfverseende. Med posten i dag sänder jag äfven min underdåniga ansökan hos Kgl. Maj:t angående min pensions förlängning.

Anteckningar. — Rom 16 sept. 1846.

Konstverk äro åtminstone liksom fönster, genom hvilka vi kunna se djupt in i en annan människas böjelser och erfarenheter. Det är intentionen, som gifver åt allt sin innersta halt. Målaren kan därför omöjligt hindra att han på sin tafla smetar fast och hänger ut i fria luften mycket af sitt inre. En sådan personlighets uppenbarelse är en så nödvändig beståndsdel i ett konstverk, att hvarest den icke finnes, arbetet icke heller är ett konstverk. Fotografiska afbildningar, äfven med den fullkomligaste imitation af föremålet, kunna därför icke betraktas vara konstverk. Under förutsättning att sålunda hans verk nödvändigt måste afspegla mer eller mindre af konstnärens inre, tror jag att ett ädlare och skönare sinne bör kunna frambringa ädlare och skönare konstverk.

Förmodligen är det väl ändå nödvändigt att konstnären därtill också bör vara *ett geni* och hafva en obegriplig talang, något som på svenska ofta förväxlas med rucklig slarfaktighet och liflighet hos en individ, begåfvad

med mycket, men isynnerhet med många skulder både till Gud och människor.

I Rom ser man omkring sig mycket landskapsmålning. Det är en ny konst, som icke hade någon motsvarighet i den gamla klassiska tiden. Hvad som kanhända mången gång kan gälla såsom regel i figurmålning, har sällan någon tillämpning i landskapsmålningen. I målningar, som föreställa mänskliga affekter, öfverses kanhända lättare brister i kolorit och ljusdunkel än i taflor, som endast framställa landskap, under det att i dessa senare färgstämningen nästan är det förnämsta, eller det som gifver en landskapstafla sin skönhet och poesi. En landskapstafla, sedd i gravyr, tilltalar oss därför också icke annat än svagt i jämförelse med hvad den kan göra, framträdande i full färg. Färg och kanhända clair-obscure tror jag sålunda kunna anses såsom varande i landskapsmålning det principala, under det teckning är det sekundära. Formerna äro för landskapsmålaren snart sagdt endast tjänande att balansera och att med känsla ordna de färgharmonier och den clair-obscure, som egentligen frambringar hvad som blir taflans poesi. Jag tror därför att det vore mera förlåtligt, om man i landskapsmålning syndade mot formens riktighet än mot färgens. För närvarande tyckes det dock vara annorlunda. I afseende på färg visar sig mottagligheten alltför ofta vara svag och ett allvarligare observerande och färgstudium uraktlåtes kanske för mycket. Man vänjer sig icke tillräckligt att se färgtonerna i sin helhet eller huru de på ett stort sätt kombinera sig, komponera sig, flyta tillsamman, man ser för mycket af enskildheternas form framför totaliteten — man ser icke skogen för trädet. Det bör också icke glömmas, att om figurframställningar nödvändigtvis äro riktade åt förståndets uppfattning, landskapstaflor däremot jämförelsevis tala isynnerhet till känslan.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

När man betänker att Rom är den stad, hvarest de

flesta statyer förfärdigas och att det alltid varit den största marknaden för sådana, kan det förefalla anmärkningsvärdt, att man därstädes icke finner bildstoder af historiska män såsom prydnader på dess torg och gator. Utom Markus Aurelius på Kapitolium erinrar jag mig icke en annan. Påfvarna tyckas hafva haft för regel att aldrig på öppna platser resa statyer åt någon deras företrädares minne, mycket mindre åt kardinaler, krigare eller främmande furstar — och romerska folket gjorde aldrig självmant ett sådant försök. Det är icke lätt att förstå, hvilka orsaker beverkat ett sådant förhållande, åtminstone kunna de icke sökas däri att påfvarna skulle vara mindre fåfänga än andra människor, då erfarenheten beständigt visat att de merendels varit det till och med mera. Huru därmed må förhålla sig, statyer hafva de icke rest, hvarken af sig själfva eller andra, och jag tycker att de däri åtminstone verkligen visat stor smak. Ett sådant statyresande har blifvit en häfdvunnen sed i andra konungariken, men huruvida det därför är så riktigt är ändå icke så säkert. Att på den utmärkte mannens graf till åminnelse sätta en bild af hans utseende må vara rätt nog, men att resa denna bild på en allmän plats, är att gå ett steg längre. Det är den portion fåfänga det innebär, som icke behagar mig; det är påfågelsstjärten, som jag ser sticka fram. En stor man behöfver ingen staty och en liten blir därigenom icke större (Karl XIII). Förmodligen kommer detta bruk ändå icke att snart upphöra. Det är ett enkelt sätt för en nation att smickra sig själf. Ett sådant synligt uttryck af nationalfåfängan kan emellertid hafva godt med sig i den mån det förmår bidraga till att konsolidera fosterlandskänslan. Detta är det enda, ty att meningen med sådana statyer skulle vara att därmed locka de förbigående att blifva stora män, låter väl icke på allvar tänkas.

I ett någorlunda väl ordnadt samhälle bidrager verkligen hvarje nyttig individ i sin mån, ehuru mången gång

medvetslöst, till det helas bestånd och trefnad. Platserna äro olika, sotarn kryper genom skorstenen, så att det icke måtte röka in eller ta eld i huset — en annan försvarar landet för fiendens våld, spelman spelar, men hvarken den ena eller den andra gör det väl för att få en staty på torget.

Jag applåderar därför påfven för det, att han icke tänker på att låta stöpa sin afbild i brons för att ställas upp i ett gathörn eller på Monte Pincio, äfven därför att påfvar icke oftare än andra stora män äro vackra att se på.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Till J. P. Molin (under en sommarutflykt — odateradt).

— Frukta ej att jag beskrifver
i detalj allt hvad jag gör
under fredliga oliver,
hvilket gudalif jag för
eller hvilken lust det är
att bland rosor, mjölk och bär
och bland herdar och herdinnor,
ibland åsnor, får och svin,
mellan pigor och värdinnor,
full af kärlek och af vin,
solsken, lättja, oförstånd
lefva som en vagabond.

Eller huru solen målar
nya taflor alla dar
med en penselsort af strålar —
fan vet hvar hon färgen tar,
grönt och guld och purpurrödt,
tills om kväll'n, när hon blir trött,
sömnig, lat och varm hon blundar,
täcket öfver hufvud drar,
men blott tills att dagen stundar,
ty knappt är väl morgon klar,
förr'n hon åter på sitt vis
målar tusen paradis.

Till öfverintendenten Anckarsvärd. — Rom 5 okt 1846.

— På lång tid har jag icke varit så road af mitt arbete som nu, och när jag lägger mig om aftonen önskar jag att det snart åter skall blifva morgon igen och ljust. Det är, att ju mera man arbetar, desto klarare inser man huru mycken flit som fordras för att komma vidare, och icke förr än man tycker själf sig göra framsteg får man den rätta lusten och glädjen vid sitt arbete.

Ett ofullbordadt bref, skrifvet i Rom våren 1847, odateradt och utan namn på adressaten. — Egron har varit sjuk och berättar därom.

— Det är denna sista afdelning som är så ledsam, eljest är febern själf någonting högst intressant. Den liflighet, man då äger, skulle jag alltid vilja besitta. Herre Gud, hur fantasien då är vaken och hvad bilderna hafva saft och kraft och kulör!

Du skrifver att du ämnar dig hem i sommar. Lycka till, tusen gånger! Jag har nyss skrifvit till Stäck, hur jag tänker öfver *min* hemresa, nämligen att jag gläder mig däråt. När jag kommer hem har jag då varit borta i tio år — mera än för mycket eller hur? Jag är snart mätt på nomadlifvet utrikes med all sin prakt, buller och skrål. Känslan och längtan efter ett hemlif är en underlig känsla och någonting som jag tror att vi svenskar ha svårt att fäkta bort, ty i vårt land finns det ännu hem, och det veta vi alla. Tror du därför att jag stannar länge i Rom, irrar du. Att jag skulle gå mellan min studio och Caffè Greco, mellan Vatikanen och Campidoglio och småningom låta hjärtat mögla bort. Nej! Jag gläder mig tvärtom, att vi ännu tillsamman skola upplefva många härliga dagar och som jag hoppas icke efter just så många somrar. Och då skola vi minnas och tala om Rom, men liksom gamla soldater på träben tala om forna kampanjer.

Till öfverintendenten Anckarsvärd. — Rom 29 sept. 1847. Egron har hemsändt en ny målning.

— Det är ett romerskt sujet, nämligen föreställande

Corpus Dominifesten, då man i procession bärer H. Helighet påfven liggande på knä och tillbedjande sakramentet. Processionen passerar i kolonnaderna omkring Petersplatsen, som då för tillfället äro smyckade med gobelinstapeter, vapen, kransar o. d. Jag företog detta ämne för att göra en etude eller öfva mig behandla belysningen öfver en mängd människor, klädda i differenta kulörer. — Den nästa tafla, jag nu sätter i verket, blir väl någonting med nakna figurer, helst större; det skall roa mig och är en god öfning. Jag är därför glad att en gång få göra en sådan tafla, ehuru den, färdig, nog blir att ställa undan på vinden, ty ingen människa vill se sådant nu mera, mycket mindre köpa det. Men hufvudsaken är att sträfva sig till talang och därvid blott akta sig att icke flyga öfver gränserna af sitt egendomliga skaplynne.

I dessa dagar ämnar jag börja en kopia efter en tafla af Murillo, som jag funnit i galleria Corsini.

Till öfverstelöjtnant O. J. Södermark. — Rom 29 sept. 1847.

Egron omtalar, att han upptecknat innehållet i deras samtal, de gånger Södermark i Rom »satt för sitt porträtt», och att han skickat det skrifna till Stockholm. Han ber att akademiherrarna ej skola få se hans anteckningar, säger sig vara rädd för »Aftonbladspublicitet — Odi profanum» och fortsätter därefter:

— Hvad jag skrifvit är blott förflugna idéer och duga visst till ingenting, men de skola åtminstone vittna om min varma och lifliga önskan att någonting planmässigt måtte göras i Sverige för konst och att något större ändamål i sådant fall föresväfvade vederbörande. Som herr öfverstelöjtnanten ser, skrifver jag med svårighet och motvilja, men när intet annat medel gifves att göra sig förstådd, måste man väl däran — och herr öfverstelöjtnanten skall nog öfverse med min klumpighet att behandla pennan. Obeskrifligt roligt vore om någon med värme, sakkännedom och talang att skrifva ville sätta sig ner och behandla ifrågavarande ämnen. Jag är säker

att det vackra ändamålet skulle inspirera honom att göra någonting af värde, och den största belöning är väl tillfredsställelsen att veta sig hafva verkat någonting godt för efterkommande. Huru obeskrifligt mycket godt skulle en sådan plan kunna uträtta, om den bringades till mognad genom herr öfverstelöjtnantens erfarenhet och fördomsfrihet och blefve signerad t. ex. B. v. B.

Till målaren J. M. Stäck i Paris. — Rom 29 nov. (1847).

Du skall icke vara ond på mig att jag dröjt så länge att besvara ditt bref. Me voici enfin — ecco mi quà. — Jag har i sällskap med löjtnant Skjöldebrand varit ute på en liten resa och därunder njutit mitt unga lif i flera riktningar. Så snart jag nämligen fått min tafla begrafven och afsänd, reste vi piano-piano öfver Viterbo och Orvieto till Siena. — Siena är en ibland de städer, jag tycker allra mest om i Italien, och roligt vore att få komma dit åter en gång. Jag föreställer mig att de gamla spanska städerna måtte vara i den genren och knappt bättre. — Lägger du nu därtill att man äter förträffligt där och för godt pris, sofver som helgon i mjuka bäddar, kan du ungefär föreställa dig huru vi skulle trifvas. Angående invånarna säger man, att de äro af etruskiskt ursprung — likväl må du icke föreställa dig att fruntimmerna hafva samma färg som på de etruskiska vaserna, ty damerna i Siena äro med skäl beryktade för deras klara och friska färg — ungefär så som Rubens tyckte om att måla sina gudinnor. Rosenkinder, purpurläppar, — trinda armar och därtill ett språk i mun som trängde längre ner än till hjärtat. Men jag lämnar detta ämne, du vet huru allvarsam och stadig jag är och att det därför icke skulle anstå mig att utbreda mig öfver kvinnliga skönheter. Från Siena reste vi till Florens. Som du vet har jag varit där flere gånger förut, men det är en stad som jag svårligen skulle ledsna vid. Om vårt vistande i F. vill jag blott skrifva att vi *roade oss bra*, och du må därvid tänka dig diverse

arter rolighet. Utom de gamla florentinarna ifrån Giotto, Orcagna etc. ända till Gråberg och Bergman träffades dessutom denna gång Belletti, som bjöd oss till sig på la Pergola, där han sjöng med verkligt stor framgång såsom Faraone i Mosè af Rossini. Om kvällarna, när därför alla egyptiska plågorna kommo öfver honom, hade han naturligtvis svårt, men fick också därför starka applådissemanger och var alltid vid ett briljant humör om morgnarna vid kaffebordet. —

Jag hade nyss bref från Stockholm. Min tafla har lyckligt kommit fram och Hejdeken håller som bäst på att spänna upp den och renovera den för att bli presentabel för den kungliga akademiens skarpa glasögon. Det är första akten, som troligen har sina komiska situationer — den andra akten däremot, nämligen försäljningen, fruktar jag slutar tragiskt. — En gång i veckan är här någon festlighet, Gud vet allt för hvad, och om några dagar skola de gamla egyptiska basaltlejonen under Capitoliotrappan spruta vin fem dagar å rad. Jag behöfver väl icke beskrifva min otåliga längtan att då ändtligen en gång få dricka mig otörstig. I öfrigt önskar jag dig ett godt slut på det gamla året, och hvad det nya beträffar må upphof, fortgång, ända allt till ditt bästa lända etc., och glöm icke att nyårsdagen kyssa så många vackra fruar och flickor som du känner — om icke för din egen skull, på mina vägnar — om möjligt skall jag försöka göra dig samma tjänst här. Hälsa Wahlbom, Billmark, Södermark och dig själf från din tillgifne Egron.

En anteckning. — Rom 1848.

I södern vittna tusende olika konstföreteelser om hur energiska människoandar segerrikt sträfvat efter att göra sina intryck af naturen permanent synliga i en klädnad af skönhet och fullkomlighet. Jag ser inga sådana verk i norden. Konst där framstår snart sagdt alltid endast såsom imitation af söderns originaler eller mången gång

i oärliga modifikationer af sydländska äkta känslor. Jag kan icke hjälpa att mer och mer den öfvertygelsen hos mig stadgas, att norden ännu icke förmått skapa sig någon konst. Alltför svaga äro ännu de energier, som hos oss riktas åt ett sådant håll, och utan ett verkligt öfvermått af sådan energi är konst icke möjlig — åtminstone kan hon icke bli något mer än ett sjukligt och blekt återsken af någonting ursprungligt friskt och lekande.

Till Herman H. Brodtkorb (Kjörbo i Norge). — Rom 21 dec. 1848.

— Det är för oss alla som äro ute i denna oroliga tiden riktigt tröstefullt att kunna hvila tanken på de gamla nordlanden och veta att där allt är lugnt och stilla och desto mera glädjande, när vi få så vänliga påhälsningar som i ditt sista bref, ty det ger oss en bild af våra folk icke längre stående endast *rygg mot rygg* till försvar mot utländska fiender men *hand i hand* som bröder höfves. Gud gifve att fred och enighet alltid måtte få vara i norden och allra mest nu, när visst södern, ja kanske en stor del af Europa en lång tid kommer att slösa sina bästa krafter i split, söndring och partihat. Som du helt säkert sett af tidningarna, har till slut äfven Rom fått sin del af den allmänna villervallan, att Pius IX är flyktad och ännu mycket att frukta. Rom är dock hittills fullkomligt lugnt och stilla, affärerna gå ännu så länge piano-piano liksom förr och utan våldsamheter, makten sitter på nationalgardets bajonetter, och så länge detta håller tillsammans kanske händelserna upplösa sig fredligare än man vågat förmoda. Man har i flera dagar talat om och väntat att den romerska republiken skulle blifva proklamerad eller åtminstone ett provisoriskt guvernement. La guardia civica har alla viktiga poster i staden, äfven Castel S. Angelo, hvarest också jag redan en gång gjort vakt. Som du kan förstå, är det egentligen icke något agrement för en främling, att vara eller blifva intrasslad i alla dessa historier, allra minst en konstnär,

och jag har därför tagit mitt beslut att ändtligen bryta upp från Rom nu i vår. Du minnes nog huru ofta vi talade om möjligheten att få göra en resa i Spanien i hvarandras sällskap och huru jag då hade allt för stora hinder för att kunna gå in på dina planer i detta afseende. Sedan dess har jag dock icke förlorat Spanien ur sikte, och då nu underbart nog just du genom dina förträffliga och välkomna uppdrag till mig sätter mig i tillräckligt goda ekonomiska omständigheter för att anträda en sådan resa, kan du lätt föreställa dig min närvarande glädje och tacksamhet mot dig. Det kommer så passande att jag däri liksom tydligt ser en försynens ledning. Det är nu jul, och som jag nu genast begynner dina taflor, kan du få dem till dig i vår. Dina pris äro på det hederligaste tilltagna, och jag tror mig icke med godt samvete kunna taga emot hela den summa du anslagit utan att åtminstone gifva dig någonting mer än du begärt. Genretaflan skall jag begynna juldagarna och i morgon vill jag gå upp i Palazzo Barberini för att göra bekantskap med Beatrice Cenci.

I följd af de politiska händelserna äro nästan inga främmande hitkomna denna vinter. De härvarande skandinaverna komma att fira julen tillsammans såsom vanligt och, som det tyckes vara beslutadt, i stiftamtman Tygesons våning. Vi äro icke många, utom Tygeson är det Lepsöe, Jerichau, Holbecs, Brendhtrup, Frölich, Tillemand, Vinstrup och Bravo och af svenskar Fogelberg, Plagemann, Palm, Molin, Troili, en major Lamm och jag. Förr om åren hafva vi varit ända till 70 personer ibland. Vi äro oss alla tämligen lika och alla hafva bedt mig mycket hälsa dig. Isynnerhet många hälsningar från Molin, som arbetar bittida och sent på sina marmorfigurer. — Palm har målat en större utsikt af Neapel och är nu sysselsatt med en dylik af Venedig, båda beställda af en bruksägare Linder i Finland. Troili målar sina genretaflor. Eljest lefva vi som du kan föreställa dig; ibland om aftnarna äro vi hemma hos Fogelberg, då vanligtvis jag läser högt

någonting ur vår historia eller annat som kan vara intressant i vårt bibliotek. Vi hafva i de senaste dagarna upptäckt en ny osteria med förträffligt vin och där samlas vi äfven om kvällarna ganska mangrant både danskar och svenskar, glömma politiken, skratta och skämta i förtrolighet, under det Troili sjunger Bellman för oss, allt på det gamla sättet, som du nog varit med om. Från Berg eller Jensen hafva vi icke hört någonting. Jag tror dock att Berg är på Malta. När du träffar bröderna Tidemand, Adolf och Emil, skall du hälsa dem från mig på det hjärtligaste. Det har gladt oss alla och mig isynnerhet att se den lycka Adolf gjort i Tyskland, och han skall nu nog kunna verka mycket godt i sitt hemland. Till Gude, som jag hört så mycket godt talas om, skall du äfven hälsa, ehuru jag icke känner honom personligen, men vi äro ju båda arbetare i samma vingård, och hoppas jag säkert att en gång få göra hans bekantskap, om icke förr, när jag kommer till Norge, där jag nu räknar redan så många goda vänner.

Sommaren har jag tillbringat i Tivoli och trakten däromkring i sällskap med en engelsk målare. Jag gjorde då en hel mängd målade studier och mycket som jag kan hafva god nytta af. Vi voro äfven någon tid uppe i Cervara, där jag målade en interiör af en bondstuga m. m., som jag vill skicka hem, äfven har jag nu på hösten målat en klostercell med en munk samt annat smått, som icke är värdt att tala om. Nu senast har jag arbetat med att kopiera några plafonder al fresco, däribland äfven Aurora af Guido Reni i Palazzo Rospiglioso — ifall jag skulle blifva använd hemma på något sätt i sådan genre. —

Till densamme. — Marseille 22 mars 1849.

— Min afresa från Rom blef i anseende till en för mig upprörande affär och händelse så precipiterad att Palm lofvade mig måla några små staffagefigurer på denna min lilla vue af Casa Cenci. —

IV.

Spanien (1849–1853).

Till öfverintendenten Anckarsvärd. — Barcelona 2 april 1849.

Som jag ansett det vara i sin stora ordning att underrätta välb. herr öfverintendenten om det jag lämnat Italien och Rom och är stadd på min hemresa, tager jag mig friheten uppvakta med dessa rader. — Sedan d. 25 mars är jag nämligen i Barcelona. — Jag kan icke beskrifva min glädje, som ökades allt närmare vi kommo Spanien och började få se kusten med dess gröna campagnor och vackra berg, eller min contentezza, när vi slutligen seglade fram under Monjuichfästningen och det stora spanska baneret med »dronningens tegn» på. Stadens yttre utseende behagade mig strax, ehuru jag sett städer både vackrare och mera pittoreska. — Hela staden har gaslysning. — Här äro några förträffligt vackra gamla götiska kyrkor. Den stora katedralen är nästan alldeles mörk inuti. Altare, munkstolar, ljuskronor, trappor och kapitäler, allt är dock utsiradt med en flit och rikedom som förvånar och som ser ännu mera fantastisk ut vid skenet af de flämtande lamporna eller processionernas vaxfacklor. Taflor, om sådana finnas, kan man omöjligt se, om icke med ljus och lykta. I detta mörker gör man nu sin andakt i all bekvämlighet, och de spanska damerna med deras svarta mantillor sväfva därinne från kapell till kapell liksom andar — spöken som äro far-

liga nog, men som ändå icke skrämma mig, ty jag är icke mörkrädd. Till katedralen hörer en gammal, högst pittoresk gotisk klostergård. I midten äro planterade höga och saftiga citronträd och oranger, under hvilka små glada skolbarn leka, rödblommiga, svartögda, med skrifböcker och trasiga katekeser. Rundt omkring går en rik gotisk pelargång, full af kapell och altaren med ganska goda målningar från 1400-talet på guldgrund. Skada att man låter allt få förfalla. Men de hafva råd att låta sådana monumenter förstöras — de hafva så många. När jag ser sådant slöseri, kommer jag dock alltid att göra jämförelser med Sverige, att tänka på vår fattigdom på monumenter hemma och med hvilken aktsamhet vi äro tvungna att söka bevara det lilla vi ännu äga däraf. — Jag har ännu icke bestämt huru länge jag här kommer att stanna, men troligen kommer jag att strax efter påsken begifva mig till Valencia. Jag har velat uppehålla mig några dagar här i begynnelsen för att taga några lektioner och öfva mig i det spanska språket, innan jag reser längre söderut. — Det är dyrare här än uti Italien, och jag får hålla tungan rätt i mun, som man säger, om jag icke skall komma på balans i mina finanser. Efter hvad jag redan sett af Spanien, är dock frestelsen att få se litet mera alltför stor för att jag skulle låta skrämma mig af för tidiga bekymmer — det är som när man fått litet i hufvudet — det är som när man fått kyssa en vacker flicka på hand. Kriget mot insurgenterna i öfre Katalonien hör man här ingenting af, utom att brefposten lärer vara afbruten och posterna således gå en annan väg än den vanliga öfver Pyreneerna. För mig, som var van vid oordningen i Rom förefaller allt här så stilla och lugnt som om jag vore hemma. Vi äro nu i den heliga veckan, då religiösa processioner höra till ordningen för dagen. Det är verkligen som en slags karneval, och så tokroliga processioner, som jag här nu på några dagar sett, tror jag icke finnes uti Italien. Det blefve för långt att beskrifva alla deras verkligen be-

fångda upptåg. De hafva dock tillika en fysionomi af hemskhet, som lifligt återkallar i minnet hvad man läst och drömt om inkvisitionens förfärligheter, och när dessa svarta brödraskap, maskerade och om natten komma genom gatorna med vaxljus och dödskallar, släpande tunga järnkedjor och med kors och krucifixer, med blixtrande hillebarder och sorglig liksång, blir man verkligen beklämd till sinnes, och en sådan procession genom den lefnadsglada folkmassan är ohygglig, nästan som när en giftig orm går fram ibland blomster. Målningar har jag här ännu icke sett, men man säger mig att det lärer finnas privata samlingar, som löna mödan att besöka, och jag skall laga att få se dem.

Till öfverintendenten Anckarsvärd. — Granada 4 juni 1849.

Efter ett mycket angenämt vistande i Barcelona reste jag därifrån i sista hälften af april månad, och som det var tämligen osäkert att färdas genom Katalonien, gick jag direkt med ångbåten förbi Tarragona till Valencia. Jag träffade ombord personer, som sedan blifvit mig mycket nyttiga och dessutom ett ganska intressant sällskap. Framkommen till Valencia, blef jag mottagen med mycken vänlighet, ibland andra af svenske konsuln Don José Lasala, som är förste bibliotekarie i universitetsbiblioteket och visade mig många artigheter. Af honom blef jag införd till flera af herrarna i Valencias målarakademi, och en af professorerna följde sedan med mig öfverallt, där det kunde vara någonting af artistiskt intresse att få se. Naturligtvis såg jag först målarakademien i detalj och dess tafvelsamling, som likväl icke har särdeles många målningar af värde men dock några och däribland ett vackert porträtt af Velasquez, som jag kopierade. — Jag såg också la Galeria de la Ciudad eller stadens galleri, en myckenhet taflor i ett gammalt dominikanerkloster. Gården är mycket pittoresk med en öppen pelargång omkring och midtpå höga palmer och rosenbuskar. Detta galleri har nära tusen taflor, men de däribland äro snart räknade, som äga annat värde än att

vara svarta, smutsiga och gamla. Bortblandade i massan voro där dock några verkliga mästerstycken af de gamla spanska skolorna och af målare sådana som Espinosa, Ribalta, Juanes och Cano m. fl. Men här förstår man så högst ofullständigt att taga vara på hvad man äger eller hvad som har större värde än annat. Universitetsbiblioteket besökte jag också flera gånger och såg dess dyrbara manuskripter och högst intressanta miniatyrer; mycket intresserade mig där också det så kallade Don Quixotes bibliotek eller en samling af alla de gamla riddarhistorierna, som omtalas i Don Quixote. Ganska väl konserverade editioner från epoken in folio och med träsnitt. Valencia behagade mig mycket. Det är en okristligt gammal stad och med en helt egen fysionomi. Gatorna äro trånga och krokiga i många krumbukter och icke stenlagda men ändå så hårda, att det är som att gå på ett golf. Balkongerna äro skyddade för den brännande solen med tjocka bastmattor, under hvilka det merendels finnes kanarifåglar, nejlikor och svartklädda damer. De gamla moriska poeterna hafva påstått, att en gång en bit af himmeln fallit ner just på den fläcken, där nu Valencia står, men det tror jag icke, om än landet är särdeles ljufligt. Det var isynnerhet en mycket vacker promenad, Alameda, på stranden utefter Guadalaviar under höga doftande trän bland törnrosor, oleanderhäckar och marmorbänkar. Domkyrkan är en bland de präktigaste jag sett, byggd på platsen af en gammal moské, och har flera dyrbara taflor, doftar af rökelse och ambra. På golfvet på de stora halmmattorna sitta svartögda flickor med benen i kors, och det beror på ens kristendom, om man klifvande emellan dem tror sig vara i en domkyrka eller i en moské — för att icke säga ett harem. Från Valencia reste jag till Alicante, där jag såg den största samling skräptaflor i hela mitt lif. Cartagena är en af spanska flottans stationer. Bland annat såg jag därför där arsenalen, som föreföll mig tämligen »öde och tom — men Guds ande svävfade öfver

vattnet» — det var ett förtjusande klimat och mycket annat vackert. Genom Almena med dess gula berg, moriska ruiner, kaktus och höga palmer kom jag sedan ner till Malaga, i handeln kändt för sina goda viner och russin och af naturforskare och sjömän äfven för sina vackra flickor — af hvilka jag såg blott två arter, tama och vilda — då de icke voro både det ena och det andra på samma gång. De hafva lefvande blommor i håret hela dagen och köpa sin provision däraf om morgonen på samma gång som morötterna till middagen och glömma visst förr maten än törnrosorna. Andalusien är verkligen ett förföriskt land, och om mycket är öfverdrift af hvad man sagt därom, så blir dock tillräckligt mycket kvar, som icke kan öfverdrifvas. Jag säger dock ännu icke, att Spanien behagar mig mer än Italien. Taflor funnos nästan inga i Malaga utom några vackra i katedralen — och de målare jag besökte voro inga Murillos. Det är taflor af kött och blod och solsken, man här begär; dem af blyhvitt och ljusockra bryr man sig litet om, den konst som därför står högst i Spanien är dansen, och jag tviflar att någonstädes finnes en mera förtjusande dans än den spanska — ja, jag tycker, att antiken ej haft någonting bättre af dans än hvad Spanien än i dag äger. Jag har sett Taglioni och Cerrito, jag har sett sylfider, Wilis och andra missfoster dansa, och jag har gäspat — det har varit judomen en förargelse och grekomen en galenskap, som Paulus säger. Jag har hört talas om sublim dans men har aldrig sett den, om det icke är i de ögonblick, dansösen står på ena stortån och pekar uppåt femte raden med den andra. Det var först här i Andalusien jag lärt mig förstå hvad dans är. Hvad jag på andra ställen sett, kan jag nu jämföra med hönsens kackel emot näktergalens sång. Man måste vara ett helgon eller åtminstone sångare i påfvens kapell för att se dem dansa *bolero*, utan att tankarna flyga både hit och dit med lösa tömmar. Han har hvita knäbyxor med guldgaloner och silkesstrumpor, en väst af silfvertyg, en

tröja af sammet med silfverknappar och rika snören och i håret nätet med hårpungen. Hon är klädd i siden, sammet, silfver och fransar med en sjuttonårs barm och gnistrande blickar, en glödande känslighet, som blixten så snabb på foten — små skor, strumpeband och mycket mera. De komma hvarann så nära, så nära, men de röra hvarann aldrig, ehuru de tyckas vara mycket böjda för det. De hafva alltid kastanjetter emellan fingrarna, och fötterna komma aldrig från golfvet, ty de hoppa icke. Blott på ett enda vis komma de ibland på skälmaktighet att snudda vid hvarann, och det på ett sätt som är lättare att teckna än att beskrifva. Deras liflighet och gratie kommer dock icke ur pennan, hvarken på det ena eller andra sättet, och det är icke nog med dansen, de glada, friska, praktfulla melodierna fylla luften liksom med en vällukt, så förtrollande att man tycker sig lefva nästan bland bara blommor och vara en blomma själf —, men gunås en med cigarr i mun och flera andra pojkaktiga attributer. Jag ber om förlåtelse, att jag uppehåller herr öfverintendenten med allt detta lappri, och för min pennas lust att vilja dansa bolero på svenska liksom en skolpojke som behöfver tukt. Från Malaga reste jag upp till Granada med diligens. Vi lämnade Malaga kl. 12 på natten med tio lustiga mulåsnor för vagnen och bland ryttare och facklor. Andra dagen kl. 5 på eftermiddagen voro vi framme, och som jag hade rekommendationer, fingo vi strax ett mycket trefligt logis, därifrån jag hvarje morgon som jag vaknar kan se Alhambra och Sierra Nevadas snöspetsar. Staden är mycket pittoresk och omgifningarna så sköna, att den, som först hittade på att kalla vårt trefliga jordklot för en sorgedal, säkert aldrig varit i Granada — åtminstone var han icke landskapsmålare. Staden har ännu hela kvarter och trakter fulla af moriska hus — och man ser oräkneliga ansikten af den arabiska typen. Här talas allt om los Moriscos och som om Boabdil icke legat längre i sin graf än Napoleon. Det finnes här vidsträckta och skuggrika pro-

menader med rika springvatten och millioner törnrosor. Bergen äro öfverväxta af mullbärsträn, indiska fikon och vin och gräsplanerna däremellan liksom emaljerade med blommor af tusen färger. — La vega är så stor som romerska campagnan men odlad som en trädgård och genomskuren och vattnad af tusentals små kanaler, som gifva landet en otrolig fruktbarhet. Under morernas tid hade Granada en half million invånare, nu har det icke mer än Stockholm ungefär. Största delen af befolkningen tyckes vara fattig på penningar men rik på förnöjsamheter och glädje, och går man en afton genom de trånga och krokiga gatorna, hör man ur hvartannat hus muntra skratt, gitarrer och kastanjetter. Det är mycket varmt här, så att man bör gå ut bittida om morgnarna emellan 6 och 7 på promenaden för att få se den vackra världen och alla de eleganta damer, som då redan äro ute åt alla håll — gentila och lefnadsfriska med svarta mantiljor och solfjädrar. Det är då man går in på de små ställena, där man under höga lummiga träd vid små bord äter smultron och mjölk och har muntra och glada sällskap rundtomkring med skratt och artigheter — och det bästa af allt, fast mest otroliga, utan att höra ett ord om politik, revolutioner, barrikader, kartescher eller kardinaler. Domkyrkan här är betydligt stor men byggd i en besynnerlig renässans, som för mig icke har något behag. Där finnas äfven några anmärkningsvärda taflor, men det märkvärdigaste är ett stort götiskt grafkapell, där man ser de namnkunniga konungagrafvarna, utförda med otrolig flit i hvit alabaster i den rikaste renässansstil. På den ena grafven ligga Ferdinand och Isabella, på den andra Filip af Burgund och Johanna: la Loca som hon i Spanien kallas. Dessa grafvar äro af Peralta och hafva verkligen någonting, som påminner om Rafael — vackra barn och änglar, blommor och frukter och grandiosa draperier på figurerna. Det är särdeles intressant, att dessa grafvar finnas här i Granada, då de äro ibland det rikaste man äger af renässansskulptur

och man således kan vara i tillfälle att jämföra vår konst med morernas, som här äfven är så fullständigt representerad i Alhambra. Jag har redan flera gånger varit uppe i Alhambra och tänker ännu göra många besök där. Kanhända att jag till och med hyr mig in där uppe för någon tid. Redan kl. 4 på morgonen dagen efter vår ankomst gingo vi upp till Alhambra för första gången. Vägen går genom en skön park med höga och skuggrika trän, saftgröna och mörka emellan fontäner och prasslande vatten, tills man kommer igenom Puerta del Justicia in öfver öppna platser, tämligen ruskiga, fram till en grönmålad port, som öppnas af en gråhårig vaktmästare med nyckelknippa, och man inträder i det inre af slottet, där man har frihet att promenera efter behag. Jag föreställde mig dimensionerna af Alhambra större än de äro. Gårdarna äro endast något större än vanliga byzantinska klostergårdar i Italien och kolonnerna — blott några tum i diameter. På den omtalta Lejongården trodde jag mig finna törnrosor och myrten — det är en sandad gård med den bekanta marmorfontänen i midten och några fula sträfvor af stockar för att hindra det fina stuckaturarbetet öfver pelargångarna att falla ner. Allt är eljest tämligen bra bibehållet, och jag tror att man ämnar restaurera det, som felas. Af de bjärta färger, hvarmed gipsornamenterna voro målade, ser man nu icke mer än tillräckliga spår att vägleda den, som vill kopiera dem. Golfven äro ibland af marmorskifvor, ibland af hvitt kakel med brokigt målade grannlåter — azulejas som det på spanska kallas. Det nedre af väggarna är mycket ofta äfven af sådana azulejas. Väggarna äro eljest öfvertäckta med gipsskifvor, sammanfogade den ena bredvid den andra och fulla af upphöjda ornamenter — förr brokigt målade, nu tämligen enfärgade. Taken äro antingen af trämosaik, mycket vackra, platta eller af sten, formade till en trängsel af tusentals kupoler och pendentifs, liknande stalaktiter. Dessa besynnerliga tak eller hvalf hafva äfven varit mångfärgade. I den så

kallade Sala de Justicia fann jag hvad jag icke hade väntat mig, nämligen freskomålningar i taket, föreställande moriska riddare till häst, fruntimmer på höga torn, förtrollade prinsessor, vidunder bundna med järnkedjor o. d., målade i en stil som var rådande i Italien i det 14:e seklet. Troligtvis äro de också målade af någon renegat — ty araberna hade själfva alls ingen smak för målning. Materialierna, hvaraf Alhambra är byggdt, äro alls icke kostbara, så att den öfversvinneliga rikedom och prakt, hvarom man talat, fann jag icke i Alhambra. Poeterna hafva alltid tagit munnen så full, när de talat om Alhambra, och deras inbillning har så förgyllt det, att när man läser vissa öfverspända beskrifningar därom, skulle man nästan kunna tro, att det vore byggdt helt och hållet af äkta pärlor. Prosan säger, att det är af tegelsten och gips. Alhambras belägenhet är förtjusande, och jag kan förstå, att det måtte hafva varit gudomligt trefligt för araberna, ehuru det för mig, som har högst obetydliga sympatier för den moriska konsten, kommer tämligen långt ned på listan af de slott, jag sett. Alhambra är icke mer än snart sagdt en ruin, och det är därför icke på sin plats att jämföra dess nuvarande utseende med den gedigna prakten i Vatikanen eller Louvren eller Versailles och Fontainebleau, men om man också målar upp gipsen med sina forna bjärta limfärger, om man breder ut persiska mattor här och där och befolkar det med porslinsvaser och araber och vackra flickor på sidenkuddar och med saffianstofflor, blir ändå dess präktighet långt ifrån att kunna förliknas med de magnifika palatsernas i Venedig t. ex. eller i Rom, Genua eller Florens. — Den moriska konsten är fattig; dess ornamenter äro en mattande repetition af krumelurer, som vi säga på svenska, och föreställa ingenting. Högst sällan ser man någonting, som har en faux air af blommor, som då äro så styfva och omöjliga, att de lika mycket likna geometriska figurer. Jag stirrar därför på väggarna i Alhambra som på en turkisk tapet eller en brabant-

spets och vänder dem ryggen med den öfvertygelsen, att en aln af Rafaels loggior betyder mer, är mera värd än alla Alhambras krumelurer. I stället för att man i Italiens palatser går på marmor, jaspis och porfyr, bland gudomliga statyer, basreliefer och bronser, under de praktfullaste plafonder, bland speglar, förgyllningar, mosaiker och taflor, som i de skönaste färger påminna om fabeln, historien, legenden, naturen, den gifver porträtter med lefvande ögon — hvad gifver oss Alhambra: kalkiga väggar med krimskrams och här och där inskriptioner af gips ur alkoran eller poetiska sentenser. Men Alhambras belägenhet är förtjusande, och den omgifvande skuggiga parken — som man dock blott sällan talar om — uppväger i mina ögon tusen gånger i skönhet det inre af slottet. Kejsar Karl V började att bygga ett palats uppe i Alhambra, de tomma murarna stå ännu utan tak och äro i en tämligen klumpig renässansstil.

Granada har ett så kalladt tafvelgalleri, bra nog stort men utmärkt dåligt. Flera unga personer sutto icke dess mindre där uppe och kopierade med flit och möda de usla taflorna utan att uppnå sina originaler. Det är icke mycket, som jag tycker vara sorgligare än ett sådant vansinnigt sträfvande uppåt väggarna. La infanta Luisa Fernanda med sin gemål hertigen af Montpensier är för närvarande här i Granada. De kommo hit för några dagar sedan, och staden hade i den anledningen styrt ut sig med äreportar, vapen, flaggor, löf och blommor. La infanta är ett rätt vackert ungt fruntimmer men ser blek och ledsen ut, Montpensier talar ingen människa om, och det är nästan som om han icke funnes, det är likväl en ganska vacker karl, som man lätt skulle kunna taga för en svartklädd löjtnant.

Jag var uppe och såg de rum här i staden, som man iordningställt för att mottaga detta höga herrskap. De voro i mitt tycke tämligen otrefliga med spensliga stolar och rankiga bord, hvitlimmade väggar, öfvertäckta med dåliga gamla taflor, ihoplånade i staden. Man gör så

godt man kan och icke som man vill. För några dagar sedan såg jag för första gången en tjurfäktning här. Det är ett grannt spektakel. Infantan med sitt hof var närvarande och dessutom tusentals vackra damer och »caballeros». Det började kl. 5 på eftermiddagen, och antalet af tjurarna, som blefvo dödade, var sex. De äro de präktigaste och stoltaste kreatur man vill se och betydligt argsinta. Sedan man ännu mer retat tjuren på många vis, så att han frustar blod ur näsborrarna och sparkar upp marken, går matadoren helt ensam emot honom och dödar honom med en värja. Men innan det kommer så långt, har tjuren vanligtvis dödat flera hästar under de såkallade picadorerna. Det är präktigt att se, huru den ursinniga tjuren sätter hornen i hästens buk och nästan kastar både häst och ryttare i luften. Flera hästar blefvo på det sättet uppristade, så att inälfvorna föllo ut och släpade på marken och två karlar blefvo bortburna sanslösa. Det är en lek på allvar och rätt vacker och intressant att se. Man gör nu stora preparationer här för den stora processionen för Corpus Domini. Rundt omkring ett af torgen har man byggt provisionella arkader, altaner o. d., och in emellan husen öfver gatorna spännas tält för solhettans skull.

Ännu har jag icke bestämt, huru länge jag här kommer att stanna. Reser härifrån till Sevilla, hvarest jag önskade kunna uppehålla mig något längre och rätt få njuta af Murillo och hans skola, som där har sitt egentliga tillhåll. Man skrämmer mig för värmen, som där sommartiden lär vara riktigt afrikansk, men som jag numera är tämligen van vid hetta, hoppas jag kunna hålla ut.

Till Mildhog Lundgren. — Alhambra 11 juni 1849.

Du kan icke göra dig ett begrepp om huru mycket jag genomlefvat det sista halfåret. Det förefaller mig verkligen som en dröm, och jag har svårighet att öfvertyga mig om, att det ändå är fulla verkligheten. Hade

jag icke kommit bort från Rom i det rätta ögonblicket, Gud vet hur det hade slutat. Det är för långt att förklara dig allt — nog af, för mig var det som ett skeppsbrott, ur hvilket jag blef räddad men en annan blef kvar. Enfin, det är förbi. Jag kom till Spanien som en yrvaken, och det är som om det för mig hade börjat en ny dag.

Till H. Brodtkorb. — Sevilla 12 aug. 1849.

— Jag vill icke försöka beskrifva allt hvad jag sett och ser här i Spanien, det skulle blifva för långt för ett bref, men jag har tecknat upp det i min dagbok, som jag hoppas att vi en gång skola läsa tillsamman i treflighet hemma hos dig. Du skrifver att du väl näppeligen kommer till Spanien, och som en tröst vill jag då säga dig, att *mycket* hvad man skrifvit och sjungit därom är kolossal öfverdrift, och den spanska nationalkaraktären blir mig mer och mer antipatisk, ju mera jag lär känna den. Man har här tillfälle att förarga sig sju gånger om dagen. Fruntimren äro förföriskt vackra, men deras lättsinnighet blir till slut äcklig. Spanjorens nobla stolthet har jag hittills icke funnit spår af, men väl att de äro råa, sturska och oärliga. Ingenstädes har katolicismen gjort ett vidrigare intryck på mig än i Spanien. Hvad har ett folk att vara stolt öfver sin kraft och intelligens, som icke förstår att se de ovärdiga snaror man lagt för att binda och gäcka det; hvad har björnen att vara stolt öfver, när han är tvungen att dansa efter trumman och för en charlatans piska? Jag finner icke ord för att uttala min afsky för de organiserade band af rofgiriga hycklare, som under kristendomens banér — sanningens och frihetens — trampat ner generationer i smuts och slafveri. Och här i Sevilla, den heliga inkvisitionens säte, känner jag mer än förr liksom en stolthet att vara protestant och ärkekättare och af det folk som kanske mest ärorikt kämpat för hvad som är mänskligheten dyrbarast — tankefrihet, rättighet att söka sanningen. Som män-

niska gläder jag mig därför mera öfver de trasiga katolska fanorna i *Riddarholmskyrkan* än om den hängde full med målningar af Rafael och Murillo. Efter detta kan du föreställa dig mina sympatier för den franska expeditionen till Rom. Hvad som är säkert är att la France uti Italien kört ner i ett rätt smutsigt dike, och vi få se om de komma upp igen utan att axeln brister. Det är icke blott franska republikens ingrepp i den republikanska principen som är dégoutant — hela världen vet att republiken i Frankrike är ett spöke utan både kropp och själ, det är dess oärliga sätt att gå fram med ingenting i skölden, om icke några tämligen skamliga fläckar af falskhet, emot ljus, människovärde och sanning, som är orsaken att Europa länge skall hafva rätt att spotta på det franska namnet. Men allt detta hör till politiken och icke till min palett. — Här i Sevilla blir jag väl 14 dagar eller tre veckor, hvarefter jag reser upp till Madrid, där jag gärna skulle vilja blifva en tid. Galleriet därstädes är det yppersta i Europa, efter hvad kompetenta domare sagt mig. —

Till H. Brodtkorb. — Sevilla 22 okt. 1849.

Du skrifver mig att du är fästman och har den sötaste fästmö. Du lefver således i kärlekens paradis och det är öfverflödigt att jag på prosa försöker tala om huru jag gläder mig öfver din närvarande lycka. Vers kan jag icke heller skrifva och måste jag därför hålla mig till att göra en aritmetisk kalkyl och tro på den som sade: »Man är blott *half* till dess man blifvit *en*, det vill säga *två*.» Ja, var säker att jag gläder mig med dig, fast jag icke kan hindra en suck att växa i mitt hjärta hvarje gång jag ser mina vänner, hvar och en, finna sitt paradis liksom på terra firma, under det jag oupphörligt kastas oroligt omkring som i en klippig arkipelag. Ty när du sitter liksom rike kung Ring i högbänk om julen med din drottning och dricker mjöd eller té i all treflighet, vandrar jag ännu som Jerusalems skomakare från land till land och

utan annat hem än där min kappsäck blir kastad. Hoppet är dock det sista människan förlorar, säges det, och därför tänker jag att min tid väl också en gång kommer och att kanske också för mig någon gång rosenkind blomstrar, hvem vet kanske till och med i Norge. En norsk flicka betyder detsamma i Sverige som en söt flicka, och en svensk tänker sig så gärna dem alla som sina systrar — icke alla dock — en tänker man sig helst som fästmö. — Få se nu om dessa rader träffa dig ännu hemma eller i England. Hoppas att du i alla händelser skrifver till mig och om du är i London gifver mig några notiser därom, som kunna vara goda att hafva, då det alltid är min plan att komma därigenom på min hemresa. Ännu är jag i Sevilla, jag vet ej visst huru länge; kanhända att jag här passerar vintern, ty jag trifs här och kan med lust och förnöjelse arbeta. Sedan jag nu talar språket och har gjort bekantskaper med flera trefliga familjer här, börjar jag med hvarje dag blifva mer och mer hemmastadd. Det var icke min mening att stanna här så länge, men jag hade olyckan att förlora ett bref på posten och sedan invänta ett annat penningebref hemifrån. Under tiden har jag målat en tafla för en af mina spanska vänner. Man vill hålla mig kvar här och jag har själf just ingenting däremot att invända. Då man blir bekant med människorna här, äro de glada, artiga och lefnadslustiga. Fruntimren äro särdeles behagliga, graciösa, vackra och lifliga och på deras vis förföriskt okonstlade och naturliga. De äro helt svartklädda, med en svart sidenmantilla öfver hufvudet och i håret lefvande blommor, så är deras hvardagsdräkt. Ingen nyttjar hatt, utan gå alla med bart hår, så att när någon gång en utländska med sin hatt kommer på gatan, gör hon samma uppseende ungefär som om en turk eller arab skulle komma till Kristiania. I handen hafva de alltid, natt och dag tror jag, en parfymerad solfjäder, med hvilken de leka på det muntraste sätt. De vanligaste artigheter, man säger till en dam här första gången man

ser henne, är att tala om hennes vackra ögon eller öfrigt allt vackert hon kan äga; hon svarar då: »Å, det är icke ert allvar, det är blott artigheter.» Men försäkrar du då att hon är den skönaste du sett ännu i världen, får du en mycket vänlig blick, och på det naivaste sätt säger hon »gracia» eller tack. Du kan häraf ungefär göra dig en föreställning om huru mycket som bruken här skilja sig ifrån hvad man i norden anser passande och hvarför man tror att Venus flyttade från Pafos och till Andalusien. — I museum här finnes förträffliga taflor af Murillo, och som det varit under omflyttning, har jag varit i tillfälle att kunna få betrakta dessa mästerverk på ganska nära håll och på det sättet liksom höra hvad de hviskat till mig för hemligheter. — Härom dagen var jag i sällskap med några engelsmän på en utflykt i segelslup utåt Guadalquivir. Vi spisade en superb middag i båten under lummiga orangeträn i Guadayra och passerade dagen högst angenämt. Här är ännu alltid det mest förtjusande väder och vackrare än i somras, ty det är icke mera så brinnande varmt. Här är nu italiensk opera och några andra små teatrar. På en af dessa var jag nyligen. Sådana små folkteatrar hafva för mig ett särdeles behag. Man sitter där i all treflighet och röker sin papperscigarrett under det att dygden förföljes och plågas på de grymmaste sätt af förfärliga tyranner, sotade under ögonen och omgifna af dolkar, giftbägare och bödlar. Emellan akterna dansas nationaldanser, som man måste hafva sett här för att veta hvad det betyder. Svartögda, smärta flickor med trinda axlar och små kvicka fötter, passande för Cendrillons glassko, glittrande af paljetter och silfverfransar, i lampfök, i musik bland knastrande kastanjetter, och så nära att de nästan dansa liksom snurran i hand på pojken, att man nästan känner lukten af törnrosen i de tjocka, svarta flätorna och kan räkna häktorna som det unga svällande bröstet sprängt sönder i den lilla trånga och urväxta silkeströjan. Denna lilla teater är uti en flygel af ett gammalt moriskt palats,

där fordom Don Pedro el cruel huserat och som man påstår äfven Don Juan, innan marmorguvernören gjorde honom sin ledsamma visit. Figaro den store, kejsare för alla barberare, har jag här förgäfves sökt, ty han sjunger visst att han bor »numero quindici a mano manca», men gatan säger han icke. Almaviva har jag icke heller träffat, men Rosina och Susanna äro lika vackra, glada och listiga som förr och doktor Bartholo blir narrad ännu alla dagar. Nu i oktober månad är här ungefär sådana fester som de s. k. oktoberfesterna i Rom. Man åker i stora utsmyckade vagnar, dragna af oxar med förgyllda horn, man rider på ståtliga hästar och dansar sedan i gröngräset med kastanjetter, tamburellas och gitarrer och de gladaste visor. I går var jag ute på en sådan lustbarhet. Alla bära då den spanska dräkten, jag också. Det är en grant broderad tröja af brokiga färger, ett rödt silkesskärp och en låg, rund hatt med högt uppvikna bord och svarta silkestofsar på ena sidan. När man är på det sättet klädd, är man här mycket mera ogenerad och isynnerhet är en sådan dräkt nödvändig när man går till häst. — Från Rom har jag icke haft underrättelser, men väntar alla dagar. Ännu är jag icke helt och hållet viss, om jag kommer att här tillbringa vintern, men det är att supponera, och att jag då kommer att måla några småtaflor, som jag behändigt kan få hem sjövägen ifrån Cadiz. Jag har fått en beställning från Stockholm.

Till öfverintendenten Anckarsvärd. — Sevilla 27 dec. 1849.

För det bref, hvarmed herr öfverintendenten senast behagat hedra mig, får jag ödmjukligen aflägga mina vördsammaste tacksägelser. Det är mig alltid ett särdeles nöje att få emottaga nyheter från fäderneslandet, och så mycket fägnesammare var det nu att i herr öfverintendentens bref se mig själf så vänligt ihågkommen. Hvar och en, som lifligt intresserar sig för konstens fortkomst hemma, skulle därtill äfven med mig hafva gladt sig åt de förhoppningar, som herr öfverintendenten i så-

dant fall meddelar mig och som visst ingen varmare än jag önskar se förverkligade. Smickrande är, att herr öfverintendenten tror mig kunna göra nytta hemma, och jag ser däri liksom en affirmation, att jag användt mitt stipendium till herr öfverintendentens belåtenhet och tillfredsställelse; hvad jag själf vet är, att jag sökt begagna det i öfverensstämmelse med mina krafter. — Då herr öfverintendenten försäkrar mig, att det är med nöje som herr öfverintendenten emottager underrättelser från mig, är det äfven med nöje, som jag nu tager mig friheten att öfversända några rader. Som jag dock till min ledsnad ser, att herr öfverintendenten hotar mig att meddela Kungl. akademien mina bref, måste jag på förhand be om förlåtelse, om i den gravitetiska processionen af städade meningar i svart frack och blanka stöflar, som jag ville kunna skicka, månget infall skulle komma att tränga sig in — liksom i skjortärmarna. Ty ehuru det visst är sant, att Apollo satt i Olympen utan både strumpor och mycket annat, är det dock länge sedan som muserna alla nyttja snörlif och som man kan fordra, att vissa bref skola vara skrifna, om icke just i sträng korintisk affärsstil, åtminstone med en väl formerad penna och förnuftigt sammanhang.

Det är tämligen länge sedan jag passerat Gibraltar och Herkules' stoder, där de gamla placerade världens ände, och likväl har jag till min egen förundran icke kommit längre än till Sevilla. Jag kom hit med ångbåten från Cadiz, uppför Guadalquivir, som den spanske poeten beskrifver »krönt med blommor och oliv, älskad af tjusande nymfer på genomskinlig kristallklar våg, skyndande till hafvet med längtande kärlek» etc. Jag såg visserligen ingenting af allt detta, minns blott att solen var i nedgående, när vi landade under la Torre del Oro i Sevilla, och att vi gingo upp till vårt värdshus genom alléerna fulla af promenerande. Det var då ännu sommar, och vår »fonda» föreföll mig särdeles treflig.

Gården, eller som man i Andalusien säger, el patio, är

under de varma månaderna det egentliga hvardagsrummet. På midten är en vattenkonst af marmor med blomkrukor rundt omkring, och under de öppna arkaderna sitter hvar och en med sina olika sysselsättningar. En vacker piga står i lintygsärmarna och stryker kläder, en annan sitter med ett rödblommigt barn i knä, eller i en annan vrå stämmer en svartlurfvig pojke sin gitarr. Eljest äro där soffor och stolar, lampor och taflor och mången gång fortepiano, så att det hela har ett särdeles inbjudande utseende de ljumma sommaraftnarna. Dagen efter gick jag med mina reskamrater ut för att bese staden och först och främst katedralen. Gatorna äro trånga och krokiga, men husen alla snygga, hvitlimmade och högst två våningar höga; genom de öppna gallerportarna kunde man se in på de trefliga gårdarna, men på balkongerna syntes ingen människa för värmens skull. Katedralen i Sevilla är den största och skönaste i Spanien, klocktornet är moriskt, det praktfullaste i sin art i Europa. Det är af fint, rosenrödt tegel, med moriska grannlåter och balkonger; fyrkantigt, af ett betydligt omfång och mycket högt. Det kallas la Giralda och är Sevillas stolthet. Själfva den nuvarande katedralen står på platsen af en moské. Den är ibland de största och präktigaste byggnader jag sett. Domkapitlet beslöt 1480 att bygga en kyrka, »sådan att den aldrig skulle kunna få sin like». Byggmästarens namn vet man icke mer. 1519 blef kyrkan öppnad till gudstjänst. — Den är götisk med målade fönster, af hvilka några lära vara de dyrbaraste i Spanien, golfvet är af hvit och svart marmor och öfverallt i kapellerna fullt med taflor som i ett museum. Jag har aldrig hört en skönare orgel än här: ibland är den så stark, att den liksom förkrossar, och åter igen blir den så eterisk, så aflägsen och dock klangrik, att man tycker sig höra toner som från ofvan molnen. De första tre veckorna gick jag alla dagar till katedralen, och jag har ännu icke kunnat se mig mätt på detta konstens mästerverk. Den härliga orgeln liksom

berusar mig med outgrundliga känslor och allt hvad som är allvarligast i lifvet, och ändå kan jag aldrig glömma, att jag står på ett ställe, där de hidösaste brott föröfvats och de afskyvärdaste planer blifvit uttänkta. I kyrkan finnas flera rätt märkvärdiga taflor. Kyrkan är dock tämligen skum och fönstren målade, så att dagern för taflor icke är den bästa. — Den förnämsta taflan är Murillos S:t Antonio, som föreställer helgonet på knä i sin cell och Kristusbarnet, som uppenbarar sig för honom liksom i en strålande sky, omgifven af ett änglakor. Det är i denna tafla en harmoni så vaporös, att den liksom dallrar och man väntar, att allt skall försvinna som en vision. Man vet först här i Sevilla rätt hvad Murillo betyder. Han har ett underbart sätt att måla och en naiv gratie till och med i sättet, hvarpå han smörjer sina färger på duken; det är en lätthet, en lust och säkerhet, att det förefaller som en lek, dessutom en finess i uttryck och komposition, som få målare uppnått — kanske ingen öfverträffat. Det är denna outgrundliga och oefterhärmliga blandning af det onaturliga och naturliga, hvardagslif och vision, det fantastiska och det påtagliga, som gör hans taflor verkligt förtrollande, så sympatiska för hela världen, lärd och olärd. I katedralen finnes äfven en mängd värdefulla skulpturarbeten. Ett mycket berömdt krucifix, träskulptur af den förträfflige Juan Montañes, som nästan är en Fidias i sin konst. Han har äfven en annan mycket namnkunnig träbild i katedralen, som föreställer jungfru Maria de la Concepcion målad med naturliga färger men med mycken smak. Prästerna hafva dock satt en oformlig och grufligt ful silfverkrona på hufvudet af denna ödmjuka Herrens tjänarinna, halsband af briljanter, halsband af smaragder, ringar på alla fingrarna, och emellan de till bön hopknäppta händerna en stor blomsterkvast. Denna bild står på altaret i ett litet kapell af alabaster, särdeles fint arbetadt med löfverk, djur och fåglar i öfvergångsperioden från det götiska till renässansstilen, korstolarna äro från 1400-talet och likna

dem i Barcelona med besynnerliga och burleska bildhuggerier såsom märken på hvarje stall. Bibliska framställningar i medeltidskostymer. När jag ser ett sådant kor fullt med canonici och förnäma präster i deras fotsida silkesdräkter och skinnkragar — frodiga och vämjeliga — faller mig alltid in Jerusalems tempel, fariséerna och de skriftlärda. Domkyrkan i Sevilla är mycket väl bibehållen och icke så svart, smutsig och nedrökt som många andra götiska kyrkor från samma tid. Det är dock tillräcklig skymning och någonting hemlighetsfullt, som alltid påminner mig om inkvisitionen. Protestanter äro ännu icke mycket väl anskrifna här. Den allmänna tron är, att vi äro döpta i blod och läsa Fader vår bakfram. Jag i min tur tror mig veta, hvem som undervisar de rättroende om allt detta. Jag borde icke bry mig om sådant; man bör vara tolerant, heter det; man skall icke förhärda sitt hjärta för religionens ljusa sanningar, säger det katolska prästerskapet — och de hafva rätt. Hvem kan t. ex. se påfven i sin nya guldbroderade sidenkåpa blifva buren på sin röda sammetsstol, omgifven af järnklädda schweizare med deras vackra spjut och de stora solfjädrarna, utan att åskåda och påtagligt se, att det är Kristi ståthållare som kommer. Det är verkligen, som om man tyckte sig vara i himmelriket. Hvad som dock något stör effekten, äro de rödbrusiga, svettiga bärarne under hans helighets stol. Kardinalerna hafva icke heller nog frappanta änglaansikten, men det hela gör en effekt, så att man nästan skäms för att vara människa, så att man slår sig för sitt bröst — och går hem igen. — I hospitalet la Caridad finnes Murillos stora tafla, Moses som gör underverket med källan i öknen. Taflan kallas la Sed, törsten, som därpå är förträffligt framställd. Det är en af de bästa taflor jag sett och säkert en af Murillos bästa. Midt emot hänger hans Kristus, som bespisar fem tusen män — icke så bra som hans öfriga taflor. I la Caridad finnas äfven tvenne märkvärdiga taflor af Valdes — den ena föreställer

döden, som släcker ut ett ljus midt ibland en hop attributer af världens prakt och härlighet, förträffligt målad. Motstycket föreställer tvenne likkistor, i den ena en halfförruttnad biskop, full med maskar och ohygglighet, i den andra en riddare af Santiago, nästan rutten. Man har en anekdot, att Murillo sagt sig aldrig kunna gå förbi denna tafla utan att hålla för näsan; ett smickrande ord, om man så vill, ty han sade icke, att han ville blunda. Sagan säger, att riddaren af Santiago är ett porträtt af den odödlige ärkekurtisören Don Juan. — Jag hade rekommendationsbref till Don J. Bequer, en spansk målare af rätt mycken talang. Målar mest andalusiska genretaflor med dansande flickor i granna kostymer. Hans målning har någon frändskap med den engelske genremålaren Williams' i Rom. Kostymerna nätt toucherade och det hela af en angenäm effekt. Svagast är han i karnationen, som är violett och rå, men det är vanligtvis lif och expression i det hela, hållning och gjordt med en van pensel. Bequer förde mig snart in i konstens värld här i Sevilla. Det finnes här flera unga målare med en naturlig talang, men så missledda från början, att de troligtvis för alltid komma att gå vilse. Det är någonting obeskrifligt sorgligt i ett sådant förhållande, men det är gudnås så vanligt, att man tror det skall så vara. Det är grufligt nedslående att se, hur undervisningen här öfverallt bedrifves på samma oförnuftiga, oändamålsenliga och galna vis, och hur man ur så yppiga och rika drufvor icke förmår pressa annat än ättika. Jag vet icke, hvilka de falska profeter varit, som gifvit undervisningssättet sin nuvarande form, hvad jag vet är, att det står i strid med den sevillanska målarskolans åsikter på Murillos tid. Händelsevis har jag här i gamla papper, som man icke bryr sig tillräckligt om, funnit ganska kuriösa upplysningar angående de principer, som då följdes, och detaljer af den dåvarande metoden — som jag är säker med intresse skulle läsas äfven i Stockholm. Jag har kopierat några kapitel af dessa gamla

spanska historier, men som jag i dessa dagar icke har tillfälle att öfversätta dem med tillräckliga kommentarier, får jag spara att sända dem till en annan gång. — Det sevillanska måningsgalleriet är inrymdt i ett f. d. kloster, en förträfflig byggnad, högst pittoresk med sina arkader, patios, pilar, spatiösa trappor och soliga gallerier. Klosterkyrkan är behängd med taflor, af hvilka några äro förträffliga, men det mesta dock medelmåttigt gammalt kram. Hvad som gifver museet sin största märkvärdighet, är en hel sal full af stora, förträffligt bibehållna Murillos, sådana man icke ser dem på något annat ställe i världen. Det är 12 à 15 stora altartaflor. Jag går aldrig till museum utan att känna en liflig lust att kopiera någon af dessa mästerliga målningar, svårigheten är blott att kunna välja hvilken — de äro alla lika förtrollande, hvar och en på sitt sätt. Däribland är äfven »S:t Tomas och de fattiga» — som Murillo kallade sin egen tafla och som han var nöjd med. I Sevilla finnas äfven några privata gallerier för taflor. Signor Balmaceda har ganska vackra taflor. En Mater dolorosa (Virgin de las angustias) af Murillo, en af de vackraste och bäst målade taflor som jag sett, vore passande att sättas i Tribunan i Florens. Bland annat hade han äfven ett stort porträtt af drottning Kristina i Sverige, ganska rikt arrangeradt, en liten guldspira i vänstra handen och på lillfingret en svart och hvit kamé. — Don Aniseto Bravo har också en tämligen stor tafvelsamling, somliga ganska bra och som gjorde mig nöje att se, det mesta dock medelmåttigt och därunder; några landskap, som sades vara af Velasquez, intresserade mig. Ibland annat såg jag där en helt ny tafla af Gutierez, den nuvarande hofmålaren i Madrid, S:ta Catalina med några änglar. En förvånande frändskap, i färg och uppfattning, med Westins målningssätt. I Sevilla är ännu en mängd moriska byggnader. Den förnämsta är el real Alcazar, som ännu är så bibehållen, att hertigen af Montpensier bodde där förra vintern. Alcazar är i en mycket grann morisk stil

men icke så ren som i Alhambra, d. v. s. i Alcazar finner man bland ornamenterna djur, fåglar och blommor och till och med kristna inskriptioner i munkstil, under det att i Alhambra allt är arabiskt. I Alhambra är det Boabdil, som man liksom möter i hvar vrå — i Alcazar är det Don Pedro el cruel. Här visar man altanen, från hvilken han betraktade, huru hans bror mördades på hans befallning. Här är Donna Blancas underjordiska fängelse, här är Donna Maria Padillas bad. Trädgården är ganska intressant — då hela anläggningen däraf troligen är densamma som i urgamla tider, om jag skall döma däraf att teckningen af buxbomshäckarna föreställer den tyska örnen och annat, som påminner om kejsar Karl V. Där äro labyrinter, bryggor, dammar, fontäner och små förgyllda bronsstatyer, muskulösa Herkulesbilder, en vriden Neptunus med sin treudd eller långlifvade tritoner, som ur sina musslor blåsa glittrande vattenstrålar. Och på sidorna om de fina sandgångarna doftande törnrosor, blommande oranger och dunkla myrtenhäckar. Allt är så forntidsaktigt, så tyst, så berusande, att man nästan tycker sig se spöken midt på ljusa dagen. I de gröna boskéerna under de tätt sammanflätade löfhvalfven sväfva visst ännu fröknar ur andevärlden i sammet och pärlor, ehuru de kanske någon gång vid närmare betraktande befinnas vara intet annat än någon lefvande trädgårdsflicka i rosenrödt snörlif och svarta ögon. Ett annat moriskt palats här i Sevilla är den så kallade Casa de Pilatus — en rätt egen blandning af morisk konst med renässansens; det utgifves emellertid på god tro vara en kopia efter Pilati hus i Jerusalem, och man visar platsen, där Petrus förnekade Kristus, ett litet gallerfönster, där tuppen gol m. m. Huset är särdeles pittoreskt med sina moriska och götiska ornamenter. I en salong finnes en mängd moderna skräptaflor, i en annan sal hade man en liten vattenkonst midt på golfvet och divaner rundt omkring, rätt trefligt, ehuru det hade kunnat vara ännu mycket bättre arrangeradt i detta

härliga klimat. — Trädgården är grön och frodig med springvatten och bänkar. Utanför en trädgårdsport stå två bedjande nunnor af marmor alldeles så, som man på andra ställen placerar lejon eller hundar. Eljest finnes i Casa de Pilatus en mängd tämligen medelmåttiga och sönderslagna romerska statyer, funna i Italica. Jag har också varit i Italica ett par gånger. Där är icke mycket att se. Den romerska amfiteatern är nästan helt och hållet förstörd, och de så kallade baden äro icke stort annat än grushögar. Italica ligger icke mer än en fjärdingsväg från Sevilla och är passande för en spatsertur. Det härliga klimatet här är verkligen obeskrifligt. För någon tid sedan var jag med ett par bekanta ute för att se marknaden vid Torrijo, ett litet kapell ungefär en mil härifrån. Man ser där icke annat än andalusiska dräkter. Mycket åkande och ridande och de flesta ryttare, hvar och en med sin flicka bakom sig på sadeltäcket. Det går öfver stock och sten och är ett lustigt lefverne. Stora utstyrda hövagnar, fulla med sjungande flickor och dragna af ståtliga oxar med förgyllda horn. Borickor, lastade med matkorgar, vinkrukor, gitarrer och tamburellas. Vackra karlar med törnrosor i hattarna och lifliga flickor, som icke skämmas för att dansa midt på landsvägen. Denna slingrar sig uppför backarna mellan aloehäckar och korkträn, oliver och almar, fram till kapellet, som ligger vid en öppen grön plan, omgifven af höga träd. I kapellet sågo vi den undergörande Kristusbilden. På väggarna voro upphängda en mängd votivtaflor, kryckor, vaxögon, silfverhjärtan, långa flätor af fruntimmershår, gamla kläder, underkjortlar och knäbyxor m. m., och förmodar jag, att den högst obehagliga lukten härrörde af alla dessa persedlar. Det såg ut som i den brokigaste udebod i Ghetto i Rom, och jag beklagar verkligen de änglar, som äro beordrade att hålla inventarium öfver alla dessa fromhetens gåfvor till vår Herre. Kapellet var fullt med folk, och den atmosfär, som uppstod af den döda och lefvande bondlukten, var visst stark nog att

kunna drifva onda andar på flykten. Utanför dansade flickorna i gröngräset, åto och drucko och läto sig mycket väl behaga. Där hade zigenerskorna sina hyttor och tält uppslagna och sålde ett slags gorån med honung, som icke smaka illa. Midt i en hop zigenare, grant klädda, med brokiga, broderade jackor och västar med massiva guldhäktor, såg jag en liten mycket nätt zigenarunge dansa. Andra äldre flickor sutto rundt omkring på hälarna och sjöngo takten med hjälp af gitarrer och kastanjetter. Den lilla gitanan hade en särdeles nätt kropp och kostym, och jag har redan målat allt detta på en liten tafla, som en engelsman köpt af mig. Vid denna marknad ser man också många serranas, det är kvinnfolk ifrån bergstrakten i deras nätta kostymer. De hafva ett slags spansk karlhatt på hufvudet, en kjol som icke räcker längre än nedom knäet, vackra ben, ljusblå strumpor med hvita broderier och små, nätta skor af ofärgadt läder med silkesstickerier. Det är otroligt, huru nätta fötter spanskorna i allmänhet hafva. Jag tecknade en af dessa serranas, en som allmänt kallades »la Guapa», det är den täcka, i min ritbok, och tycktes hon däraf vara särdeles smickrad. Flera familjer af dem jag känner i Sevilla voro också utkomna till denna fest. Man färdas då i dessa stora ärevördiga vagnar från Gil Blas' tid, förspända med mulåsnor, så som man ser dem målade på van der Meulens taflor och som här icke äro någon sällsynthet. Där inne sitta nu rödblommiga flickor i svarta mantiljor och juveler, unga ögon, men med parfymerade pärlemors-solfjädrar, som troligen varit fingrade af deras mormorsmor, kanske i samma vagn och kanske med ännu mera lekfullhet. Man säger, att Sevilla är anlagdt af Herkules och att Venus satt sig ner här på gamla dagar. Hvarken det ena eller det andra lärer dock vara bevisadt ännu, men visst är, att jag många gånger tyckt mig möta gracerna, förklädda i mantiljor och solfjädrar; och fast jag icke är arkeolog, skulle jag ändå hafva lust att förvissa mig om huruvida de icke verk-

ligen äro originalerna till de marmorbilder jag många gånger sett i Italien. Men den, som icke är grosshandlare eller som Jupiter kan förvandla sig i ett guldregn, måste låta vara sådana antikvariska studier. Graciösa äro de, det är emellertid säkert. Men det är ingen konst att vara vacker för den som är en skönhet, och hvad är det för konst att hafva gracie, när man fått den af naturen? Sådant låter sig icke lära eller imitera, lika litet som det svenska kanonjärnet, eller kan en gris imitera en kattunge eller en groda en guldfisk? Jag trifves rätt väl i Sevilla. Har här hunnit förskaffa mig rätt angenäma bekantskaper och målar hela dagen med nöje. Jag har hälsan och ett gladt lynne, och då bör man vara nöjd, ty »bättre är sämre än väl», säges det. Jag har ingen lust att resa härifrån, så länge det är så kallad vinter. Huru sträng denna årstid här är, kan herr öfverintendenten föreställa sig, när jag säger, att vi voro ett helt sällskap ute åt landet juldagen och spisade middag *i det gröna*, fruntimmerna i tunna klädningar och vi andra i andalusiska jackor. Nu skall jag med det första begynna den beställning, som jag fått af excellensen Bonde på Säfstaholm. Här finnas så många vackra saker att måla, att man verkligen har svårt att välja. Emellertid skulle jag vara lycklig, om herr öfverintendenten ville framföra mina tacksägelser till grefven för det förtroende, som han sätter till min förmåga.

Af de utländska tidningarna har jag sett, att vår kronprins snart förmäler sig och att det unga hofvet kommer att residera i Norge. Jag föreställer mig, att det nog i början skall förefalla besynnerligt för den unga prinsessan att på det sättet flyttas från Hollands kanaler till Norges fjällar. Men med tiden skall hon visst vänja sig att se bergen mindre höga, och kanske till och med lära både svenskar och norrmän att vänja sig vid detsamma. Efter allt äro vi kanhända alla läraktigare, än man vill tro. Hvad jag har svårt att lära mig är att skrifva läsliga bokstäfver, och jag ber herr öfverinten-

denten därför ursäkta mig, att i denna min improviserade epistel somliga ord kommit så hufvudstupa ur pennan, att de mera likna moriska trollformler än en kristen människas sansade skrift. Som det nu snart är elfva år, som jag icke varit i Sverige, må det icke heller förefalla så underligt, om somliga ordställningar skulle vara sammanvridna på ett nog babyloniskt sätt, och om jag, lik så mången annan spelman, sätter drillar dit de icke höra. Den hufvudsakliga meningen tror jag dock, att herr öfverintendenten icke skall missförstå — min önskan, att göra det nöje jag förmår med mitt långa bref. Jag har skrifvit det på ögonblick, man vanligen slösar bort under julhelgen, och jag har på det sättet liksom firat helgen, med många tankar på hemmet.

När jag står färdig att försegla mitt bref, är jag villrådig, om jag skall skicka det. Dock, när skall jag väl gifva mig ro att skrifva någonting ordentligare? Allt är så nytt, så lustigt och lifligt omkring mig, att jag ville kunna dela med mig däraf med fulla händer. Men jag är som prinsen i den förtrollade trädgården, som såg öfverallt frukter af ädelsten, men då han ville plocka dem, blef det vildäpplen; och en målare känner så lätt, att bläcket är svart.

Till H. Brodtkorb. — Sevilla 17 febr. 1850.

— Jag är ännu alltid kvar i Sevilla och Andalusien. Tiden flyger. Jag har målat flitigt hela vintern flere små spanska genrebilder, som blifvit köpta dels af engelsmän, dels af spanjorer. —

I synnerhet af tvänne familjer här har jag blifvit mycket vänligt upptagen, och jag är med dem tämligen ofta, det vill säga flera gånger i veckan. Du skall icke undra att jag går dit så ofta, när jag säger att jag kan vara säker att där träffa fyra de allra sötaste, vackraste, graciösaste, finaste, gladaste, oskyldigaste flickor, alla jämnåriga och omkring 17—18 år, rödblommiga i svarta mantillor och med mörka flätor. De äro förtroliga med

mig som med en bror, och jag har ingen orsak att dölja att jag håller så mycket af en af dem, att det skall kosta på mig rätt mycket att skiljas ifrån henne. Öfver allt i världen finnes det älskvärda människor. Jag har målat hennes porträtt och hon har virkat mig en penningbörs af blått silke med guldpärlor och på den ena ringen mitt namn, på den andra hennes. Det är dock icke min halfva orange! * De spanska flickorna äro graciösa, glada, lifliga och vackra som dockor, men jag är från höga norden och är icke alltid nöjd med endast crême och konfekt, jag vill också biffstek. Deras dans är farlig och kan göra en yr i hufvudet. Nu är jag mera van därvid, men jag minns i början hur förtjust jag var — i den glada, döfvande musiken af gitarrer, fioler, kastanjetter bland blommor, vällukt och skönhet. Man glömmer då mycket som man borde minnas och minns annat som man borde glömma. Det är ett leende som strömmar genom hela min blod, och ändå har jag nästan tårarna i ögonen och suckar — jag vet ej hvarför. —

— I hvad beträffar revolutioner och politiska rörelser är här fullkomligt lugnt och stilla, sedan man tröttnat vid guerillakrigen. Hur allt kan hänga tillsamman må Gud veta — för mig tycks det vara ett verkligt system af oordningar. Men landet är så rikt på allt, att till och med tiggaren äter sina goda hvetebullar och dricker sin flaska vin alla dagar, och om hans mantel har hål, tyckes det blott vara för att släppa in det gyllene solskenet och i de ljumma, klara aftnarna månens silfver. Är han af ett äfventyrligare lynne, kan det väl hända att han i sällskap med några goda vänner gör ett anfall på någon forvagn och på det sättet kommer i tillfälle att kunna köpa sig nya skor, en bössa och annat smått hvad han kan behöfva. Sällan komma människolif därvid till

* »Ett spanskt ordspråk säger att vi alla äro liksom *halfva* oranger, lyckliga de som passa så tillsamman att de blifva en hel», skrifver Egron i början af ofvanstående bref i sin lyckönskan till adressatens förlofning.

spillo, och anses sådana röfverier här icke mycket annorledes än en slags jakt eller fiske. Rättvisan är här nästan omöjlig att vidmakthålla, då ingen vågar vittna sant och enligt med hvad han sett, af fruktan att till lön därför blifva sedermera ihjälstucken, och det anses nesligare att angifva en tjuf inför laglig domstol än att själf sticka ihjäl honom.

— Det finnes dock en sådan rikedom af pittoreska ämnen att måla och teckna här, att jag säkerligen kommer att längta tillbaka, när jag en gång är härifrån. — Och dock går jag i allvarsamma tankar att begifva mig härifrån efter påsk eller fram i april, såvida ingenting kommer emellan, som kan förmå mig att ändra mina planer. När jag reser blir det först till Madrid. Min önskan vore att sedan kunna få tillbringa någon tid ännu en gång i Paris, där jag nu skulle veta profitera af min vistelse, och sedan efter en tripp öfver till London genom Holland och Belgien hem. Detta synes mig visst ett tämligen svårt företag ännu, men får jag vara så frisk och munter och glad som nu, hoppas jag med flit och ihärdighet och arbete kunna sätta det igenom. Jag har redan flera beställningar att stödja mig på.

Till densamme. — Sevilla 9 april 1850.

— Jag behöfver icke tala om, huru besynnerligt angenämt det är att alltid finna så mycken vänlighet för mig, som andas genom alla dina bref, och det har för mig så mycket större värde, som jag vet att du är uppriktigheten själf. Det är en förtjusande tillfredsställelse att se sig värderad af dem, man högt värderar, och öfvertygelsen att hafva kunnat inspirera sympati hos dem man aktar som mönster för heder och veta sig omtyckt af en »bra karl» är någonting som skänker en solidare glädje än allt annat — naturligtvis det undantaget att vara omtyckt af en bra flicka, säger visst du. Med hjärtlig glädje ser jag att du på allvar tänker på möjligheten att komma hit ner till Spanien. — Läs först Don Quixotte

och Gil Blas, och du skall sedan vid din hitkomst finna att allt högst obetydligt förändrat sig och att det är ett mera äfventyrligt land än alla andra. — Mitt största bekymmer nu är att jag känner mig stå mycket nära att blifva kär i den sötaste flicka (här nere i södern), men utan att våga tänka på giftermål fruktar jag att komma i ett band som i den mån det blir mer och mer starkt också blir desto mera smärtsamt att slita, när nödvändigheten kanske snart nog fordrar det. Du skall nog bättre än någon förstå att det icke är lätt att visa sig kall och frånstötande emot en ung, oskyldig flicka, som visar en den ömmaste, varmaste tillgifvenhet, och olyckan är att hon kanske just för denna min fruktlösa strid — håller af mig ännu mera. Du är lycklig och det är lätt för dig att tala om giftermål, som har hus och grund och är bofast och rotfästad som en ek — annat är det med mig, som knappast har annat hem än jordklotet och som icke kan komma ifrån den tanken, att om en flicka fäster sig vid mig, blir hon olycklig genom min ostadighet, min liflighet och just hvad du behagar kalla min poesi. Åtminstone dömer jag mig själf så, och svårt är att öfvertyga mig om motsatsen, så länge ännu icke kärleken eller Kupido med sina pilar skjutit bort hvarenda smula förstånd som jag ännu har kvar. Men nog om detta sorgliga ämne. —

Till målaren G. W. Palm i Rom. — Sevilla 9 maj 1850.

— Som du ser, är jag ännu fortfarande kvar här i Sevilla, och hvem vet, huru snart jag kommer att bryta upp och resa härifrån! Jag har, besynnerligt nog, fått mycket att göra här, det vill säga diverse beställningar af engelsmän, och äfven från Sverige, så att jag bekvämt nog kan stanna här någon tid ännu och litet närmare komma den spanska karaktären på spåren. Jag har hyrt mig en studio, som jag låtit arrangera efter mitt hufvud, och där jag nu, om Gud vill, skall måla en hop spanska »tofflor», som en af våra vänner skrifver. Det var alls

icke min tanke att stanna här så länge; men människan spår och Gud rår. Emellertid har allt gått mig särdeles väl till handa, hvilket jag allt har att tillskrifva min lyckliga stjärna, ty min visdom hinner icke långt. En kastboll faller lika lätt i rännstenen som ibland blommor och rår just så mycket för det ena som det andra. Och hvem är icke en kastboll emellan tusen tillfälligheter och oförutsedda tilldragelser? Jag känner inga större dårar än dem, som tro sig kunna se in i framtiden längre än näsan är lång.

Här finns mycket för en målare och olikt allt annat, hvarför det är mitt intresse att stanna här ännu någon tid, ehuru jag för resten icke är så särdeles intagen för Spanien och spanjorerna.

Till H. Brodtkorb. — Sevilla 24 juni 1850.

— Om du väl kan hafva rätt i att jag fått mycket af naturen som passar för södern, känner jag dock bäst själf, att den bästa delen af mig själf, jag menar hvad som i mig är nordiskt, aldrig i Spanien kan finna sitt hem. Ty det är icke här som uti Italien, där man dock träffar landsmän och vänner och där man kan välja den omgifning som passar för ens hjärta och riktning; här icke så. Man har med rätta anmärkt att »Afrika begynner vid Pyreneerna». Jag finner dagligen mer och mer huru stor vansinnighet det skulle vara af mig att begynna fästa mig här för lifstiden — på samma gång som jag är öfvertygad att de som äro födda här väl knappt passa på något annat ställe. Det var icke underligt att jag blef intagen af en ung älskvärd flicka, men nu i den mån jag kommer till mer och mer sans och förstånd, har jag föresatt mig att på allt sätt söka afkyla en förbindelse som hotade att blifva för varm. Det kostar mig visst arbete, men jag hoppas kunna jaga bort denna lilla Amor ur mitt hjärta, innan hon växer mig för stor. Om hon blott ville vara litet mindre älskvärd, skulle det gå

lättare! Men i alla fall hoppas jag att mitt förstånd skall behålla öfverhanden, amen.

Till Mildhog Lundgren. — Sevilla 1 juli 1850.

Jag har längtat efter ditt bref för att få skrifva dig till och språka om min nuvarande ställning här. Det är nämligen så, att jag nu beslutat att stanna och slagit ur hågen alla tankar på att resa härifrån ännu så länge. Jag har ibland aningar och ehuru jag icke velat skrifva därom förr, har jag dock liksom känt på mig att Spanien skulle kunna komma att blifva någonting viktigt för mig och naturligtvis stärkes tron på denna aning alltsom mina utsikter blifva tydligare, att jag här kan bereda mig ett ganska sorgfritt lif och en lugn utkomst. De förflutna månaderna har jag nämligen haft så mycken sysselsättning och därtill med så goda inkomster, att det på samma gång förvånat mig och gifvit mig ett gladt hopp för framtiden. Redan för några veckor sedan fann jag det därför vara skäl att här inrätta mig på ett litet stadigare vis och hyrde mig således en stor och bra ateljé, den jag stökat till efter mitt tycke. Till denna min studio har jag köpt diverse saker, en stor och vacker golfmatta af rotting med kulörta fasoner såsom här brukas, öfver ett dussin stolar, en länstol, bord, speglar, en stor mahognysoffa med öfverdrag, gardiner och andra ridåer, som afdela rummet, glas, gipser, förgyllda ramar m. m., hvilket allt, som du kan tänka, icke kostat mig obetydligt. Lägg nu därtill att jag låtit göra mig en hel svart klädning, en bonjour, tre par byxor, en annan tunn rock för sommaren, flere västar, skjortor, en blus m. m. och att jag betalt detta allt kontant utan att hafva ett runstycke skuld, kan du däraf finna, att mina affärer gått rätt bra. Ty detta allt och dessutom mitt dagliga bröd, som med tvätt, modeller etc. kostar mig minst 5 à 6 rdr om dagen, har jag gudvarelof kunnat skaffa mig och ändock ännu hafva omkring 50 piaster i fickan, när din växel kom. Jag skall nu därtill gifva dig en lista på mina beställ-

ningar och arbeten för ögonblicket, så att du däraf ännu mera i detalj må kunna bedöma min ställning — och jag är säker att äfven du skall råda mig att icke öfvergifva den.

	En tafla för grefve Bonde,		
	en d:o för Lallerstedt,		
	en d:o för Wannquist,		
(började)	två d:o för grefve Wachtmeister,		
	en d:o för Irland	150	piaster
(snart färdig)	en d:o d:o . . .	40	»
(nästan färdig)	4 små Têtes d'étude . . .	80	»
(färdigt)	ett porträtt af ett engelskt barn	32	»
	en tafla för Norge	70	»
	Tête d'étude	20	»
	porträtt af min värd såsom betalning af ateljéhyran .	50	»
(börjad)	en liten tafla af en spanjor	32	»
(färdiga)	tre teckningar för en fransk grefve	30	»

Dessa äro mina beställningar redan i väntan på flera. Som du ser, är det tillräckligt för att tämligen ogeneradt kunna uppehålla mig här, isynnerhet som jag numera icke har så stora utgifter som i början. I många afseenden tror jag mig därför hafva gjort rätt i att bestämma mig till att slå upp mitt tält här ännu för obestämd tid. Landet finner jag dagligen mer pittoreskt och fullt af ämnen för målare. Spanjorerna köpa ingenting, men de främmande som passera härigenom, och med hvilka jag nästan alla kommer i beröring, taga gärna med sig härifrån något pittoreskt minne af Andalusien. Under tiden kommer jag också själf mera in i att närmare kunna uppfatta den spanska karaktären och fyller så småningom mina portföljer med etyder och minnen, som kunna blifva mig af stort värde, när jag en gång flyttar till en annan ort. Spanien är ännu blott ganska

flyktigt studeradt af genomresande konstnärer, som för det mesta blott göra öfverdrifna karrikatyrer däraf. Hvem kunde föreställa sig att händelserna skulle kasta mig på det sättet hit och in i förhållanden så både förmånliga och angenäma. Men vi äro alla som kastbollar och den ena faller bland rosor, när den andra faller i rännstenen. Oberäknadt att jag, som du ser, bör kunna tämligen lugnt uppehålla mig här, anser jag det för en stor lycka — äfven i konstnärligt afseende, att icke behöfva frukta att blifva generad i mitt arbete af dum tidningskritik och dessa olidliga frasmakare som lefva af att skrifva och tala om konst — folk som jag undviker likt spetälska. Det äcklar mig att tänka på dem, jag skulle blifva sjuk att stå i beroende af dem. Du kan icke föreställa dig hur det är mig grufligt motbjudande att taga emot det minsta beröm af dessa herrar, som skänka sin ynnest med den dumdryghet, som retar mig mer än allt annat — men du skall kunna tänka dig hur glad jag är att här kunna undvara dessa förödmjukande allmosor. Jag har därför allt skäl att vara nöjd med min närvarande ställning, då jag har hälsan och kan lefva sorgfritt, omgifven af ljusa och glada taflor. Om någon enda däribland är mörk och med djupa skuggor, kan det nu icke mera hjälpas och hörer till hvar och en människas lösa eller fasta egendom. Som du ser, min heders Mildhog, måste vi på det sättet ännu en tid bortåt lefva skilda åt. Det skulle vara mig en stor högtid att få tillbringa några månader i Sverige, men efter mogen öfverläggning tror jag att det icke vore utan risk för mig att återvända till Stockholm blott med den utsikten att blifva lärare i en inrättning, för hvilken jag gunås har mer än liten sympati. Jag har redan sagt det och jag upprepar det med ännu mera öfvertygelse, att jag tror mig icke kunna verka något väsentligt godt inom akademien, där jag måhända endast blefve en eldbrand, färdig att tända månget tvisteämne och skaffa mig själf obehagligheter af alla slag på halsen; helt naturligt för den som bestän-

digt lefvat så oberoende som jag och därtill fått för stor liflighet för att länge kunna dölja sina impressioner, från hvad håll de än må komma. Och jag en allvarsam lärare! Jag skulle kanske komma i samma ställning som en viss professor vid akademien i München, som icke hade andra råd att gifva de unga än att de så mycket som möjligt borde afhålla sig från akademien. Det skär mig i hjärtat att Wahlboms talang icke är så värderad som den förtjänar. Han är dock i min öfvertygelse vår bästa konstnär, alla räknade, och en förmåga, som många länder kunna afundas oss — »men fader, förlåt dem, de veta icke hvad de göra». Men när detta sker med »det friska trädet, hvad skulle då ske med det torra» eller mig? Som du lätt kan finna, känner jag mig dock stå i en slags obligation att efter mina krafter verka för hemmet äfven i och för den pension jag haft af staten, och jag ber dig därför på det enträgnaste att icke proklamera att jag öfvergifvit mitt land och helt och hållet bosatt mig utrikes, utan snarare, som sanningen är, att jag blott gör ett litet uppehåll i min hemresa, och jag hoppas att det icke skall blifva så länge att jag liksom Fritiof behöfver fråga: »stå de härliga fjällen i himmeln ännu, är det grönt i min fädernedal», ty så snart förlorar väl icke Packartorget sin grönska. — Som du lätt kan tänka, är jag flitig och låter icke mycket störa mig, fast min studio mången gång är samlingsplatsen för rätt brokigt folk, aktriser, boleras, både kända och okända fruntimmer, utlänningar, zigenerskor, vackra engelskor, »hofmän, riddare och folk», tvärtom roar det mig ibland mycket att hafva människor omkring mig. När jag har modell, stängas dock templets portar, och jag släpper icke in någon, vore det än själfva general Fan. Jag har nu den lyckan att kunna tala flera språk med samma lätthet, och det kommer mig här särdeles väl till pass. Genom den oupphörliga öfningen talar jag nu spanska bättre än italienska. Hvar gång jag dock hör ett italienskt ord, är det mig liksom när schweizarn hör sina

alpmelodier, ty Italien är och blir mig alltid tusen gånger kärare än Spanien. Däremot, fast jag är tvungen att dagen i ända tala franska, har jag dock förlorat hvarje gnista sympati för Frankrike, det är mig snart sagdt blifvet vedervärdigt. La patrie de la vanité! Kattguld. — Du slutar ditt bref med den önskan att jag icke måtte gifta mig här, och du kan vara fullkomligt trygg i det fallet, att icke får du någon andalusiska till verklig svägerska. Jag har försökt allt för mycket för att begå en sådan dårskap. Som jag är på detta kapitel, vill jag dock nämna om något som visst låter orimligt. Jag vet icke ens om jag gör rätt att skrifva därom, men det kan ju vara oss emellan. Det är nämligen så, att genom natur och oförhindrad vana är jag mycket böjd att kurtisera vackra flickor, de må nu vara svarta eller hvita, fattiga eller rika. För det mesta har jag ingen ond mening därmed utan gör det blott som jag tycker af en skyldig uppmärksamhet. Kan du nu föreställa dig min obehagliga ställning, då en af de vackraste flickorna i Sevilla om 17 år, af en ganska god familj, med pengar etc., fattat ett så lifligt intresse för min värda person att hon uppbjuder alla sina krafter för att blifva *gift* med *mig!* Familjen understödjer henne på allt vis, och jag är föremålet för en kurtis, som jag aldrig gjort mig idé om. Jag har aldrig varit i en sådan ställning, och du må tro, att det fordras hela den smula gammalt svenskt förnuft jag ännu har kvar för att kunna fly en dylik galenskap och rädda mig ur en sådan spansk eldsvåda. Du skall dock icke blifva skrämd af denna berättelse, utan du kan vara fullkomligt trankil, att jag är tillräckligt hårdhjärtad för att gifva den för resten *ganska, ganska* älskvärda flickan korgen. — Jag är visst sedan en tid bortåt van att umgås med söderns barn, men för att knyta ett band för hela lifvet, därtill hafva vi dock från början en allt för olika riktning och uppfostran, och det skulle blott säkert leda till bådas vår ofärd. Skönheten förgår och sedan återstår blott olikheten i lynnen och

lefnadsåsikter. Det är en mycket älskvärd familj, så att det kostar på mig att för denna ledsamma händelse afbryta all förbindelse med dem. Det är dock nödvändigt, och det skulle verkligen vara ett skäl för mig att resa härifrån, om jag icke hade så många andra intressen i öfrigt att stanna. A la regle borde jag nu vara trist, sorgbunden och melankolisk, men den största rikedom jag fått af en gifmild natur är min lättsinnighet, som verkligen varit mitt stöd i många äfventyr mulnare än detta. Ty jag är af dem som knappt hafva kunnat krångla sig ur en sådan törnrosbuske förr än de jämfota hoppa i en annan.

Till G. W. Palm. — Sevilla 5 juli 1850.

— Kom hit till Sevilla i höst, och du skall få se att du icke ångrar dig. — Spanien är ett mycket pittoreskt land, och jag är viss på att på hela halfön finnes ingen landskapsmålare med din talang. — Här finnes ingen som målar landskap. Den förste, som kommer, kan därför icke undgå att få att göra, och därför, innan någon annan tager platsen, kom du! Jag har redan, öfverraskande nog, här fått göra för ännu ett år, med beställningar från flera håll. — Det är dig bestämdt lika lätt att uppehålla dig med din talang härstädes som i Rom eller hemma i Stockholm, du är här ensam och kan göra studier af sujetter, begärliga i hela Europa, pittoresk arkitektur, om du skulle vilja måla sådant, moriska saker och ett land för resten med söderns hela färgprakt, ett land som är mycket litet kändt och som icke är ordentligt studeradt utan blott skizzeradt af genomresande medelmåttiga fransoser. — Vi målare äro ju alla ett slags zigenare, ett kringvandrande nomadiskt folkslag och kusiner med dem, som stryka land och riken omkring med orgelpositiv och markattor. Och när gubben med skåpet kan tränga sig fram genom mänskligheten med sin eviga lår på ryggen, kunna vi väl det äfven med våra målarlådor.

Till öfverintendenten Anckarsvärd. — Sevilla 8 sept. 1850.

Som herr öfverintendenten ser, är jag ännu kvar i Sevilla, där jag har händerna fulla med sysselsättning och därför icke just tänker på att för det allra första bryta upp. Målare äro ett nomadiskt folkslag och flytta likt lapparna, där de finna bästa betet. I en så bördig trakt som denna skall därför herr öfverintendenten icke undra på att jag begagnar tillfället att låta min kappsäck en stund hvila sig efter alla knuffar han fått för min skull, under det jag själf på mitt vis betar. Redan i vintras fattade jag beslutet att här hyra mig en ateljé, där jag alltsedan arbetat flitigt och med stort nöje. Har gjort en mängd både målade och ritade studier, taflor och teckningar, både spanjorer och zigenare, som jag sålt mest till engelsmän och amerikanare, och fått beställningar, mycket mer än jag med skäl kunnat vänta mig. Lefver således helt lugnt och fredligt, ogenerad af hela världen, långt från allt gräl och alla förargligheter. Anser mig därför också helt uppriktigt rätt lycklig och njuter den dag jag har, tämligen obekymrad om den som kanske aldrig kommer. Med ett ord, mången har det mycket sämre.

— — För värmens skull reser sommartiden mycket folk härifrån, såväl som från andra trakter i Andalusien, och småstäderna på kusten äro då uppfyllda af badare och baderskor, som icke tänka på annat än att sköta sin hälsa och hvad därmed kan äga sammanhang. Emellertid bada vi äfven här och Guadalquivir, den mångbesjungna, har ännu sina tritoner och najader. Nästan alla flickor här kunna simma och försumma icke gärna att roa sig därmed en stund på dagen, det vill säga om natten eller efter kl. 10, och ehuru de hafva deras badställen på öppna flodstranden, lämnas de dock så i fred att ingen ser huru de stänka på hvarann, om icke de blinkande stjärnorna, den beskedliga månen och de som promenera på vintergatan. Men efter badet kan man söka de vackra baderskorna i de tertulias eller soaréer,

där man finner sig trefligast. Sommartiden lefver hela världen här nere på gårdarna (los patios). Svala och städade, ibland praktfulla af marmor, med taflor, trymåer och statyer, blommor och vattenkonster och med den blå stjärnhimlen till tak äro dessa förtjusande tillhåll, där en främling alltid kan vara säker att blifva emottagen med den utsöktaste artighet och njuta en glad och ogenerad gästfrihet. Ingen timme på dagen är opassande, och man är öfver allt som om man vore hemma hos sig själf. Jag gör vanligen mina visiter om natten. Då sitta fruntimmerna, våta i håret efter badet, på låga stolar eller divaner, alltid graciösa, alltid glittrande glada (jag har ännu icke sett en spanska vid dåligt lynne), de vackraste, charmantaste, älskvärdaste häxor med de farligaste anfallsvapen och blott svagheten till sitt försvar. De kunna väl icke tala franska eller skrifva romaner, men de hafva en så liflig hjärtlighet, att jag fruktar ingen skulle byta bort dem mot några riktiga professorer i kjolar. De vackraste månskensnätterna göras promenader på floden, glada människor med gitarrer och i sällskap med treflighet och godt lynne. Man äter vindrufvor och metar och går i land och dansar i det gröna. Härom natten var jag ute i en båt med några unga flickor och deras bröder för att fiska. Det gudomligaste månsken — som på befallning var man tyst och hviskade för att icke skrämma fisken, som knappt fångad på ögonblicket stektes öfver några glöd i båten, delades och spisades med munter aptit. Dagarna äro här så varma att man är tvungen begagna sig af nätterna för sådana lustfärder. Eljest har man här tid till ingenting. Processioner, helgdagar och kyrkofester har man här satt tätt på hvarann som kulorna på ett snöre, och man tyckes blott arbeta, när man icke har annat att göra. San Pedro och San Miguel, San Fernando och oräkneliga andra hafva sina särskilda fester. Det är då tillika alltid en slags marknad, som besökes af mycket folk från omliggande landsbygden. Tillräckligt af ruggiga bönder med dammiga

skor och hö i håret och bondpigor i långa rader. På marknaden stå då stora bord med nötter, sockerkakor, karameller och andra sötsaker, som här för småfolket tyckas vara detsamma som brännvinet hemma. Fulla människor ser man aldrig och den som är törstig dricker klara vattnet, som öfver allt finns att köpa för en styfver glaset, ehuru säljarna ropa att hvar droppe är värd en diamant. Vid sådana tillfällen sälja zigenerskorna en slags varma strufvor eller våfflor, drypande af olja och honung, som ätas med glupskhet af höga och låga, fattiga och rika. Tillverkas midt på gatan i små ugnar eller helt simpelt öfver några glöd emellan ett par tegelstenar. Utom en gruflig hetta, rök, eld och os från dylika anstalter, som man öfver allt måste klifva emellan, har man då de flottiga och svettiga gitanas, som på de muntraste sätt bjuda ut sina bakelser, halfnakna barnungar, vackra flickor, ryttare på utstyrda hästar, borickor, vattenbärare, pigor och käringar, och allt detta icke tyst och beskedligt utan med det mest larmande väsen, tjut, skratt, trumpetande och pipande. Tidigt på morgonen börjar detta vimmel helgonet till ära och hvar och en till särskild fromma. Men när den brännande solen går högre och det liksom börjar regna eld från himlen som öfver Gomorra, domna både folk och fä, och Sömnen håller ett riktigt triumftåg genom all denna villervalla. Åsnorna gäspa, zigenerskorna nicka öfver deras stekpannor och ögonlocken falla ihop på vattenbärarna, som med sina torra krukor fåfängt söka en vrå med en handsbred skugga. Någon kyrka ligger nu alltid nära, inbjudande med sin svalka och dunkelhet. Man kan också vara säker att där inne finna hoptals af bedjerskor sittande på bara marmorgolfvet, matt fläktande sina förgyllda solfjädrar och sänkta i så djup andakt att de verkligen tyckas liksom förtyngda af sömn. Vaxljusen brinna tyst på altaret och ingenting stör stillheten. Ty den feta prästen i mäss-skjortan, som klifver bland denna hänryckta församling med en invigd sparbössa i handen,

tyckes snarare spela rollen af Robert le Diable med cypresskvisten, jag menar att öfver allt, där sparbössan skramlar, blir andakten ännu djupare, säkert till stor tillfredsställelse för den helige mannen. Det är dock icke lång stund som denna afdomning varar, eller som man kunde säga »nu hvilar hela jorden» — eller hjorden, som kanske är rättare — snart är han åter vaken att med nya krafter skrika, sjunga och skratta, jaga omkring gatorna och använda sin eftermiddag till helt annat än gudliga betraktelser. Sådana festers glanspunkt är dock egentligen om aftonen, La velada som det kallas, sedan solen gått till hvila och blott månskenet glittrar på den ljumma floden. Då blandar sig mången dyrbar mantilla i mängden, då tändas tusende lampor, ljusdankar och bloss, då är det fyrverkeri med svärmare, raketer och brinnande hjärtan och då går Kupido omkring som en lykttändare och har att syssla i många vackra ögon. Men inne från gårdarna hör man kastanjetter och mer än en svart zigenare skrålar till sin flottiga gitana under de tunga vinrankorna. Den som då har en rund hatt, en broderad tröja och goda vänner bland los gitanos, kan hafva fördelen att bli presenterad i månget pittoreskt näste. Jag vill icke säga att man på sådana ställen då aldrig kan träffa Bacchi vänner eller att man icke kan få se en skymt af en och annan känd gudinna, men det hela är dock mera likt Noaks ark än olympen. Det är couleur och clair-obscur, både sötma och bitterhet, både löje och allvar, till och med knifvar. Man är på sådana ställen liksom midt i skogen i ett snår, fullt af ogräs, ibland ormar och ödlor, men där det också finnes fjärilar, näktergalar och blommor. Det är icke likt Fiesole eller Rafael, men det är likt Rembrandt, Velasquez och Murillo och det är likt Rubens. Zigenarfolket intresserar mig här mer än mycket annat. Tusental af denna underliga folkstam lefva i södra Spanien och kallas här gitanos. I Sevilla bo de ute i en förstad, Triana, ungefär som judarna i Roms Ghetto. Många äro välmående

med silfverknappar i tröjan och pärlor i örhängena, men andra äro utfattiga, det vill säga äga hvarken löst eller fast — om man icke vill kalla deras fastigheter allt hvad de ännu icke stulit och deras lösegendom de svarthåriga barnungarna. De välmående äro merändels smeder, hästbytare eller skinnare, under det deras kvinnfolk gå omkring i bygden med små handelsvaror ungefär som västgötaknallarna i Sverige. De öfrigas sysselsättning är förnämligast att göra ingenting, om icke att på mellanstunder fläta ett slags korgar eller för en slant spå de spanska pigorna i händerna. Hvad jag skulle önska mig, vore hälften af deras rika imagination, deras lätthet att uttrycka sig och deras öfverflödande förråd af kolorerade expressioner. De hafva liffulla anletsdrag alla, och ehuruväl utan Sveriges mjölk och bär hvad färgen beträffar, finnas dock äfven gitanas, som trots deras bruna hy äro verkliga skönheter, smidiga och mjuka i ryggen som kattor och så slingriga i sina rörelser som ålen. En dans hafva de som man med skäl skulle kunna kalla betydligt obscen, fast den tillika är någonting så vildt och rent af naturligt, att man knappt skäms att se på dem. Liksom klädningen, fäst uppå den badande flickan, låter den känslorna ses, röjer den tankarnas växt, skulle man kunna säga. När de på detta sätt dansa, smörja de öfver ansiktet med svinister, i det glatta, svarta håret, som ligger i vågor med förvånande rikedom, sätta de små fjädrar och rosor, på tinningarna hafva de svarta moucher, stora som slantar, och på kindbenen långa krokiga hårtestar fastsmetade. De äro för stolta att hämta sina moder från Paris och anse sig dessutom på nämnda sätt bäst utrustade för att göra eröfringar och kunna förtjusa sina respektiva hanar. Dessa spela i allmänhet rätt bra gitarr och sjunga kärleksvisor efter en egen metod och med modulationer som äro nästan omöjliga att härma. Beskyllas vara icke obetydligt tjufaktiga, fast de måhända äro bättre än sitt rykte och kanske hafva andra kvaliteter, som uppväga detta lilla naturfel.

Att de med begärlighet söka att komma åt spikar, järnskrot, nycklar och gångjärn o. d. är väl svårt att förneka, men sådana stölder anse de säkert icke mera straffbara än att understundom stjäla en kyss med svinister på af den skönhet de tillbe. Ute på landet i bergsklyftorna bo zigenarfamiljerna i grottor, tält eller rishyttor i skuggan af något gammalt korkträd och omgifna af spetsiga aloeer eller genomträngliga cactussnår. En get med sin killing, ett par grisar bland några kålblad eller en sömnig åsna tyckas där lefva i fullkomlig frihet och jämlikhet med de svarta, smalbenta barnen, och gumman som sitter i dörren med det hvita okammade håret och ett ansikte af brynt läder, skrynkligt som ett stekt äpple, och ögon som af eld tyckes vara en faster till de häxor och trollpackor, som man sett rida på kvastar om torsdagsnatten eller påskafton. Men mellan de trassliga kvistarna titta ett par flickögon vackrare än Preciosas och ett smärt lif dyker upp ur höga ogräset liksom sjöjungfrun i vattnet. Jag har nu flera bekanta och amigos bland detta följe, och om de äro vilda, är jag dock med dessa hellre än med många så kallade lejon och andra animali parlanti — jag menar sådana halft uppstoppade som gifva sig mycken importance, men dock icke en gång äro intressanta nog för en plats i Vetenskapsakademiens glasskåp. Måhända har jag icke sett annat än dåliga exemplar, ty mången låter solo höra (sig), som borde trampa orgorna, och ingenting är vanligare än att se hufvudrollen öfvertagen af någon som endast hörer till hvad på teateraffischen kallas »hofmän, krigare och folk».

Drottningens syster La infanta och hertiginnan af Montpensier äro bosatta här i Sevilla, ehuru för ögonblicket nere vid baden. De hafva här köpt ett stort palats San Telmo, förr en kadettskola för flottan och anlagdt af Columbi son. Det är betydligt stort — byggdt i hvad man i Spanien kallar churrigneresk stil af tegel, fogarna dock icke hvita emellan tegelstenarna utan hela

huset en rosenröd massa med ljusgrå kolonner, listverk och ornamenter. Dekorationen af porten midt på palatset är mycket grann och öfverlastad med pelare, små och stora, raka och vridna, statyer, helgon, dygder och odygder, snirklar, ymnighetshorn, allongeperuker, kikare, glober, kvadranter, indianer och mycket mera af hvit marmor. Hela huset undergår en grundlig renovation och hundradetals arbetare äro där sysselsatta. Många nybyggnader göras, gallerier öppnas, väggar slås omkull och inga kostnader sparas, allt under direkt tillsyn af hertigen själf efter ritningar förfärdigade i Paris. Palatset är i en stil som tillåter alla möjliga grannlåter, och de anbringas nu också i öfverflöd. Det kan dock icke döljas att man liksom förlorat traditionen af hvad som verkligen har tycke af magnificence. Det är icke så lätt att vara grand seigneur som man tror, tvärtom tyckes det nästan vara en förlorad konst i våra dagar. Ty det är icke nog att slösa med förgyllning och annat trasverk för att gifva sitt palats *un air princier*, och siktar man åt det rätt förnäma, tror jag man bör akta sig för kaffehusstilen. Mycket kan passa en Torlonia i Rom som är opassande, när man heter Bourbon eller Orléans. De gamla förnäma venezianarna eller florentinarna visste i sådant fall hvad de gjorde eller togo råd. Vår tids fallenhet för det mesquina är verkligen anmärkningsvärd — ifrån kyrktornen ända ner till våra frackar och hällor. Lefde don Quixotte ännu, skulle han säkert säga att vi äro under någon stark förtrollning af en fientlig trollkarl. Allt nog, förr i världen gick konsten med fulla segel likt ett präktigt linieskepp, men allt har sin tid. Himlen mulnar, teatern föreställer ett skeppsbrott och konstens framtid är ännu bakom kulisserna. Hvem vet hur han ser ut, och hvem skall man fråga? Jag ville att det funnes sibyllor, orakel och teckentydare som i gamla tider. Men jag fruktar att äfven de, efter en mogen examen af åtskilliga djurs inre, t. ex. oxbringa och kalfstek, helt enkelt skulle förklara att en dåre kan fråga mer än en

vis kan svara, runka på hufvudet och lämna mig åt mitt öde, icke klokare än förr.

Här i Spanien syns det tydligare än öfver allt eljest att det var genom kyrkan och när prästerna behöfde altartaflor som konsten blomstrade. Velasquez undantagen har nästan ingen af spanska skolan målat profana ämnen. Men här liksom öfverallt kommo helgonen småningom ur modet. Det börjar nu däremot uppkomma en annan ras helgon och halfgudar i världen, det är världens store män och historiska personer. Blifva dessa kanske föremålen för framtidens konst och är genremålningen kanhända ett förberedande studium till en sådan nationell målarkonst i hvarje hörn af världen? Är detta den gren som har den sundaste lifskraften i sig och som staten kanske en gång kommer att behöfva, liksom förr religionen sina bilder?

I anseende till värmen är museum stängdt till fram i oktober. Vi få emellertid nöja oss med taflorna i katedralen och La Caridad, det är San Antonio och Moses, båda mästerstycken af Murillo. Skada att nästan ingenting af Murillos arbeten är graveradt. Jag tänker mig hvilka förtjusande kopparstick skulle kunna göras efter denne mästare. — Gravyren är verkligen en slags barometer på konstkärleken i ett land, och de länder som icke hafva gravyr äro antingen för fattiga eller för likgiltiga för konst. Holland, Frankrike, Tyskland, Italien, hvilken otrolig mängd kopparstick hafva de behöft medan konsten där blomstrade! Spanien har aldrig rätt behöft annat är tjurfäktningar och fandango. En konstart, som företrädesvis tillhör Spanien, är den målade träskulpturen och de klädda helgonbilderna — Pasos — af hvilka somliga verkligen hafva mycken förtjänst, ehuru de dock alltid erinra vaxkabinett. Jag kan därför icke dela den engelska poetens hänryckning, som framför en grupp sådan träskulptur i en kyrka här utropar: »man tycker träbilderna lefva och sig själf en träbild.» Nekas kan dock icke att många äro ganska märkvärdiga. Men jag är

rädd att mitt bref blir dubbelt så långt, om jag börjar skrifva därom, ty det vore om gudarna och gudinnorna i den andalusiska mytologien — och de äro legio. Mången gång är det riktigt ett bländande slöseri med sammet och siden, guldbroderier, pärlor och diamanter. Alltnog, i Indien kan man icke hafva grannare, och under palmer och bananas, korkträn och sykomorer och bland alla markattor och papegojor, af hvilka man här liksom annorstädes har mer än nog, förefaller det mig mången gång otroligt att vi icke allesamman gå med fjädrar på hufvudet och ring i näsan. Mången gång tycker jag mig vara på stora operan och se dekorationerna till Ferdinand Cortez i Mexiko — minus lamposet — och ibland är det som hos kalifen i Bagdad. De doftande frukterna, fikon och meloner, drufvor och oranger, äro sötare än bröllopskonfekt, men bättre än smaka persjkorna, snarlika Ines' och Dolores' och Carmens kindben. Det är ett välsignadt land, säges det, och är det således troligen en synd att icke njuta hvad det bjuder.

Ja, sommaren här är förtjusande och vintern och våren och hösten också. Mycket skulle jag kanske vilja retuschera, men klimatet skulle jag säkert lämna som det är. Och dock är det icke likt våra svenska sommardagar och ljusa nätter, som ännu så mången gång spöka i mitt minne med göken i skogen, de tysta sjöarna, de ensliga, brusande forsarna, morkullor och dalkullor och gärdesgårdar, kyrktorn och majstänger. Södern är icke lik norden, men båda äro så bra att man icke vet hvilken man skall älska mest och därför älskar man dem båda, den ena som sin mor, den andra som sin fästmö. —

Herr öfverintendenten ber mig icke glömma bort hemmet. Det har ingen fara, ehuru det nomadiska lefnadssättet lätt kan bli ens normaltillstånd genom en flerårig vana att flytta omkring eller att man måhända genom att beständigt se sig vara en främling öfverallt till slut kan samla sig en fruktan att blifva det äfven hemma. Jag kan icke neka att det ibland förefaller mig som om

jag efter en så lång frånvaro vid min hemkomst nästan skall komma att känna mig som uppstånden ifrån de döda bland en generation som icke känner mig och som jag icke känner och att jag litet ryser för att från lugnet i grafven kanske vara tvungen att blanda mig i lifvets bekymmer, egennyttiga tvistigheter och andra spöken som skrämma mig midt på ljusa dagen. Men man skall icke se spöken på ljusa dagen, heter det. Allt har emellertid sin tid och min tur kanske kommer snart att uppenbara mig. Tänker emellertid hit och dit och icke minst på hur obetydligt fotfäste en konstnär har här på kullriga jordklotet. Mera afundsvärd är dock den fågel som sjunger i skogen för ekorrar och mullvadar än den som sitter i förgylld bur i ett förmak för att roa fröknar. — Som jag haft den äran att nämna, kommer jag väl troligen att stanna här ännu denna vinter. Tiden går så fort, knappt är tisdagen slut så är det lördag, och jag gör därför inga planer utan lefver för dagen som en zigenare. Kunde jag bereda mig tillfälle i en passande årstid, skulle jag mycket gärna medan (jag är) här nere på kusterna göra en tur öfver till Tanger och Tetuan. Mest af nyfikenhet, ty en samlar nya intryck ungefär som en annan gamla sigiller. Den vise braminen ler åt dem båda, men icke alla kunna sitta med benen i kors förr än de blifva tvungna därtill. Emellertid arbetar jag flitigt och hoppas i höst eller vinter kunna afsända hemåt de beställningar, som för länge sedan hade bort vara färdiga. Men man har icke mer än fem fingrar på hvar hand, under det att aptiten är god alla dagar, Gud ske lof. — —

Jag har nu jämt så stor bit af papperet öfrigt att jag kan be herr öfverintendenten ursäkta mina slarfviga bokstäfver och annat som icke är på sin plats. Olyckan är att pennan drar handen med sig, som i hastigheten skrifver ner så mycket som den kanske icke borde — dock, skulle jag börja stryka ut, vore det kanhända allt samman, och då blefve det så lite kvar.

Till H. Brodtkorb. — Sevilla 25 nov. 1850.

— I hvarje bref från Sverige får jag de vänligaste och mest smickrande uppfordringar att komma hem. Man vill göra mig till professor, man saknar mig, man behöfver mig. Å min sida finner jag det också nästan som en hedersskuld att förr eller senare hörsamma sådana kallelser, då jag, som du vet, rest på statens bekostnad under flera år. Ingen må dock förtänka mig att jag liksom uppskjuter att byta bort mitt nuvarande sorglösa och oberoende zigenarlif emot ett, där jag visserligen skulle vara i en hedrande ställning, men säkerligen skulle finna flera bekymmer än hvad jag nu har. Jag har blifvit alltför länge vand vid frihet. Som en fågel i luften har jag flugit omkring och skyggar därför för allt som liknar en bur — hur förgyld den än må vara. —

Till G. W. Palm. — Sevilla 6 febr. 1851.

— Från Scholander har jag nyligen haft ett särdeles lustigt bref. — På allt kan jag märka att vederbörande hemma gärna skulle se att jag snart vände näsan hemåt. Professorerna äro nästan alla så gamla och krassliga, att akademien snart liknar ett murket skepp utan besättning. I den kungliga modellskolan hungrar och törstar den uppväxande kungliga svenska ungdomen efter någon som kunde lära stompera rumpor, armbågar och knäskålar, och tror man att jag skulle passa särdeles väl för detta ohyggliga tröskverk. Men säker som jag är att det nog finnes många, som lättare än jag kunna bestrida denna undervisning, har icke en gång vaktmästaren med kungens strålande namn på ryggen för mig någon stark magnetisk kraft.

Till H. Brodtkorb. — Sevilla 15 maj 1851.

Jag finner mig ganska väl i Sevilla och har därför ännu icke i tankarna att bryta upp så snart för att söka någonting bättre. L'univers est une espèce de livre, dont on n'a lu que la première page quand on n'a vu que son

pays. Jag har bläddrat i den boken och har nu hunnit till ett kapitel som intresserar mig — hvarför skulle jag därför vända om bladet, förr än det vänder sig af sig självt? Jag har blifvit så van vid solsken och en hög ljusblå himmel, att norden nästan skrämmer mig. Jag vågar icke tillstå för mig själf, hur litet jag längtar efter vårt kalla vinterland, och dock är jag kanske mera innerligt fäst därvid än mången, som aldrig trampat annat än fädernejorden. — —

Min plan att resa öfver till Tanger måste jag troligtvis uppgifva. På sådana lustresor depenserar man endast utan att förtjäna en skilling, och om jag under en sådan utflykt säkert skulle kunna göra intressanta studier i Afrika, fordrar dock ögonblicket någonting mycket mera reelt än blott perspektivet att få sälja taflor, ännu icke började. — Från Sverige har jag icke ofta underrättelser, och sedan halftannat år har jag icke träffat någon landsman, så att du lätt kan begripa huru välkomna alla nyheter från våra hembygder för mig äro. Af sparsamma notiser i de franska bladen har jag sett att äfven Norge haft sina allvarsamma oroligheter och som det tycks af socialistisk karaktär. Du kan icke tro hur glad jag är att vara långt ifrån allt sådant oväsen och hur jag med hvarje dag blir allt mer och mer främmande för alla dessa politiska debatter, i hvilka jag hvarken ser början eller ände. Den mängd, som sysselsätter sig därmed, är äfven mig förutan mer än tillräcklig, och kanske vore det bättre, om våra statsmän icke vore så många.

Till H. Brodtkorb. — Sevilla 28 juli 1851.

— De senaste dagarna har jag gjort några målningsstudier inne i katedralen härstädes. Emellan 12—2 på dagen är kyrkan alltid stängd, och jag är då därinne allena och kan då måla och teckna af hvad jag vill. Ett besynnerligt hus är en sådan gammal katedral, och allvarsammare vet jag intet konstverk. Det mystiskt be-

tydelsefulla i hela dess organism och resning, i hvarje detalj af dess minsta ornament leder oss in i en labyrint af grubblerier, som icke ha annan utgång än vårt eget hjärta och det kapell, vi där byggt åt oskuld och gudsfruktan! Huru vi blunda måste vi passera förbi den altartafla som vi i världens kaotiska buller äro rädda för att minnas. Jag har nu otaliga gånger varit i katedralen, har sett den i alla stunder på dagen; om morgonen, när den ljusa luften liksom med våld tränger sig in under de höga, allvarsamma hvalfven, om middagen, när skymningen därinne är en så ljuflig tillflykt, full af stillhet och ro, om kvällen, när aftonsolen bryter sig genom de målade fönsterna och de grå pelarknippenas kapitäler liksom blifva af mångfärgad ädelsten, under det att de tunga silfverlamporna nere i kyrkan endast tyckas vara tända för att lysa på huru det tysta dunklet långsamt stiger upp ur svarta och hvita marmorgolfvet. Huru ofta har jag gått i denna skog af väldiga pelarstammar och betraktat de fasta korshvalfven, huru de gripa in i hvarandra och knyta sig samman, så som vi alla borde stödja hvarandra inbördes. Jag har betraktat allt därinne, och dock, hvarje gång jag träder dit in, förekommer mig byggnaden alltmera rik, alltmera underbar. Det är byggmästarens konst, jag beundrar, det är den konst som förmått skapa en sådan fysionomi, mäktig att på ett så kraftigt sätt röra det mänskliga hjärtat — lika mycket hvilken dess tro och bekännelse må vara, ty jag tviflar att en mohr eller jude kan gå därigenom utan att till en viss grad blifva stämd till andakt. Detta är konsten — endast genom det naturliga kunna vi komma till att i någon mån fatta det öfvernaturliga — af jämförelser och bilder från vår omgifning här nere måste vi bygga vår Jakobsstege, på hvilken änglar gå upp och ner och skänka oss himmelska drömmar. Men jag skrifver endast obegriplighet, och du är visst trött af alla mina brokiga funderingar. —

Till Mildhog Lundgren. — Sevilla 2 okt. 1851.

— Jag målar och målar dagen i ända för att förtjäna hvad jag behöfver för mina dagliga utgifter. — Med artighet är jag tjurhufvad tillräckligt för att gå min egen gata, och om jag finner att min väg ligger åt höger, går jag den, om än hela världen säger att jag bör gå åt vänster. Är vägen ibland knagglig och med höga backar, jag måste dock fram där, det finns ingen annan och, gudskelof, jag har friskt mod, glada utsikter och godt hopp att allt omsider skall gå jämnare. — Det är nödvändigare än du kan tro för oss andra zigenare att slå ifrån oss alla mulna funderingar — den, som icke har annan guldgrufva än sin inbillning, måste framför allt se till att icke allt för mycket trassel stoppar till öppningen. Allt här i världen har dock sin ljusa sida, och som jag härom dagen skref till en af mina *fattiga* vänner i England: »den, som tvingas att måla hjälpligt med dåliga penslar, skaffar sig förmågan att göra det ännu bättre, när han en gång får goda, och som det tyckes äro vi alla dömda att liksom Israels barn släpa oss genom öknen förr än vi nå det förlofvade landet.» Jag tror att sådana åsikter och förhoppningar äro så goda som ett par starka galoscher, med hvilka man frisk och sund och utan hufvudvärk en gång skall komma ur vätan på det torra. Om du kunde se allt i detalj, skulle du se att jag icke är så dum som det kanske ser ut.

Till Mildhog Lundgren. — Sevilla 10 okt. 1851.

— Jag vill säga dig en hemlighet, nämligen att ju mer man *blir finare på smaken* som det kallas, desto klarare finner man att det mesta som produceras i våra dagar af konst är just bara strunt. Det är dock vårt intresse för oss alla att icke säga det alltför högt, på det att vi icke måtte svälta ihjäl hvar och en i sin vrå, medan vi sträfva att på det bästa möjliga sätt utveckla de egna fallenheter, som naturen skänkt oss i större eller mindre mått. Ingen af nutidens konstnärer, så vida han icke är

rubbad till sina sinnen, kan hysa det minsta hopp att kunna uppnå, mycket mindre öfverträffa de gamla mästarnas arbeten. Att vara dem nära, d. v. s. att hvad ögonblick man vill hafva tillgång till deras sällskap, jag menar vara så fri, så oberoende, så lycklig att kunna få betrakta deras underbara mästerstycken i hvad galleri eller på hvad ort man helst önskar — se där, min lilla bror, den belöning en enkel konstnärssjäl helst tänker sig för all sin glada sträfvan. Allt annat — penningar, så kallad ära, popularitet o. a. — är blott medel för att nå ett sådant *oberoende*. Det är att vara herre öfver världens dyrbaraste skatter och att äga dem utan ansvarigheter, bekymmer och inquietuder. Man säger kanske att det är en egoistisk åsikt och endast njutningslystnad — hvad det är, så är det frukten af mina resor och mina betraktelser öfver världens nuvarande skick.

Till öfverintendenten Anckarsvärd. — Sevilla 26 mars 1852.

Jag är ännu alltid kvar i Sevilla, och så underligt, kanske oförsvarligt det må förefalla, kan jag dock ännu icke datera brefvet från en ort närmare hemmet. Väl må jag själf slå händerna tillsamman af förvåning öfver att jag så länge fastnat här, men för vidlyftigt är det att försöka utforska och utbreda alla tillfälligheter, alla förhoppningar och nödvändigheter som varit orsaken därtill. Dag efter dag förgår, och om jag icke har glömt bort fäderneslandet, tyckes det dock som om jag glömt bort min kappsäck i sin dammiga vrå. Hur skall jag kunna tacka för alla vänliga, hjärtliga inbjudningar hemifrån, hur skall jag kunna försvara mitt förhållande? I det ena örat klingar beständigt den frågan: när kommer du hem, och i det andra: hvarför kommer herrn icke hem? Hvad skall jag kunna svara på allt detta? Skall jag skrifva om att min hälsa är den bästa och att jag tror att jag har att tacka klimatet därför? Skall jag utbreda mig öfver huru af en god hälsa kommer ett muntert och soligt lynne med arbetsförmåga och lefnadslust och

frimodighet, icke att förglömma den rörliga inbillningskraft som är en målares paradis och hans guldgrufva? Jag vet icke, men kunde jag endast i minsta mån gifva ett begrepp om de för en målare fördelaktiga omständigheter, i hvilka jag här i Andalusien lefver, är jag viss om att man mindre hårdt skulle klandra min motsträfvighet att ännu byta dem mot andra ovissare. Oberoende af mycket, som på många andra ställen skulle betydligt genera mig, kan jag måla hela dagen ostörd af måhända mera ärofulla plikter och kan sofva roligt om natten utan att i drömmen skrämmas af recensentens skarpa glasögon. Mina sysselsättningar tillåta mig att lefva tämligen sorgfritt i en omgifning som erbjuder en outtömlig rikedom af de mest omväxlande bilder, under den gladaste himmel och att som den gamla poeten säger, »kunna plöja min åker och bärga min skörd, långt ifrån grälet i staden.» Jag har varit lycklig nog att hafva kunnat skaffa mig relationer som varit och äro för mig af oberäkneligt värde, och jag har varit satt i tillfälle att kunna fylla mina portföljer med teckningar och etuder, som jag hoppas en gång skola blifva anledning till nya arbeten. När man på det sättet kommit i gång eller rättare sagdt, när ödets hjulverk således liksom skrufvat fast ens rockskört — det må vara hvar som helst — är det icke så lätt att rifva sig lös. Det är icke så lätt att spela Josef på fullt allvar och »låta manteln fara», isynnerhet när man kan hafva skäl att frukta att förkyla sig. Med ett ord, allt sammanlagdt bildar liksom en kedja af förhållanden, omständigheter, som binda mig i min närvarande ställning och skrämma mig för att öfvergifva den väg, på hvilken jag nu går för en annan, som jag icke mera är säker om vara så öfverensstämmande med mina nuvarande vanor, mina studier sedan många år, ja, med mina naturliga fallenheter. Af den omgifning, i hvilken vi under åratal lefvat, taga vi nödvändigtvis en slags prägel, som det sedan icke är så lätt att kasta af sig som en tröja. Man fruktar för att icke rätt kunna sätta sig in i forna för-

hållanden, man föreställer sig det svårare just i den mån förhållandena äro hvarann olika, man misströstar om sina egna krafter, ty det är att märka, det icke alla målare äro så frikostigt begåfvade som målarena i kortleken, t. ex. hjärter kung, som har ett hufvud i hvar ända och två hjärtan. Med allt detta, hvem har dock någonsin kunnat göra sig lös från fäderneslandet, och om man icke hade hopp att i sinom tid komma åter, det vore ju som att finna sig landsflyktig.

Med liflig uppmärksamhet läste jag hvad herr öfverintendenten skref angående farhågorna för att undervisningen i akademin skulle på sätt och vis kunna blifva liksom afbruten i brist på passande lärare att bestrida densamma. Jag tror det därmed icke är så farligt, då, som jag tror, denna undervisning icke är konstigare än att kunna blifva bestridd af hvilken som helst någorlunda försigkommen ritare. Väl oss om det endast vore undervisning som felades, konsten skulle då snart blomstra i Sverige, men gunås, djupare äro orsakerna hvarföre den icke rätt vill slå rot på vår steniga mark. Mycket skulle kunna skrifvas därom, mycket för mycket för att få rum i ett slarfvigt bref. Det är därtill vissa frågor, som göra mig liksom stammande, ty det är vid vissa explikationer som man känner sig just som i en glasbod, vid hvarje steg rädd att stöta sönder någonting, skära sig själf eller såra andra och därifrån man därföre helst smyger sig ut på tå. —

Till Mildhog Lundgren. — Sevilla 6 april 1852.

— Jag har nyligen flyttat min studio — jag är nu i en kuriös mohrisk byggnad nere vid stranden af Guadalquivir, isolerad och öde. Där äro flera terrasser och vidsträckta och vackra utsikter åt flere håll och för mig rätt passande i flere afseenden. Phillip, en engelsk målare, har äfven ett rum där. Vi äro bägge mycket arbetsamma och praktiska människor, så att du skall inte tro att vi göra någonting, som skulle kunna kallas

ett vie de bohême, ehuru vi föredraga att hafva då och då på lediga stunder allt slags patrask omkring oss i stället för beskedligt men tråkigt folk. Zigenare eller som de här kallas gitanos utan någon pretention att äga hvad som kallas probité eller god frejd men med kvicka fingrar att handtera gitarren, outtömliga på underliga visor och lustiga som hin onde i deras dans. Af deras kvinnfolk, Las gitanas, äro somliga rätt vackra, andra svartare och fulare än häxor från Blåkulla — fulla af allt djäfvulsskap, till och med trolldom, som de själfva påstå och velat öfverbevisa mig om. Zigenarflickorna dansa ännu en slags uråldrig indisk cancan, i jämförelse med hvilken parisgrisetternas är en osmaklig prosa. Du skulle visst kalla detta och mycket annat byke mänsklighetens drägg, och jag tror du skulle hafva rätt. Men äfven den har mycket, som förtjänar att ses på nära håll. För att du icke måtte nu göra dig alltför fula föreställningar om mig, anser jag mig äfven skyldig att nämna, det jag också är med fint folk, till och med mycket fint. En mycket förnäm engelsk dam, lady Luise Tenyson, dotter af en af de engelska statsministrarna, har passerat vintern här med sitt hof, det vill säga sällskapsdamer, barn och betjäning. Det är i alla afseenden det utmärktaste fruntimmer, jag lärt känna. Hon är ännu ung och tycks vara frisk som en nötkärna, skrattar gärna, dansar gärna, talar alla språk, har varit öfver allt, till och med i Jerusalem och Egypten, tecknar och målar mycket bra, så att en del af hennes teckningar i orienten är publicerad i London på ett praktfullt sätt, är mycket aimable, treflig, fin och elegant och därtill en förståndig människa utan all tillgjordhet. En god, fin hvetebulle — icke crème de la vanille. Hon har hyrt ett stort palats med trädgårdar, blommor och fontäner, stora salar, marmortrappor och kolonner. Jag tycker om människor, som förstå att lefva här i världen. Hon har ett vackert handbibliotek med sig och lånar mig de böcker, jag begär. Låter komma tidskrifter, revyer, musik och kopparstick, med ett ord,

depenserar sina pengar på ett klokt vis. Jag skulle också berätta dig om mina spanska bekantskaper, men det är en komedi i för många akter, en roman i för många kapitel för att få rum å fyra rader. Det skulle därtill äfven vara nödvändigt att måla dekorationerna, ja mången vrå bakom kulisserna, och efter allt mitt arbete skulle jag kanhända endast få dig att runka på hufvudet som en kinesisk docka för en lång stund. Som du ser, är jag vid godt humör i dag och önskar blott att du vore det så mycket med, det vill säga hade så stora orsaker att vara det som jag.

Några små anteckningar från Sevilla.

Ines blir vackrare för hvar dag — midt i nöjenas hvirfvel, som det kallas — det vore omöjligt att det icke skulle så gå. Men jag hoppar öfver »nöjenas hvirfvel» — nog af, både hon och Dolores spela och dansa på en liten teater i La feria vid Omnium Sanctorum, »Theatro de Hercules», som den kallas — men det är icke jag som skall söka lyfta slöjan öfver konstens mysterier. Det är Dolores som är skuld till allt.

— — — — — — — — — — — — — —

Ines har varit sjuk, men är bra igen. Hon har nu flyttat från Dolores och bor hos den glosögda biljettförsäljaren och hans señora, som vanligtvis spelar käringrollerna. Dolores är däremot inackorderad hos själfva direktören Viscainos, som jag hört lärer hafva svårt nog att hålla i styr herrar tyranner, lönmördare och bödlar. Sådant herrskap lämna sina samvetskval efter sig emellan kulisserna, förstå ändå konsten att taga lifvet bra lätt, men det torde tillåtas mig att få säga att det är en kulört tafla att se dem »en famille».

Härom kvällen var det en sådan liten familjtillställning vid Plaça del Duque. Det är vid sådana fêter ingen lyx, men så mycket större munterhet. Isynnerhet är det de många förtjusande andalusiska visorna och Las Seguidillas som då kunna trolla ihop ett rus som af sött vin. Sådana

Coplas ha en egendomlig, besynnerlig melodi, och hvar och en sjunger sin vers, som ibland till och med improviseras med stor kvickhet, och gitarren går på det viset från hand till hand. Ingen lek är mera charmant och spirituell, men den kan icke beskrifvas, man måste först vara ganska förtrogen med spanska sinnelaget och förhållandena, för att dessa Seguidillas kunna fångas och fattas med sin rätta parfym. Några små »petillos» eller cigaretter skada heller icke mycket. Jag har aldrig hört någon kunna sjunga sådana coplas så bra som Ines. Hon är ändå ingen sångerska, men hon har i sin röst en timbre, lik henne själf, det vill säga att bli kär i, och när hennes tur kommer, har hon alltid i beredskap ett par strofer med ett så skälmaktigt småleende i hvarje litet ord och i hvarenda ton, att det är som om hon själf icke tordes se upp, för att icke behöfva tillstå om det är skämt eller allvar.

Från graf till graf
gick jag frågande
om någon karl låg begrafven där,
som dött af kärlek.
Då svarade någon:
Flickor tusentals —
af karlar icke en enda.

Leendet i musiken är så beslöjadt, som om det ville dölja en half tår i ögat.

Men jag minns en annan strof, som ingen annan än Ines kan sjunga:

Många finns som icke kunna
tala om sina smärtor,
Emedan när de vilja tala om dem
kväfvas de af dem.
Och därför mina
kan *du* icke förstå —
icke heller förmår jag tala om dem.

Hon visste icke själf att hon sjöng det outsägliga eller att rösten förrådde hvad hennes tanke knappt vågade gissa eller hoppas.

Man dukade och strödde rosor på bordet, tände upp alla de ljus och lampor, som funnos i huset, och den högsta stolen sattes åt drottning Ines.

På öppna balkongen sken fullmånen genom de tunga vinrankorna och sofvande staden i sin stillhet låg och drömde i ett blått skimmer. Men inne skramlade tallrikarne, klingade glasen, rasslade knifvar och gafflar, allt under ackompanjemang af skämt och prat och glädtighet — den symfoni, som magen finner sublimast af all musik och mest öfverensstämmande med en naturlig smak. Skålarnas klang i kapp med fria och glada blickar hoppade öfver bordet härs och tvärs, och yra, kvicka små ord fladdrade omkring på munterhetens vingar. Allas vår onkel, Don Antonio, glömde aldrig sitt glas efter hvar pojkaktighet, som han mindes, och blef därföre mot slutet rätt lik en silfverhårig Silenus. Andra tycktes höra till hans följe, ja t. o. m. Lolas faster, den närsynta Dona Vicentas' kolorit hade kunnat passat bra mellan murgrönskransar och thyrsusstafvar.

Det är i sådana ögonblick det lekamliga liksom mister fotfäste på den kullriga jorden, medan tanken svept som i sky sväfvar upp öfver blixtrande stjärnor in i en värld mera olympisk, arkadiskt mytologisk än den vanliga, den prosaiska.

Åtminstone hade Don Antonio synbarligen kommit upp i en sådan högre sfär och kände sig förmodligen därföre så lyftad öfver alla omöjligheter, att han till och med trodde sig kunna gå hem. Men det var sent, långt att gå, i fall han hade kunnat gå, och det blef därföre beramadt att han skulle stanna i en bädd på nedra botten, i någon grotta, jag tror den halta pigans. Men öfver bron gick jag i mörkret hem till mitt bo i Triana.

— Le cœur a ses raisons que la raison ne comprend pas, är ett ord af Pascal, som ibland föll mig in, när jag

verkligen tyckte att känslan liksom genomskinligt kunde se vissa saker, dem förståndet ändå fåfängt försöker begripa.

Hvem kan beskrifva en blick, en min, ett leende? Till och med penseln kan endast ofullständigt återgifva sådant och icke mer än ett moment i sänder. När blixten fångas blir han osynlig, men en gnista kan tända känslan fortare än en tanke hinner vakna. Och när känslan ser sanning, är det som i solsken. Förstånd utan känsla är som ett skelett utan hjärta, ljus och värme; och därföre säges det: Sol serenat omnia. Är det därföre som jag trifves i Andalusien? Eller — men enfin — det skulle bli för många »eller», och det är därföre så godt att göra punkt tillsvidare, jag menar, ännu icke resa härifrån.

— — — — — — — — — — — — — —

Ehuru på alla taflor af paradiset, som jag sett, ormen alltid varit med, tror jag ändå detta vara målarens stora fel, ty nog fanns det trakter där, dit denna aldrig kom, och nog skulle sådant vara vackrare att måla än beständigt den otäcka ormen bland äppelträden. Ty paradiset är stort och vidsträckt, och om det nog icke för alla räcker från vaggan till grafven, finns väl ingen som icke sett sin bit däraf, utan orm. Det kan finnas renhet och oskuld äfven bland andra blommor än bara liljor, och ibland kan till och med den rödaste ros le åt drufvans lustiga skämt utan att himlen därför lyser mindre klart.

— — — — — — — — — — — — — —

Karlarna hafva ibland sin egen smak och den är icke alltid för sötsaker och bonbons — många föredraga en cigarr framför en ananas, till äfventyrs är det för rökens skull. Nu finns det stundom människor som hafva ett starkt tycke med dessa lyktor, där lågan skiner ut genom alla hål och på hvilka man väl kan bränna fingrarna, men som dock i mörkret locka oss mer än det klaraste stearinljus, om det icke kan tändas.

— — — — — — — — — — — — — —

Om jag kunde måla månskensstycken, skulle jag på det sättet vilja gömma några minuter, som jag var med om i går afton.

Det var i Triana hos mina vänner. När jag kom hem, sutto de äldre fruntimren och pratade med den gråhårige Don Francisco, under det alla flickorna voro nere och badade i floden i månskenet. Deras glada röster hördes och huru de plaskade och stänkte. Paola lärer kunna simma som en fisk, men de andra förmå knappt hålla sig uppe. Det dröjde icke länge förr än de voro klädda och kommo springande, sprittande glada, med strålande blickar och håret drypande. En af dem var så vacker och så smärt om lifvet, att det var bäst att hålla sig fast i stolen, medan hon sprang förbi. Nu blef det supé under bar himmel inne på gården under lampetter och lyktor och det bjöds salat och »caspaccio», vattenmeloner eller rosenröda »sandias». Det var ett lifligt och bullersamt sällskap. Hjärtligheten log på fullt allvar, små ord flögo af och an liksom guldfjärilar och en och annan blick var kanhända ett försegladt kärleksbref. Sådana små ögonblick skall man icke låta gå förbi utan att så att säga försöka bita i dem, ty det kommer nog andra tider, då man får lof att nöja sig med russin i stället för friska drufvor, kryddnejlikor i stället för rosor och då man blir tvungen att röra sig endast bland torra varor som i en kryddbod.

Till H. Brodtkorb. — Sevilla 6 maj 1852.

— Från Palm har jag för några dagar sedan haft bref. — Saknar liksom jag Italien. Lycklig den som kunde komma dit åter, lefva i ro ett enkelt och sorgfritt konstnärslif, omgifven af allt hvad lifvet har mest poetiskt, liksom drömma bort sin tid och sist få hvila ut under cypresserna vid Porta San Paolo. Det är ögonblick nu, då och då, när jag känner hvad hemsjuka vill säga — hemsjuka ja, men det är icke till Mälaren jag längtar, det är till Tibern. Den eviga staden säger man och med

rätta. Hvar ser man så många och så djupa spår af alla tidehvarf som där? Olyckligtvis troligtvis äfven nu af vårt eget. Men framtiden är en tillsluten bok.

Till H. Brodtkorb. — Sevilla 3 aug. 1852.

— Från Palm hade jag för några dagar sedan bref från Paris. Munter och tokrolig som alltid och med eller utan kontanter, dock alltid content. Ett sådant lynne är mera värdt än att äga ett par mil af Kalifornien eller en plantage i Västindien med sexhundra negerslafvar. Oräkneliga äro de glada, glädjestrålande ögonblick, han njutit bland goda vänner och kamrater, och minnet af dem är nu hans kassakista med ett kapital af ungdom, äfven om håret blir grått. Icke alla äro födda under en så lycklig stjärna, de flesta tyckas verkligen vara födda under »planeten Markattan», som Troili sade, och veta därför hvarken roa sig själfva eller andra — sömniga själar, blinda stackare, som stappla omkring i all naturens rikedom och fägring utan att se den — som hvarken kunna le med dem som le eller gråta med dem som gråta.

Till Mildhog Lundgren. — Sevilla 27 aug. 1852.

Hvad mig angår, arbetar jag i mitt anletes svett. Här har denna sommar varit ett solsken, hvarom du icke har något begrepp. Icke sällan har termometern stigit ända till några och 40 grader i skuggan. Det är som om det regnade eld liksom i Gomorra. Det är som en vinter i skärselden, som någon sade. Öfver gatorna spännas stora segeldukar, inne på gårdarna skyddar man sig så godt man kan under tunga bastmattor, spända mellan takrännorna. Därunder fins det blommor och vattenkonster, soffor och speglar och golfven äro af polerad marmor men imitera dock helt obetydligt en glansis. De äro också icke gjorda för skinnstöfiar men för små sidenskor eller andra af handskskinn. Dessa stengolf tvättas och sköljas öfver med friskt vatten hvarje morgon, och till och med de flata stenarna på gatan tvättas alla dagar af

pigorna, som ligga på knä liksom om de skulle skura ett golf. Andra länder har jag sett, där man är likgiltig om gatan är sopad eller ej.

Till konstakademiens sekreterare A. Nyström, som officiellt erbjudit Egron en professorsplats vid akademien. Egron ber i artiga ordalag om uppskof. — Sevilla juni 1853.

— Det inflytande, jag skulle försöka utöfva hemma, vore säkerligen icke annat än att på allt sätt söka uppmuntra den uppväxande målaregenerationen att så mycket som möjligt sysselsätta sig med den svenska naturen och återgifva den så troget som möjligt. Vi hafva icke råd att uppamma våra få talanger till att *försöka* måla taflor i Rafaels stil. Och som ett sådant påpekande af hvad som är rent af egendomligt för vårt klimat icke torde vara någonting så särdeles konstigt, tror jag mig hafva kamrater hemma, som därutinnan fullkomligt kunna fylla min plats, ja troligen därtill äro mera passande.

Till H. Brodtkorb. — Madrid 13 juli 1853.

— Redan i slutet af maj reste jag från Sevilla i sällskap med en god vän, en engelsk målare Topham, med hvilken jag varit tillsamman hela tiden de sista vintermånaderna. Vi reste först till Cordova, hvarest vi stannade några dagar för att grundligt bese den medeltida katedralen eller La Mesquita, som den på orten kallas. — I Konstantinopel är Santa Sofia blefven en moské, i Cordova är det tvärtom den praktfullaste moskén som man gjort till en kristen kyrka. Den har därföre någonting så främmande och ovanligt och tillika så präktigt, att man tycker allt liksom en dröm. Som det säges, vandrar man där mellan 800 kolonner, som bära upp de genombrutna och intrasslade mohriska hvalfbågarna, under hvilka dagsljuset smyger sig in, brytes och reflekteras på det besynnerligaste sätt bland marmor och jaspis och mosaik, förgyllningar och brons.

Om Cordovas katedral ur anteckningarna:

— Nästan alla (kolonnerna) äro de komna från hedniska tempel och ha burit taket öfver Diana eller Herkules förr än Abd el Rahman ställde upp dem som en lifvakt omkring »Ceca». Och fastän de nu alla, som det tros, äro goda katoliker eller åtminstone stå skenheliga nog i en kristen kyrka, kan man dock icke hjälpa att, när man går inne emellan dem i skugga och tystnad, den moriska sagans härar af förtrollade, orörliga »effrets», hvarken liflösa eller lefvande, kunna tyckas skymta där bakom, eller man tycker åtminstone att den ådriga stenen — äfven den — icke kan vara utan hjärta och minne. De senaste tusen åren hafva de väl ändå icke särdeles bekymrat sig öfver hur mången solbränd skuldra blödde, när blocken först öfver klippor och bergras släpades från höga Atlas, och förgätna äro nog också alla de pärlande svettdroppar det kostade en gång att slipa dem glänsande, strålande nog för att kunna spegla Kartago i flammor och blod eller senare under många sekler det tysta månskenet i den öde staden. Glömt hafva de väl äfven Mahomeds silfverlampor och de mohriska turbanerna, och det är endast vid den höga koralsången, ledsagad af orgelns fulla toner, som hvarje sten i byggnaden tyckes bäfva, och det går som en hviskning bland kolonnerna om »gloria mundi». »Sedes tua Deus in sæculum sæculi», sjunga korgossarna, och jag har hört af dem som förstå arabiska, att högt i hvalfven krypa ännu kufiska inskriptioner, som säga att som en bubbla flyter på evighetens ocean och liksom en ros vissnar, så förgår makt och prakt från denna världens herradömen. Allah akbar — Gud är stor!

En akvarell från en klostergård i Toledo.

Grann flamboyant stil, solsken, lefvande gröna vinrankor, blommor, gräs och nejlikor. En brunn midt i denna klosterträdgård under skuggiga bersåer och törnroshäckar. En vacker klostertjänarinna, Maria vid namn, brukade komma dit med en kruka för att hämta vatten,

En vacker 16 års spansk flicka i underkjol och lintygsärmar blir man snart bekant med, isynnerhet i ett gammalt, ödsligt, öfvergifvet munkkloster eller rättare klosterruin, men jag var ändå i det hela flitig nog med min ritning, om än icke alldeles så flitig som min sköna att hämta vatten. Men ibland hvilade vi. Hvem kan stå ut med att oupphörligt sitta och teckna af stenhelgon som trampa på drakar, och efter allt var det ingen uppe i klostret som behöfde vatten så på eviga minuten.
— — — — — — — — — — — — — —

Egron jämför Madrids »fernissade råhet» med Sevillas »sprattlande och friska zigenarglädtighet» och blir rent af rörd, när han får se en *galera* fullastad med ett skådespelarföljes attiralj. Efter ett par ord om primadonnan och om »en smärt flicka i en hvit hufva», som »var lik Ines», skrifver han: »Jag skulle hafva haft stor lust att följa med dem på några dagar — ett sådant skojarlif kan hafva mångt ögonblick af så stor charme att ingen, som icke försökt det, kan rätt fatta hvari det består.»

Ett par anteckningar om Madrids tafvelgalleri:

Swedenborg säger att i himmelriket vår ande föres till det samfund af andar, med hvilka vi äro närmast besläktade i lynne och sträfvande. Ingenstädes uppfatta vi målare denna sköna idé mera lefvande än i ett målningsgalleri, där vi så att säga möta idel själsfränder och gå bland taflorna som bland intima vänner, där hvarje tafla är en rosa millefoliæ, som i tusen skiftningar röjer sin upphofsmans sinnelag och tendenser. Och fastän kanhända sekler rullat öfver dennes graf, hans ande är dock där i ramen, ännu så lefvande som då färgen ännu icke var torr.

— Kopierade också Rubens. Helt och hållet intagen af Rubens — förtrollade mig. En så grandios lek med färg och ljus och — man må säga hvad man vill — äfven *form*. Man har sagt att han icke haft smak att måla kvinnlig skönhet — må vara, men visst är att jag i alla fall tycker mycket om hans kvinnor. De äro inga lung-

siktiga mamseller, men alltid trefliga, duktiga, godhjärtade kvinnor med en så ärlig och okonstlad sinnlighet, köttslighet i hela deras väsen, att man icke kan annat än hålla af dem. Det intagande i ett vackert ben och en liten fot har han dock icke rätt förstått, som mig tyckes. Unga, outvecklade, jungfruliga former har jag icke heller sett honom måla. Alla hans kvinnliga modeller se gifta ut — jag säger med flit gifta, ty de hafva en besynnerlig ärbarhet, så obetäckta de ibland än äro. —

Tizians mästerskap gränsar ibland snart sagdt till det öfvermänskliga, och jag tror att ju mer man förstår och förmår fatta det, desto mera lär man komma att häpna. Karl V med hunden är visst ett ibland de bästa porträtter i världen. —

Förr än man sett Rafaels fresker och kartonger vet man icke hvem han är.

Ett blad ur en roman. Det är i Grao på uppresan från Madrid 1853. Egron har återsett sin vän Tyrie och Amalia, som T. enleverat från Sevilla. »Donna Amalia», heter det i en anteckning — »är en ung, beslutsam, ovanligt vacker andalusiska, elegant och passionerad, T. en liflig och tilltagsen ung engelsman, som icke vet huru han på bästa sätt skall kunna förstöra sina många penningar. Jag undrar icke på att Tyrie enleverade henne. Man kan göra många större dårskaper än att taga två biljetter på diligensen och fara bort med en vacker flicka utan att säga farväl.»

— Tyrie förtrodde mig att något kommit i olag mellan honom och Amalia. Hon har fått i hufvudet, sade han, att vara jalouse och helt och hållet ohandterlig och »har i natt icke velat sofva i samma rum med mig utan har legat på hårda stengolfvet strax utanför porten.» Denna berättelse upprörde mig, jag kan icke neka därtill, men det var en delikat fråga att röra vid — det kändes emellertid att hela huset var i feber. Jag var oskyldigtvis kommen för att taga afsked och därförinnan sluta det lilla porträttet som jag hade börjat och trodde det därför vara bäst att icke låtsa om någonting men gick ensam in

i hennes lilla rum med mina papper. Ack, hur hon var vacker, ack, hur hon var oresonligt intagande! Blek och fin — elektricerande. 'Jag är vid det rysligaste lynne i dag', sade hon med ett förtjusande leende. 'Jag har haft den förfärligaste natt i hela min lifstid, men se ändå hvad jag här gjort på morgonen i dag sedan kl. 5.' Och hon visade mig ett litet färdigt broderi — en blomsterkrans, som hon ville låta göra till ett bokfodral åt mig. Det gick som en skur af bomber och granater genom hufvudet på mig — jag kände det — och jag vågade icke se upp på hennes ögonlock, en enda gnista hade kunnat tända hela krutmagasinet. Jag kunde icke tala, jag kunde icke vara tyst, det var ett pinsamt uppträde, men det varade icke länge, elden måste bryta ut. Hon talade om allt för mig, hur oupplösligt hon hade fäst sig vid Tyrie — som hon sade — men ändå hur outsägligt olycklig hon var, hur hon icke såg något hopp för sig i hela vida världen och hur hon fruktade att blifva galen, i fall hon icke redan var det. Hon talade med en eld, som liksom flammade omkring mig, hennes kinder blossade och ögonen glänste som diamanter. 'Tyrie gör rätt', sade hon, 'att skaffa sig porträttet just nu — snart är det för sent.' Jag bad henne lugna sig, jag hade velat kasta mig på knä för henne, och jag vet icke hvad jag sade, tankar och allt gick som i en hvirfvelvind och hon gömde ansiktet i näsduken och började snyfta högt och så våldsamt att jag icke längre kunde sitta stilla på stolen — men hon låg redan afsvimmad, och om jag icke hade kommit i tid, hade hon hufvudstupa fallit på golfvet. —

Jag hörde Tyries röst ute i trädgården, han storskrattade och berättade historier för Topham. Jag kunde icke ropa honom, jag vet ej hvarför, jag kunde icke. Pigorna hjälpte emellertid Amalia så godt de kunde.

Då Tyrie fick veta hvad som händt, skickade han strax efter läkaren, men redan innan denne hann anlända var hon kommen till sig själf igen och allt, som det tycktes, öfver. Doktorn förordnade att hon skulle spisa

frukost och snart var hon åter tämligen lik sig. Flickor! Spanskor!

Vi blefvo åter allena. Hon bad mig att jag skulle stanna till middagen, hon bad mig med tårar i ögonen att jag skulle stanna endast öfver denna middag. Jag kunde icke begripa hvarför hon var så enträgen — dagen efter kunde jag liksom fatta det. Det var varmt, Tyrie hade somnat i löfsalen i sin siesta, Topham påyrkade att vi skulle fara, och jag kunde icke hitta på något skäl att stanna — så att vi foro. På vägen talade vi om hvad som hade händt, men mina tankar voro icke rediga, och hennes sista handtryckning föreföll mera våldsam och krampaktig än jag kunde begripa.

Dagen därefter tidigt på morgonen kom Tyrie till häst till Valencia. Han var ganska upprörd, han kunde icke dölja det, när han berättade för oss, att sedan vi farit från Grao kvällen förut hade doktorns fruntimmer och andra kommit på besök, Amalia hade visat sig så ursinnigt glad att Tyrie sade sig riktigt hafva blifvit skrämd, utan att veta hvad han skulle tänka. Med ens smyger hon sig bort, springer in i sitt rum och reglar dörren efter sig. Tyrie med en besynnerlig aning skyndar efter henne, in genom andra ingången eller jag tror fönstret och hinner just i tid för att se henne försöka svälja svaflet af en bundt fosforstickor.

Han måste krama henne hårdt om halsen och med en nyckel med våld bryta upp munnen för att få ut hvad hon redan till hälften svaljt ner. Afsvimning igen, varmt vatten, vakande hela natten, fullkomlig maktlöshet. — Hon hade skrifvit ett långt afskedsbref som låg på bordet och som Tyrie lät mig få läsa. Jag frågade hvad han ämnade göra, och han sade att han ännu icke såg någonting rätt klart framför sig, men tänkte det bästa vara att skrifva till Sevilla och få en af Amalias systrar därifrån upp till Valencia eller också resa tillbaka med henne till föräldrarna och försöka ställa allt till rätta på något sätt. Jag hörde därefter på länge icke någonting om dem, ty

vi skildes där från Tyrie. Sutto redan kl. 12 samma dag i diligensen på väg till Barcelona.

Ur anteckningar från Spanien.

Uppe i bergstrakten, en dagsresa från Barcelona ligger det gamla beryktade klostret Monserrat. Jag hade gärna velat göra en visit där, men det blef icke tid. Det är eljest bland mina nöjen att gå och snoka omkring i gamla kloster. De äro ofta pittoreska och vackert belägna, och mången gång förvaras där gamla intressanta konstverk. För den, som har tid att söka, kan det nog finnas på sådana ställen äfven gamla murkna anteckningar både af munkar och andra om saker, som det kan löna mödan att taga reda på.

Huru ofta går man icke i sådana mörka vrår likgiltigt förbi gamla kyrktaflor, utan att bry sig om de ofta ganska egendomliga omständigheter, under hvilka de blifvit målade, eller de undergörande krafter de engång förr besuttit, och man skänker numera knappt en flyktig blick åt hvad som en gång kostat åratal af flitigt arbete, kanske under bön och fasta, att fullborda. Mången gammal dammig, svart och nerrökt freskomålning lyste, när den var ny, kanhända i skära och lifliga färger, och mången murken och maskäten Mariabild satt i bättre dagar bland silfverlampor, rosor och guldkronor, majestätligt fernissad, god för tandvärk och gikt i knäna, reumatism eller andra plågor, ja, om man skall tro gamla munkkrönikor, voro understundom sådana helgontaflor ännu icke halffärdiga, innan de redan började att göra de kraftigaste och mest förvånande underverk. I en gammal klosterurkund finnes det likväl antecknadt, huru för längesedan — i ett kloster här i Spanien tilldragit sig, att medan en viss gammal målare penslade på en då just började freskomålning högt på muren i ett af klosterhvalfven, den höga ställningen, på hvilken han satt, gaf vika och föll i tusen spillror med ett förfärligt brak ner på stengolfvet, så att målaren utan minsta tvifvel på fläcken skulle hafva slagit

ihjäl sig, om han fallit från en sådan höjd. Han blef dock räddad genom sin stora sinnesnärvaro att i ögonblicket göra en kort bön till samma madonnabild, på hvilken han just var sysselsatt att måla, och hvars högra arm han lyckligtvis hade hunnit få tämligen färdig. Denna arm sträcktes nämligen ut ur taflan på ett öfvernaturligt sätt och uppehöll målaren, till dess munkarna i klostret genom hans rop blifvit väckta ur deras siesta och hunnit bringa en tillräckligt lång brandstege för att hjälpa honom ner. Madonnans utsträckta arm föll då på ögonblicket igen in på sin förra plats i den flata målningen och ingenting särdeles kunde märkas vidare, om icke det att armen alltsedan bibehöll en i ögonen fallande missteckning. Men detta blef nu just taflans största värde och dyrbarhet, ty hvad större bevis kunde begäras att underverket otvifvelaktigt ägt rum? Hopar af pilgrimer strömmade också snart dit från långt aflägsna orter för att genom tårar med djupaste rörelse betrakta den undergörande armen, på samma gång som att tillbedja den heliga jungfrun, som i sin öfversvinneliga kärleksrikhet t. o. m. uraktlåtit att hålla sitt eget barn för att rädda en syndare, hvilken, om han hade fallit så oförberedd, måhända hade fallit i det eviga mörkret.

V.

I London med utflykter till Spanien och Indien 1853—1860.

Till H. Brodtkorb. — London 9 nov. 1853.

Jag kan icke längre dröja att låta dig veta att jag ändtligen är kommen till London. Du har nog kunnat vänta att jag skulle skrifva ett ord under min resa, men du föreställer dig nog huru man, en gång på väg, har tusen små bestyr, som draga handen från pennan, isynnerhet i Spanien sommartiden, då själfva brunnarna torka ut, huru mycket mer bläckhornen. Efter att hafva tillbragt några veckor i Madrid och där i målningsgalleriet kopierat åtskilliga af Velasques', Rubens' och Tizians taflor, satte vi oss i diligensen och kommo ner till en liten stad som heter Cuenca, på halfva vägen emellan Madrid och Valencia.

Cuenca är särdeles pittoreskt, och vi stannade därför där ungefär en månad, under hvilken tid vi lefde helt och hållet på det spanska viset och hade många tokroliga och kuriösa äfventyr. Jag gjorde en mängd teckningar och studier, och allt var muntert och trefligt. Jag börjar verkligen tro, att det endast är konstnärer som rätt förstå att njuta lifvets mångfald — och jag är därför glad att hafva blifvit en af dem. Ingenting är dock så förtjusande som ett trefligt hem, sådant jag föreställer mig att du nu har det; — dock önskade jag, att du hade varit

med oss mången gång i sommar — i Cordova i den drömlika, ofantliga moskén, med oss i den charmanta villan i Granada med dess terrasser och fontäner, med dess utsikter öfver La Vega, Albaycin, Sierra Nevada, Generalife och allt hvad som klingar grant och romantiskt. Där skulle vi hafva tagit vårt trefliga te tillsamman ute på balkongen i solnedgången bland doftande blommor och törnrosor och rundt omkring oss torn och terrasser liksom i en arabisk saga, och vi skulle hafva gått till Alhambra i månskenet i den ljumma, aromatiska luften, när allt är eteriskt förtjusande som i en dröm, när själfva prosan klingar som poesi, eller om du hellre så vill, poesien blir realitet. Jag ville att du hade sett Toledo, den gamla grå kejsarstaden, allvarsam som en rostig järnrustning, jag ville att du hade varit med mig där i mitt gamla halft förfallna munkkloster, långt från världens brokiga vimmel, i den soliga stillheten af dess götiska pelargångar med allvarsamma helgonbilder eller i den blomsterrika klosterträdgården, så tyst, så stilla att man nästan kunde tro sig höra gräset växa. Och hvad skall jag säga om galleriet i Madrid, där jag fick så många, så lifliga intryck från längesedan förflutna tider, som om de gamla målarna riktigt stått upp till lif igen för mig och lifslefvande talat mig till. Hela min resa har varit en roman, och jag skulle försöka att skrifva den, om jag icke fruktade att det skulle blifva för många volymer. Från Cuenca reste vi ner till Valencia, hvarest vi äfven stannade omkring en månads tid. Hvar gång jag tänker på detta mitt sista vistande i Valencia, får jag liksom feber. Det skulle blifva alltför långt att säga någonting mer, och det är ett för ömtåligt kapitel att vidröra i ett slarfvigt bref. Den spanska lifligheten är farligare än eld. Jag kom in i scener mer än sönderslitande, jag tackar Gud att jag icke blef vittne till ett själfmord, det är hjärtskakande att se en ung person förlora förståndet, och jag var därför själf två dagar sängliggande i en slags nervfeber. Det var de två sista dagarna af mitt

vistande i Valencia. Jag var ännu icke rätt väl, när vi kommo upp till Barcelona, men vi fortsatte dock vår resa snart sagdt natt och dag öfver Pyrenéerna, Perpignan, Montpellier, Avignon, Lyon till Paris. Som du vet har jag redan förut varit liksom bosatt i Paris nära tre års tid, så att det nu var för mig en särdeles stor förströelse att åter besöka alla gamla ställen och bekanta. Det är en högst besynnerlig känsla att på det sättet efter en lång tid besöka välkända orter — allt är detsamma och dock icke detsamma, det är som en slags uppståndelse från de döda. En dag spisade vi frukost i Palais Royal, och samma dag på aftonen satt jag vid tebordet hos min reskamrats charmanta familj i London. Jag har blifvit emottagen här med den mest förtjusande gästfrihet. Jag har här många vänner och alla täfla om att visa mig den hjärtligaste vänlighet. Det är redan mer än fjorton dagar som jag är i London, jag har bott i min reskamrats trefliga cottage ute i en af förstäderna Kentightown och har varit med dem inviterad nästan alla dagar endera till stora middagar eller supéer, granna munterheter med dans eller i dessa outsägligt trefliga »homes», där man på ögonblicket finner sig så obeskrifligt väl. Jag har dock nu sedan ett par dagar lämnat den trakten af London och är för närvarande installerad hos en annan af mina vänner (John Phillip). Jag vet icke om du varit i London och sett hvad en engelsman menar med 'comfortabel' — för mig, som så länge varit van till den sydländska enkelheten och ruskigheten inomhus, förefaller all denna yppighet, jag nu har omkring mig, alla dessa spegelglas och sammetssoffor och silkesgardiner och turkiska mattor — det förefaller mig som om jag ännu icke vaknat ur en särdeles behaglig dröm, och jag tänker mer än ofta på »Jeppe paa Bjerget» af eder — nej jag vill säga vår odödliga Holberg.

Till Mildhog Lundgren. — London 26 april 1854.

Hvad mig enskildt beträffar är jag dag för dag mer sysselsatt och får utvidgade relationer. Jag är lik en som står bredvid en sadlad häst med ena foten i stigbygeln, sitter han väl i sadeln går det snart i galopp. En af mina största lyckträffar har varit att H. M:t drottningen ville se mina spanska portföljer och med dem blifvit så belåten, att hon behållit flera af ritningarna för sitt album (barbenta zigenerskor och croquier bland det skojarbyke, som tidtals utgjorde mina intima bekantskaper i Spanien) och därjämte gifvit mig beställningar. Du kan inte föreställa dig hur charmant drottningen är. — Du kan icke föreställa dig hvad en sådan protektion betyder här i landet. Alla dörrar hafva liksom i hast blifvit öppnade för mig — och genom dörrarna många granna utsikter, så granna att jag knappt vågar se på dem ännu annat än som på luftslott. — För att gifva dig ett begrepp om huru jag nu passerar min dag, skall jag tala om hvad jag gjorde t. ex. i går. Först på morgonen ute och tog litet frisk luft i Hyde Park, som är helt nära till där jag bor — solsken under de höga, lummiga träden och på de gröna gräsmattorna barnpigor och små barn och stora. Till frukosten var jag hos Charles Kean, aktören och teaterdirektören. Hemkommen fann jag på mitt bord ett litet bref, som innehöll icke en rad, icke ett ord, icke ett namn, endast några små blåsippor — men detta är en hemlighet. — Fram på dagen hade jag séance hos en förnäm lady, som jag målar. Kl. 5 spisas middag. Kl. 6 for jag upp till slottet för att tala med en af drottningens hofdamer, kl. 7 var jag på Princess Theater uppe i Keans klädloge. Man gaf en pjäs kallad Faust och Marguerite. Kean spelar Mefistofeles och är klädd i den röda dräkten med långa värjan och tuppfjädern. Stycket är uppsatt med stor prakt, och bakom kulisserna och i foyén är det svärmar af de brokigaste figurer och lustiga själar. Marguerite är en mycket vacker flicka, spelar bra och

liksom hon skulle vara oskulden själf, hvilket likväl icke lärer vara fallet, säges det. Jag blef icke kvar till slutet, ty jag var bjuden till en rik bankir, som hade en artistisk supé i anledning af en ny akvisition han gjort för sin tafvelsamling genom inköpet för ett högt pris af en magnifik tafla af m:lle Rosa Bonheur, den franska, utmärkta artisten, som bland målarinnor fullkomligt är hvad Jenny Lind bland sitt folk. Det går ståtligt till på sådana ställen, skall du tro, och det vankas »öl och vin och brännvin» mer än magen kan hålla, för dem som äro roade af sådant, men det är icke min sak. Jag är klok nog att vara rädd om min hälsa, kom dock icke i säng förrän kl. 2. På det sättet ungefär rumlar jag nu och kan icke neka att jag är road af omväxlande impressioner.

Till H. Brodtkorb. — London 20 aug. 1854.

— Som du ser af min adress, är jag ännu kvar i England och London och vet ännu icke när jag kommer att lämna det. — Det är otroligt dyrt att uppehålla sig här, så att man är tvungen att arbeta af alla krafter. Lyckligtvis har jag ingenting att klaga på min hälsa och hoppas således med Guds hjälp kunna bryta mig igenom. Min största rikedom är ett muntert och gladt sinnelag, som aldrig upphör att hoppas på solsken, äfven när det understundom ser rätt mulet ut. Gud har gifvit mig så mycket, att det verkligen skulle vara stor synd att klaga öfver min lott. Neka kan jag likväl icke, att det älskvärda, det trefliga, fridfulla familjelif, som jag här ser rundt omkring mig, ofta nog påminner en stackars ogift målare om huru ensam och allena han är och att det då är svårt att finna sig helt och hållet belåten och nöjd. Landsmän ser jag nästan aldrig — bref från hemmet har jag icke heller ofta. Det vore således icke att undra på, om min svenskhet skulle kunna begynna evaporera och om jag börjar se på den europeiska kartan liksom på provinser af samma land. — Jag är så af själ och hjärta

konstnär, att jag älskar den gyllene freden lika mycket som jag hatar och afskyr krig och kanoner, mord och förstörelse. Endast att höra talas därom oupphörligt är mig en plåga, och det är mig mången gång så olidligt, att jag verkligen önskade mig vara eremit eller getherde i någon gömd vrå af Sierra Morena. Men Spanien är icke heller just nu särdeles idylliskt. Det var i mina planer att resa dit öfver igen i vinter — men få se huru det kan blifva mig möjligt att sätta detta projekt i verkställighet. —

Den så kallade »London season» är nu förbi med all dess kolossala lyx och fåfänglighet — jag har underbarligen kommit att få se mera däraf än mången. Det har varit parfymeradt siden och handskar och champanj, silkesstrumpor och pudrade betjänter, men efter allt veta zigenarne i Spanien att roa sig mycket bättre. Åtminstone är jag ännu så ociviliserad, att den friska, glada, sprittande naturen för mig har mer behag än en värld, som tyckes vara byggd upp af hårfrisörer, dansmästare, skräddare och sockerbagare. Men det har varit intressant att se all denna dårskaps yttersta ansträngningar. Den brokiga världen förefaller mig ofta som en stor teater, i hvilken vi konstnärer äro publiken, som med samma intresse följer aktörernas spel, de må vara klädda som prinsar och prinsessor eller som tiggare.

Till Mildhog Lundgren. — London 22 aug. 1854.

— Du har kanhända icke så mycket som jag varit i tillfälle att se, till hvilken förvånande grad kvinnan äger förmåga att förställa sig i alla möjliga nyanser och hur alldeles otroligt uppfinningsrik hon kan vara i de mest hänförande slingringar, när hon sätter sig före att snärja en karl. Denna sorts härsklystnad ligger i deras karaktär och är ett begär som de oskyldigaste flickor icke kunna motstå, hur mycket mindre då de som världen gripit i sina smutsiga klor — det urartar då till en verklig sjukdom, som heter behagsjuka, en afskyvärd

egenkärlek, som snart finner sin största vällust i att se en hederlig karl bragt till förtviflan för deras skull. — Deras knep äro oftast liksom sminkade med oskyldighet, de kunna icke hjälpa det, det är natur och ohindrad vana. Den, som icke är lika hårdhjärtad, känslolös och beräknande som de själfva, blifver oundvikligen lidande i fejden. De hafva af naturen fått helt andra vapen än vi. — —

Om sina arbeten skrifver Egron till densamme 14 febr. 1855.

Jag är envis i min sträfvan, men jag spelar ett högt spel och har att gå upp för en slipprig och hal backe. Af naturen har jag gudskelof fått en energisk och tilltagsen karaktär och ett kurage, som icke så lätt nedslås. — Arbetar som en åkarhäst. — Du tycker visst att allt detta går som på lek, och en lek är det, men en som jag vet kostar mig mången gång en ansträngning, så att det svider i hårfästet.

Till densamme. — London 26 juli 1855.

— Du känner mig tillräckligt för att veta att jag är en eremit, som är ganska road af sällskap, och jag behöfver därför icke säga dig att jag icke alltid är allena, men att ofta nog en blå parasoll vacklar bredvid min hatt. Det är ingenting ondt i det, snarare tvärtom, och jag önskar att du måtte hafva någon — röd eller grön — själf.

Anteckningar från sommaren och hösten 1855.

En af mina bekanta tog mig till Her Majestys theatre. Vi gingo upp bakvägen och öfver scenen uppför långa, trånga trappor ledande in ibland de trasiga himlarna, som jag icke räknade, men som jag tror, var det från den sjunde som vi omsider kommo upp i själfva teatervinden, där vännen Charles Marshall regerade såsom dekorationsmålare. Det var ännu dagsljus däruppe från gluggen på taket, och en karl i fläckigt linneförkläde gick

och målade med en stor kvast en kuliss, som var utlagd på golfvet och som sades vara ämnad till att blifva en af pelarna i Kärlekens tempel för en balett, nu under inöfning. Bara rosor i festoner, inga taggar, »de brukas icke på teatern» sade gesällen. Marshall och hans fru togo emot oss under en utsliten grafvård från klosterscenen i Robert le diable och presenterade oss för mr och mrs R. och mr G., som hade tagit plats på en aflång och rymlig likkista bredvid det stora runda hålet för ljuskronan, alla muntra och pratsamma, men försiktiga att luta sig för mycket öfver den gapande öppningen, i hvilken man kunde se, nere som i en djup brunn, teatersalongen med de röda bänkarna och huru dessa började fyllas med barhalsade damer och flintskalliga, svartklädda herrar med teaterkikare och lorgnetter sökande sina platser djupt ner på amfiteatern, baklänges, snarlikt kräftor på sjöbottnen. Orkestern stämde, fagotten tutade och kapellmästarn satt snart på sin höga stol med partituret framför sig, blixtrande glasögon på näsan och hvita handskar på händerna. En ny primadonna debuterade som Romeo i Bellinis opera I Montecchi e I Capuletti och blef mycket applåderad. Jag var förvånad att man kunde höra musiken och sången så bra uppe på vinden och är nästan färdig antaga att man hör bättre där än någonstädes i salongen. Vi kunde till och med höra hviskningar på scenen. Men det skulle bli supé hos M:s och utan att vänta på baletten gingo vi ner öfver scenen, som var fylld med dansöser och deras gelikar, sminkade och välluktande i korta kjortlar, bondflickor med smala förkläden och andra eteriska nymfer med hull och hår, ben och brosk. Det värsta vid sådana lustbarheter är nattvaket och att man därefter i anseende till de långa afstånden i London icke kan hinna hem förr än sent. Jag tycker inte om att lefva som i sus och dus — och fruktar att man kan bli dummare däraf.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Det gjorde mig mycket ledsen att höra att Brocky

hade dött; endast några dagars illamående. Det var ett original, som jag icke snart skall kunna förgäta. Född i Temesvar i Ungern, långt nere på turkiska gränsen. Ingen har kunnat taga rätt reda på hans historia, men det är en sägen att han begynt sin bana såsom clown eller pajazzo vid någon kringstrykande konstberidartrupp och till och med någon tid tillhört ett zigenarband i Siebenbürgen; därefter blifvit dekorationsmålare vid någon landsortsteater och sträfvat sig som sådan till Wien, där han började studera vid akademien och kopiera i gallerierna. Gjorde hastiga framsteg och blef mycket skicklig, kom till Italien och Rom, var en tid bosatt i Venedig och har därefter vistats många år i London, där hans arbeten snart blefvo så eftersökta, att han slutade med att samla sig en liten förmögenhet. Hans talang som konstnär var verkligen stor, ehuru han personligen var liten till växten — med spetsiga mustascher och lysande guldringar i öronen. Hemma och i hvardagslag gick han merändels klädd i scharlakansröda tricotkalsonger och purpursammetsjacka med räfskinnsfoder; kvicka ögon, spetsig näsa, hvass tunga; stor spektakelmakare och liflig som hin onde. Med ett ord en ovanlig gestalt, som påminte liksom en blandning af lindansare, tomtegubbe och urangutang. Vi hafva träffats åtminstone två gånger i veckan under de senaste två vintrarna. Brocky hade nämligen ställt i ordning en stor gaslampa i ett tomt och öfvergifvet underjordiskt kök i huset där han bodde vid Berner-street och där några utvalda själar samlades vissa aftnar för att rita och måla efter lefvande modell. Kain och Holofernes, Agamemnon, den sköna Helena eller Lucrezia Borgia. Ty Brocky hade en samling de befängdaste kostymer, rustningar, stålhandskar, gamla rostiga värjor, spjut och murkna ekstolar. Också dammiga buteljer med utsökt ungerskt vin, venetianska glaspokaler, ebenholzramar och speglar och därtill tjocka portföljer med dyrbara etsningar af Rembrandt och de andra. Somliga af dessa kvällar hade en besynnerlig

fläkt af sin egna poesi — kanske ibland i alltför obunden stil — en sådan som trifs där det är fullt af sång och gitarr, skratt och spektakel, där man icke kommer ihåg grå fog och spleen eller blue devils — bara rosenröda.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Vi voro i Kensington-gardens. Det skulle blifva svårt att beskrifva denna friska park midt i London, de ofantligt höga, lummiga träden, som skjuta upp ur gröna gräsmattan och spegla sig i klara vattnet, blommor och buskar rundt omkring. Långa, raka avenuer leda fram till det gamla palatset från drottning Annas tid, och väl tilltrampade gångar slingra sig kors och tvärs emellan ekar, lindar, lönnar och pinjer. Det är en tradition att Watteau under sitt vistande i England var förtjust af allt detta och att man ännu i fonderna bakom hans arlequinader och Pierrots kan känna igen effekter i Kensington-gardens. Hur som helst, eftermiddagen var nu så vacker och alla så glada att man kunde tycka sig vara liksom midt i Watteaus tafla, där vi hade slagit oss ner i djupa skuggan och i gröngräset emellan de höga stammarna, som under ett tak af mossiga grenar med fågelbon i de intrasslade kvistarna.

Hvad jag tyckte var, att Watteau aldrig hade kunnat träffa en kolorit sådan som jag såg på Mary T:s rosenkinder och att han aldrig hade kunnat se en kvickare Colombina. Någon hade tagit med sig en flaska spanskt vin (som lämnades tom efter i gräset), några strutar med konfekt, biscuit och frukt, också snart förtärdt, men alla hade vi därjämte ett outtömligt förråd af det slags prat, hvars största merit är att icke äga common sens, men i stället är fullt med nästan lika oförnuftiga drillar som fåglarnas kvitter på de gungande kvistarna. Ingen hade så granna sidensarsbyxor som Watteaus »badauds» med bandrosor, crepiner och pärlemorsknappar —, men flickorna voro att måla af, med grop i hakan, trinda armar, hvita fingrar, nätta skor, långa ögonhår och en växt som

tycktes höra till det friska, frodiga gröngräset. På spegelklara dammen nedanom slottet simmade svanorna i solskenet, det var juli månad, från blomma till blomma fladdrade granna fjärilar eller surrade beskäftiga guldbin, och fast man icke såg hur många skälmaktiga kupidoner smögo sig omkring i vår trakt, kändes det att man måste akta sig för deras pilar. Hur kommer det till att man i sådana stunder ser allt couleur de rose och glömmer hur dimman ibland kan vara grå? Man bryr sig inte om att lyssna till hvad klockan slår, frågar icke efter almanackan, bara minuten.

— — — — — — — — — — — — — — —

— Bjuden på middag af Captain Lyon ut i Greenwich. Nena, den spanska dansösen, som jag så mycket beundrade i Madrid, och lord Robert, hertigens af Newcastle son, som äfven beundrar henne, voro med. — Jag skall måla Nena.

— Nena har sändt mig sin röda sidenklädning och det broderade sammetsförklädet, som hon nyttjar i den galiciska dansen. Själf kommer hon i morgon. Jag har emellertid klädt ut mannequinen.

— När jag kom hem på aftonen, blef jag skrämd att finna min mannequin afklädd och Nenas kostym borta. Det upplystes dock snart att lord C. — hvilken hon nyttjar som sin cavaliere servante — hade kommit tidigt på eftermiddagen och hämtat kjolarna. Genom misstag hade blifvit annonseradt på affischerna att Nena skulle dansa den galiciska dansen igen. — Hon kom själf dagen efter till min studio, fräsande i flor och gazer och parfymerad som — som en dansös, men i alla fall rätt komik och spansk. Sådana flickor äro dock — så tyckes det åtminstone mig — mera värda på afstånd än på nära håll, och de veta också ganska väl hur svårt det är att narra målare. Här om aftonen i kulisserna gjorde jag henne dock mina komplimanger öfver hennes verkligt charmanta utseende. Hon hade nyss dansat, var animerad, sminkad, målad och försilfrad — hvad vet

jag — sprittande med stora svarta skälmska ögon. Ack, sade hon på spanska, »Usted skulle då hafva sett mig för tio år sedan. Nu är Nena icke längre värd tre pesetas.» »Någon skulle vilja ge fyra», sade jag, hvaråt hon skrattade obarmhärtigt och sade: »Törs man icke fråga hvem det är?» »Den som icke har mera är jag säker ger allt hvad han har.» »Flores,» sade hon och sprang bort. —

Hade en biljett med kråkfötter från Mary, som ber mig krångla till på något sätt så att vi kunna träffas om söndag, och jag skall med all makt försöka. Bandrosen i hennes lilla sko är mer värd än alla teatertrasor med tillhörande kroppar och själar. —

— — — — — — — — — — — — — —

Ritat ett porträtt af en liten miss Campbell, dotter till Colonel Fitz Roy Campbell, i pastell, naturlig storlek i oval ram. Det blef likt och såg icke illa ut. Jag gjorde äfven en kopia däraf i miniatyr på elfenben. Captain Langford såg dessa saker hemma hos mig och har beställt en tafla, äfven i pastell. Hvar och en har sitt kors att draga och ingen vet bättre hvar skon klämmer än den som bär den. Att vara tvungen för sin utkomst att förlora sin tid med att göra skräp tröttar mig ibland till den grad att jag är nära förtviflan. Hårdt när man känner sig hafva förmåga att kunna producera någonting bra, om icke händerna voro bundna så att säga till magen, såsom nu. Tålamod! Ihärdighet — flit!

— — — — — — — — — — — — — —

Återkommen till staden från Melton Mowbray. — Gjorde där bekantskap med the hon:ble Cowentrys, som ville att jag skulle komma och bo i deras hus någon tid för att måla döttrarna etc. Det var under »the hunting season», räfjakten, och hvarje afton var det mycket förnämt folk till middag, Lords and Ladies. Alla voro mycket vänliga mot mig. Jag såg där ofta mr Frank Grant, som är en passionerad räfjägare själf och under säsongen har hus och stall i närheten af Melton Mowbray. Målar porträtter af den högsta adeln, allt i

lebensgrösse med talang, och är gift med hertigens af Rutland niece. När jag hade slutat hos Cowentrys flyttade jag öfver till Egerton Lodge, Lord Wiltons, som inbjöd mig att bo där en tid. Ett storståtligt ställe. Pudrade betjänter med knäbyxor och spännen, alla kvällar stor middag för minst 20 personer, silfvervaser, blommor och ljuskronor, hertiginnor med bara halsar och flintskalliga hertigar och lorder. Siden och fräs, stekta kapuner, ispunsch och svarta frackar. Eljest icke mycket att säga om alltsamman. Te och musik i salongen om kvällarne, teet så fint som musiken. Jag stannade där flera veckor, så att jag hade mer än tillräckligt af både det ena och det andra. När man sagt A får man säga B, och ute på äfventyr har man att gå igenom mycket innan man förgås.

— — — — — — — — — — — — — —

Landseer är icke min man. Han målar för fortepianot och salongsfolket och hans kreatur hafva alla liksom gants blancs och bottes vernies. Il cherche le petit bête, som man kallar det i ateljéerna i Paris. Han är ridhästarnas Lawrence och hans målningar af hjortar och högländare ha gifvit mig en riktig vedervilja för hela Skotland.

Jag såg hos Vokins en tafla af J. F. Lewis. Föreställer en gata i Kairo med figurer, kameler etc. Taflan är helt liten, men har blifvit såld för 700 guineer. Den är målad med oljefärger, men penslarna tyckas hafva varit spetsigare än synålar, ty många af dess verkligt mikroskopiska detaljer fordra nästan förstoringsglas för att upptäckas. Koloriten är kraftig och mycket brillant. Man tycker sig se en fullkomlig kopia af bilden i en spegel. I sin sort är denna målning högst beundransvärd. Det får dock icke glömmas att »si le tableau est le premier dans son genre, le genre n'est pas le premier». Lewis gör dock fullkomligt rätt att måla hvad han kan och icke sträfva efter att måla som Giulio Romano.

— — — — — — — — — — — — — —

Mina affärer äro trassliga. Så mycken tid man förlorar för sådan strunt här i världen! Nödvändigt, säges det, man kan ändå icke hjälpa att känna sig nedslagen, när fickorna äro tomma, och det går trögt att arbeta när hufvudet är fullt bara med oro. Men tålamod! Min tid kommer väl äfven, och det är vissheten därom som uppehåller mitt kurasch och stärker min energi. »Ekonomiska bekymmer» är namnet på denna slags mara — ett hufvudbry, hvars enda effekt efter allt tyckes mig förnämligast vara att liksom plöja upp jordmån för grå hår. Jag börjar nu förstå huru en människa kan komma så vidt att börja önska sig vara eremit i någon bergskrefva af Sierra Morena, eller munk. Otålighet. Tycker att det skulle behöfvas så litet för att vara i stånd att lefva i fred med hela världen. Kanhända bedrager jag mig, och emellertid är jag för mina synders skull dömd att ännu en tid måla porträtter — en af hin håles inventioner och tortyrredskap att plåga målare med. Och ändå har jag många skäl att glädja mig. Framför allt — jag är icke sjuk. Hur mången saknar icke det allra nödvändigaste och därjämte hälsan. Världens skröpligheter för resten stöter verkligen på det löjliga, och våra förtretligheter äro oftast icke mycket allvarsammare än barnets som gråter öfver att en lergök gått i kras. —

[21 sept. 1855.] I omnibussen ner till Barlow, med hvilken jag hade kommit öfverens att fara öfver till Paris på eftermiddagen. Han var äfven färdig, och efter en god middag satte vi ut från Kensington i en cab och anlände till Londonbridge i god tid för järnvägen kl. half 4. Före 6 voro vi i Folkestone, gingo ombord på ångbåten, och i lugnt och vackert väder med månsken passerade vi öfver kanalen till Boulogne, dit vi kommo kl. 9. Spisade där aftonvard innan vi på järnvägen satte ut vid midnatt och anlände till Paris på morgonen i soluppgången. Hôtel de l'Univers, rue Croix des petits champs. Vi hade rest hela natten, men det var nu icke att tänka på att gå till sängs, utan sedan vi hade tvättat och hyfsat oss litet, gingo vi

ut omkring kl. 9 och spisade frukost i Palais Royal. Efter frukosten till Louvren. Louvren är som ett Mecka för mig, och det är alltid med ett slags andakt som jag träder in där. Från Louvren gingo vi att spisa middag, rue Rivoli, och därefter långsamt ut i Champs Elysées till industriexpositionen. Trängsel af folk, söndagsfolk. Vi kunde därför icke se någonting på rätt allvar. Gingo således snart därifrån och till boulevarden, där vi utanför ett kafé hvilade en stund och spatserade sedan ändtligen hem till vårt hotell för att gå till sängs och sträcka ut våra ganska trötta ben.

Måndagsförmiddagen i målningsexpositionen i Avenue Montaigne. Det första jag såg var Tidemands taflor, som jag fann förträffliga. Gudes stora landskap behagade mig, ehuru det ser måladt ut och beräknadt. Men G. har stor talang. Af de svenska behagade mig mest Höckerts, så mycket att jag redan skrifvit honom mina komplimanger, ehuru jag icke är bekant med honom personligen. Resten af den så kallade svenska skolan tyckte jag icke mycket om — mina vänners taflor naturligtvis undantagna. Många af de engelska taflorna förefalla besynnerliga, mången gång som om målaren hoppat jämfota in i färgen; de äro konventionella, men icke på det kontinentala viset. Leslie tyckte jag mest om. Maclise icke. Icke heller Landseer. — Efter de kolorerade engelska taflorna förefalla de franska åtminstone i förstone svarta, tunga och smutsiga. Man upptäcker dock snart taflor ibland dem af en öfverlägsen förträfflighet. Horace Vernet och Ingres hafva hvardera en hel salong. Jag tror båda af dessa herrar icke böra rosa marknaden. Den prestige hvarmed deras namn omgifves kommer nog att genom denna exposition till icke obetydlig grad minskas. Af de två är H. V. den älskvärdaste. Han är åtminstone sig själf och söker icke flyga högre än vingarna bära. H. V. måtte vara idealet för en viss klass amatörer, målande löjtnanter, en soldatmålare och en kasernpoet. Född utan färgsinne, koloriten obehagligt oharmonisk. Det är icke

han som lider af att måla blå rockar med röda uppslag och gula epåletter. Det är svårt att säga hvilken af hans taflor jag tycker bäst om, ty jag har knappt ögon för hans genre. Stormningen genom en port i Konstantineh är troligen den jag skulle välja, men Raffet har gjort bättre i stentryck. Delacroix är en äkta målarsjäl, full af styrka, imagination och lif. Jag skulle vilja lära känna Delacroix. Hans art är mig särdeles sympatisk, och det är omöjligt att han icke skulle äga ett djupt och högst intressant sinne. Couture har stor talang, men jag fruktar att han snart kommer att gå på sned. Gudins mariner tyckes mig vara strunt. M:lle Rosa Bonheurs hölass tycker jag icke mycket om. Det är visst liksom allt hvad hon gör fullt af känsla och sanning, men taflan tyckes mig alltför svart, grön och blå. — Påskdagsspatseringen från Faust af H. Leys tyckte jag vara mycket förträfflig. Alex. Robert — min granne i Rom — har ett utmärkt bra porträtt af en ung man. Det kom tillbaka i mitt minne, när vi voro i Olevano tillsamman, han och Sturm, som sedan dog, och d'Audiffret med sin flicka klädd som karl. Hur tiden går och gått och gick, allt är nu länge sedan och alla äro vi troligtvis allvarsammare. Rom spökar ännu icke sällan i mitt minne med många lustiga, lifliga tilldragelser — »i mina unga dar» som det kallas. Hur man skakas om som ärter i en säck och hur minnet kan måla utan både palett och penslar!

Den modärna skulpturen förstår jag mig icke på. Med all dess anatomiska riktighet och sökta linjer är förmodligen det mesta bara strunt. »Människan är ett djur som kläder sig», och det är måhända orsaken hvarföre vi så sällan känna igen oss bland nakna figurer af marmor eller gips. Icke alla modärna statyer äro obcena, men största delen. I den gamla hedniska skulpturen är själfva liderligheten så att säga på visst sätt oskuldsfullt naiv. I den modärna är oskulden liderlig. Marmorkoketteri är äckligt och afskyvärdt. Det är ett misstag att tro skulpturen så passande att framställa det sinnliga,

dess provins är det öfversinnliga. Det förefaller mig som om skulpturens framtid eller framtidens skulptur troligtvis komme att blomstra bland grafvarna. Att försöka förminska sorgens bitterhet, att kläda döden i hoppets skrud vore tyckes mig ett högre mål för en ädel sträfvan än att nöta bort tiden med att fila och skafva på en bacchants lår med ändamål som — jag lämnar ur sikte. Skulpturen är bland konsterna den, som förnämligast besitter kraften att påminna oss om död och evighet i samma ögonblick. Skulpturen bör vara som en röst ur grafven, icke ett spökes men en ängels, icke påminnande om maskar och liklukt, men en ljuf, en allvarsam, en oförgätlig hviskning om att icke allt är slut fastän stoftet är gömdt.

Tillbaka till London öfver Calais och Dover. Vackert väder.

— — — — — — — — — — — — — —

Chippenham är 10 eng. mil från Badminton, the Duke of Beauforts slott, så att jag hade att göra den biten i vagn. När jag anlände till slottet, var som jag hade föreställt mig hertiginnan icke synlig och hertigen var ännu icke återkommen från jakten, men som jag var väntad, blef jag förd upp i mitt rum, en gammalmodig sängkammare med sidentaper och gamla mörka porträtter på väggarna, och gjorde mig där så trefligt som möjligt. Badminton är ett stort och ståtligt slott, omgifvet af trädgården och orangerier och en magnifik park, omkring 10 eng. mil i omkrets. Det är byggdt i en stil som i England kallas George the 1:sts och i Sverige skulle kunna kallas kung Fredriks stil. Allt furstligt och förnämt. Utvändigt flyglar, terrasser och orangerier, vattenkonster, buxbomshäckar, blomsterparterrer i stela fasoner, krukor och kupidoner omkring gröna gräsplaner. Invändigt ek och förgyllning, speglar och mattor, breda mahognytrappor och öfverallt gamla taflor i tunga förgyllda ramar och bildhuggerier, familjeporträtter i stora allongeperuker och långlifvade barhalsade damer med bågiga ögonbryn och

fladdriga draperier. Omkring kl. half 8, när jag var klädd, gick jag ner i salongen, hvarest jag till min stora tillfredsställelse och förnöjelse träffade Lord och Lady Curzon, med hvilka jag förut dagligen hade sammanträffat på Gopsall hos Earl Howe's. Lord Curzon är svåger med hertigen af Beaufort. Af the Duke blef jag mycket vänligt emottagen. Han är ännu en ung man, några och 30 år och ser särdeles bra ut. Vi spatserade ut i matsalen, där det präktiga middagsbordet väntade, och det förvånade mig att, ehuru vi icke voro mer än fyra personer vid bordet, var det icke mindre än sex knäbyxade betjänter som passade upp. Rundtomkring väggarna i matsalen äro porträtter i lebensgrösse af förnäma rödklackade strumpebandsriddare och damer i atlas och brokad — »ädla skuggor, vördade fäder». Öfver den magnifika marmorspiseln är ett porträtt af en dam, måladt af Van Dyck och emellan porträtterna äro trymåspeglar, infattade med lampetter och ljuskronor. Alla vaxljus tända och alltsammans mycket ståtligare än Don Juans supé på stora operan. Jag kunde därföre också icke annat än uttala min förvåning däröfver en afton sedermera, då, som vanligt efter middagen, hertigen och Lord Curzon sutto framför spiseln och drucko några glas claret. Hertigen skrattade och förklarade mig att hans kök och hushållning var öfvertaget enligt kontrakt — visst för året — och i hvilket det var stipuleradt att om kvällarne allt skulle vara på samma fot, antingen han hade 20 gäster eller inga. »Jag är född att vara hertig,» sade han, »alla mina förfäder, som här äro afmålade, brukade lefva ännu mera extravagant, hvarföre skulle jag icke fortsätta, det är så att säga min plikt — noblesse oblige.» — Colonel Kingscote, också en svåger, d. v. s. gift med hertiginnans syster, var också där ibland, och framför spiseln och emellan vinglasen berättades många historier. Hertigen hade snart funnit att jag intresserade mig för hvad som är intressant, och han hade därför den artiga uppmärksamheten att hvarje afton stoppa en annan snusdosa i västfickan. Det

är på Badminton en stor samling af sådana dyrbara eller eljest anmärkningsvärda historiska snusdosor, Voltaires och många andras, somliga verkliga mästerstycken, under det andras dyrbarhet endast bestod i att hafva blifvit tummade af märkvärdiga personer. Men det var ingen, som icke kunde gifva anledning till spetsiga anekdoter, fullt ut så pikanta åtminstone som en pris snus. I salongen var det te med Lady Curzon och Lady Emilie Kingscote, hvarefter herrarne gingo in i biljardrummet, togo på sig nattrockar, vida byxor och tofflor och spelade några partier. Jag och några hundar, målade af Landseer, sågo på. — Om förmiddagarna redo herrarna på jakt. Jag målade några af barnen eller ströfvade ensam omkring i parken och grannskapet, men arbetade så flitigt som möjligt i utsikt att snart hinna blifva färdig att få resa tillbaks till London. Det är en hel mängd målningar att se på Badminton, både af den italienska och flamländska skolan. Af Sir Joshua Reynolds flera mästerliga porträtter, af hvilka jag kopierade två såsom studier.

— — — — — — — — — — — — — —

En kväll hos Holman Hunt jämte Millais, Luard, Woolner. En annan kväll i Society of arts and sciences.

Ruskin talade. Han kommer alltid fram med saker som kunde vara värda att tugga på. Så påstod han nu, att den modärna konstens tendens var icke så mycket på imaginationens område som icke mera ett samlande af fakta.

— — — — — — — — — — — — — — —

Om franska taflor, utställda i Pall Mall:

Ary Scheffers heliga kvinnor, icke mycket i mitt tycke, Troyon, ypperliga landskap, Jules Breton, ännu bättre, Frère fin och graciös, Meissonier förträfflig men med en droppe obehaglighet i färgsinnet.

— — — — — — — — — — — — — — —

Det förargar mig alltid, när jag läst någonting medelmåttigt, att jag icke i stället fått tag i någonting rätt för-

träffligt — det förargar mig så mycket mera, som en målare icke bör *slarfva* bort sin tid med läsning. Det är personlig erfarenhet han bör söka, andras berättelser hjälpa honom blott litet, han måste så mycket som möjligt söka bli ett *åsyna* vittne.

Längre fram (30 dec. 1862) yttrar Egron:

Det är nu längesedan jag uppgifvit att läsa romaner, verkligheten är mycket intressantare. En bok har jag dock förkärlek för, det är don Quixote; det är en nyttig bok, i synnerhet för vandrande riddare att hålla dem ifrån att anfalla fårskockar och strida med väderkvarnar.

— — — — — — — — — — — — — — —

Lord Wilton vill att jag skulle måla ett porträtt af ett ungt fruntimmer, som just då fann för godt att kalla sig mrs Murray, förmodligen hade hon andra namn andra tider på året — åtminstone var det en ganska tilltagsen och vacker flicka med blå ögon och svart glänsande hår i ymnighet och som jag kunde tycka omkring aderton år på nacken. Munter och glad, uppsluppen, sorgfri, ofilosofisk och full af hin håle. Med stor talang, utan tvifvel, att som det heter förstöra pengar. Men det rörer Lord Wilton och icke mig. Hon kom nästan hvar dag hela veckan. Lefnadslustig och sprittande ung. Icke svår att narra att skratta, kanhända för det hon blifvit uppfostrad i ett kloster (åtminstone säger hon så) och är glad att nu vara ute och på egen hand eller som en fågel på Lord Wiltons hand. Hvilken massa af strunt och tokerier man kan prata med en sådan figur! Gyckel och oförnuftigheter, idéerna upp och ner och liksom med benen i vädret. Efter det första porträttet började jag ett annat. Hon var förtjust af det första med det mörka håret löst hängande, hennes stolthet och skatt, och n:o 2 ville hon därför hafva såsom ett slags supplement för att gifva världen ett begrepp om andra partier, som hon med skäl äfven estimerar högt, nämligen hvita skuldror, en rund hals, en full barm och annat hvad det allt heter.

— — — — — — — — — — — — — — —

John Tyrie har nyligen kommit tillbaka från Västindien, hvarest han varit sedan jag skildes från honom i Valencia. Amalia är ännu kvar i Spanien. —

— — — — — — — — — — — — — — —

På italienska operan, Lucia di Lammermoor. Piccolomini, Giulini. Belletti sjunger där äfven. Underligt hur mycket folk man lär att känna. Tankarna flögo till Byström och hans Karolina, Rom, doktor Mazzaroni, Florens, Pergola, Moses och Potifar, till dess jag kom att vurma på mitt eget äfventyr med Katarina, Piazza S:ta Croce — alla dessa drömmar liksom väfda tillsammans af de smältande melodierna från scenen liksom röster från fordom. Hvilket underligt instrument man i alla fall är och hur inbillningen är lättrörd, minnet lättsöfdt. Sådana ögonblick gifva en aning om ett tillstånd, då tid och rum upphört och vi ändock existera — och med större frihet, större njutningsförmåga. Operan var knappt öfver, förrän baletten började med kastanjetter, spanska kostymer, Nena i mantilla, seguidillas, Coplas, Los Toros al puerto, Jalea de Jerez, och jag kunde nästan tro mig vara tillbaka i Sevilla. Hvilket svall af känslor vi lefva i. Rundt omkring mig satt det hundratals människor, tvifvelsutan hvar och en med underliga egna fantasier, brännande hågkomster. Det är i sådana stormar, då man liksom känner sig buren bort i en hvirfvel af inbillningar och drömmar, som i hjärtats djup man mera brinnande trängtar efter en helig frid, serafsången, änglamusiken »Ära vare Gud i höjden, frid på jorden, människorna en god vilje», — och det är då som jag innerligast tackar Gud att jag blifvit målare, att jag lärt mig hitta vägen till naturens ljufliga och klara källa, som uppfriskar och tröstar på ett sätt så mildt och så moderligt ömt, att man känner sig liksom ett godt barn. Det är då som jag slutar med att komma ihåg alla de stora, fridfulla konstens mästerverk, som jag fått beskåda, och alla de brokiga, glittrande inbillningarna äro snart bortblåsta liksom agnarna för sommarvinden, hjärtat blir

åter ljust, lugnt och fullt af hopp och kärlek, tillbedjan och sällhet. —

Till H. Brodtkorb. — London 8 sept. 1856.

— Att nu tala om mig själf är jag just återkommen till London från en sejour ute på hafskusten, där jag badat och andats frisk luft, hvaraf jag befunnit mig särdeles väl. Jag är sysselsatt så mycket jag kan begära, och om det icke alltid är med arbeten, som göra mig stort nöje, kan sådant icke hjälpas förrän man står i en mera oberoende ställning. I det hela har jag dock rätt glada utsikter, goda vänner och mycket att glädja mig åt. Jag skulle mycket gärna vilja göra en resa hemåt nästa år, men få se huruvida det kan blifva mig möjligt. Den som är på god väg här i landet gör orätt att i förtid öfvergifva sin post. Jag skulle äfven gärna vilja återse Italien och Rom — du kan icke tro hur många tusende förtjusande minnen där skulle möta mig vid hvarje steg, men gunås påminnelser äfven af många dårskaper — när man är ung, är man ung.

Till öfverintendenten Anckarsvärd. — Madrid 8 sept. 1857.

— Jag reste från London redan i början af förra månaden. — I Paris var jag icke längre än som just fordrades för att se expositionen och begaf mig således ganska snart därifrån. Jag reste först till Bordeaux och därifrån till Bayonne — celebert i civilisationens historia för uppfinningen af bajonetten, vår tids strålande symbol af *La fraternité* och alls icke att jämföra med gamla testamentets åsnekindbågar. — Bayonne har dessutom på de senare åren blifvit högaktningsvärdt genom grannskapet af Biarritz, den kejserliga badorten, där oceanen får den nåden att i djupaste underdånighet närma sig majestätets strumpafdragna fötter. Det dröjde sedan icke länge innan vi hade passerat Pyreneerna och voro i Spanien, eller, som några geografer påstå, i Afrika. En gång öfver gränsströmmen är man genast midt ibland

mulåsnor och deras drifvare, mantillor och solfjädrar, lök och olja och caballeros, och den första spanska skylt man ser är en knifhandels. Ehrensvärd skulle troligtvis äfven hafva anmärkt, att det växer tjockt, svart hår på människornas hufvudskålar och vanligen en ymnighet af onda lustar och begärelser därunder. I Iran, den första spanska gränsorten, skulle våra kappsäckar visiteras, forvagnen ompackas, kistor och byttor undersökas, halskragar och kalsonger vändas, skakas och värderas. När man har god tid, och det har man alltid i Spanien, är det ett verkligt nöje att öfvervara en sådan tullvisitation. Alla tala och käbbla på en gång, alla äro tvungna att för allmänheten framlägga sina hemliga ting och många svaga sidor, och det är därför icke att undra på att de flesta äro så förtjusande ursinniga och ilskna. Tullsnokarnas ras skulle man kunna kalla intressant. En spansk fru, som var med mig i interiören, var tvungen att gifva upp ett dussin chokoladfärgade strumpor och en ylleschal; från en fattig italienare knepo de en rulle med kopparstick, föreställande helgon, som han köpt i Rom — förnämsta nederlagsorten — och från en annan svartmuskig herre i imperialen anammade man ett par små fickpistoler. Tullverket härstädes tyckes således respektera hvarken konst eller vetenskap, allt endast för att protegera den inhemska industrien att göra ingenting. Klimatet är skulden till allt, säges det, men ändå kan man icke annat än älska det, och jag kan icke beskrifva den sällhet jag erfor att återigen befinna mig under söderns varma, fina, genomskinliga himmel, glad, frisk och oberoende och med ljusa utsikter åt alla håll. Under sådana omständigheter är det icke underligt att allt förefaller färgrikt och leende och att omgifningens liflighet utöfvar ett starkt inflytande på imagination och känsla. Jag lämnade ingenting annat efter mig i England än mitt goda namn och rykte och är således nu hel och hållen här, så bekymmerlös som någon i Spanien, och det är mycket att säga. Min intention är nu

att stanna i Andalusien öfver vintern och mot våren återvända till England. Sevilla är en ort som behagar mig mycket, och jag har där så många vänner att jag väntar mig en högst angenäm sejour därstädes. Här i Madrid har jag träffat flera bekanta, och mitt vistande här är rätt muntert. Allt är sig fullkomligt likt. Det gamla hotellet med sina balkonger och sin stora, fyrkantiga borggård, full af forvagnar och mulåsnor, hofslagare och muleteros. Skrik och väsen, sång och svordomar och gitarrer, papegojor och tvätterskor, allt är fullkomligt spanskt och icke likt någonting annat. I målningsgalleriet är jag alla dagar. Ju mera jag betraktar det, desto mera förvånas jag öfver dess rikedom på de kostbaraste klenoder. Isynnerhet framstå Rubens, Velasquez och Tizian i beundransvärd glans. Vi måste taga världen som den är, men nedslående är det emellertid att det bästa som nu göres, t. ex. pariserexpositionen, i jämförelse med detta icke är annat än som Nürnbergervaror, utan någon högre intention och utan kärlek i utförandet. Skillnaden emellan den gamla och den nya konsten tyckes mig vara, att i gamla tiden var konstverket konstnärens *ändamål*, då det nu endast tyckes vara hans medel att få penningar för tillfredsställandet af lägre drifter. Detta är gunås ögonskenligen förhållandet i Frankrike, och jag må därför tillstå, att den så att säga mekaniska skicklighet, med hvilken många af konstverken där tvifvelsutan äro utförda, icke hos mig dock förmådde väcka någon lifligare sympati, så mycket saknas därvid nästan alltid hvarje finare kvalitet.

Till H. Brodtkorb. — **London 16 april 1859.**

Återkommen till England från min resa till Indien. — Jag reste redan den 4 febr. 1858 från London. — Vid min ankomst var kriget ännu i full flamma, och ibland så många millioner mörka Hindoos försäkrar jag dig att det var icke alltid som man kunde känna sig fullt säker och fri från fara. Jag är naturligtvis nu, sedan allt är

väl öfverståndet, obeskrifligt glad att hafva sett och upplefvat så många intressanta momenter, och jag hoppas att det skall stärka min förtröstan på den gudomliga försynens barmhärtiga ledning och betydligt utvidga min blick öfver världen och dess vägar. Genom de excellentaste rekommendationer kom jag snart att blifva på det vänligaste emottagen och på det kraftigaste protegerad af de högste herrarna därute, lord Canning och lord Clyde, och i följd af den senares helt exceptionella tillåtelse fick jag sluta mig till hans högkvarter och således öfvervara alla den senaste kampanjens krigsoperationer. I följd af allt detta lefde jag som om jag hade varit en stabsofficer eller adjutant, hade mina bekväma tält, tre kameler att bära dem under marschen, två ridhästar och icke mindre än nio indianer att sköta om mig och kreaturen — föreställ dig att alla officerare hafva lika många, och du skall kunna göra dig ett begrepp om den stora massa löst folk som åtföljer en indisk armé i fält, och huru pittoreskt allt detta är kan du lätt tänka dig. Vi hade öfver 2,000 kameler, oräkneliga hästar, en mängd elefanter, oxar, åsnor, getter, får och fjäderfä. En hel marknad af alla slags förnödenheter åtföljer lägret och naturligtvis en oerhörd massa af indiska kvinnor och barn. Jag vill icke tala om de vilda och brokigt klädda indiska truppernas, Sikhs, Belooches, Mooltanees, Punjabees och irreguljära trupper af alla kulörer, alla i de mest extravaganta turbaner och med krokiga, skarpt slipade sablar eller huru all denna myckenhet ströfvade öfver landet, trampande ner åkerfält och trädgårdar, vadande genom en mängd floder och strömmar, korsande öfver från fästning till fästning, sprängande i luften alla indianernas fortifikationer och liksom sopande landet från fiender till det brittiska herraväldet. I de träffningar vi hade med fienden hade jag tillfälle att se hvad krig är likt och huru det går till att slakta människor. En af fiendens kanonkulor kastade öfver ända två husarer framför mig och dansade fram öfver den gröna marken, där

jag satt på min häst under slaget. Gevären smattra rundtomkring i buskarna och åkerfälten, kavalleri och artilleri rycka fram i skyar af damm och rök, och den som icke är förtroligt bekant med trupprörelserna är glad att galoppera med någon af dessa hopar för att åtminstone icke blifva lämnad kvar och i nästa ögonblick måhända blifva omringad af flygande fientliga ryttarskaror. I den mån man på det sättet rider fram, ser man rundt omkring sig på marken fallna, somliga döda, nedhuggna på ett grufligt vis, andra ännu lefvande, vältrande i blod. Det är en så förfärlig verklighet att man ville kunna inbilla sig att det är blott en ohygglig dröm. Det är dock icke utan ett förunderligt behag, och man är drifven framåt just med samma otåliga liflighet som på en jakt. Jag var i Lucknow öfver julen, men det skulle blifva för långt att gifva dig en fullständig beskrifning om denna stora stad, med alla dess förgyllda, höga dômer och kupoler, minareter och torn, alla dess palatser, inbäddade i skuggiga trädgårdar, bland palmer och sykomorer, omgifna af terrasser, fiskdammar, bryggor, marmortempel, kiosker och fontäner. Som så många af dessa palatser nu efter kriget stå tomma och öde, fick jag ett af dem till min personliga disposition och regretterar blott, att jag icke kunde flytta det med mig när jag reste. Kriget vänder upp och ner på fredens ymnighetshorn. Som du lätt kan tänka, tecknade jag så mycket som möjligt och har bragt med mig en hel mängd rätt kuriösa akvareller och ritningar, hvilka jag nu är sysselsatt att öfverse och förbättra. Åtskilligt däraf kommer troligen att snart blifva publiceradt; men du skall däraf finna, att jag för ögonblicket är till den grad sysselsatt, att jag icke kan lofva att så snart skicka dig något af hvad du så vänligt önskar af mig. Jag har på flera år icke haft tid och tillfälle att skicka någonting till Sverige, ehuru jag oupphörligt haft trängande uppmaningar. Hoppas i sommar få händerna litet mera

fria. Jag upprepar att jag finner mig obeskrifligt lycklig att vara tillbaka i England.

Till H. Brodtkorb. — London 8 jan. 1860.

— Den samling af teckningar som jag bragte från Ostindien, illustrerande kriget där, äro numera icke mina egna, men tillhöra ett bolag. För närvarande lära emellertid dessa herrar vara inblandade i en juridisk process sinsemellan, och förr än denna tvist blir afgjord, blir det helt säkert ingenting tänkt på utgifvandet af något verk. Och som under tiden intresset för de indiska affärerna här i landet betydligt svalnat, är det möjligt att ett sådant företag icke mera skulle löna mödan. För mig enskildt är det helt och hållet likgiltigt, ty jag har med allt detta ingenting att göra. Jag har uppfyllt mitt åliggande till allas nöje och blifvit betald hvad som var stipuleradt för mitt arbete och den tidsförlust det kostat mig.

I ett bref Stockholm 8 maj 1870 tillägges härom:

Nu skall jag väl icke glömma att svara på ditt spörsmål om mina indiska teckningar; de äro aldrig utkomna, det var aldrig meningen. En del voro studier till en stor historisk tafla, som målades af Barker, medan jag var i Indien, och blefvo i sådan afsikt efter hand skickade därifrån — resten, som jag själf förde med mig till Europa, blefvo köpta af en enskild person i Manchester, som ännu äger dem, öfver 500 till antalet. Men om jag skulle vilja begagna dem, står det mig fritt.

VI.

Sverige — Egypten, Italien och Spanien 1860—1870.

I juli 1860 anträdes den ofta påtänkta resan *hem*. Ur anteckningarna om denna resa:

— Var i Köln nästa natt. Besåg domkyrkobyggnaden på kvällen. Motsvarade icke min förväntan, ehuru det är en af de förträffligaste byggnaderna från Medeltiden. Tyckes som om katedralen i Sevilla vore ett konstverk af högre ordning. Domkyrkan i Köln föreföll mig icke allvarsam nog; med brist på allvar menar jag att konstnären i Köln synes oftare varit frestad att använda en prydlighet, som i sig själf är intetsägande eller högst talar om byggmästarns skicklighet att öfvervinna svårigheter. En virtuositet som är litet för litet blygsam, isynnerhet där problemet är ett Herrans tempel. Arrogance, men af den sorten som alltid förlåtes — snillets arrogance. Den påbörjade restaurationen tror jag vara till knappt någon nytta. Det kan aldrig bli annat än så att säga en modell i lebensgrösse, en växt, en utväxt som påtagligen, synbarligen icke har någon rot i vår tid. Det är verkligen nedslående att se ett så kolossalt tilltag af död imitation. Så gigantiska kulisser äro hvarken tragiska eller komiska, de äro tråkiga. Det är förvånande huru läraktig människonaturen är och hvilka extraordinära saker den kan dresseras till att utföra. Björnar, markattor och hundar kunna läras dansa,

men akademiska målare-professorer kunna inöfvas i det som är mycket svårare — måla götiska glasfönster. Imitation af konstverk är äcklig och afskyvärd — och likaså förnedrande som att göra falskmynt. Otvifvelaktigt uttrycket af en falsk karaktär, en som icke är att lita på, full af osanning. Men för somliga naturer är det kanhända en oemotståndlig frestelse att stjäla de fjädrar de kunna lysa med, så länge världen ännu är så rå att den icke förmår upptäcka bedrägeriet. —

— — — — — — — — — — — — — — —

Besåg Thorvaldsens museum. Byggnaden är så utsökt ful att det är verkligen löjligt. Tyckes vara uppförd på spektakel såsom en karrikation af arkeologiskt vanvett. Huruvida detaljerna äro i konsekvens med den stil byggnaden är ämnad att representera bekänner jag mig gärna för olärd att kunna bedöma, men huru det må vara med det är det en sådan småsak, att det har alls intet att betyda, om totaleffekten af det hela är förfelad, och en sak torde kunna kallas förfelad, om den hvarken tillfredsställer förståndets fordringar eller ögats eller hjärtats — men som lika mycket repellerar genom en absurd pretention att vara storartad som det oharmoniska och skärande i att se sådana förhistoriska former påfästade ett byggnadsmaterial, som så ögonskenligen icke är hvarken granit, porfyr eller basalt. Med ett ord, det är svårt att se meriten i ett konstverk, där flärd och osanning så totalt skymmer bort den. Färgtonen på väggarna i det inre är nästan alltid den värsta som hade kunnat välja. Den gulbruna, oklara, liksom sammanrörda färgen är alltid högst obehaglig, då den utsmetas på en större flat yta. Den är också därtill den mest opassande för hvita statyer såsom varande hvad målare kalla *för varm* och därigenom till motsatt kraf framhållande allt hvitt gråare, kallare och smutsigare än det i självfva verket är. Den råaste målarpojke bör kunna veta det. Det är omöjligt att icke hvarje soupçon af elfenbensteint på det sättet helt och hållet skulle drifvas från marmorn.

Den gulbruna färgen är dessutom så intens, att den tränger sig så att säga närmare ögat än själfva statyerna. Detsamma kan sägas om den chokoladblandade purpurlimfärgen, som dock är att preferera för gödselfärgen. All ornering, som på det aflägsnaste hade kunnat antyda om någonting så detestabelt som glädje, tyckes på det sorgfälligaste hafva blifvit visadt på porten af den obarmhärtige byggmästaren. Eros och gracerna, Ganymedes, Venus och Adonis åtminstone tyckas icke vara hemma i dessa ohyggliga grafhvalf. Min inbillning flög endast till Villa Albani, ty det hade varit alltför grymt att drömma om Villa Mecænas eller föreställa sig hur Scaurus skulle hafva velat ställa till saken. Det enda som kan sägas till Bindesböls försvar är att Thorvaldsens museum verkligen är en graf, och att det varit uppgiften som han förmodligen ansett sig förnämligast pliktig att utföra. — Ehuru det är ett antikt bruk, tyckes det vara stridande mot sundt förnuft och god smak att ställa upp en kvadriga på taket af ett hus. Själfva idén är absurd, och effekten är, som man på svenska säger, upp åt väggarna. Det skulle endast kunna begripas, hvarest byggnaden vore så lik ett klipptempel, att det kunde anses möjligt att en terrass existerade ofvanpå — men äfven i sådant fall vore det icke mer än nu att förvänta att särdeles många skulle kunna uppfatta skönheten i hästbukarna, som i den ställningen i verkliga lifvet sällan ses annat än af dem, som ligga i rännstenen.

Canova på sin tid var en stor man och Thorvaldsen är det ännu, men det kan måhända af en och annan sanningsälskande och envis naturforskare redan sättas i tvifvel, huruvida han kommer att behålla samma stora reputation för alltid. Hans största förtjänst är att han ägde en slags medfödd öfverensstämmelse i lynnet med den klassiska rättframheten och att han föredrog att följa sitt eget skaplynne och känsla snarare än att ängsligt binda sig inom de gränser som ett torrt och oförnuftigt lärdomspräl utstakade. Det kan dock icke nekas att den

som söker ett fint och individuellt karaktärsuttryck i ansiktena icke ofta finner det i Thorvaldsens skapelser, som i allmänhet äro nästan oförlåtligt slarfvigt utförda och i det afseendet som i så många andra på intet sätt kunna sättas i bredd med hvad godt vi äga af antik skulptur. För att konstverk skall kunna närma sig fullkomligheten fordras mer än att endast äga goda intentioner. Många af Thorvaldsens bilder äro alltför litet omsorgsfullt utförda och gifva liksom ett intryck som om konstnärn själf hade vändt dem ryggen med kärlekslös köld. Och det är nu en gång så, att artistens sätt att betrakta sitt eget verk upptäcker sig lätt för en någorlunda uppmärksam åskådare och har ett icke obetydligt inflytande på det intryck han emottager. Det är denna slags clairvoyance eller genomskådande af hvad som djupast rörer sig i konstnärens sinne, delaktigblifvandet af hans högsta inspirationer såväl som de ofrivilliga bekännelserna af hans nedslagenhet, så ofta krafterna svika, som ofta gör betraktandet af konstverk till en så stor och rik njutning. Genom additionen, assimilationen af en annans känslor blir vår egen mera intens, och ofta är det just genom de tillstådda svagheterna som vår sympati lifligast röres. Om vi taga i betraktande den tid, i hvilken Thorvaldsen lefde, kunna vi icke annat än beundra honom såsom ett verkligt fenomen och en högst extraordinär konstnär, men hvilka de många orsakerna än må vara, är jag säker att hans storhet skall tyckas skrympa mycket tillsamman för hvar och en som sett och liksom svält t. ex. The Elgin Marbles i Brittish museum. Jag undrar emellertid icke på att svalget emellan Fidias och Thorvaldsen icke skönjes af de fleste — det är nödvändigt att dessförinnan, som Thorvaldsen själf brukade säga, »snön skall smälta ur ögonen.»

Nicolas Poussin, sin tids Thorvaldsen. Båda främmande skott med verkliga och friska rötter i den klassiska jordmånen.

I Kristianborgs slott och såg det kungliga målnings-

galleriet. Motsvarade alls icke hvad jag hade väntat mig. Endast några få taflor af högre värde. Mängden medelmåttiga specimina af medelmåttiga flamländska målare. Taflorna af den s. k. danska skolan intresserade mig mera. Nyfiken att göra bekantskap med tendenserna och de krafter som röra sig. Hoppas att *skolan* frambringat bättre målningar än dem jag såg.

— — — — — — — — — — — — — — —

I Sverige. »En kyrka och en prästfamilj, tecknade med fingerade namn».

Vid framkomsten till gästgifvargården träffade jag där ganska riktigt vår vice pastor, som efter aftal hade kommit dit med trillan och Brunte för att hämta mig till prostgården. Du känner ju Rosensten af gammalt; jag hade icke sett honom sedan han var student, och det fägnade mig nu högeligen att återfinna samma glada själ med samma ärliga stora blå ögon. Naturligtvis många frågor att göra. Under tiden hade man börjat fästa nya skor på Brunte vid smedjan som låg ett stycke utanför grinden, och Rosensten ville därför att till dess hästen blef färdig att igen spännas för vagnen vi skulle gå ner och bese stensättningen och ättehögen nere i hagen, där man nyligen hade funnit ett stort guldspänne och några bronsbucklor m. m.

»Allt här i trakten,» sade Rosensten, »är gammalt, men tillika känns det ändå mera barnslighet här i luften än på många andra ställen, här spelar necken fiol nere i vassen, man offrar i trollkällan i månskenet och älfvorna dansa sig yra i hufvudet just under den slokiga hängbjörken där borta i skogen. Det är inget tvifvel om det. Och oss emellan sagdt,» sade vice pastorn, »så präst jag är anser jag att det skulle vara synd att predika bort alla sådana trosartiklar — man skulle därigenom kanske endast komma till att skaka på mången annan tro, utan att därför göra något gagn. Bör man göra människan gammal i förtid med att plugga in i trånga, grumliga hjärnan en hop dumma tvifvel, som

kväfva och utrota all poesi? Nej,» och Rosensten tog sig en pris snus för att bestyrka att hvad han sade var rätt. »Bland mycket annat strunt som jag lärt mig allt-sedan jag gick i gymnasium är också att icke mera kunna tro på att grodan som hoppar i diket möjligtvis kan vara en förtrollad prinsessa. Är jag därför lyckligare än lilla barfota-Olle, som icke vill göra grodan illa, äfven om hon skulle kunna blifva igen prinsessa så god som någon och han kanske skulle kunna komma till hennes hof och bli hofpredikant? Nej!» och han tog sig på nytt en pris.

Vi hade emellertid hunnit fram till ättehögen. Belägenheten var förtjusande. Rundt omkring stod en dyster granskog, emellan hvars mossiga stammar på afstånd syntes en vik af hafvet med klippiga stränder, och öfverallt härskade en stillhet så att man kunde tycka hela naturen i slummer. Men det höga milda allvaret liksom vakade, och på ättehögen kändes det att man stod på en graf. »Vet man något om hvem som blef begrafven i högen?» frågade jag. »Icke mer än att högen alltid kallats Vidars hög,» sade Rosensten, »och att Vidar af en stork hade lärt att hitta vägen på hafvet så att han där aldrig for vilse.»

Jag anmärkte hur svårt det är att kunna känna någon verklig sympati för någon, om hvilken man vet så litet, men att det var ättehögen som genom att påminna om död i allmänhet stämde tankarna allvarligt. I annat fall är väl ättehögen icke så intressant som en etruskisk graf.

Men vetande af gammalt hur road Rosensten var af nordisk fornforskning sade jag icke mer någonting, som skulle kunna göra honom mindre ifrig att söka sanningen på det fält han börjat.

Men man ropade nu till oss från smedjan att Brunte stod färdig och förspänd trillan.

Brunte tycktes otålig att få visa sina nya skor hemma, och det behöfdes därför ingen piska, knappt några smack-

ningar ibland, när det gick uppför i backarna, förr än vi körde in på prostgården.

Af den feta och fryntliga prostinnan så väl som af hennes vackra, ljuslockiga och rödblommiga döttrar blef jag mottagen på det hjärtligaste vis, och i min mån försökte jag framföra alla de mig anförtrodda tusende helsningar från släktingar i många led jämte alla utsökta artigheter från andra utgrenade vänskapsförbindelser. Ehuru det ännu icke var särdeles långt lidet på eftermiddagen, hade likväl prosten själf i dag vaknat ur sin eftermiddagslur, men icke fallen för brådska i någonting ännu icke hunnit stoppa sin pipa. Att vända sig, till och med att sätta sig tycktes vara för honom en ansträngning, åtminstone gjorde han det icke utan pust och vedermöda, under det han anmärkte att den som är fetlagd bör hålla sig stilla och icke taga sig före att vilja flyga eller störta sig in i andra våghalsiga företag. Men hvila stärker, sade han. På bordet vid gungbrädet framsattes emellertid en stånka med öl, och prostinnan bjöd dessutom på körsbärssaft och vatten. Allt tycktes sålunda på prostgården vara stilla och lugnt och utan några våldsamma stormar. Ty storm kunde icke kallas det milda vinddrag som ögonskenligt beständigt drog Rosenstens och Annas, prostens äldsta dotters, tankar och känslor i samma riktning, ehuru för att sätta bo, som det kallas, Rosensten väl ännu icke har mycket mer än kappan och kragen. Att han för resten kunde hålla sig snyggt svart klädd berodde nästan helt och hållet på hur många små hedningar som han hade att döpa, ty i den hälsosamma trakten äro begrafningarna icke mycket att räkna på. Han var sålunda så till vida, som jag tror, nöjd och belåten med sin lott. Om jag känner honom rätt, tror jag icke att han bryr sig mycket om att sätta bort tiden med att skrifva ihop sina predikningar med delikata och konstrika retoriska antiteser och annat tankespel, utan att han snarare tycker det passa bättre att väcka församlingen med litet sprakande eld och svafvel

emellan kraftiga knytnäfveslag i predikstolen. Men detta är blott en förmodan, då jag aldrig haft förmånen af att höra honom predika. Veckodagarna bereder han sig nog tillfälle att tämligen ostördt sysselsätta sig med jakt eller fiske.

Prosten själf predikar blott högst sällan, utom undantagsvis vid högtidliga tillfällen eller på de stora helgdagarna kommer det icke i fråga.

Emellertid med vackra utsikter åt alla håll framlefde man i prostgården sin dag i belåtenhet och stillhet — frid på jorden, människorna en god vilja; alla gladlynta och förnöjsamma, så att kommen ur den öfriga världens hvirflande sandstormar kunde man sålunda där tycka sig hafva hunnit till en grönskande oas i öknen. Likväl må icke förnekas att i all denna stiltje nerverna röras så att man får lust att gäspa och kan tro sig tycka höra liksom en hviskning om att mycket i kyrkans författning icke är helt och hållet så tidsenligt som mången skulle kunna önska.

Jag bad Rosensten att få komma in och bese kyrkan, och han hämtade därför nyckelknippan. Stentuna kyrka är gammal och säges hafva varit sammanbyggd med ett Benediktinerkloster, efter hvilket den förfallna gråstensmuren på kyrkogården tros vara en lämning.

Kyrkan är icke stor. Flera gånger förändrad genom tillbyggnader och reparationer, så att numera endast obetydliga spår visa att hon byggdes på 1400-talet. Några spetsbågar på tornet och bildhuggerier omkring porten vittna ännu om medeltidsarbete, visserligen klumpigt och slarfvigt utfördt, men ändock påminnande om ett slags konstbehof, medan något sådant icke kan skönjas i de barbariska tillsatser, kalkrappningar och smörjningar med tjära, som en senare råhet lämnat efter sig till arf åt efterkommande.

Det inre af kyrkan visade just ingenting mera anmärkningsvärdt än hvad man vanligtvis ser i många kyrkor på landet. Proportionerna behagliga så som nästan

alltid är fallet i medeltidskyrkor, hvalfven lätta, men tillika fast sammanknutna, fönsternas storlek och plats väl anordnad för att gifva en passande och mildrad dager, med ett ord, det syntes tydligt att byggnaden ursprungligen var uppförd på en tid, då det var vanligt att sådant arbete företogs med känsla och imagination. Det var också naturligtvis icke svårt att se att kyrkan först hade varit ämnad för katolsk gudstjänst och att utom högaltaret hade det funnits smärre altaren i sidokapellerna, men sedan reformationen var kyrkan nu fylld af höga, klumpiga, blåmålade bänkar på ömse sidor om den smala midtelgången som ledde fram till koret. En predikstol, så riktigt vedervärdigt ful, så förtryckt, vanskaplig och fullsmetad med de vederstyggligaste färger, att man ovillkorligt helst vände blickarna därifrån. Länge kunde man icke heller stå ut med att betrakta den ohyggliga taflan öfver altarbordet, som föreställde korsfästelsen, utan var det bättre att blunda. (Hela den där väggen måtte hafva blifvit kalkrappad icke just mycket längesedan, ty en torpargubbe säger sig i sin barndom hafva sett grant målade kungar med fanor, krigsfolk och präster i kåpor och mässhakar, och Rosensten sade att han själf hade försökt att skrapa bort ett stycke af kalkstrykningen och verkligen funnit figurer med skägg och sköldar, men att biskopen hade tyckt det vara bara strunt och illa tecknadt, och sedan ett par herrar, skickade från akademien, voro af samma opinion, hafva vi för snygghetens skull smort öfver alltsamman en annan gång med starkare kalkmassa. För åtta år sedan fanns det grant målade gamla rutor i alla kyrkfönsterna, men de köptes af en vandrande skålknalle, som sedan fick 300 rdr för dem af en tysk jude. Gud beskydde oss för våra akademier och andra heliga samfund, suckade jag, och Rosensten sade amen, jag vet icke hvarför, troligtvis af gammal vana).

Vi gingo omkring i vråarna för att uppspåra kyrkans öfriga prydnader. Det mest framstående däribland var

en tryckt kungörelse af Karl XI i glas och ram bredvid öfverstlöjtnant Gurkenfeldts grafsten infattad i muren och ornerad med en lie och ett timglas öfver en hemsk dödskalle och ett par korslagda benpipor och skulderblad, allt mycket smakfullt, som Rosensten tyckte. Midtemot hade den utdöda höggrefliga ätten Skroop till Storö sin grift med en vidlyftig och lång latinsk inskrift, och öfverst utbredd den stora adliga vapenskölden med strutsplymerade hjälmar och en krönt anka i hjärtvapnet. Rosensten hade dock ännu icke hunnit forska i familjens bedrifter.

I den skumma sakristian visade han mig därefter kyrksilfret och däribland en särdeles fint arbetad trearmad ljusstake, som sades vara kommen i gamla tider från Lübeck, och i ett skåp sammetsmässduken och ett par hvita mässkjortor — för resten inga konstverk.

Sedan ingenting mera var att bese gingo vi åter upp till prostgården, hvarest jag, oaktadt den bästa vilja och de vänligaste och enträgnaste bjudningar, icke kunde stanna kvar, emedan samma kväll jag borde passa på att möta ångbåten, utan tog jag hjärtligt afsked af alla och stod snart med Rosenstens och Bruntes hjälp igen vid gästgifvargården, där mitt andra fordon spändes för och jag reste min väg.

Till H. Brodtkorb. — Stockholm 14 sept. 1860.

— I Stockholm har jag träffat en mängd gamla vänner och ibland dem också alla våra gemensamma romarekamrater och med dem språkat om gamla tider och om dig. Plagemann fann jag riktigt föryngrad och ojämförligt mycket ordentligare än vi sett honom i Rom. Palm däremot tycktes mig hafva blifvit mycket äldre med grått hår och med knappast mer än bara glöden kvar efter den forna flammande glädjen. — Som du vet är Stockholm ett mycket muntert ställe, och jag har sedan min hitkomst varit oupphörligt omkring på tillställningar, bjudningar och lustbarheter på Djurgården, Drottningholm, Ulriksdal etc.

etc. etc., alldeles på det urgamla svenska viset med sång och musik, punsch och sådana upptåg som man kan vänta af Bellmans landsmän. »Svearne fordomdags drucko ur horn, och vi än i dag ha samma lag.» Jag har sett mycket, men jag har funnit Stockholm och dess omgifning obeskrifligt vackert och angenämt. På Drottningholm var änkedrottning Josefine obeskrifligt nådig och nedlåtande mot mig. Kungen själf lär vara opassande och illamående, så att jag har ännu icke sett honom. — Landet tyckes på det hela prosperera, och allt skrider framåt, ehuru naturligtvis långsamt, men otvifvelaktigt går det en friskare anda genom det hela, och jag är öfvertygad att vi äro ett intelligent och välvilligt folk.

Hösten 1860 afslår Egron ett anbud att göra en tur genom Förenta staterna för att göra teckningar till ett verk öfver prinsens af Wales resa därstädes. I ett bref af 7 dec. berättar han för brodern Mildhog, att man lofvat honom guld och gröna skogar men att han afböjt anbudet. »Gamla världen är mer än tillräcklig för mig.» Han yttrar därefter:

Kina är då någonting ojämförligt mycket mera lockande, och jag skulle hafva stor lust att åtaga mig tillbudet att gå dit, såvida det icke toge en så befängdt lång tid — ty på mindre än två år skulle näppeligen ett sådant arbete hinnas med. Och två år ute på en sådan vildjakt är icke så litet — med ett ord: borta är bra men hemma är bäst, jag menar i Europa.

Till H. Brodtkorb. — London 15 dec. 1860.

— Efter öfver tjugo års bortovaro från fäderneslandet var det icke att undra på om jag skulle finna att åtskilligt förändrats, och i många fall var jag glad att det hela gått framåt, åtminstone i materiellt hänseende, och besynnerligt skulle det i sanning hafva varit, om inga spår skulle hafva varit märkbara af en sträfvan, som tyckes vara det karakteristiska af vår tid. Det materiella arbetet ordnas, bolag bildas, järnvägar och all trafik har sina direktioner, under det att, som det tyckes mig, det

andliga och moraliska arbetet bedrefs desto lamare och utan den sammanhållning som skulle kunna önskas. I ett land, där folkmängden är ringa och bildningen icke stor, är det maktpåliggande att se till att båda riktningarne så att säga balansera hvarann. Men det rådde i allmänhet en känsla af trygghet, självständighet och oberoende och ett hoppfullt gående emot framtiden, som var rätt tillfredsställande att finna. Vi hafva också så mycket godt och gediget i Norden att bygga på, att vi fullt och fast kunna lita på att vår halfö är en af de bästa i världen, och om vi väl ännu stå rygg mot rygg, är det icke värdt att neka att det ändå i hjärtat käns att vi äro bröder.

Till Mildhog Lundgren. — Dalen vid Bandagsvandet i öfre Telemarken 3 aug. 1861.

Jag hade knappt skrifvit mitt sista bref angående min resa neråt Italien, förr än det föll mig in att det vore bättre för mig att använda de varmaste veckorna under rötmånaden hellre i Norge än söderut, och jag begaf mig därföre från Hull med ångbåt till Göteborg och vidare till Kristiania. Inloppet till denna stad är i högsta grad majestätiskt och storartadt, och läget är så grandiost att jag icke vet någonting att jämföra därmed om icke Neapel. Hvad som felas är ännu dômer, torn, palatser och terrasser. Men Rom byggdes icke på en dag. — Från Kongsberg begaf jag mig ner till Hitterdal för att ibland annat få göra bekantskap med en af de urgamla utskurna så kallade stafkyrkorna. Trakten är obeskrifligt vacker, och jag stannade där på en bondgård flera dagar bland vänliga, beskedliga och enkla människor. När jag säger att den gamla kyrkan nyligen blifvit reparerad, är det naturligtvis det samma som att säga att den till det mesta blifvit förstörd, men förmodligen i följd af en lycklig brist på penningar finnes det åtskilliga bitar, som man icke hunnit med att tillintetgöra. Jag var förvånad att se öfver allt så många besynnerliga folkdräkter, olika i hvarje socken, och den mängd silfverknappar och söljor som alla bära. Karlarnas

klädedräkt är betydligt burlesk, men de äro så vana därvid, att jag såg dem aldrig skratta åt hvarandra. Från Hitterdal satte jag ut öfver höga berg och djupa dalar och kom så ner till Siljord. Med icke annat än svart bläck till hands skall du icke vänta att jag skall försöka beskrifva, huru förtjusande skönt det är; därtill skulle fordras att kunna doppa pennan i guld och azur, silfver och kristall, på samma gång som i den genomskinliga skuggan af doftande stilla granskogar, hängande som en mörkgrön beklädnad ända från höga fjällarnas toppar ner i klara vattenbrynet. På smala näset i spegelklara sjön stå tre ättehögar och i det vaggande kornet under branta berget andra flera. I mullen hittas ännu då och då en sliten stridsyxa, ett rostigt svärd eller en armring med runor på. Rundt omkring bo rödblommiga, hjärtliga, blåögda, gästvänliga människor, hvilka liksom dalfolket säga du till hela världen och ännu icke lärt sig begripa, att man är bättre, för det man har finare kläde i rocken. De undersätsiga, fyrkantiga bondjäntorna, dalkullornas kusiner, med blomsterbuketter och stora rosor broderade på strumporna, i brokiga dräkter med kulörta stickningar på lintygsärmarna, utstyrda med silfversmycken och dvärgasmide, kalla hvarann Aslög och Gunrud och Thoron och klifva med duktiga steg upp och ner från sina grå stolpebodar och höganloftsburar — fornnordiska träbyggen, som stå på fyra fötter och tyckas vara komna för många hundra år sedan från trollen i Jotunhem. Du kan nog tänka hur allt detta skulle väcka hos mig en underlig hemkänsla, lik början af en vaggvisa från hedenhös, innan ännu minnet hunnit slå upp ögonen — och jag tyckte mig vara många sekler yngre och tillbaka midt i drömlika sagoåldern. Här vore rätta landet för en Ling eller en fornnordisk don Quixote. Men äfven en Sancho Panza skulle finna sig här. Jag fick min boning i Siljord hos en välmående landthandlare, midt i hans talrika och vänliga familj; städade rum med solsken på golfvet och friska törnrosor i stora porslinsfat på borden,

taflor på väggarna och fortepiano om kvällarne. Där fanns två unga damer, några små flickor och en rödblommig guvernant; eljest, hvarthän man såg, fanns det skyhöga berg och närmast öfver oss ett mörkt och hotande fjäll, som den dristiga bondpoesien gifvit namnet Skårfven. Men nere i trädgården, där bien brummade, voro körsbären mogna, och emellan vinbärsbuskarna fanns det violetter och penséer, förgätmigej, röde roser och öine blå och äfven fjärilar. Att det pratades dumheter i kapp, kan du lätt föreställa dig — sagan skulle eljest icke ha varit rätt fullständig. Det låg en alldeles förtjusande stillhet och frid öfver det hela. Jag skulle nästan vilja vara eremit på det viset. — Och hvilken prakt! De omätliga fjällväggarna öfverklädda som med ljusblått och grönt sammet, med smala forsar och bäckar och fall, glittrande i solen som silfver och pärlhand, milslånga och icke persiska mattor af ullgarn men lefvande ängar och fält med sina doftande blomster, flitiga myror och myriader kryp med gullvingar, epåletter och sporrar. Frukost med färskt smör och grädde, konstrikt kaffebröd, koketta skorpor, friskt granris på golfvet och på bordet Kongsbergs Tidende og Correspondent med *nyheter* om Garibaldis landstigning på Sicilien och jordbäfningen i Lissabon. Man kände sig liksom i en lugn hamn från oceanens stormar, och till och med kanariefågeln i buren tycktes sjunga: »Viken, tidens flyktiga minnen». Jag gjorde bekantskaper rundt omkring i bondstugorna och blef öfverallt emottagen med okonstlad hjärtlighet och välvilja. Efter allt tror jag att bönder och konstnärer äro de som förstå hvarandra bäst. Men dagen kom också att jag skulle lämna Siljord — tiden går och vi med tiden — och en vacker morgon satt jag således igen i karriolen nedanom förstugukvisten och körde vidare genom granskog, förbi forsar och fall; utför långa backar och uppför dito anlände vi till Bandagsvandet, en stilla och djup sjö, inklämd emellan skyhöga fjällar. Det är från ett litet ställe, som heter Dalen, vid denna sjö, som jag skrifver

detta. Det är midt uppe i fjällbyggden och förtjusande vildt. — Du skall förlåta mig, om jag liksom litet skryter med att stadslifvets trassel och småaktigheter icke förmått förkväfva mina högre och renare tendenser. Jag är förtjust af Norge och finner mig icke hafva det ringaste mindre sympati för norrmännen än för svenskarne. Det är stor skada att de båda folken icke komma i mera personlig beröring med hvarandra och att vi svenskar icke hafva mera råd och lust att besöka detta härliga storartade land, nordiskhetens kärna, men så ofta hellre låna oss fram till Paris för att komma hem med skräddarräkningar, minnen från Champs-Elysées och en elegant parfym af sängkammarluft. Angående båda folkens känslor för hvarandra, tycker jag mig hafva funnit mycket mera köld och likgiltighet i Sverige för Norge och norrmännen än här för Sverige. Jag har icke hört ett enda ovänligt ord emot oss af någon, tvärtom. — Jag skulle vara glad, om många af mina landsmän kunde få tillfälle att besöka detta friska och stolta land, många fördomar blåsa bort på fjällen, och man skulle i allt fall komma hem igen med en renare nordiskhet i sinnet och ett öppnare öga för naturens höga majestät. I synnerhet vore det önskligt, att våra studenter och målare oftare klättrade hit öfver. Det skulle säkert göra mycket mera godt än alla revisioner af föreningsakten. Man skulle då icke längre blunda för att vi af gammalt äro samma folk och att vi svenskar hafva mycket mera likhet med norrmännen än t. ex. med skåningar. Det har för mig varit en öfverraskning att finna att bondfolket häromkring talar mycket renare svenska än i de flesta af Sveriges egna provinser. — Den sträfvan efter originell prydlighet, som bondfolket här icke sällan röjer i de besynnerliga utskärningarna omkring dörrposterna på stolpebodarna, de fint arbetade stora silfversmyckena, de rika broderingarna på dräkterna, sirliga knifskaft, träbyttor och dylikt är verkligen anmärkningsvärd. Denna ornamentik är nästan likaså hemfödd som folkvisorna och folkmelodierna och ofta mycket egen-

domlig. Kraften att frambringa denna underliga nordiska prydlighet är ännu vid lif, men kommer helt säkert att slockna ut i den mån som inflytelsen af främmande konst hinner göra sig kännbar och man lyckas propagera den fransyska hårfrisörs- och pomadburksstilen — eller den rena etruskiska. Låtom oss därför hoppas att konstakademierna ännu så länge ignorera detta »bondprål». — På kvällen och en god del af natten var det dans i en af bondstugorna. Surrande polskor, springdans, hallingen, där det hörer till goda tonen att kavaljererna slänga upp fötterna ända upp till bjälkarna i taket och de tunga rödblommiga jäntorna stampa i golfvet som bryggarhästar. Hvilken skillnad på detta starka, friska, enkla folk, som först kan gå upp högst på fjälltoppen och sedan dansa hela natten hallingpolska, mot de skeletter som oftast skramla på finare baler, och huru uppfriskande att vara ibland dem. Det är så godt som en brunnskur efter det ynkliga stadslifvet.

Jag reser nu snart härifrån för att öfver London, Paris, Turin, Milano, Venedig och Triest begifva mig till Alexandria och Kairo. Från England får jag sällskap af mr Frank Dillon, en af mina gamla vänner, och som han varit någon tid bosatt i Egypten, så har detta ressällskap stora fördelar för mig. — Tänk icke på att det är långt till pyramiderna, ty tankarna ha lika lätt att flyga tusen mil som hundra.

Till Mildhog Lundgren. — Kairo 16 nov. 1861.

— I Venedig stannade vi några dagar. Det är verkligen förvånande, hvilken mängd superba målningar där ännu är att se, och den som vill se koloritens triumf bör resa dit. »Det fanns jättar på den tiden.» Venedig hade alltid ett visst sorgligt utseende — nu inger det en mycket nerslående känsla. De ståtliga gamla historiska palatsen äro alla tomma, sneda luckor för fönstren, spräckta rutor, brutna lås, kråkbon på balkongerna och girlander af spindelväf. En välklädd människa är en sällsynthet, en

dam en raritet. Sorgliga bleka skepnader med magra händer sitta hopkrupna i gathörn och tigga en bit bröd. Allt tyckes ohjälpligt gå till ruin. Medan vi voro i Venedig, anlände den unga kejsarinnan af Österrike dit. En otrolig massa militär paraderade omkring landningsstället, fanor, plymer, ordenskedjor, kanondunder och flaggor, men af befolkningen tycktes icke en gång den lägsta mobben bry sig om att gå ner och se på all denna ståt. På aftonen var Markusplatsen illuminerad praktfullt, lik en inbjudande balsalong, men teatern för så många yra, glada karnevalsskämt var nu alldeles tom — här och där endast grupper af österrikare i hvita uniformer och röda mustascher — icke ett enda fruntimmer. På operan om kvällen alla loger tomma — endast uniformer på parterren. Jag kan icke beskrifva hur nedslående det var att se allt detta. Det var som att se ett helt folk sitta i svepningen i likkistan med locket färdigt att skrufvas på.

Resan fortsättes öfver Medelhafvet. I samma bref skrifver Egron om färden utefter Greklands kust:

Båten går i det präktiga solskenet en vacker novembereftermiddag tätt under den spöklika grekiska kusten med de höga, majestätiska, klassiska bergen framför sig, — fartyget susar fram i ett skum af gnistor och pärlor på det blå brusande hafvet. Man kan då nästan tro sig kunna sjunga grekiska, vore det blott en passande lyra till hands. Jag hade så nyss varit högt uppe på norska fjällen, att jag åtminstone kände kontrasten mellan nordens och söderns poesi rätt gripande. Säg icke att det ena är bättre än det andra men att allt är annat.

— På fördäcket sågs ett dussin kapucinermunkar i bruna kåpor, med knotiga fötter och slitna sandaler, grekiskt sjöfolk och sotiga, flottiga maskinister, under tältet öfver aktersalongen fanns det herrar med operakikare och damer broderande, gäspande, skrattande, rödblommiga barnpigor, engelsmän i rutiga jackor, italienare med

lurfvigt hår, och en tysk grefve von *burg, som klädd i tyrolerdräkt längtade efter att få skjuta krokodiler omkring pyramiderna. M. de Lesseps var också med. Och om kvällen blef himmelen full af stora guldstjärnor och luften så stilla och lugn som efter klangen af en glad melodi.

Till H. Brodtkorb. — Kairo 15 jan. 1862.

— Kort efter vår ankomst till Kairo begåfvo vi oss ut till en liten by vid Nilen, Gizeh, icke långt från pyramiderna. Vi hyrde oss där ett hus, skaffade oss möbler, ett par egyptiska tjänare, en kock med tillbehör och blefvo kvar där öfver en månad. Kairo är en mycket stor och folkrik orientalisk stad med fantastiska saracenska byggnader, kupoler och minareter och med det brokigaste och lifligaste folkvimmel på gatorna, turbaner, kaftaner, silke och saffian; allt påminner där om Islam och profeten, kalifer, sultaner och mamlucker, under det vårt fattiga lilla Gizeh med sina lerhus och palmer, tält och kameler snarare hviskar ännu om patriarkernas tidsålder och tycks vara så gammalt som Genesis. Där glittrar den breda Nilen ännu såsom när Moses stod på dess strand, och i stilla kvällen, när fårskockar och getter lägra sig nere vid vattenbrynet, sitta de trötta herdarna i aftonsolen så bruna som om de vore porfyrstoder, nyss uppgräfna från något underjordiskt tempel. Här flyger ibis ännu öfver de tysta vattendragen i palmskogarna, och om natten går månen upp på den underligt klara stjärnhimmeln och tyckes liksom söka sin gamla Isisdyrkan. De mysteriösa, uråldriga pyramiderna stodo hvar morgon där spöklika, gåtlika med den tomma öknen bakom sig, och det var därföre icke att undra på om dagen blef full af drömmar om långt förflutna tider. Också ett sådant lif har sitt stora behag och är fullt af nya, stora och starka impressioner, åtminstone helt olika dem man oftast får i våra moderna städer. Vi gjorde oss därföre också icke brådtom att skynda från Gizeh, det var som

att läsa gamla testamentet en stilla, solig söndagseftermiddag. —

Till Mildhog Lundgren. — Kairo 18 jan. 1862.

— Vi redo för några dagar sedan till Boulak för att bese det därstädes af regeringen etablerade museum för egyptiska fornsaker... En mängd statyer och statyetter af sten, alabaster och brons, fulla af den naivaste natursanning, förenad med storartad plastisk hållning. Äfven mycket juvelerararbete och guldsmide, funnet i de gamla sarkofagerna och på mumier, allt af en egendomlig smak och elegans och särdeles fint och flitigt utfördt. Det är besynnerligt att så långt tillbaka återfinna ornamenter, som än i dag brukas af det lägre folket, och jag fann ibland statyetterna verkliga porträtter af folk som jag här haft till modeller. När jag således betraktar dessa antikviteter, som härröra från en tid kanhända 2,000 år före Odin, och jämför dem med hvad som här än i dag möter oss, så är jag ledd att föreställa mig att vår stam uppe i norden icke bör kunna vara mycket förändrad i hvad utseende eller ansiktsdetaljer beträffar sedan asarnas tid. Jag måste tänka detsamma redan i Norge i somras, när jag såg de ståtliga bondgubbarna omkring ättehögarna och de blåögda, rosenkindade jäntorna. En palm är ännu en palm och en tall en tall.

Jag skrifver alltid utförligare om sådana saker till England, föreställer mig att du icke mycket bryr dig om konst. Noaks dufva flög ju åt det håll, där hon hade utsikt att finna fotfäste och en grön kvist.

Från resan Egypten—London.

— Framkomna till Pompeji, voro vi redan mera stämda för att bland klassiska ruiner vandra omkring på den gamla gatläggningen och själfva liksom gengångare spöka på grafgatan, i Diomedes' villa, i tragiska poetens hus, i Casa del fauno och på det ödsliga forum. Det var middag och från blåa himmeln sken hvita solen

ner på den tomma staden, dess brutna kolonner, ornamenterade purpurväggar, brandgula listverk och eleganta freskomålningar. En antik gratie fläktade emot oss och fyllde sinnet med en förtjusande serenitet och sydländskt behag. — Nära teatern var man just sysselsatt med gräfningar, hvilka vi en stund åsågo i tyst nyfikenhet. Alla arbetade allvarsamma, men det tycktes ändå vara blott som en lek. Långa rader af smärta flickor med nakna ben och fötter och fladdrande kjolar buro bort gruset i korgar på hufvudet, tecknande sig nästan som en lefvande basrelief emot den gyllene bakgrunden. De sjöngo glada melodier, och det var helt och hållet en scen att måla af. Icke alla målare äro beundrare af krinoliner eller snörlif, och för mången är kanhända en korg med aska i på de upplösta bruna flätorna vackrare än den sönderklipptaste, finurligaste lilla sidenhatt på löslockarna. Till och med våra schweiziska damer måste medgifva att de pompejanska flickorna alls icke skämde bort taflan, åtminstone ropade de i hänryckning att det var »charmant» och deliciöst.

— I Paris tillbragtes mesta tiden i Louvren och Campana-samlingen, som nyligen är köpt af staten och kallas Musée Napoleon III.

Det var en stor njutning för mig att betrakta många af konstverken i denna samling. Det är liksom stärkande att bland sådana ting liksom komma ur sikte af det fula. Förmodligen är det att de i sig själfva naiva, friska, ungdomligt glada, direkta imaginationerna, iklädda så normala och eleganta proportioner, förmå frambringa detta obeskrifliga behag, och att sinnet liksom fylles med klarhet och morgonsol.

Om det är en vinst att hafva blifvit född i Norden och därigenom få del af den oss nordbor egendomliga och drömlika clairvoyance eller mottaglighet för oformlig poesi, skymningens musik, är det kanhända icke litet att glädja sig öfver, om man därjämte kan känna sympati för den grekiska skönheten, klarheten, ordningen, mogen-

heten, formförträffligheten och att åtminstone i någon mån begripa söderns lekfullhet och rikedom. Det blef mig gifvet att få komma ut rundt omkring i varmare luftstreck, tillräckligt ung för att klimatiska förhållanden kanhända ännu till någon grad förmådde utöfva inflytande på min kroppsliga så väl som min andliga utveckling, och det låter sig på sådant sätt förklara, hvarföre söderns glans så snart i betydlig mån skulle komma att skymma bort för mig hvad som är fattigt i norden — utan att den ändå kunde förtaga min svenskhet. Målaren kan icke blunda för att det i världen gifves äfven andra färger än gult och blått.

Men att återkomma till Campana-samlingen, var den nu för mig verkligen hvad ett blomsterfält är för en fjäril — eller skall jag säga ett bi, som vill samla honung för kommande dagar. Skönheten i den grekiska konsten skymmer för mig bort alla historier om slafvar och sådant som grekerna kunde hafva fult och vederstyggligt. Kanhända skulle det icke så vara, om jag vore fullt mäktig att uppskatta och genomskåda deras konst, ty jag föreställer mig all konst som en slags spegelbild af sin samtids tendenser, liksom hvarje särskildt konstverk af konstnärens — ehuru vi merendels äro alltför grofva och utan tillräckligt fin känsla eller nog omfattande kunskaper, för att någorlunda kunna mäta detta förhållande eller ens blifva det annorlunda än helt dunkelt varse. Det är också mycket svårt för oss att numera uppfatta hvad som bör räknas såsom verklig individualitet i dessa gamla konstverk, ty de etruskiska vaserna t. ex. från en viss epok tyckas nästan alla vara gjorda af samma hand. Mången gång förefaller det som en obegripligt uppöfvad arbetsskicklighet, obevekligt sträng skola och virtuositet, förenad med en förvånande stark naturuppfattning, ändå beständigt håller sig inom ett visst konventionellt mod i utförandet. Att icke falla i öfverdrift tyckas dessa konstnärer hafva fruktat, och de hafva därigenom hunnit en egen gratie, som icke kan efter-

härmas. Det låga, det plumpa, det abnormala och sjukliga tyckas de hafva afskytt eller icke ens känt. Det är därför kanhända, som det är liksom föryngrande och uppfriskande att betrakta dessa bilder. Fullkomliga herraväldet öfver materialet och det mysteriösa mästerskapet i utförandet bidrager väl också (såsom alltid i konstverk) att öka vår förtjusning. Alla dessa friser och basreliefer, statyetter och byster af brons, marmor eller terracotta, det känns i ögonen, när man ser dem, som melodier af ungdom, vår och vin — med ett ord, det gjorde mig glad att se dem.

Den andra intressanta samlingen af pompejanska målningarna i Louvren roade mig också mycket, kanhända äfven därför att jag så nyss varit i Neapel och Pompeji. Visste icke hvad beundra mest, elegansen i teckning eller den förtrollande färgen, så simpel, så friskt harmonisk, en klar, eterisk graciös målning — utan smörja med olja, pomada eller fernissa, liksom genomskinlig och utan plats för fusket att gömma sig eller småaktigheten att armbåga sig fram. I jämförelse med vasmålningarna och Fidias' skola förefaller den pompejanska stilen visst litet kvinnlig och liksom kokett, nästan som soprano bredvid contra alto eller ett dessertvin som smakar bra till sötsaker — att icke säga glas bredvid kristall, men en olympisk vind blåser ändå ännu därigenom — åtminstone en ateniensisk.

Men jag tror det vara nödvändigt att hafva sett Neapel och att hafva själf gått i Pompeji för att rätt kunna njuta af dessa målningar. De förmå då att på ett förvånande sätt återkalla i minnet själfva luften, lifvet, ljusa solskenet omkring golfo di Napoli — det blå glittrande hafvet, Ischia och Capri, vinrankor och flata tak, askan och lavan omkring Vesuvius. Jag har alltid haft mycket roligt i Neapel och har också alltid dit återkommit med föresats att roa mig igen och vara förtjust. Har erfarit hvad »Campo felice» betyder. Nu sist kom jag dit från Egypten öfver Malta och Messina, ögonen ännu

fulla liksom af en glad dröm om den forntida, ja gyllene åldern under gyllene palmer och en himmel, som ännu tyckes klinga: Ära vare Gud i höjden! Men ändå hade Neapel kvar sitt gamla solsken, sitt Dolce far niente, sitt eldsprutande berg, sina jordbäfningar, sina maccaroni och kastanjetter och sina feta präster. Ännu har Pulcinella icke slitit ut sin stora svarta lösnäsa, ännu spökar San Gennaios blod i sin flaska, och flickorna med hvita ben dansa ännu muntert tarantella i gröna tofflor, när eremiten på berget plockar sina persikor och söta vindrufvor.

Pompeji kunde aldrig hafva fått en bättre ram. En hel stad begrafven skulle vara någonting alltför melankoliskt att betrakta i en annan omgifning. Afståndet från Neapel är också lagom, så att på vägen dit inbillningen kan hinna romerska kejsartiden efter att hafva stannat en stund hos den stumma i Portici och Masaniello och gått igenom brefvet från Plinius till Tacitus.

När jag nu sist var där, foro vi ut och sågo gräfningarna i närheten af teatern, så att säga i operakällaren — men utan att man fann någonting, åtminstone så länge vi åsågo arbetet — ett långsamt fiske i torra askan. Jag ser ännu de tomma gatorna, de tomma gårdarna. Icke ett tak öfver kolonnader och kammare. Solen skiner på rödmåladt stuck, på gipsväggarnas arabesker och guldgula pilastrar, tyst så att man kan höra hvad man tänker, men bländande så att man glömmer bort det igen — under det att bredvid sig i skuggan ser man alfresco herdar med flöjter, satyrer och nymfer och nyfödda amoriner, redan med vingar (gamla observationer! Målares erfarenheter). I sådana omgifningar kan man tycka sig hafva hoppat öfver tidsåldrarna som om det hade varit intet mer än en blomstersäng och stå åtminstone på tröskeln till den antika världen. »Cave canem» står det nog, innan man träder in, och hunden morrar, fastbunden och af mosaik, men om man korsar sig kan han icke bita, så säger napolitanarn, och sorgfria

träda vi in. Vestibulen, atrium, alæ, tablineum. Målade väggar, ljus och färg, men ändå hvilket förtjusande lugn! Ljufliga klimat! Och hvilka blommor det har förmått alstra. Under foten gnistrar mosaikens tusende kulörta stenpärlor, hvar och en slipad och af konsterfarna händer fogad in jämte sin nästa i glada, lefnadsfriska imaginationer, som le emot oss och ännu tala om en lekfull flit och glada nöjen. —

Hemma, på gamla herregods i tysta sängkammare med mörka familjeporträtter i tunga ramar på gyllenläderstapeter ser man ännu understundom midnattstiden hemska spöken sitta och värma sig framför eldbrasan, räkna blodiga, blanka riksdalrar och sedan försvinna bakom de klumpiga valnötsskåpen. I Pompeji ser man aldrig någonting sådant. Hvita frun finns där icke och icke heller någon Hamlets vålnad. Hvarken Cicero eller Sallustius kan göra sig ledigt att komma dit igen, gladiatorer och lindansare äro trötta längesedan, och om man väl ännu ser många spår efter gracerna, hålla de sig ändå i vår tid undan.

Hvarför finns det inga antika spöken mera? Åtminstone har jag aldrig hört att något sådant blifvit sedt i Pompeji.

Där inbillningen icke blir förgiftad af mörka, ohyggliga och förskräckliga bilder, hålla spökena sig undan, de vakna lättare i hemska, susande skogen, när månskenet smyger i tysta tornrum under gnisslande vindflöjlar och svarta korpar — och när klockan slår tolf. Det är lättare att få se hin håle med horn och svans än Kupido med vingar och båge. Det ljusa glada klimatet är väl ändå det som förnämligast jagar alla spökerier från Pompeji, ty jag tror att utan hjälpen af dettas ljuflighet skulle vi där, midt ibland så många återstoder från det förgångna, som nästan högljudt tala till oss, snart ändå finna oss liksom på tröskeln till en hemsk andevärld. Ty den antika världen är dock i så många fall främmande för vår närvarande uppfattning af lifvets

högsta frågor, att den är skild från oss liksom med ett omätligt svalg.

Ur ett bref från Paris 17 maj 1862.

— Paris blir dag efter dag vackrare och mer magnifikt. Det byggs otroligt mycket, nya gator öppnas och man kan knappt känna igen vissa trakter af staden. Men jag har blifvit nedslagen att se huru man nästan totalt förstört Nôtre-Dame, som förr var en ganska imposant kyrka. Den skall restaureras, som det kallas. Det skulle icke vara svårt att kunna vara bitande på nutidens arkitekter, men det är icke i min smak att bita i dem.

Till Laura Grubb, f. Fåhræus. — Sevilla 16 nov. 1862.

Jag kan icke beskrifva hur underligt det var att komma hit åter och här igen träffa alla mina gamla vänner och väninnor i så väl kända omgifningar. Det var som att öppna en gammal krönika och finna pergamentet visserligen lite gulnadt, men ändå alla de lysande, präktiga miniatyrerna på sitt ställe, utan att hafva bleknat eller förlorat något af sin färgskiftning och förgyllning.

Till Laura Grubb. — London 29 juli 1863.

— Till och med hvila kan blifva tröttsamt och en vecka af bara söndagar skulle vara långsam. Vi lefva blott sällan i det närvarande, tankarna och önskningarna kasta sig hellre hufvudstupa in ibland minnena eller i det tillkommande, ty vi måste gå fram som genom en dröm men därför icke beständigt sofva, det skulle göra drömmen till en mara.

London 4 nov. 1863.

Jag är nu återkommen från sjökusten. Min hälsa är god, och förmodar jag att det förnämligast kommer däraf att jag alltid varit klok nog att så mycket som möjligt hålla mig från *läkare*, som jag sätter i bredd med präster, dock utan allt ovett hvarken till de ena eller till de andra.

Till Laura Grubb. — Matlock bank 5 dec. 1863.

— Den svenska julen har väl ännu kvar mycket af sin egendomlighet och sin besynnerliga fridfullhet. Men det är nu redan 25 år sedan som jag var med en jul hemma och mycket har kanhända förändrats. Hur man då fejade och skurade, putsade i kök och visthus och öfverallt, hur man tycktes kasta all strunt och småaktiga bekymmer på brasan för att roa sig och hvila sig med att dansa! Och man skänkte hvarann dyrbarheter ifrån julmarknaden, och inlindade i gråpapper kom det fram hjärtligheter samlade under hela året. I snön gick man till knäna i julottan, där det var fullt med ljus och komministern stod på predikstolen som ett rytande lejon, midt i svafvelrök och tandagnisslan, tills han något lugnade sig och klockaren smög fram landshöfdingens kungörelser, då det hörde till etiketten att man skulle snyta sig — för att därefter bättre kunna hålla andedräkten. Sedan dess har jag sett många olika jular — i Rom och i Asien, en annan i Afrika och nu sist en grön, solig och blomstrande i mitt gamla Sevilla, med sin blå himmel och sina processioner, silfverlampor, musik, mantillor och solfjädrar.

Till Mildhog Lundgren. — London 9 febr. 1864.

— Vi sågo till och med snö härom dagen. Det är nu första vintern, jag tillbringar i ett kallt klimat sedan flera år, men jag mår förträffligt i alla afseenden och har allt så bra att det mången gång förefaller mig otroligt. Underbara äro vår Herres vägar! Jag kan i dag hafva den glädjen att meddela dig något, som jag anser vara det förmånligaste af hvad som händt mig på många år och som för mig är af större värde än du förmodligen kan begripa. Som du kanhända vet, äro de engelska vattenfärgsmålarna de bästa i Europa i sin art, och att det på kontinenten icke finnes något som kan jämföras därmed. Sedan omkring 50 à 60 år existerar också här en akademi eller societet, uteslutande vänd åt studium

af denna art konst. Den består af ett inskränkt antal medlemmar, omkring 30, och man kan endast blifva invald, när någon vakans yppar sig. Till denna heder är det därför alltid en stor mängd aspiranter och sökande af de utmärktaste kandidater, och du skall sålunda måhända kunna göra dig en föreställning om att det alls icke är lätt att vinna inträde i denna akademi, men också huru i förhållande därtill distinktionen är en verklig, och att ens namn därigenom blir så att säga stämpladt i det allmänna. Här i landet är det en verklig position att tillhöra detta slutna, utvalda sällskap, och medlemmarnas namn äro välkända af hela den bildade delen af nationen. Hvarje nytt val anses tillräckligt intressant för att blifva omtaladt i de flesta tidningar såsom en notis för dagen. Jag har just nyss blifvit vald till medlem af detta samfund och gläder mig däråt på det högsta. Det är alltid en utmärkelse och ännu större för mig, varande deras enda utlänning. Samfundet har ett eget stort hus, hvarest vårtiden hålles en mycket populär exposition *endast* för medlemmarnas arbeten, en exposition som i inträdesafgift inbringar omkring 40 à 50,000 rdr. Oberäknadt hedern är den första effekten af att hafva blifvit invald i dessa utvaldas samfund, att allt hvad man gör får dubbelt högre pris, och att den, som här gör sig omtyckt, kan begära hvad du säkert skulle kalla oförskämda summor för klotter på papperslappar. För att gifva dig en slags föreställning om ställningar och förhållanden, skall jag endast *unter uns* nämna, att jag har kunnat begära och få öfver 2,000 rdr för en akvarell hittills, men att det numera, efter min elektion, är en skyldighet att begära mycket mera. Min frihet och mitt oberoende skattar jag dock ojämförligt mycket högre än penningar, och man har därför mycket svårt att fresta mig till arbete, när det icke lyster mig. Jag tager aldrig emot någon beställning. Allt detta skall nu, som jag hoppas, äfven hjälpa till att förklara för dig pourquoi jag aldrig skickat någonting hem. Det skulle hafva fördröjt min

ankomst till den platform, hvarest jag nu sitter väl och oberoende etablerad, under det att det icke skulle hafva inbringat mig annat än sådant beröm eller klander, som jag alls icke frågar efter. Men sätt nu icke allt detta i Aftonbladet — det angår ingen annan än våra närmaste. I följd af denna händelse emottager jag nu bref med gratulationer från alla hörn och kanter, och det gläder mig mycket att se huru många det är som hjärtligt deltaga i min framgång. Att på det sättet blifva utvald bland en stor mängd kompetenta sökande, icke genom inflytande af någon statsminister men genom hela korporationens fria acklamation, betraktas med skäl och känns af mig såsom ett inträde i en verklig orden och gifver mig ojämförligt mycket större tillfredsställelse än jag skulle kunna få af någon förgylld porslinstjärna. Om du kände till den préférence som man här i landet alltid gifver för det inhemska, skulle du också kunna förstå, hvarför jag har stora skäl att vara förnöjd öfver att i min person, varande utlänning, många sådana fördomar blifvit genom detta val besegrade. Men å en annan sida är jag därigenom också numera knappt längre ansedd som utlänning. Genom min starka determination, envishet eller hvad du vill kalla det, att icke inlåta mig i något, som kunde lägga band på mitt oberoende, har jag långsamt anländt till denna exceptionella ställning. Jag har från begynnelsen haft den största aversion för allt, som var likt seldon, och framför allt för hvad som hade tycke af piska. Min ihärdighet bär nu sina frukter. Jag arbetar flitigt, när jag arbetar, men ibland arbetar jag alls icke. Nu nyligen på landet gjorde jag rakt ingenting under fem veckors tid, annat än läste, badade och roade mig. I slutet af mars har jag för afsikt att resa till Italien på en förlustelseresa, tre eller fyra månader. Med konsten att kunna skaffa mig penningar har jag också en talang att kunna depensera. — Men det kan nu icke hjälpas. Somliga ligga hela lifvet i puppan, andra fladdra från början omkring som fjärilar. —

Till Laura Grubb. — London 29 maj 1864.

— En vacker dag således reste vi, D. och jag, öfver kanalen från Dover till Ostende och därifrån genast till Bruges eller Brügge, hur du behagar, dit vi anlände tidigt på eftermiddagen i varmt solsken och munterhet. Jag säger munterhet, ty det var just stor marknad eller Kermess, och hela den gamla staden vimlade af glada unga människor och lustigheter. Krokiga gator, höga tegelstensgaflar, ihopklämda fönster med luckor och bly rutor, sirliga götiska kyrktorn med urvisare och klockspel, förgyllda flöjlar och spiror, allt i aftonsolens rosenskimmer och under en klar blå himmel. Det var som om vi hade hoppat jämfota tillbaka midt in i Burgundiska medeltiden, och vid hvarje hörn, vi svängde om, kunde man vänta sig möta doktor Faust och Mefistofeles, Gutenberg och Memling. Såg dem dock icke, men i stället så många flera katolska präster med respektabla isterhakor, skrynkliga gummor i yfviga fras och rödblommiga flickor i hvita hufvor, svarta kåpor och guldhjärtan. Trängsel öfverallt och på stora torget fullt af marknadsstånd med trumpeter och lergökar och grannt utstyrda bodar, där man stekte fisk och sålde våfflor emellan karusellgungor, taskspelare och charlataner af många slag. — Publiken böljade omkring glädjedrucken; solen var nergången, det blef fladdrande ljus och lampetter och lyktor, speglar, glitter och guldpapper, musik och trumpeter, men resten af den spöklika staden med sina torn och gaflar låg snart med breda skuggor i klara månskenet, som smög sig öfver de branta taken och spetsiga vindskuporna ner i de krokiga, trånga gränderna och ut under de stilla, mörka träden.

Det började redan blifva sent, när D. påstod att han behöfde köpa en flaska eau de cologne, och vi trädde därför in i en liten städad bod i ett smalt hörnhus. Ingen i boden, men innanför spelades valser på fortepiano, tills vi gjorde buller, då mor och dotter kommo ut och snart därefter äfven pappa. Dottern var så fin

och ren och struken, som om hon nyss hade kommit ur en tafla af Terburg, och så intagande att jag måste köpa ett dussin fotografier af henne, föreställande målningar af de gamla mästarna och utsikter i staden. Det var marknad, och du kan väl föreställa dig att det blef mycket prat och skratt, och det slutades med ett så hjärtinnerligt vänskapsförbund, att fadern lofvade att komma till oss morgonen därpå och följa med och visa oss alla märkvärdigheter i staden. Och han höll ord, och efter frukosten besöktes först katedralen, en stor och ståtlig götisk kyrka, där det just var högmässa med präster och rökelse och orgel. Maj månad är le mois de Marie, och högaltaret var därför sirligt prydt med ett sådant öfverflöd af blommor och myrten och orangeträn att koret var nästan likt ett orangeri. Marmor och taflor, grafvar, galler, silfverlampor och de höga målade fönsterna glittrande som juveler i solskenet. I en liten städad sakristia visade man oss äfven i glasskåp gamla grant illuminerade korböcker i tunga läderband, rika biskopsskrudar, och till och med en del af S:ta Birgittas kåpa, som på en viss dag utställes i kyrkan till de andäktiges tillbedjan och veneration. I hospitalet S:t Jean sågo vi därefter S:t Ursulas helgonskrin, måladt utvändigt med de allra älskligaste små målningar om de »elfva tusen jungfrurna» af Memling på 1400-talet, alltsamman under glas och med skäl ansedt såsom stadens största klenod och dyrbarhet. Man borde resa till Bruges endast för att få se dessa Memlings taflor. På nedra botten fanns det i apoteket några gamla nunnor, som pysslade emellan medikamentflaskorna och burkarna, i svarta dok och med slitna radband, bleka och fetlagda, alldeles att måla af. Öfver allt fint och rent och putsadt, en klosterstillhet och fruntimmersordentlighet, helt och hållet förtjusande. Det var ljufligt att hvila tankarna på en sådan fridfullhet efter kermessens ursinniga vimmel, det var som att slumra in från det yrande marknadsbullret och drömma oskyldiga barnsligheter.

Så gingo vi under tårpilar och torn, öfver broar och kanaler, genom gamla tegelstenshvalf och trappgångar. — Allt påminner om förflutna tider, och ibland kan man knappast tro att vi hunnit så långt i almanackan.

Efter en kort skildring af Gent, Antwerpen, Rotterdam, Haag fortsätter brefskrifvaren:

Därefter kommo vi till Amsterdam, nordens Venedig. Oräkneliga kanaler och svårt att hitta som i en labyrint. Vi sökte ändå snart nog upp våra bekanta, Mijn Heer van Gr. och hans familj, som vi naturligtvis funno i ett hus med gafveln åt en kanal och nära en krokig liten bro. Allt så rent och fint och tvättadt som en stärkt nattkappa, golfvet i förstugan af svart och hvit marmor utan ett damkorn, speglar i tunga ebenholtzramar, klumpfotade ekskåp och stolar med läderdynor och höga karmar. Det var midt på dagen och solen sken vänligt in på det bonade ekgolfvet i gammalmodiga matsalen, där gubben och gumman van Gr. sutto vid ett litet bord med japanesiskt porslin och togo sitt kaffe med skorpor, skorporna fullkomligt af samma genus som de svenska. Vi blefvo obeskrifligt hjärtligt och gästfritt emottagna af de gamla först och sedan af döttrarna, den äldre med ett blekt och melankoliskt ansikte och, som jag tror, olyckligtvis med skadade lungor, den yngre, Albertina, strålande glad, 19 år och 2 minuter, snarlik drottning Kristina med blå ögon och ljusa lockar men utan grekiska och latin, ändå så intagande att jag tror att det för mången icke skulle hafva kostat mycket arbete och ansträngning att bli kär i henne. Gubben tog oss därför ut i ett annat rum fullt af gamla flamländska målningar, somliga dyrbara, andra icke, men alla talande om en så glad och förnöjd flit att man liksom kände sig i ett trefligt hem. Han hade själf sett allesamman många gånger, men smålog åt dem ännu. Emellertid grep han snart hatten och kappan och följde oss öfver några kanaler till Willem v. Gr., sonen, som är gift och bodde icke långt därifrån. Den yngre van Gr. är en ganska utmärkt marinmålare,

och vi funno honom i sin ateljé, munter och liflig, glad att se oss. Hans fru är en ung dam och han har två vackra, muntra och smeksamma barn, en gosse och en flicka, rödblommiga, friska och snälla. Under vistelsen i Amsterdam voro vi nästan oupphörligt med dessa familjer och besågo alla märkvärdigheter i deras angenäma sällskap. Om aftnarna till te och hela kvällen hos gamla van Gr., då den lilla förtjusande Reine Christine med den största vänlighet var så god att på fortepianot spela sina knaggligaste sonater, komponerade som det tycktes för att genomborra alla de hjärtan, som icke redan voro genomborrade i flera direktioner, men huru man blundade kunde man ändå icke låta bli att betrakta lifligheten i hennes små mjuka och hvita holländska fingrar, en smal guldring med en blå förgätmigej, den lilla fint stärkta halskragen, gropen i hakan och clairobscuren på ögonlocken. Eller kanske satte hon sig före att berätta om sin resa förra sommarn till Schaffhausen och in i Schweiz och försökte taga mig med sig på de högsta bergspetsarna bland is och snö, fast det kändes ändå som om vi stodo bredvid en smal kanal med en kort bro öfver. Den äldre, genomskinliga systern serverade emellertid teet ur en japanesisk tekanna, med kinesiska sockeraskar och på japanesiska brickor, under det vi bläddrade i gamla pergamentsportföljer med holländska etsningar, handteckningar och kopparstick, emellan den fryntliga gumman, som satt med fina trinda händer i kors, likt ett porträtt af Van der Helst, och Mijn Heer, som såg ut som förnöjelsen själf med lång kritpipa i mun. — Man kan få köpa japanesiska saker i Amsterdam för jämförelsevis billigare pris än på andra ställen i Europa, och jag skaffade mig därför åtskilligt. Det japanesiska porslinet är förtjusande vackert, och jag skulle hafva köpt mer, om det icke hade varit så krångligt att föra med sig. Jag fick också några tefat och annat till skänks af van Gr., ibland annat ett stort, koloreradt träsnitt föreställande lifvet bakom kulisserna på en

teater i Japan. Det är en elegans och gratie i den japanesiska konsten, som verkligen är beundransvärd, och vi hafva mycket att lära af detta folk, både i färg och teckning. Deras bronser äro också mycket utmärkta.

Till H. Brodtkorb. — Florens 25 maj 1865.

— Det är en sanning att jag hade halft i tankarna att denna sommar resa öfver till Norge och Sverige, men som du ser, har den förföriska Södern igen lockat mig från rätta vägen. I slutet af april reste jag således från London i sällskap med två af mina engelska vänner, konstnärer som jag. — —

Här har jag haft stor fröjd att återse allt hvad jag i unga år betraktade med en så entusiastisk beundran, och mera bildad, med mera erfarenhet, med mera moget omdöme förstår jag kanske bättre att uppskatta de dyrbarheter som här finnes och kan nu liksom smaka som frukter hvad som förr endast förtjusade mig som blommor. —

Emellertid är det glädjande att åse hur Italien går framåt och hur mycket friskare lif det har kommit i allt här. — Jag har talat med italienare, som alla säga: »vi måste vara försiktiga, ty tre fjärdedelar af befolkningen äro ännu råa vildar, och det kraftigaste vapen, som vi därför hafva emot dem som vilja oss illa, är skolor, skolor; det är först i nästa generation, som vi kunna hoppas att ett starkt Italien skall kunna börja mogna.» Så långt tyckes man dock redan hafva hunnit, att prästernas prestige är förbi. Likväl skall det blifva intressant att se upplösningen af påfvens temporella makt och hvad inflytande det kan komma att hafva på den katolska kyrkan i sin helhet; en brådstörtande revolution i sådant fall tror jag skulle blifva en stor kalamitet. Roms arrogans tyckes dock så mycket mer och mer närma sig galenskap och vansinnighet, att det är som ett mirakel huru allt ännu kan hänga tillsamman.

Till F. v. Dardel. — Derbyshire 2 sept. 1865.

Återigen i England efter min italienska resa. — — — Den kusten af det Adriatiska hafvet var mig okänd, och Ravenna, västra kejsardömets hufvudstad med dess intressanta minnesmärken från 4:de, 5:te århundradena, fullt af sådana namn som Belisarius, Attila, Galla Placidia, Teodorik, kristna konstens vagga eller barnkammare så att säga, lockade oss särdeles och gäckade också icke vår förväntan. Det är ett tyst och stilla, bortglömdt och drömlikt ställe, där gräset gror på gatorna, men där man kan få nya och besynnerliga impressioner vid hvarje steg. I de uråldriga kyrkorna högst märkvärdiga och dyrbara mosaiker, strålande som af guld och ädelsten, så präktiga och oförändrade än i dag, som när de under århundradenas lopp beundrades af Charlemagne eller Dante, Ostrogoths, Russes, Prusses et autre chiens. Troner och änglar, ljuslockiga jungfrur och martyrer, Kristusbilder med kort hår och utan skägg och apostlarna antagna att vara de äldsta traditionella afbilder af dem existerande. Här är kejsarinnan Teodora bland sina hofdamer, figurer i lebensgrösse och i de rikaste dräkter, som fullkomligt tyckas besanna att Teodora, som ursprungligen var en vacker aktris i Konstantinopel, kommen till makten ansåg sin största plikt vara — som det säges — att vårda sin toalett. Här är kejsaren i sina nya stöflar och med sin flintskalliga premierminister, här äro lamm som beta i det gröna, här är Noak i arken. På det sättet sysselsatta med studier i relation till begynnelsen af medeltiden och antikens försmältande i kristna konsten, stannade vi flera veckor i det stilla Ravenna och tills jag där skildes från mina reskamrater, som foro till Venedig, under det jag tog vägen till Florens. Många gånger har jag varit i Florens, men om det nu var i följd af mitt genom vistelsen i Ravenna gradvisa inträdande i medeltidens konst — nog af, jag har aldrig förr tyckt mig hafva kunnat så klart fatta och appreciera den florentinska skolans finhet och charme. Hvad det gamla republikanska

Florens producerade är ganska olikt hvad gamla Grekland — men ändå kanhända det enda, som kan förtjäna att jämföras därmed. Det är den gamla etruskiska bloden, det är det ljufliga klimatet, en tidigt utvecklad vacker instinkt att söka behag och skönhet i fredens sysselsättningar med sanning och utan öfverdrift, utan skryt och skrål eller med lånta fjädrar, som gifver den florentinska konsten ett så förunderligt högt och gediget värde och lyfter den så högt öfver de flesta andra skolors bombastiska grannlåtskram och marknadsvaror. Men det skulle vara omöjligt att i ett kort bref kunna ens antyda mångfalden af de njutningar, de förtjusande konstbetraktelserna i Florens denna gång skänkte mig, och om jag skrifver därom är det endast i ett utbrott af tillfredsställelse, att jag kommit så långt i bildning — jag, en rå nordbo, un sauvage du nord — att kunna uppskatta eller varseblifva finheten af hvad södern frambragt finast. —

Till H. Brodtkorb. — London 16 dec. 1865.

— Jag var utkommen för att på ett angenämt sätt hvila och arbetade därför icke annars än när det roade mig. — Naturligtvis målade jag äfven en hel del, så att vid min återkomst till England var jag själf förvånad öfver att det blef så mycket.

Till F. von Dardel om årets salong i Paris. — London 20 maj 1866.

— En förvånande mängd landskap af stor merit i betraktande af den rådande föreställningen att fransmannen har mera sinne för stadslifvet än för naturens stora och stilla skönheter. — Osvald Achenbach och Heilbuth äro beundransvärda.

Till F. von Dardel angående ordnandet af gravyrer och teckningar i Nationalmuseum. — London 13 aug. 1866.

— De bästa handteckningar af de stora mästarna, som vi kunna äga, skulle jag däremot vilja se *permanent* infattade i glas och ram och fixerade i god dager i något

rum, såsom man har det i Louvren eller i Florens. Det är märkvärdigt hvilket lif det ofta är i sådana gamla ritningar, halft utsuddade, fläckiga, gulnade — åtminstone måste jag tillstå, att dessa handteckningssamlingar i Paris och Florens för mig ha en omätlig attraktion. Man är icke värd att hafva hvad som är godt, om man icke visar det; hvad gör det om icke alla i början förstå att appreciera det? När man sett mycket af hvad världen försökt i konst, blir man liksom blasé för allt annat än hvad som är riktigt godt, och det kan icke nekas att hvad beträffar lif, inspiration, imagination, innerlighet de största konstverk ännu finnas i gamla luntor af gulnade handteckningar. Lycklig den som kan läsa dem och som kan komma i tillfälle att läsa dem. De hafva länge nog varit begrafna, det kan vara tid att igen väcka dem upp ifrån de döda. I sammanhang med detta skall jag säga att jag för närvarande är intresserad i några experimenter med freskomålning. Redan i somras i Italien roade jag mig att måla fresko tillsamman med några italienska målare i Siena. I följd af min mångåriga vana vid vattenfärgsmålning, som i sig själf är ett slags fresko på papper, är att måla på muren ett arbete som särdeles behagar mig, öfverensstämmande med många af mina studier och tendenser, och Vasari har rätt, när han säger, »att af all målning freskomålning är n:o 1».

— Spekulationer öfver konstexpositioner, huruvida gagneliga eller tvärtom, äro dock h. o. h. öfverflödiga — sådana expositioner skola säkert komma att fortfarande hållas, och individuella konstnärer äga ju i de flesta fall rättighet och frihet att hålla sig därifrån, om de så för godt finna.

Till Mildhog Lundgren. — London 1 mars 1867.

— Jag skrifver i dag mycket nedslagen. Jag har förlorat min äldste och bäste vän här — John Phillip — som dog i förgår. Vi hade rest tillsamman i Spanien och

sedan beständigt varit tillsamman här — nu många år. — Jag brukade nu sedan åratal spisa hos honom hvarje söndag och vi sågo hvarandra dessutom flera gånger vanligtvis under veckans lopp. Det känns smärtsamt när döden kommer och rifver sönder en sådan intimitet. Några timmar, några veckor — voilà tout.

Anteckningar från Sverige 1867.

Öfver Calais, Köln, Berlin och Stralsund till Ystad och Stockholm. Stor glädje att efter så lång bortovaro återse bröder och bekanta.

Men det var midt i sommaren och många af vännerna därför ut på landet från staden, som stod torr och tom och utan många attraktioner för mig. Det dröjde således icke många dagar förr än jag for ut till Hästängen. —

Jag var nyfiken att se detta ställe igen, som jag icke hade besökt sedan i barnaåren och som jag hade köpt helt och hållet för ro skull och endast efter de beskrifningar som hade blifvit mig tillskickade. Omkring 2 mil från staden utom Roslagstull, i en vacker trakt vid en liten sjö, löfträd och granskog, åkrar och ängar, gråberg och gärdesgårdar, buskar och björkar. I manbyggnaden allt nätt och städadt, på golfven engelska mattor, soffor och stolar, stora ekskåp, klockfodraler, bokskåp med böcker, taflor på väggarna och löfruskor i kakelugnarna. Från den så kallade salongen kommer man ner i trädgården och under mossiga äppelträd, emellan magra krusbärsbuskar ner till en brygga på stranden, vid hvilken en nymålad båt ligger i ordning. Så beskrefs det hela och jag fann det tämligen motsvara beskrifningen, rätt trefligt, stilla, lugnt och passande för mig.

— Jag läste, jag målade, vandrade omkring i backarna eller rodde omkring i solskenet på lugna sjön om eftermiddagarna, kanhända så långt som till alarna och björkarna omkring det gamla, i katolska tiden undergörande källsprånget, som ännu kallas S:t Johannis källa. På hemvägen försöktes nog ibland att gala kuku, icke så

mycket för att blifva en gök helt och hållet som för att narra ekot i berget att svara, så att jag kunde tro mig vara i fint sällskap. Eller hvilade jag på årorna och tänkte på ingenting, såsom man gör när man roar sig på fullt allvar. Bland vass och näckrosor fick båten drifva efter eget behag på det klara vattnet, som speglade liksom i ett omätligt djup de hvita molntapparna på rena högblå himlen, medan på afstånd sprittande abborrar lekte och hoppade i solskenet. Ty jag fiskade icke, men barndomsminnen simmade omkring, skämtsamt dykande, leende, vinkande, blinkande som syner i en förtrollad spegel. Än tyckte jag mig igen se hur gamle »nådig öfversten» i sina kängor och med sin militäriska mössa satt och betraktade bina omkring halmkuporna, tyst och stilla och försänkt i tankar på Voltaire och Swedenborg, på »tröst för den brottslige» och hvarför »tigrar och vargar också skola vara», eller hörde jag honom gifva sina order till inspektor Löfberg i fähuset, som en kommendant på ett litet Gibraltar, med några kor till besättning och en häst och hunden Lafs, allesamman respektabla veteraner — utom regementsmusiken — jag menar grisarna.

I gröna hagarne rundtomkring dallrade ljusa silfverbjörkar emellan doftande enbuskar och allvarsamma tallar, ända ner till de gulnade kornåkrarna, där blåklint och vallmo nog nickade åt hvarann hela dagen utan att det ändå blef bröllop, hur än prästkragar och klockor i öfverflöd stodo till reds. Långt bort syntes här och där emellan dikena skepnader som voro menade att böra misstagas för lefvande figurer — en trött gubbe, krokig och med slokig hatt, i hallonbuskarne en hvilande herdinna i styfkjol eller jägaren med sin bössa och fiskaren i vassen. Närmare betraktade voro dock dessa gestalter icke annat än stora kullerstenar, uppstaplade på hvarandra med en gärdsgårdsstör eller ett metspö, och lefvande voro de aldrig, om icke i midsommarnattsdrömmen.

Så länge öfverstelöjtnanten lefde, var det icke ovanligt att släkten samlades ute på Hästängen omkring den

oförgätlige, alltid glade och liflige gubben i frihet och fröjd och rolighet — åtminstone ett par tre tunga vagnar, fulla med barn och ungdom, gifta och ogifta, änkor och faderlösa. Redan självfva färden ut från staden var en fest. Bittida söndagsmorgonen genom Roslagstullen, förbi Albano och Kräftriket, till Stocksunds färja, där alla skulle gå ur i backen, Danderyds gamla kyrka och Ensta gästgifvaregård, hvarifrån vägen tager af ner till Hästängen, med gubben i solskenet, väntande oss bland sina bin och blommor.

Vid sista grinden var en fröjd att strax få störta ut i backar och hagar, klänga i träden, rifva sönder byxorna och gunga, plocka hallon och måla ner sig med blåbär, hvarefter i självfva trädgården äta röda stickelbär från buskarna eller vinbär, sura, gröna och blå, tills magen började kännas fyrkantig. Det blef då tid att makligt hvila, som en turk, i den gamla kiosken nere i vassen vid sjöstranden. Öfverstelöjtnanten hade i sin ungdom varit i Konstantinopel och därför kallades »kiosken» en gammal maskeradvagn, som förmodligen nyttjats vid något hofupptåg på Karl den elftes tid, när drottning Hedvig Eleonoras hofdamer styrde ut sig som Diana och Dafne och Polymnia i silfverbrokad och förgyllda solfjädrar. Djupa spår efter hofdamer funnos väl icke mer, men den gamla triumfvagnen med sin baldakin stod ändå så förnäm som en öfverhofmästarinna hos änkemarkgrefvinnan af Hessen-Kassel. Inne i rummen fanns det hundratals gamla kopparstick att betrakta och skratta åt, holländska och engelska estamper, klistrade tillsamman på väggarna liksom tapeter. Imitationer af Watteau och Boucher i rödkrita, landskap i aquatinta eller flamländska bönder efter Teniers och Ostade, kermessen i Haarlem, glada imaginationer, burleska och befängda. Men i öfverstelöjtnantens eget lilla rum bland böckerna hängde öfver soffan en oljefärgstafla, ett gammalt originalporträtt af Swedenborg, som jag sedan köpte och som ännu finnes kvar där ute. Jag minnes ännu det lilla smörgåsbordet

i hörnet med färskt smör och kryddlimpa, prästost och anjovis, med söt kummin i förgyllda glas och det långa, fint dukade middagsbordet med abborrar och dillkött, smultron och grädde, filbunke och bakelse, och vi alla däromkring, gossar och flickor, helgdagsklädda, alla så lyckliga som utanför på de soliga ängarna fjärilarna bland smörblommorna eller de kvittrande fåglarna i körsbärsträden.

Sådana taflor blekna icke lätt, fast hågkomsterna blifva gamla, och lycklig den som däraf kunnat få samla sig ett helt galleri. Ty när det blir vinter och vi själfva börja vissna, är det till minnet som vi måste gå för att igen kunna plocka våra friska, doftande blåsippor och snälla guldvifvor.

Efter alla utländska resor och främmande intryck af många slag var således vistandet på Hästängen nu för mig någonting verkligen drömlikt — en trädgård, full af vårblomster, med en parfym, svår att beskrifva, med ekot af röster från fordom, melodier liksom vaknade ur djup sömn, och kära ansikten — som icke mera funnos. —

Men sommaren i Sverige är kort; hösten kom med morgondimmor och dvärgnät och mörka kvällar; gräset blef vått, och när det icke regnade drogo sig molnen blott tillsammans för en ny skur — »se reculent pour mieux sauter». Det blef tidigt mörkt och aftnarna voro långa vid stilla lampan. — —

I sådana förhållanden kan det hända att imaginationen grumlas af melankoliska bilder, och i trädgården, där äpplena mognade emellan de gulnade löfven eller lågo maskätna och affallna omkring på fuktiga marken under de risiga, taggiga törnrosbuskarna, hördes därföre i tomma hufvudet sorgliga mollackorder, t. ex.:

Morgon, när det var vår,
stänkte på rosen sin dagg —
nu på stickande tagg
hänger hösten sin tår.

Inflyttning därför till staden. Oktober blef vackrare och solig. Om morgnarna ut till Djurgården fram till Rosendal och förbi Bellmans byst utan att möta en enda människa. Somliga trakter där ute äro riktigt förvånande vackra, isynnerhet på hösten, när löfven gulna och det därigenom blir mera färg i det eljest kanske litet för mycket gröngrå landskapet. Skeppsholmens belägenhet är särdeles pittoresk, och det är skada att man icke ännu kunnat begagna sig däraf för att göra den till ett riktigt Isola Bella midt i hufvudstaden. Men det blir väl så en gång kanhända, när man hunnit flytta kruthus och kaserner till — Danviken. Vi se ofta icke mycket längre än näsan är lång och den svenska näsan är vanligen kort; dessutom äro vi icke ett byggande genus, och om det vore mindre kallt, skulle man förmodligen nöja sig med paraplyn att dricka punsch inunder. Venetianarna skulle hafva gjort mycket af Kastellholmen.

Men icke är det svårt att drömma om och i Stockholm — men gör't, gör't, sa' gamle Castenius . . .

I sällskap med några af mina kusiner, damer och herrar, gjordes därefter en färd per ångbåten till Uppsala för att hälsa på bekanta. Vi voro alla muntert stämda och sågo således allt från den glada och ljusa sidan. Men jag som målare märkte också därjämte skuggorna. En hafsig slarfaktighet i allt. Jag vågade icke tänka på Lavater och fysiognomiska idéer men tyckte ändå att universitetet rörde sig i en besynnerlig lokal.

Vi gingo naturligtvis ibland det första till domkyrkan. Svårt att nu kunna göra sig någon föreställning om hurudan hon en gång varit. Numera på ett brutalt sätt hvitlimmad invändigt. Jag andades lättare, när jag kom ut igen på gatan. En sådan byggnad, ögonskenligen beräknad ursprungligen för mässor i skilda kapeller, helgondyrkan, processioner o. d., förekommer liksom fylld endast af tomhet, sedan allt detta icke mera är på modet. Det kan ibland nästan påminna om en gammal rustning omkring ett benrangel — honi soit qui mal y

pense — och sans comparaison religionerna emellan. Att i de protestantiska länder, hvarest gamla kyrkobyggnader funnos, dessa skulle användas till den nymodiga gudstjänsten är icke att undra på, men underligt nog är det ändå hur jämförelsevis ringa och obetydligt dessutom blifvit byggdt direkt korresponderande till den kyrkliga reformen. Hvems är felet? Men det var kanhända emellertid riktigt att icke alltför mycket brådska med att afvika från och ändra den traditionella växten, äfven om rötterna skulle sträcka sig in i katolicismen. Isynnerhet just kanhända här i Sverige. Man kan se af de senaste ritualistiska rörelserna i det protestantiska England, huru stor del af församlingen där i alla fall har behof att närma sig de gamla, utbildade katolska formernas mera uråldriga symbolik. Men hvart man går, konsten att bygga Guds hus tyckes alldeles hafva gått förlorad, liksom den att måla altartaflor. Orsakerna förmodligen de samma. Vi förmå numera med vår kalla beräkning knappt imitera det bästa existerande för kyrkliga ändamål, mycket mindre skapa någonting nytt.

På gatan sken solen. Damerna skrattade, och det taltes om sjuhundra ting, Sturarnas blodiga kläder, S:t Eriks skrin, ädelstenar, brynstenar och gatstenar, till dess vi hunno till Karolinska biblioteket. I en vrå leder en trång och krokig baktrappa upp till boksalen, ett långt, ljust rum fullt af hyllor och med golf stenlagdt, förmodligen för att icke för fort nötas ut af de läsande lärdes galoscher. Midt på golfvet i ett litet rankigt bord och liksom i en glaslåda visade man oss bland annat Ulfilas Codex Argenteus. Jag har sett många publika bibliotekeker, men ingenstädes funnit större brist på prydlighet än i Uppsalas. För en svensk målare kan det nästan vara intressant att betrakta ett så totalt ignorerande af konst som i Uppsala, och det hänvisar tydligt på att vår folkstam icke äger annat än en mycket liten medfödd konstkänsla. Ty om annorlunda vore fallet, skulle det otvifvelaktigt hafva uppenbarat sig på något sätt i synlig

måtto. Framför allt skulle det kunna väntas i själfva focus af den nationella bildningen och i ett universitet, som redan haft tillräckligt lång tillvaro för att hafva kunnat försöka skaffa sig äfven konstsamlingar, såväl som utöfva något slags inflytande af sin smak i de under mer än trehundra år rundt omkring i staden uppförda byggnader.

Man skyller förmodligen på vår fattigdom och tröstar sig med att icke hafva »råd». Och man har rätt — rådet felas. Utanför slottet har man likväl, som det tyckes med berådt mod, rest en ärestod åt Gustaf Vasa af fyra nya kanoner — snillrika tanke, som i en så skön och träffande bild åskådliggör och antyder hela den store konungens verksamhet — isynnerhet i Uppsala.

Bland Uppsalas monumenter blir ändå de gamla ättehögarna det intressantaste. Där är vår folkstams heligaste grund och där man kan drömma vaken om Sigge Fridulfson, vår Moses, och hans tid. Men blickande omkring sig på den trakten med svenska och artistiskt-poetiska ögon kan det förundra att bland så många tusende sinom tusende studenter, entusiastiska studenter och andra som förnöjt sig med att röka cigarr eller dricka mjöd, hvissla eller sjunga på dessa våra ättehögar, det icke fallit någon in att på något sätt skänka dem den kärleksfulla vård som de med så stora skäl tyckas begära. Att rannsaka deras inre med kall nyfikenhet och att sjunga visor om dem i stämmor är allt mycket vackert, men mera skulle ändå kunna göras. Där finnas ännu grundvalarna af Uppsala tempel och kanhända rötterna af gamla offerlunden, och det behöfs icke stark ansträngning af inbillningskraften för att kunna föreställa sig däromkring en park inneslutande allt detta och som kunde göra dessa våra äldsta nationella minnen liksom lifligare närvarande i själfva luften. Allt sådant är likväl mycket bättre att lämna orördt än om det med bristande takt, känsla och veneration ännu mer skulle förstöras. Det är åtminstone i ögonen och öronen fal-

lande att man är ojämförligt mycket mera road af att skrifva sentimentala visor om Nordens kraft, väna mör och drufvans saft, och sedan sjunga sådant efter noter i Paris, än att försöka organisera en plan, som kunde leda till någonting likt varaktig byggnad med stock och sten.

I trakten af gamla Uppsala vill jag emellertid hoppas att man, innan Ragnarök nalkas, börjar timra upp ett praktfullt svenskt Valhalla, en ung fosterländsk kungssal, prydd med våra djupsinnigaste myter, stöpta i brons eller huggna i marmor, skurna i björk eller ek eller elfenben, emellan målningar af våra stora minnen, både de sorgliga och glada och emellan porträtter af våra vördnadsvärdaste män, folkets fäder, pelarna i fosterlandets tempel. En sådan byggnad, förkroppsligande alla våra folkliga sympatier, skulle igen göra gamla Uppsala till en helig vallfartsort — där är platsen för ett svenskhetens Pantheon, vårt Westminster Abbey. — Men hösten gulnade, svartnade, kallnade mer och mer, tills vintern kom med frost och is. Den tunga grå himlen, den mulna skymningen, mörkret, allt gjorde ett djupare och mera skakande intryck än jag hade väntat. Under några och tjugu års tid hade jag alla vintrar varit i södern, och en riktigt skarp vinter föreföll därför nu visst såsom någonting nytt, men också därjämte ovälkommet och plågande. Jag ämnade ändå trotsa klimatet, hyrde en ateljé i Molins hus vid Kungsträdgården, lät lägga på mattor, föra dit möbler, köpte ved och lät klistra innanfönster. Fåfänga förberedelser! Précautions inutiles! Redan vid den första snön föll mitt mod, och sinnet blef så nedslaget och förskräckt, att jag lämnade och öfvergaf alltsammans, som om någonting riktigt rysligt hade hotat.

I köld och yrväder på järnvägen ner till Malmö och öfver till det redan isbundna Köpenhamn. Snö och frost. Direkte till Paris och efter några dagars uppehåll där så fort som möjligt genom Madrid ner till Sevilla, hvarest jag igen liksom *vaknade* bland oranger på träden, törnrosor på buskarna och i ett varmt och leende solsken.

Till Mildhog Lundgren. — Paris 14 dec. 1867.

— Det förefaller mig alltid lustigt och upplifvande att komma till Paris. Det är intet tvifvel om att det är hufvudstaden i Europa.

Till Mildhog Lundgren. — Sevilla 21 dec. 1867.

— Från Paris skref jag några rader... Mitt förfrusna lynne började där tina upp, och ju mer och mer det därifrån gick söderut, desto bättre kände jag mig. Jag kan icke begripa, huru våra förfäder kunnat vara så dumma att bosätta sig bland all den snö och is och midt i det mörker, som vi hafva i Sverige. Om jag hade varit med, skulle jag bestämdt hafva försökt att afråda dem från någonting så enfaldigt. Vi anlände hit i förgår kl. 4 på eftermiddagen — på järnvägen, som går emellan kaktushäckar och aloë, orangelundar och olivskogar. Klart och soligt och briljant hvart man såg. Tog ett varmt bad och hade sedan middag vid table d'hôte i hotellet bland herrar och damer. Därefter direkte upp i Casino, hvarest jag ganska riktigt träffade min gamle vän Don Federico, som är öfver 77 år, men ändå dansade på ett ben en fandango, när han fick se mig. Det gladde mig verkligen hjärtligt att återse den gamle själen och att finna honom så litet förändrad. Vi pratade där länge i kapp, till dess jag gick hem och sof godt tills det igen dagades. Efter frukosten ut i ett varmt och briljant solsken, helt och hållet förtjust att återse alla välbekanta gamla gator och platser. Men jag skall icke beskrifva min glädje öfver att vara här igen — det skulle kanske göra dig ledsen, att jag så opatriotiskt kan föredraga klimatet här för det hemma, för resten skulle jag icke kunna gifva dig något begrepp om hur ljufligt det verkligen är.

Till F. v. Dardel. — Sevilla 17 jan. 1868.

— Som du kanhända kommer ihåg, var det en tid, då jag snart sagdt var bosatt här i Sevilla, åtminstone

hade här många glada och soliga dagar; det är ett ställe, som jag tycker om och känner väl, och där också nu jag återfunnit många bekanta och goda, glada och vackra vänner. On revient toujours — je ne dis pas où — men det är emellertid upplifvande att återkomma till en ort, som kan återkalla i minnet så många charmanta impressioner och roliga situationer, och där man ännu kan tycka sig höra ekot af mången leende fandango och storskratt på fullt allvar. Det är för resten ett ställe med en himmel, lik den öfver Damaskus, med rosor och myrten, solsken och tiggare på marmortrappor, vattenkonster och slitna biktstolar, förgyllda solfjädrar med tillhörande senoras och senoritas — med ett ord, ett ställe att måla af för den, som är road af färgspel, gitarrer, kastanjetter och kulörta strumpeband. Hur mycket, som här skulle behöfva reformeras, grubblar jag icke så särdeles mycket på, ehuru beständigt påmind om att reformationen ännu icke hunnit hit och att Spanien ännu icke är ur medeltiden.

Till Mildhog Lundgren. — Sevilla 26 april 1868.

Jag har svårt att vara helt och hållet lat, ehuru nyttigt det må vara ibland. Om man vill eller ej, kommer det alltid någonting ur fingrarna. Till och med ett fä på bete lämnar ju alltid spår efter sig — sans comparaison. På samma gång har jag också läst åtskilligt af sådana gamla spanska böcker och annat, som det roat mig att bläddra i. Människan lefver ju icke allenast af tidningar och telegram, måste ibland också röra på korken till något mustigare. Prosans syndaflod öfversvämmar så hela världen, att hvarje fläkt af poesi måste sökas öfver den flata verkligheten, liksom på vandring bland bergstopparna ofvan molnen, ett slags Ararat. I den världen har jag klättrat som en hungrig get. —

Anteckningar från Sevilla.

— Det är lifvande att komma nära ett varmt och entusiastiskt hjärta, sådana man finner många i Spanien.

Hos Don Carlos. Där sitter han ännu i sin gamla studio med utsikten öfver Alameda och målar samma galenskaper, munkar och nunnor, och med en färg som tyckes vara gjord af teufelsdreck. Stackars Don Carlos! Det tyckes mig att han gått vilse i konstens värld, men jag har kanhända orätt. Föreställer mig ändå att om han icke hade andra medel till lifvets uppehälle än sin talang, skulle han snart blifva mager; nu är han frodig, förnöjd och glad, och det är alltid med stor munterhet som vi träffas. Vi hafva känt hvarann nu så länge, nära 20 år, och sett så mycket af hvarandras obetänksamma tilltag och däraf följande löjliga och icke löjliga trassel. Han är ibland de få, som kunna följa min tankegång, när jag vänder blickarna tillbaka till min första tid i Sevilla, och han påminner ibland ännu om äfventyr, så att det kommer hela rummet, trots terpentin och fernissa, att lukta törnrosor och nejlikor. Längesedan förklingade ackorder, förtjusande harmonier, leende, myrtenkransade, sväfva upp ett ögonblick, men försvinna igen eller gå förbi som ett spöklikt begrafningståg, öfverröstade liksom af en sorglig klämtning från kyrkogården. Lifvets förfärliga gåta är huru det släckes. Utan det flämtande svaga ljuset af vårt förtröstande hopp (en outrannsaklig Guds gåfva) skulle vi snart kunna blifva mörkrädda af att se icke allenast huru många vänner vi förlora, men dessutom hur många lifliga känslor inom oss själfva, för det goda, det glada, det unga, släckas dag efter dag. Ack, innan man hunnit vandra bland de tomma skuggorna i saknadens ödsliga skog, vet man icke till fullo huru allvarsam världen kan vara och huru man till slut i månskenet måste nöja sig endast med sällskapet af friskyttens vilda jakt — benrangel på dimmiga flyende hästar.

— Vid hvarje steg saknade jag John Phillip, och hvar är Tyrie och Escasena och Zabalburze? Alla under gröna torfvan. Utom Don Federico fanns nästan ingen kvar, som ännu kunde följa mig arm i arm i mitt min-

nes rosengård, och också han var blifven gammal och krokbent, så att när det kom till att hoppa öfver allvarsamma diskussioner och in i mera lättrörliga romanser, blef han ofta efter och kunde icke annat än med möda och ansträngning svänga sig som i yngre dar.

Så är världens gång, den längsta dag har ändå till slut sin afton, och när jag lämnade Sevilla, var det med känslan af att aldrig mera komma dit igen.

Till F. W. Scholander. — London 2 okt. 1868.

— Jag vill vara så dristig öppet bekänna, att jag tycker mig hafva funnit att mycket af naturens finaste färgspel kanhända oftare och lättare återgifves med större precision i vattenfärg än i olja. Orsaken må kanhända sökas däri, att man med akvarellfärgerna såsom varande briljantare kan komma naturens glans närmare, äfvensom att, genom nödvändigheten att behandla dem med en viss rapidité, ett alster produceras liksom starkare impregneradt med konstnärens varma känsla i ögonblicket, med ett ord, ett lifligare uttryck af bilden, som han i sig upptagit. Vattenfärgerna hafva åtminstone bestämdt företrädet i ljusa, briljanta, mysteriöst smältande färgskiftningar, ehuru oljefärgens kraftiga, genomskinliga skuggor icke uppnås. Man kan förvånas att detta ännu icke är så insedt som det förtjänar. Engelsmännen hafva åtminstone tagit initiativet i detta som i så mycket annat af nutidens företag. Hvad Sverige speciellt beträffar, vill jag icke blunda för att vattenfärgsmålningen där förmodligen ännu är förknippad med svårigheter af flera slag. Vårt land är icke pittoreskt och jämförelsevis ganska färglöst, grått, blått och grönt — men med geni i riktningen är det väl ändå möjligt, kan jag tänka, att kunna göra förvånande och sanna målningar äfven med sådana elementer. Men vintern ägnar sig isynnerhet att behandlas i vattenfärg, och jag tror att däri ett stort fält ligger öppet för en ny Wickenberg. I all denna rikedom på is och snödrifvor och sorglighet ligger en egen

poesi, som, om den kunde omfattas med tillräckligt varm entusiasm, utan tvifvel borde kunna frambringa taflor, fulla af allvar och styrka, och jag är öfvertygad om att naturens aspekter i momenter af sådan sort kunna imiteras trognare i vattenfärg än i olja. —

I fortsättningen af detta bref framkastas tanken på bildandet af en svensk akvarellistförening, som skulle anordna utställningar af uteslutande akvareller och teckningar och äfven af etsningar, »i fall någonsin sådana skulle komma att göras». Föreningen borde hållas mycket aristokratiskt, så att endast de bästa skulle släppas in där. Genom en dylik förenings målmedvetna och planmässiga arbete »tror jag att steg för steg äfven framsteg skulle kunna göras på ett fält som åtminstone här i England visar sig sprida många frön till kultur och förfining.» Fort skulle det visserligen ej gå . . .

Rom byggdes icke på en dag, aloëen begär hundra år för att hinna till blomning, och om Noak aldrig hade planterat vindrufvan, hvar vore operakällaren? Bättre att sätta en rofva än alls ingenting. — — Jag skulle vilja tillägga att utställningar af sådan art hade kunnat passa äfven herrar arkitekter, och jag har till och med en så ambitiös åsikt af saken, att jag tror det man med skäl skulle kunna framhålla i perspektiv en kommande tid, då mera förtrolighet med vattenfärg måhända kan komma att leda till våra allmänna byggnaders prydnad med *freskomålning*, och då t. ex. våra skolhus kunna komma att motsvara i det fallet hvad kyrkorna en gång voro. —

— Man bör akta sig för att af en utställning göra en butik. Som en regel, åtminstone att börja med, tror jag att det är bättre afse kvaliteten än kvantiteten af det utställda och snarare göra sådana expositioner till ett reserveradt nöje för societeten än för den stora allmänheten. Mera gifva det hela karaktären af »icke till salu» än af ett marknadsstånd. —

VII.

Hemma. Afsked med Italien. De sista åren. 1870—1875.

»Jag är för närvarande i Stockholm på besök», skrifver Egron till H. Brodtkorb 30 aug. 1869. Den 22 sept. skrifver han: »Hösten kommer och det är nödvändigt att snart nog komma till ett beslut och bestämmelse om när och hvarthän jag skall resa härifrån.»

Men han stannar hela vintern, hyr en ateljé i Stockholm och tyckes trifvas där. Den 20 dec. 1870 skrifver han till Brodtkorb:

Sedan jag sist skref, har jag kunnat hafva haft tid nog att resa rundt om jorden men har beständigt varit här i Sverige, i Stockholm eller åtminstone i Stockholmstrakten. — I begynnelsen följde jag krigshändelserna med stort intresse, men numera försöker jag glömma att det stora kriget ännu fortfar. All den misär, som det frambragt, är för stor att min inbillningskraft kan fatta den, och de egentliga militäriska operationerna förstår jag icke att bedöma och sysselsätter mig därför alls icke med att gissa resultaten på förhand. Men att dessa ganska säkert komma att blifva ganska stora och af omätligt inflytande på hela vår världsdel tager jag för afgjordt. Och detta icke allenast omedelbarligen i politiskt afseende utan också i hela vår kommande kulturutveckling. Lycklig den därföre, som kan hålla sig utom kugghjulen af vårt hårda tackjärnstidehvarf och ännu kan få ligga liksom

bland blommorna på ängen, i sorglöshet och solsken. Nu på hösten har jag försökt plocka några sådana blommor, jag menar att jag roat mig med att se igenom mina gamla anteckningar från min första tid uti Italien och Spanien och nu hunnit så långt, att en del däraf äro tryckta. — Dessa äro utdrag ur verkliga gamla anteckningar eller bref, och naturligtvis skulle de kunna mycket kompletteras, om jag skulle börja skrifva ur mina minnen, men då skulle boken kanske få för stort omfång; jag har också icke tid att alltför mycket ägna mig åt min skrifning. — Jag har varit så många år i England, att jag hunnit förvärfva mig många trofasta vänner där, med hvilka jag är i beständig korrespondens.

— — —

En anteckning.

Somliga hafva den tråkiga och bråkiga ovanan att skrifva upp i en plånbok utgifter och inkomster. Sådant har jag aldrig brytt mig om och är en slarfvig kassaförvaltare. I stället har jag då och då klottrat en rad om de intryck, som mött på vägen — ty jag föreställde mig att det efteråt kanhända skulle blifva åtminstone så intressant som gamla tvättnotor och kvitterade hotellräkningar.

Till H. Brodtkorb. — London 18 nov. 1871.

— Jag har nämligen för några dagar sedan beslutit mig för att åtfölja en af mina engelska vänner, som med sin fru reser söderut för att söka ett varmare klimat än Londons. Det är därföre nu afgjordt att vi nästa onsdag d. 29 nov. gå ombord i Southampton på en stor ångfregatt, som går till Alexandria i Egypten. —

Det förlidna året har varit som en stormig och ohygglig natt öfver Europa, låt oss hoppas att vi gå till mötes en ljus och glad morgonrodnad. Vi hafva alla en förkänsla af hur världen tyckes träda in i en ny epok. Det har kommit liksom mera allvar i luften, så mycket att poesi och skön konst tyckas kväfvas. Men låt oss

hoppas att vi äro på järnvägen, som skall föra oss till ett härligt paradis.

Till Mildhog Lundgren. — Ischia 5 febr. 1872.

— Kalla mig bortskämd, men jag måste bekänna att jag ryser, när jag nu tänker på nordens klimat. Ett varmt solsken är en oförliknelig Guds gåfva och mognar, som jag tror, mycket som endast skulle torka in framför kakelugnsbrasan. Men lotterna blefvo delade olika, och det vore otacksamt att klaga, om jag ändå icke kan glömma norrmannen som sade: »Norge er et gudommeligt land, men fanden maa leve der.»

Till H. Brodtkorb. — Ischia 5 mars 1872.

— Jag är glad att höra att den älskvärda frk. Virginia Larsson har fått göra den behagliga bekantskapen med din egen familj, och jag ber dig hälsa till henne rätt hjärtligt. Jag beundrar mycket ett fruntimmer, som med egna krafter kan bryta sig igenom så många svårigheter som hon har att bekämpa, ensam och utan att höra väl, och jag hoppas att hon med sin flit måtte göra alla de framsteg i sin konst, som jag så väl unnar och önskar henne.

Till G. W. Palm. — Perugia 7 juli 1872.

— I glädjen öfver att vara här har jag många gånger tänkt på dig, gamla tider hafva kommit igen och liksom nickat god dag, och jag kan försäkra dig att min gamla vänskap icke svalnat med de år, som gått. Jag har under vintern och våren varit på Ischia och i Neapelstrakten och äfven någon tid på Capri, och i det glada solskenet ha många ungdomsminnen liksom blommat. Det skulle hafva fägnat mig, om jag haft dig att prata med. Jag skulle hafva skaffat dig en präktig åsna att rida på, en som jag är bekant med och som jag hade kunnat rekommendera. Vi skulle hafva ridit omkring i klyftorna på mont Epomeo, emellan doftande myrtenbuskar, citronhäckar, under vinrankor och oliver, och med lika stor

njutning som åsnorna af tistlarna vid vägen skulle vi hafva sett ut öfver det blå hafvet med alla sina små hvita segel, Procida, Capo Misene ända öfver till Vesuvius med sin rök. Åsnorna se allt det där oupphörligt utan att därför det faller dem in att försöka måla det — och jag tror att de hafva rätt. Men om du skulle varit där medan det eldsprutande berget hade sin senaste våldsamma attack af maghosta, tror jag att du visst nog icke hade kunnat stäfja din målarbrunst, förr än du icke hade någonting kvar af cinober, kromgult och kadmium.

Från Neapel reste jag till Rom. — Det var nästan som om Rom hade borstat hatten och fått stöflarna halfsulade; det var tyst och anständigt på gatorna och i den starka värmen voro inga skäggiga tyska Künstler att se — förmodligen alla uppe i Sabinerbergen, Olevano och Grotta Ferrata. Café Greco är alldeles oigenkännligt i förgyllning och spegelglas och en stil, som skulle kunna passa le demimonde, så att jag icke vågade mig dit in. — —

I ett bref 3 nov. 1872 från Rom omtalar Egron äfven café Greco, »som ännu är lika skumt, och där Riedel och andra målare från urtiden sitta i det inre smala rummet och läsa tidningarna just som förr».

Till F. v. Dardel. — Rom 5 nov. 1872.

— Italien är beständigt Europas lustgård, och den som har ett öppet sinne för hvad det har att erbjuda, längtar icke ofta därifrån. I Rom finner jag stora förändringar sedan jag sist var här — det är nu en stor och liflig hufvudstad med fläng och trängsel omkring granna butiker, ståtliga ekipager, dyra hoteller. Damer i omätliga peruker och på höga, spetsiga klackar äro flitiga med att släpa tungt sammet och siden efter sig i det klassiska stoftet på Corso under det att i hvartenda kafé herrarna hålla statsråd. —

På morgonen bittida går jag vanligtvis ut i parken på Monte Pincio bland pinjerna och palmerna där, dricker in den friska, balsamiska luften och hör på det enformiga

plasket af fontänerna. Den tiden på dagen är jag merendels allena där och har endast sällskap af de många stora män, hvilkas marmorbyster stå spridda i de skuggrika alléerna, Rafael och Michelangelo, Tizian och Bramante, här står Columbus och Galilei, Cæsar, Cavour och Macchiavelli. Det är väl tänkt, att just på en alldaglig promenadplats genom sådana bilder erinra om, huru somliga haft kraft att kunna höja sig öfver vanliga småaktiga frivoliteter. Det gör icke ondt, och kan måhända väcka mycket godt som slumrar. Det är öfverensstämmande med vår tids idéer och i hvarje afseende en mera aktningsvärd prydelse än sådana badande nymfer, som man kan få se i somliga kungsträdgårdar. — Ju mera man ser af Rom, desto underbarare förefaller det, åtminstone gifver det mig intryck, ojämförligt mycket mera storartade än dem jag fått på något annat ställe. Det är liksom en mötesplats för alla sekler, en omätlig grushög, där man vid hvarje steg liksom trampar på bitar af beundransvärda konstverk, skatter af poesi och skönhet, som det är en njutning att åtminstone kunna se, äfven om man icke förmår att lyfta dem ur den förtrollade grunden. Allt detta fördunklar helt och hållet det slarf som nutidens konst förmår frambringa, och för inbilskheten kan en vandring i Rom icke vara annat än nedslående. Ett uppriktigt erkännande af huru ofantligt mycket vi hafva att lära af de gamle store, är det första som kan hjälpa oss att höja oss.

Till F. W. Scholander. — Rom hösten 1872.

Början af brefvet saknas. Det ark, som finnes i behåll, börjar sålunda:

. . . fullständigt karaktären af dem, han företog sig att måla af. Tizian, Velasquez, Rubens, Holbein kunde måhända måla skinnet bättre, men äfven knappt det. Ingen målning kan vara mer olik fotografi än Rafaels. Jag har också just varit nere i La Farnesina och sett hans förtjusande fresker där. De äro olika all annan målning,

så att de tyckas vara syner ur en annan värld. Det erinrar alls icke om kroppar af kött och blod och ben, det framställer för oss odödliga gestalter, som icke veta af någon sjuklighet och som röra sig i en eter, i jämförelse med hvilken vår luft icke är annat än kvalm. Den som har kunnat smeta ner kalkväggen på sådant sätt, att, när vi stirra därpå, vi liksom blifva hänryckta och förda att i en andesyn se Amor och Psyke, själ och kärlek och skönhet i en sådan friskhet att vi kunna tycka oss smaka nektar och ambrosia — den var mer än en trollkarl. Hela lilla Farnesina tycker jag vara charmant, en fin elegans som i allt af Balthazar Peruzzi. P. bodde i Siena, och hans eget hus där är också mycket vackert. I biblioteket i Siena bläddrade jag igenom en hel portfölj af handteckningar af Peruzzi. Som du finner, är jag en entusiastisk beundrare af den italienska renässancen och icke minst af de gamla hedervärda florentinska konstnärerna före Rafael. Jag har därföre också i sommar varit däruppe i Umbrien och med särdeles stor förtjusning rotat bland den massa af mästerstycken, som där finnes. Jag var så förtjust af åtskilliga, att jag icke kunde låta bli att försöka kopiera dem endast för ro skull och för mitt eget höga nöjes skull. Mitt uppehåll i Perugia behagade mig rätt mycket, och jag fann där artigt och vänligt folk. Vid hvarje steg där mötes man af minnesmärken från medeltiden, så att man kan tycka sig vandra omkring där nästan som i ett 1300-talets Pompeji. Liksom i Florens kan man i Perugia steg för steg följa ljusningen af medeltidens mörka natt och liksom räkna spåren från den tidens kraftiga fortskridande i civilisation. Det är beundransvärdt huru ett samhälle midt i en så rå och vildsint epok kunde ordna sig icke allenast till stadga och säkerhet men till ett blomstrande välstånd, frambringande de ädlaste frukter af industri och konst. Midt ibland så många prof på en lysande intelligens, förenad med verklig mandom, kan det vara nedslående att tänka på den råa själfviskhet och oförmåga, som på samma tid bodde närmare polen, och

ehuru jag härstammar i rätt nedstigande led från de råa röfvare, som då bebodde vårt land, erkänner jag mig alls icke vara pliktig att finna behag i deras dumma vildhet. Jag kan icke känna sympati för vilda horder, sammanhållna endast löst och med de ofullkomligaste och blodigaste band och utan ens förmåga att bygga åt sig andra än de bräckligaste och oändamålsenligaste skjul mot klimatets hårdhet — i allmänhet med så svaga förståndsgåfvor att knappt knnna hitta på någonting nytt själfva och endast med svårighet inseende värdet af andra folks framsteg. Af hvad som nu kanske oförsiktigtvis flutit ur pennan hoppas jag, att du icke måtte anse mig för en opatriotisk sälle, som icke lika högljudt som någon kan hurra pro patria, men ändå är jag icke missbelåten, om du däraf skulle tro dig finna, att mina sympatier för fornnordisk konst åtminstone icke äro stora. Men nog — lämnom detta missväxtdigra fält — tous les genres sont bons hors le genre ennuyeux, säger Mad. de Staël. Oden, Tor och Balder skola förlåta mig och äfven Blodugghadda och Himminglöfva, som jag hoppas. A propos mytologi, har jag också för några dagar sedan varit nere i Peterskyrkan och Vatikanen och varit bland alla helgonen och änglarna där, och tror att Fogelberg nog hade kunnat få sälja sin Balder här, utan mycket besvär, om han späckat honom med pilar och kallat bilden San Sebastiano. Prästerna behöfva sådana figurer — jag tror, mer än vi.

I Sverige, sommaren 1873.

Det är midt i sommaren, och jag är just återkommen från Italien. Har funnit min gamla bostad på Brunkeberg men till sommarnöje äfven skaffat mig rum på Drottningholm.

Färden hit ut med ångbåten tycktes mig icke vara för lång utan merendels rätt angenäm. Mälaren visserligen litet enformig, och fast Stockholm icke är något Vedig, har dess belägenhet dock sitt egna behag. Men nog

skulle jag ändå vilja kasta däromkring här och där några sådana alpkedjor med hvita toppar, som kring Lago di Como, eller i brist däraf ett par norska Fjæld med brusande vattenfall och på passande afstånd ett eller par eldsprutande berg — landskapet skulle därigenom vinna och blifva lifligare.

Emellertid måste man låta sig nöja med hvad Mosebacke, Strömparterren eller Hasselbacken ha att bjuda; allt i sin egendomliga stockholmsstil med ackompanjement af kaffe och konjak, cigarrer, notställare och musik, allt som det tycks en gärna sökt vederkvickelse för dem som icke stå ut med landtlifvets och sommarnöjenas mera enformiga vedermöda och ansträngningar. I allt känns det ungefär som vaggades man sakta i en båt på tidens stora flod, utan att synnerligt märka sig tilltaga i ålder och visdom, utan att känna hur man mognar i kapp med potatisen.

Sålunda går dagen stilla och beskedligt och utan fjäsk, så att man väl kan hinna vända tankarne hvart man behagar, och så nyligen kommen från Italien, måste jag bekänna mig icke sällan vända dem ditåt och att jag har minnena därifrån nästan klarare än mycket af hvad jag har omkring mig här.

Likväl är det mig tillräckligt klart att jag bor hos grosshandlar Rogh i 'långa raden', ett stycke från ångbåtarnas landningsbrygga, slottet och parken, hvars alla anläggningar, alléer, kanaler, bänkar, trappor, dammar, vattenkonster, svanar och bronsbilder — med ett ord både löst och fast jag tills vidare tycker mig rå om, men naturligtvis icke längre än till dess de kungliga komma och sätta sig ner i slottsrummen, hvilket väntas ske innan kort.

Hela parken är under tiden mycket tyst. Långt bort i perspektiv ser jag nog några trädgårdskäringar gå och kratta i alléerna utan att därför göra mig något omak, och icke heller tillskynda mig hvarken marmornymferna eller filosoferna det minsta förfång. I somliga hänseenden

kan jag sålunda på Drottningholm tycka mig vara som på en obebodd ö. Jag säger detta icke med ledsnad. Lugn och stillhet passar ju bra, när man är road af att drömma vaken hela långa dagen, och detta är för närvarande just min angenämaste, snart sagdt angelägnaste och mest ansträngande sysselsättning.

Men neka kan jag icke att mycket numera förekommer mig liksom främmande hemma. Mitt långvariga vistande utrikes har säkert största skulden i detta och att tankegångarna därunder småningom (blifvit) så införlifvade med skön konst, att inbillningen alltför gärna vänder sig till sådana vägar som föga passa en nordbo, jag menar en som bor i norden. Den som länge lifnärt sig med den föda, som fins i skön konst, kan nämligen lättare än man tror komma att känna en slags hungersnöd i omgifningar, allt för konsttomma. Huru detta känns vet ingen förr än han fått smaka det, men jag kan säga att under sådana förhållanden det icke smakar illa, om man har några inlagda saker att tillgå för att koka soppa på, och det är därföre icke så sällan som det roar mig att sålunda koka af hvad jag har kvar. — En vacker morgon hade jag det nöjet att få emottaga mina resande vänner från Småland. Det var första gången som de sågo Drottningholm och med hvilken förtjusning kan nog tänkas. — — — Slottets präktiga läge beundrades med förtjusning och liknades af någon i sällskapet vid en drottning speglande sig i Mälaren, under det att patron själf ganska riktigt utpekade att hela byggnaden utan tvifvel undergått en strykande reparation, så att kalkrappningen var snygg och ren, koppartaket väl underhållet och förmodligen också skorstenarna alla sotade; till och med Neptunus nere på stranden syntes i godt stånd och liksom nypolerad. Trappor och balustrader och allt det yttre synades sålunda med stor belåtenhet, men vid inträdet i den storståtliga slottstrappan slogos mina vänner med verklig häpnad vid att skåda de groflemmade marmorstatyerna, väggmålningarna af Johan

Sylvius, bysterna i nischerna, gipsgirlanderna, kolonner, gesimser, piedestaler och slipade pilastrar.

Vi insläpptes därefter i de kungliga rummen och på dess bonade, hala och slippriga golf, och sedan fönstergardinerna öppnats, började vi betrakta allt liksom andaktsfullt. Det var granna ljuskronor och speglar, stolar och taburetter, förgyllda ramar, fernissade oljefärgstaflor och annat gammalmodigt husgeråd. — — —

Tafvelsamlingen, ehuru det bästa som funnits däribland blifvit flyttadt till Nationalmuseum i Stockholm, kan ännu betraktas som ett ganska prydligt ameublement, icke opassande stället, om man likväl undantager de svenska porträtterna, hvilka nästan alla skulle bättre passa i hvilket klädstånd som helst. Vid att läsa namnen i stora bokstäfver på ramarne tycktes det vara beklagligt att konterfejen icke voro bättre; jag menar ledsamt för mig enskildt, ty mina småländska vänner tycktes icke lida just mycket däraf. Konung Oscar I hade den mycket lofvärda idén att samla porträtter af sina samtida regerande furstar, och dessa porträtter i naturlig storlek och i granna ramar äro nu allesamman placerade i en stor sal. Beundras mycket af passagerarna, som komma med ångslupen från staden; det behöfs icke mer någon Holbein eller Tizian, Velasquez eller Rubens; ces temps sont passés — i stället behöfs det nu kobolt till de breda blå banden och blyhvitt till de många kraschanerna. Men mina vänner voro icke nogräknade, utan sedan de ofantligt belåtna hade tagit afsked af vaktmästaren, satte vi ut i parkens långa lummiga alléer, först till götiska tornet, där vi bultade på utan att någon öppnade, hvilket förmodligen icke var till stor förlust; sedan förbi ättehögen, där det är meningen att någon gammal gud skall vara begrafven. Här och där skymtade hvita marmorbilder mellan träden, till dess vi omsider genom Kanton hunno fram till Kina slott för att beundra alla dess eleganta drakar och glacerade krukor.

Ehuru det nog icke var mina småländska bekantas

afsikt att genom deras besök få någon insikt i konstsmakens halt i vårt land på sjuttonhundratalet, ägnar sig detta lustslott icke illa för betraktelser i sådant afseende. För den, som är road af sådana, kan det där nästan förefalla som bläddrade han i en gammal bilderbok, visst nu saknande många sidor, bortrifna af okunnighet, okynne och råhet eller med dumma tillägg inflickade men ändå med tillräckligt kvar för att visa oss förgångna tiders skaplynne och smak. Tillika med de olika konstnärernas förmåga varseblir man äfven beställarnas bildningsgrad och afsikter, och det är sålunda som gjorde man bekantskap såväl med dem som klädde sig i narrkåpan som med skräddaren, som sydde denna.

Hvad som framförallt ligger i öppen dager är, hurusom alla anordningar blifvit imiterade efter utländskt mönster. Förgäfves sökes där något i hvad konst angår, som smakar af fosterländsk uppfinning. Allt försöker tala på främmande språk, stamma inlärda, oförstådda fraser och utanläxor utan allt sammanhang med vårt egendomliga folklynne. En öppen och oblyg bekännelse huru på sjuttonhundratalet det hos oss icke var till finnandes någon som helst utbildad inhemsk konst för att kunna motsvara eller uppfylla hvad dåvarande kunglighet i sådant hänseende fordrade och behöfde. Fjädrarna måste lånas af andra, den egna svaga hårväxten skylas under en främmande peruk. —

En fornlämning med mera fosterländskt uttryck än allt detta är det gamla värdshuset, som jag besöker dagligen, om än icke just i några vetenskapliga afsikter. Forskning i värdshusrörelsens mysterier fordrar nämligen många experimenter, ägnade att betydligt förkorta en vanlig människas lefnadslopp. Jag säger vanlig, ty att det finnes särskildt begåfvade naturer, som ändå därmed kunna hålla ut in i ålderdomens sena höst är obestridligt. Men som jag icke känt mig vara af dessa utvalda, har jag aldrig på allvar kastat mig in i detta farliga studium. Likväl, ehuru jag sålunda icke haft tillfälle att betrakta värdshuslifvet annat

än mycket ytligt och flyktigt, har jag ändå icke kunnat undgå att märka, hvilka betydliga omstörtningar den fortskridande civilisationen äfven däri anstiftat. — — —

Kommande generationer skola fåfängt göra gräfningar vid Blåporten för att hämta något fragment af alla de rymliga vin- och ölbuteljer som där tömdes, mycket mindre kunna göra sig reda för de ceremonier, som därvid iakttogos eller huru de glada prästinnorna i ett sådant Bacchitempel kunde vara icke ens fröknar eller mamseller utan bara helt simpelt jungfrur. Ehuru numera sådant kan låta sagolikt, är det ändock säkert att den tidens törstiga stockholmssjälar kunde i hvarje väderstreck utom tullarne till hugsvalelse finna sådana inbjudande kloster, alla med frestande matsedel och understundom äfven med mat, åtminstone alltid det dukade brännvinsbordet färdigt med den lockande aptitsupen, kumminost, anjovis och gräslök. Stallmästaregården, Mosebacke, Hagalund, Kräftriket, Ålkistan, Nacka och längre bort Snickarkrogen hette några af dessa lustgårdar med eller utan kägelbanor för herrar och gunga för damer, men aldrig utan lefnadslustiga pigor i nätta kjortlar och hvita strumpor, kvicka tungor och hafvande bak i nacken en liten grann sidensarsbindmössa, med stora bandöglor, som brukade gå under namn af kvarnvingar.

Sådana värdshus hade jag icke sett sedan barndomen, och i det gamla värdshuset på Drottningholm kan jag därför tycka mig liksom föryngrad eller försatt i en förgången tid, ty jag finner där ännu mycket kvar af det försvunna svenska värdshusidealet.

Ett gulmåladt trähus med trätrappor och med granrisviska vid dörren, de renskurade kvistiga golfven öfverströdda med finhackadt, doftande granris, lågt i tak, de gammalmodiga speglarna lutande från väggen, såsom de gjort öfver många numera historiska peruker och flintskallar, dessutom i smala förgyllda ramar porträtter af högvälborna riksråd i hermelinsmantlar och ordenskedjor och öfver smörgåsbordet ett urblekt konterfej af Hennes

Majestät Drottning Lovisa Ulrika med riksäpplet i hand. Emellan blomkrukorna i fönsterna kan man se öfver den vackra nejden och hela den lugna soliga viken framför slottet, de skogiga holmarna och vid stranden, stilla i sin ökstock, fiskaren med sitt metspö — medan på matsedeln redan finns stufvad abborre med filbunke, färsk oxbringa med pepparrot, rökt halmstadlax med ägg och spenat, smultron, plättar och sylt.

Ibland träffar jag i detta värdshus oväntadt vänner och bekanta från staden, hvilka för ombytes skull följt med ångbåten Tessin till Drottningholm i stället för att som vanligt begifva sig ut till Djurgården och Hasselbacken. Det kan då bli skålar för väntade befordringar och oväntade förlofningar, det berättas otroligt öfverdrifna rykten eller förunderliga men därför just icke ovanliga äfventyr, tills man för ro skull behöfver cigarrer, kaffe och konjak eller munklikör på gungbrädet emellan krusbärsbuskarna och därefter ett litet glas punsch, i fall någon brorskål skulle komma i fråga och vara nödvändig.

Att man i sådana ögonblick känner sig vara i fäderneslandet är icke att undra på. Men ändock, när jag sedan gick allena i tysta parken, kunde väl hända att så många af mina tankar begåfvo sig på flykt ut åt andra håll och tider, att på Drottningholm det blef föga annat kvar af mig själf än liksom endast min egna tysta klädhängare att vandra fram i alléerna. —

Hvad man under sådana ensliga promenader icke kan undgå att se, är de många gamla marmorbilder, som ännu stå kvar här och där i de gröna lunderna. Seende dem på det sättet numera liksom bortglömda och på lutande piedestaler är det endast med svårighet som man kan göra sig reda för, huru de en gång kunnat vara ansedda såsom nödvändighetsartiklar och ett oumbärligt sällskap. Besynnerliga dockor och leksaker att roa sig med här uppe i fuktiga Sverige, kan man väl tycka — och slutar med att antaga att de blifvit uppställda såsom skylt för den klassiska bildning, som bodde i slottet. En sådan

vanskaplig kalomni och parodi på grekisk konst kan dock numera icke erinra om annat än puder och smink. Emellertid kan man däri se barbaren, som bugar sig för en finare civilisation än den, till hvilken han själf hunnit; en tölpaktig komplimang för det som var på modet annorstädes.

Någon har sålunda också tyckt det vara mycket passande att här ställa upp en marmorkopia af Apollo di Belvedere för att tjänstgöra såsom ett slags löpare, hoflakej eller vaktmästare utanför teaterhuset och emellan två betjäntbyggningar. En lek som en annan, men dock klumpigare än att måla Jupiter på en solfjäder eller på krogskylten Bacchus på tunnan. I musik är det väsentligt att hålla takten, i de andra konstarterna tycks man hålla sådant för likgiltigt, och det är visst därför som de intryck, dessa så mången gång gifva, kunna liknas vid att höra falska toner, som alls icke stämma öfverens utan endast bullra i taktlös villervalla. Ingen tycker dock att det är synd om Apollo. Men när blef hela den klassiska konsten hos oss annorlunda behandlad; när blef här riktig gästfrihet visad åt söderns redan på halfva vägen hit blåfrusna gudomligheter? Hafva de någonsin hunnit hit annorledes än såsom andra torra, balsamerade mumier, släpade i likkistor i dimma öfver Alperna?

Fjärilen fladdrar fri och på granna vingar, där solen är varm, där rosen blommar till och med om vintern. I svalare länder samlar man sådana på knappnålar i skåpet bakom kakelugnen och roar sig med att skrifva kataloger. Ack! äfven utan att vara trädgårdsmästare kan man veta att en blomma snart vissnar, när hon ryckes från roten, och icke heller fordras djupa studier för att se hur ofta söderns konst blef i norden missförstådd, illa och oriktigt använd och betraktad så att säga bakfram och upp och ner.

Stackars Apollo, midt i gråa, fuktiga sanden och utan någonting på sig, gör han en trist figur, och tydligt kan man se att han kommit på villospår som en främling

utan släkt och vänner i landet. I all sin misèr kan man ändå se att det icke är en tiggare, men att han står på egna ben.

Denna bild påminner mig dock om så mycket, men ändå knappt annorlunda än som när en dagbladsannons hänvisar till hvarest mogna drufvor kunna fås.

— — — — — — — — — — — — — — —

En vacker söndagsmorgon stego jag och några vänner om bord på ångbåten som skulle gå till Skokloster, och färden blef mycket rolig igenom de stilla vattenlederna, alla fulla af gamla fosterländska minnen. Solen glimmade blank och trind, vattnet var likt en spegel och ifrån Lofön kommo vi. Från holmarna rundt omkring kändes dofta frisk tallskog och granris och som en glad morgonhälsning sände björkdungen sin vällukt med lekande fläktar långt ut på sjön utan att krusa vågen. Det är i sådana omgifningar som man känner sig riktigt hemma i gamla Sverige. Den främmande gyckelgrannlåten på Drottningholm kan då förefalla som en sömnig maskerad eller som ett barockt skuggspel med ombres chinoises och andra sväfvande och platta figurer. Man saknade det åtminstone icke, ehuru under torpstugans gröna tak icke fins grekiska profiler, icke heller vid rödfärgade höladan på stranden några korintiska pelare utanför fähusdörren, när allt är i en så rent fosterländsk stil, att till och med kon i vassen tyckes böla på ren ursvenska.

Omsider hade vi hunnit fram till Sko. Det stora hvitkalkade slottet med sina åttkantiga fyra torn har ett ståtligt, grefligt utseende, alla de smårutiga fönsterna glittra hela långa förmiddagen liksom förgyllda af det bländande solskenet, de lummiga gamla lindarna stå rundt däromkring och i tysta parken fins behaglig skugga, städade, krattade sandgångar i alléerna och frodiga blomstermattor pryda trädgården.

Efter en munter frukost i gröngräset skaffade vi oss inträde i slottsrummen. Allt gammalmodigt, så att man kunde tro utseendet icke måtte vara mycket annorlunda

än på 1600-talet. Mycket af värde syntes icke. Åtskilliga gamla porträtter torde vara anmärkningsvärda i historiskt afseende. I en sal äro väggarna klädda med konterfejer i lebensgrösse, föreställande fältmarskalken Wrangels kamrater under trettioåriga kriget, den tidens fotografier och ett riktigt album. I trappor och förstugor finns ännu prentade en mängd gamla inskriptioner, ordspråk och sentenser på många olika tungomål; ett rätt humoristiskt påhitt, liksom ett sällskap i de eljest tomma korridorerna och en idéväckande förströelse, ledande tankarna in på många oväntade krokvägar; i alla fall ett mycket bättre ornament, än vår moderna intetsägande grannlåt. Jag kunde däri se samma anda, som tyckte om allegoriska målningar som Ehrenstrahl sedan målade åt de kungliga och adeln. Somliga rum äro rätt pittoreska och passande för spökhistorier.

I rustkammaren högt upp på vinden finns en hel mängd gamla stridsvapen med rostiga blodfläckar, och hela slottet inger intresse såsom en kvarlefva af det slags tyska förfining, som inträngde hos oss efter westfaliska freden. Någon fläkt af skön konst sökte jag där förgäfves; mera likt ett prydligt ölstop än en slipad kristallpokal. —

Sedan gjorde vi också en dag en resa till Gripsholm. Det torde vara rätt mycket af intresse ännu kvar på Gripsholm, men på det sätt, som jag nu fick se det, blef intrycket nästan obehagligt. Med ångbåten från Stockholm hade nämligen kommit så mycket folk, att det var trängsel i alla trappor och rum, hvarigenom en villervalla uppstod, så att jag kände mig störd och tankspridd. Man måste armbåga sig fram genom en publik som på Djurgårdsspektaklet för att få det nöjet att svänga sig i Johan III:s fängelse och andra sorgliga rum; de svarta och vindögda porträtterna hängde som martyrer rundt omkring på väggarna, de klumpfotade stolarna voro alla upptagna af trötta, flämtande lustresande med deras byltén och paraplyer. Poesiens genius var sålunda bortskrämd eller hade

kanske krupit in och gömt sig i den långa ryska kanonen på borggården, där ingen kunde gå förbi utan att titta in i mynningen, utan att dock finna någonting. Allt tomt, tomt, endast folk öfverallt, beskedligt folk, patriotiskt folk, ångbåtsfolk.

För en spottstyfver säljes ibland en gammal sprucken målning, som efter att hafva genomgått renovering, som det kallas, sedan betalas med sin vikt i guld. I fall det är ett porträtt, frågas icke efter hur mycket af de gamla anletsdragen blifvit utskrapade eller ommålade; namnet, fernissan och förgyllningen är hvad som vanligtvis beundras mest.

Vid hastigt betraktande tyckte jag att Gripsholms slott måtte hafva undergått en liknande renovering, skurning, skrapning och lackering för att tillmötesgå en vördad publiks fordringar.

Äfven i fall verkligt konstvärde icke skulle vara i fråga, är det oundvikligt att vid sådana reparationer, om de handhafvas alltför oförsiktigt, åtminstone äktheten af mycket för alltid tillintetgöres för att ersättas af hvad som är osant, oharmoniskt med det hela och slarfvigt på allt vis. Af de sålunda förfalskade materialier, som ännu återstå af det forna Gripsholms slott, kan man endast få ett mycket otydligt begrepp om hurudant det stod på 1500-talet och om dåvarande hoflif. Detta måste sökas i andra urkunder. De spår som finnas af någon konstverksamhet äro så obetydliga på Gripsholm, att det är svårt att gissa annat än att förfiningen måtte hafva varit mer än mycket ytlig. —

Det är med verklig nedslagenhet som jag bekänner att nu vid återkomsten till fäderneslandet, hvad jag där sett af konstverksamhet icke varit ägnadt att gifva mig något högt begrepp om dennas liflighet eller särdeles värderika halt. — — Vårt odlande af konst har knappt begynt, och i betraktande af andra folks långvariga och passionerade verksamhet i sådant afseende skulle det vara ett alltför inbilskt misstag, om vi tilltrodde oss för-

måga att kunna göra liknande framsteg i hast och med de onekligen svagare naturliga anlag, som vi i sådant afseende besitta. Att hoppas detta skulle vara vanvett. Ingen födes mästare. I konst åtminstone har alltid äfven bland folkslag, mera begåfvade än vi, fordrats generationer af konstnärer förr än en verklig mästare uppträdt, och det är endast genom verkligt stora mästare som konsten kan göra eröfringar och sprida sitt ljus i mörkret. Jag upprepar därför att jag trott mig märka, att skön konst hos oss i allmänhet ännu är nästan så obegriplig som ett främmande språk, till hvilket man icke har något lexikon. I de jämförelsevis svaga konstverk, som i norden frambringats, märkes sällan någon passion för skönhet, snarare liksom ett begär att liksom smeka det fula. Jag har nu i tankarna det största och starkaste nordiska målaresnillet, Rembrandt. Hos honom visar sig det nordiska barbariska konstsinnet i sin högsta utveckling.

Förtroliga bekännelser.

Det gamla året är förbi; det är nyårsdag och man har börjat räkna 1875. Men jag känner mig liksom vara kommen genom en grind in på ett fält, där jag har ingenting att göra. Min sjukdom tycks icke vilja lämna mig, utan det är som om jag blefve svagare. Det är helt naturligt, att i samma mån föreställningen att jag icke kan lefva länge blir starkare, öfvertygelsen därom ock gör sig känd, och mina öfvertygelser, när de en gång hunnit slå rot, äro envisa. I sådan sinnesstämning har det fallit mig in, att det skulle kunna bli värdt att läsas af andra, om jag toge mig för att skrifva några rader om, hur åtskilligt numera förefaller mig i mån som jag närmar mig mina sista stunder.

Det är ett ämne, som intresserar mig själf i högsta grad, och det är med nöje, som jag sysselsätter tankarna därmed. Jag gissar, att en sådan bekännelse bör förefalla mången besynnerlig, men sådant är numera mitt

sätt att se. Anteckningar som dessa kunna icke äga något värde, om de icke först och främst äro fullkomligt ärliga; åtminstone hvad skulle det tjäna till att skrifva sådant, som man icke menar?

Förklaringen hvarför jag kan sysselsätta tankarna så roligt med dessa för mig så allvarsamma ämnen, är helt enkelt min fulla förtröstan på verkligheten af mitt eviga lif, eller att lifvet icke upphör med kroppens desorganisation. Utan denna åsikt skulle jag säkert se döden helt annorlunda och såsom någonting förfärligt. Jag betraktar detta hopp som en Guds gåfva, icke mindre än lifvet självt; och ju klarare det vaknar, desto vänligare synes döden. Smärtor i kroppsligt afseende vid den förestående upplösningen är det enda, som något skrämmer mig. Med en sådan föreställning kan jag njuta af att liksom drömma om, hur det kan komma att bli, när tanke och vilja slippa bero af kroppsliga band, utan få en friare och i alla afseenden bättre existens. En sådan känsla är hvad jag förmodar menas med *tro*: — en aning om evigheten, så mycket som vår inskränkta och jämförelsevis blinda jordiska tankeförmåga kan tåla vid eller beröras af. Jag har åtminstone så mycket däraf, att (jag kan) känna längtan efter en allt större förmåga i sådant afseende, och jag tröstar mig endast med, att en större klarhet är oförenlig med resten af den underliga materiella värld, till hvilken vi en tid måste vara bundna. Jag känner det för mig som en nödvändighet, att jag måste vandra sedan min födsel införlifvad med materien, ända tills den icke längre är mig till nytta och jag kan vara henne förutan. Jag föreställer mig, att de oräkneligt många och mångfaldiga tillfälligheter, som oupphörligt möta på en sådan väg, äro så att säga en mekanism, hvarigenom vår andliga varelse stärkes och förädlas. Man skulle nästan kunna tycka, att den har ett slags motsvarighet i fröet, som måste gro i jorden, taga näring på sitt sätt därur, för att kunna utveckla ett tillstånd, i

alla afseenden mera fullkomligt, men likväl individuellt detsamma som fröet.

Jag tycker mig icke längre hafva någonting att uträtta här i tiden. Är ändock så fäst vid lifvet, att jag ber till Gud att få lefva ännu någon tid. Ibland förefaller mig en sådan önskan vara en dum och oförlåtlig svaghet, endast visande misstro till att döden är en vinst. Men så länge man beror så mycket af materien, är man mer än till hälften ett djur, som i det längsta instinktlikt kämpar för lifvets bevarande i kroppen.

3. Sedan ett par dagar känner jag liksom krafterna skulle småningom tilltaga. Med detsamma en större dragning till lifvet igen. Det är dock icke för att njuta af hvad lifvet kan hafva att bjuda — det är snarare för att vinna tid att arbeta på min inre själs förädling. När idealet af en ängel visar sig, sträcker man ut händerna därefter, som barnet armarna efter solen; — vid sidan däraf ligger allt annat som i skugga.

— — —

Jag kan icke beskrifva mitt tillstånd bättre än (såsom) en känsla som vore själ och kropp på väg att skiljas åt, själen utan att sakna sitt hittillsvarande påhäng. Detta kan icke fattas, tror jag, annat än under rätt allvarsam sjukdom, kroppslig upplösning.

Jag har varit på många olika ställen af jordklotet, lefvat i förtjusande förhållanden, fått mottaga obeskrifligt sköna intryck af natur och konst, vänskap och många slag ädelheter. När jag brinner af längtan att kunna komma i sådana omgifningar och tillstånd igen, känner sig själen såsom fången i kroppen och i det materiella.

Det är då ett hopp och en tröst, att säkert kunna emotse ögonblicket, då jag skall inträda i en ny varelse, mäktig att utan jordiska hinder kunna mottaga outsägligt mycket skönare och mångfaldigare erfarenheter, än dem jag haft under en kort lefnad, liksom endast en försmak af en tillvaro, oberoende af tid och rymd. Dessa äro aningar, som jag icke kan begära att inse klarare, isynnerhet icke

genom de kroppsliga sinnena, så länge dessa böra vara mig till lykta på min mörka stig. Men jag är säker att brudgummen kommer och att porten öppnas till den eviga bröllopsglädjen. Detta känner jag icke såsom tomma drömmar eller försvinnande hjärnspöken, utan såsom ett verkligt varande, ehuru full delaktighet däraf icke passar tillsammans med den klädnad, som ännu är mig nödvändig. Det är ädelt att önska sig ett godt minne af efterkommande och tillfredsställande att lefva i en verksamhet, som kan lämna spår, vittnande om mera omtanke för andras väl än för egen vinning. Detta är verkligt adelskap med ett sköldemärke, som förtjänar att hållas i ära. Och det är vackert, som släktkärlek. Ära vare Gud i höjden och frid på jorden, människorna en god vilje! sjöngo ju änglarna i Betlehem.

Att kunna vara nyttig för andra, att uppoffra sig själf för andra, det är det högsta idealet; det är ju Kristus, vår Frälsare. Jag är glad att jag kan se det klart på det sättet. Att på sin plats, hur liten och obetydlig den än må vara, efter bästa förmåga medverka till det helas sällhet, det tycks vara vår rätta plikt i lifvet, och styrka därtill är den enda styrka, som är värd att äga. Är det kanske förklaringen, hvarför man vill bli frisk och icke dö? Man skulle på det sättet nästan tycka det vara egenkärt att önska sig döden. Det är lätt för mig att så lugnt tänka på allt detta. Jag är ju ensam! Hur annorlunda för den som har familj! Hur smärtsamt, när alla därtill hörande många inflätade band måste slitas, äfven om det blott är synvilla!

När man är sjuk och verkligt känner, hur kroppens organism är i olag, påminnes man rätt tydligt att själen kanhända är i ett ännu sämre tillstånd, som skulle förefalla osammanhängande, oharmoniskt, fult och vanskapligt, om man kunde se det ögonskenligt. Därför, när man är öfvertygad om att själen är något ojämförligt mycket dyrbarare och mera permanent än kroppen, kan man genom kroppslig sjukdom blifva väckt till längtan efter själshälsa

och på allvar söka efter de för en sådans ernående bäst tjänliga förfriskningsmedel. Under det kroppen aftynar, kan själen sålunda däremot vinna större kraft än någonsin förut och känna sig liksom tillväxa i hälsa. När man efter en allvarlig »examen de conscience» kan tycka sig hafva gjort framsteg på en sådan bättringsväg, medför det en barnslig fröjd, som närmast skulle kunna förliknas med det friska, glada ungdomssinnets glädje, då hela världen tyckes leka i sprittande lif. Hvilken outgrundlig mystär det är, att själen icke mindre än kroppen så lätt skall vara utsatt för smittor, och hur likgiltig man är för sina sjukdomar i det fallet, som dock sannolikt icke upphöra vid dödens port.

— — —

Ehuru vintern är tämligen sträng, har jag ändock kunnat vara ute för att åka på slädföret, senast i dag middagstiden. Det känns upplifvande att komma ut i fria luften efter att ha varit instängd i de täppta rummen, men jag kan icke säga mig njuta af den svenska vintern. Kanske kroppen uppfriskas däraf, men sinnet finner sig däremot så mycket mera nedslaget. Jag hatar snö och köld; det skrämmer mig att se till och med vattnet frysa; solen, liksom trött och kraftlös, orkar icke lysa mer än några stunder midt på dagen, mörkret känns blytungt och jag gäspar som vore jag icke rätt vaken. Det är så, fastkedjad på en klippa midt i snön, allena, som Prometeus borde målas. Men långt ifrån mig att likna mig vid honom, där jag sitter i mina varma rum på Brunkeberg, med kakelugnar, mattor och innanfönster, ty om jag visst lefver där som fånge, får jag ändå ibland fara ut och åka på släde i snödrifvorna.

Jag lider. Reumatismen kniper i benet, så att jag nästan vill skrika, och jag är led vid alltsammans; men det kan inte hjälpas. Jag har varit ute och åkt omkring Djurgården. Snö öfverallt; rysligt kallt. Skinnpäls och ludna pjäxor. Förfärligt alltsammans. Nedslående mer än jag kan beskrifva. Ohyggligt. Är det underligt, om

man i sådana förhållanden längtar efter döden som efter porten till en bättre tillvaro? Tålamodet räcker icke till. Men allt hänvisar på, att jag är mycket sjuk, organerna i ett upplösningstillstånd och utan rätt jämvikt. I sådana ögonblick kan man tycka det kroppsliga vara bara uselhet och betrakta det såsom fången sin kedja. Det enda, som stärker då, är föreställningen och hoppet om en existens, oberoende af allt sådant tungt jordiskt. Det är som längtan efter frihet. Jag kan icke förlikas med klimatet i Sverige. Jag känner mig i det som fisken ur vattnet. Lifskraften finner icke sin näring däri utan förtvinar. Här är hvarken ljuset eller värmet af den sort, som passa min natur. Det kan inte hjälpas, somliga plantor frysa bort. Jag har en blomkruka med en geranium, som står så dufven vid de isiga innanfönstren och nog tänker på samma vis.

— — —

15. Jag har börjat gymnastik. Löjtnant Conradi kommer alla förmiddagar och bänder och bryter mina kroppsdelar, armar och ben. Blodomloppet bör därigenom blifva lifligare och hela mekaniken sålunda komma i bättre fart. Onekligen känner jag mera välbefinnande än för ett par veckor sedan, men stor svaghet fortfar emellertid att trycka ner hela systemet. Det är besynnerligt huru hvarje lättnad i sådant afseende är kännbar. Isynnerhet märks det på lynnet och en större lefnadslust. Mindre likgiltighet för världsliga ting. Själskrafterna kännas därför icke svagare än förr, snarare starkare och friskare, jag menar tankeförmågan och perspektivet mera öppet för ny verksamhet. Likväl detta ännu endast kort. Hela existensen emellertid ljusare och klarare.

22. Det säges vara öfver 20 grader kallt på morgonen; efter Celsius många grader kallare än i Dantes helvete. Jag aktar mig för att gå ut; känner mig instängd. Hela världen likt mest en stor, mörk grotta, tom på annat än råttor, som gnaga hvar och en på sitt för att hålla sig varma, när de icke ligga på rygg och snarka. Det är

vår lott i tiden, att utan rast eller ro kämpa med elementerna och liksom öfva oss med i att af dem bygga oss hvar och en sin himmel redan här på jorden. Men hur ofullkomligt lyckas det merendels! Isynnerhet när man bygger på sanden och när man försöker bygga ensam och utan hjälp af tron, hoppet och kärleken.

I denna villervalla har jag instinktlikt sökt min ro i att betrakta harmonierna som uppkomma mellan färgernas olika skiftningar och att lyssna till musik. Det är ett språk, som alltid är oskyldigt, så länge det icke är blandadt med teckning eller ord. Det är som om oskuld vore ett eko af någonting ännu renare och skönare i himmelriket, någonting, som vi med våra grofva kroppsliga sinnen ännu icke kunna fatta, knappt ana, men som icke dess mindre säkert finns. Jag skulle vara ännu mera djur än jag är, om jag icke trodde så. Det är en skatt att äga en sådan tro, en skatt som jag fått till skänks, ty icke annorledes än likgiltigt har jag sökt den. Först nu, när lifvet är slut, inser jag trons värde och dyrbarhet. — Den vise har i alla tider sökt att undvika disharmonier. Men det skall också finnas sådana, som icke lida af att i stormstöflar klifva fram i smörjan utan att fråga efter hur många blommor trampas ned, blott äran nås. *Ära*, det är när femte raden hurrar åt charlatanen, som kan äta brinnande blår.

Jag låter tankarna flyta ur pennan helt oförsiktigt och utan bekymmer om de äro begripliga eller ej. När jag så skrifver, glömmer jag grammatikan och bryr mig icke om att stryka ut dumheterna. En vaken tankekraft vill gärna gifva af sina inbillningar åt andra och finner i ett sådant arbete ett slags hvila. Jag roar mig därför på mitt vis med att skrifva ibland, när det icke anstränger mig det minsta. Det är således ett slags lättja. Jag behöfver därvid åtminstone icke uttyda mer än jag vill hvad jag menar. Det är icke som att sitta och prata med en bekant, som kanhända vid hvartannat ord frågar och begär förklaringar, så att hela konversationen mången

gång icke blir annat än ett trassel af obegripligheter. Kastar jag fram en gädda, som jag fångat oskyldigtvis på mitt metspö, tar man det ibland för en katt med klor, som vill rifvas. Sådana misstag äro vanliga men mycket ledsamma och kosta alltid hufvudbry för att rätta.

När jag skrifver, frågar jag däremot alls icke efter invändningar — icke heller om den, som läser det, skulle gäspa. När jag själf gäspar, slutar jag att skrifva. Jag är ändå mycket road af att samspråka med någon som förstår mig och som icke behöfver lexikon till mina tankar. Och sådana vänner har jag, ehuru jag icke träffar dem så ofta som jag skulle vilja. Tid och rum heta ett par kedjor i denna världens fängelse.

— — —

7 april. Från Virginia har jag också i dag fått ett mycket vackert och vänligt bref, skrifvet i Genua, och jag gläder mig åt att hennes resa hittills gått så väl och nöjsamt, fast det på sätt och vis kommer mig att sucka öfver att vara i Sverige och utan hopp att kunna komma därifrån lefvande. Det är grufligt tungt att dragas med sådana tankar, isynnerhet som man icke kan vänta att finna någon, som kan dela tyngden af en sådan börda. Tvärtom skulle man nog tycka mig vara alldeles bortskämd, om jag skulle tala om mina lidanden i sådant fall. Hur skall jag kunna glömma att det finns klimat, som äro så mycket bättre än vårt?

5 maj. När kroppen är sjuk, så att man icke mer tycker sig kunna vänta annat än bara kval i den tid, som återstår att lefva, söker man gärna tröst i hoppet på en salig evighet. Under det kroppskrafterna äro nedstämda, har man dock minst förmåga att kunna ens ana någonting utom tid och rum eller förbindelsen emellan världens lidanden och en ren frid och en oändlig fröjd. Hur skall man tänka sig den frigjorda andens förmåga att *minnas?* Finns det ett Lethe att dricka glömska ur?

— — —

På min sjukdom måste jag skylla, att jag för närva-

rande lefver som en eremit i sin grotta. Som jag tycker, gör jag icke mycket direkt ondt mot någon människa, men det är icke (mer än) en half existens att icke verka någonting till andras gagn och fromma. Det är icke människans mål att vara endast passiv — vi måste vara aktiva, hvar och en efter de gåfvor som han fått. Evangelium talar om fikonträdet som blef förvissnadt *för det* att ingen frukt fanns därpå. Bed och arbeta, heter det. Egennyttighet är synd, kanske den vanligaste af alla, frätande beständigt på godheten. Egennyttans mål är lättja.

9:de. Jag tycker känna mig liksom kraftlösare med hvar dag och hur min energi slocknar. Föreställer mig därför, att jag icke är långt ifrån målet för resan. Och jag är trött, så att jag längtar efter att komma fram, som så mången gjort före mig. Min enda glädje är att sträcka armarne efter vår Herre.

13. Jag har gjort mitt testamente. Det besparar kanhända mycket bråk för efterkommande och jag är därför glad, att jag har detta dokument i ordning. Men det påminner om sista akten. När man skrifver ett sådant papper, är det i föreställningen såsom kropp och själ redan vore skilda åt, och man tycker att det varit helt kort som man lefvat i tiden, en resa endast af några mil.

Genom sjukdom vändas tankarne mera liksom inåt, och det är fara att man därigenom ledes till mera själfviskhet än som är nyttigt; förströelse är därför önskvärd.

Jag tycker mig hafva en uppriktig lust att kunna tjäna till andras båtnad och det är därför nedslående att känna sig icke äga större förmåga därtill. Jag längtar efter att kunna arbeta på något vis. Jag är öfvertygad om, att medvetandet att vara nyttig är ett villkor för förnöjsamhet och att äga jämvikt i själen.

— — —

20:de. I dag har jag haft bref från Rom och svarat några rader. Jag är ledsen att icke hafva kunnat skrifva i gladare sinnesstämning, ty det är icke rätt att stämma ner lynnet på Virginia, som håller så mycket af mig. Men

när man är uppriktig, skall man icke måla grannare tafla än omgifningen är. Likväl kan man förebrå sig att söka lättnad i sina bekymmer med att meddela dem åt andra. Svagheten söker stöd och sympati, och hvem är icke svag? Hvad kunna vi af oss själfva, allt är Guds gåfva och af Hans kärlek få vi alltid hvad vi bäst behöfva. En sådan tro är vår enda styrka; och måtte jag alltid få behålla den rätt lefvande och orubbad! I lidandet är det helt naturligt, att man längtar efter himmelsk sällhet; men hur kan jag blifva nog ren, om icke i och af vår Herres oändliga nåd? Jag törstar därefter, som vore jag i torra öknen. När hoppet känner en stråle från hägringen af den himmelska glädjen, blekna jordelifvets ljusaste och härligaste färger, ja, tyckas vara skuggor. Hur gärna flyga därför tankarne till detta goda land och klappa på porten för att komma in. Och vägen tyckes mig gå öfver Italien, det ljusnar mer och mer, tills man nästan känner sig stå på gränsen till änglarnas rike och bland klarhet, sanning, godhet, renhet; och man kan känna en aning och försmak af den eviga kärleken, som är Gud vår Herre.

— — —

22. Doktor Hæggström har varit hos mig i dag. Han tror, att det skulle göra mig godt att komma till Lysekil i sommar, för att där få andas frisk luft på västra kusten. Detta har nu kommit i mina tankar — om och huru. — Jag är så klen som ett lindebarn, och viljan viker för det minsta motstånd.

29:de. Jag kan nu begripa, hur man kan önska sig att få dö. I den mån man förlorar hoppet att kunna vara till gagn för andra och sig själf, att på något sätt öka harmonierna, plågas man af alla de grufliga disharmonier, som man har omkring sig. När man icke kan hoppas mer att kunna få styrka att kunna frambringa någonting till andras nytta och nöje, förefaller lifvet tomt och man känner sig öfverflödig här i världen. Icke underligt om man då längtar att få flytta in i en ljusare verkningskrets, och aningen om en sådan bryter därför som en solstråle

genom töcknet. Och den trötta anden flyr till vår Herres outgrundliga kärlek, där friden endast står att finna. Hur suckar man då att kunna bjuda Honom ett rent hjärta och finna all sin fröjd i hänryckt tillbedjan.

— — —

(Lysekil). Det är i dag jämt fjorton dagar, sedan jag reste från Stockholm och midsommar är förbi. Jag förespåddes alltid att den starka hafsluften här på kusten i förstone skulle komma att *söka* mig. Det kan hända, att detta är orsaken, hvarför jag ännu icke känner någon förändring i mitt hälsotillstånd. En svaghet i hela systemet har frambringat en plågsam likgiltighet för allt, som omgifver mig. Jag föreställer mig, att det hastar mot slutet och hoppas, att döden nalkas som en vän och förlossare. Jag ser åtminstone icke annat framför mig än en mulen framtid, alldeles olik det lif, jag hittills genomgått. — Det bästa arf, som jag fått af mina föräldrar, är min barnsliga tro och förtröstan på vår Herre, och om denna klara stjärna alltför ofta varit höljd i världens dimma och moln, har den dock alltid framblickat, när jag tyckt mig stå utan all hjälp på jorden. Denna förtröstan är äfven nu mitt enda stöd, och om jag lider, är det ljuft att veta att Gud är allsmäktig och den outgrundliga kärleken och visheten, som bäst vet vårt sanna bästa, bättre än vi kunna önska.

— — —

Jag måste tillräkna det min kroppsliga svaghet och brutna hälsa, att världen numera förefaller mig så otreflig. Det har funnits många stunder i lifvet, då intrycken från min omgifning stått i så harmoniskt förhållande till min lefnadslust, att det skänkt förnöjelse. Sådana intryck är det nu fåfängt att vänta. Ces temps sont passés. Det är sålunda icke underligt, att min största ro är att hoppas på en annan och bättre tillvaro. De rika och förtjusande intryck, som jag i min bästa lefnadsålder fick mottaga i Italien och Spanien, till och med i England, äro numera icke annat än bleknade minnen. Hela min värld är nu-

mera icke lik annat än de grå klipporna omkring Lysekil, mot hvilka de oroliga böljorna utan hvila skvalpa.

— — —

Bekymmerslöst seglar glada ungdomen på de ostadiga böljorna när hafvet är solbeglänst, utan att minnas hur djupt det är, medan jag på sviktande knän går utför trappan, som leder till min graf och till färjan, som skall föra mig öfver till en bättre strand. Därför vända sig också tankarna så ofta att betrakta, hur färdig själen kan vara för den färden, och till och med i mörkret kan då mången gång hägra hoppfulla förespeglingar om hvad intet öga sett och intet öra hört.

I min längtan efter kroppslig hälsa kan jag ibland blygas öfver att jämförelsevis vara så likgiltig för själens renhet och förädling, något så mycket viktigare och önskvärdare.

Allena och halft drömmande satt jag på verandan och stirrade på, hur de glittrande böljorna outtröttligt tumlade om mellan de grå klipporna. I salongen spelade någon på fortepianot stycken ur Mozarts Don Juan. Förunderliga kraft, som lefver i sådana melodier; det är harmonier, som kunna komma oss att ana änglarnas språk, och som gjuta en outsäglig tröst i det oroliga hjärtat. Musik ur oskuldens tal. Det var som om Mozarts ande hade varit mig nära — i himmelskt leende. Likväl tror jag, att någon af Beethovens sonater skulle hafva kunnat förtjusa mig mera i min nuvarande sinnesstämning. Men fåfängt väntar jag att få höra sådant, hur jag än må liksom törsta därefter. — I hvarje harmoni finns en fläkt af evigheten och af musik är trappan byggd, som leder till andevärldens port. — Hvilken outgrundligt mysteriös kraft har människoanden däri, att kunna dominera och harmoniskt ordna ljudvågorna i *tidens* ocean, så att själen på dem kan känna sig flyta ända till *evighetens* strand, hoppets fasta grund! Så undra vi i vår barnslighet på hvad vi ännu icke fått tillräckliga krafter att bära.

Det är i början af juli och det vackraste sommarvä-

der. Solen kommer hvar morgon som en härold och proklamerar Guds allmakt och kärlek och fyller hela världen med en hymn till den Högste, lifvets Herre. Hvarje dag kommer solen sålunda som en öfverstepräst i naturens tempel och kallar oss till lofsång och tillbedjan. Hur afskyvärd är den svaga människans otacksamhet för en så tydlig uppenbarelse af den gudomliga kärleken, liksom skulle det vara en hennes rättighet. Herre, låt mig aldrig glömma solskenets predikan och öppna mina ögon, att jag allt klarare måtte kunna se din nåd, som varar oföränderligt, lika outtömlig, för hvilken en dag är såsom tusende år, och tusende år såsom en dag!

— — —

Jag känner mig ännu beständigt som på resa i främmande land och hemsjuk. Det är i sådan sinnesstämning jag skrifver dessa rader, som nog icke kunna förstås af andra än dem, som äro lika hemsjuka. Äfven på det rikaste blomsterfält kan biet tröttna att surra omkring och samla vax och honung — hur mycket snarare då på torra, sandiga kusten och när vingarna börja domna.

Under hela min sjuklighet har jag känt en ledsam svaghet i fötterna, och jag är icke säker, om (icke) detta onda är i tilltagande. Jag skulle kunna sålunda säga, att jag äfven i detta fall känner mig alltmera mista fotfäste på jorden. Det är en mörk föreställning att se sig liksom fastkedjad, i synnerhet som också ögonen icke mera äro så starka som förr, och utsikten därför kan vara att fängelset blir i mörk cell. — Jag ber till Gud att bli förskonad från en sådan pröfning, men ske Guds vilje!

22:dra. Jag vågar icke uttala, hur allena jag tycker mig vara ibland — det skulle alltför mycket bedröfva mina närmaste, som vilja mig så väl. Men min utveckling har fortgått på ett så helt annat sätt och i så andra sfärer än deras, att jag icke kan vänta, att de skulle kunna fatta och begripa allt hvad jag nu saknar. Hur skulle jag t. ex. kunna låta dem förstå, hur jag plågas af den brist på konst och konstverk, som jag måste lida, alltsedan jag är

tillbakakommen till fäderneslandet? Minnet är i sådant icke tillräckligt. Hur denna slöhet är tröttande (för) mig kan jag icke beskrifva, men jag känner den liksom frätande. Och framtiden visar mig inga gladare utsikter. Tålamod! — — —

Jag kan icke neka till, att jag varit i tillfälle att se världen från många sidor, och jag kan skatta mig lycklig att icke därigenom vara mera fördärfvad än jag är; ty det är en sanning, att man oupphörligt går bland frestelser att söka det falska i stället för det som är sant och rent. Obegripliga mystär, att människan så lätt hellre väljer det som är ondt än det goda och att vi äro blinda för det godas skönhet! Heta strider kostar det att kunna betvinga denna böjelse, men triumfen är outsägligt glädjande. Man kan tycka sig känna liksom en ny och ädel metall smälta ur den råa malmen och orena slaggen, en metall, som dock behöfver många hårda hammarslag för att komma i den rätta formen och stålsättas med en blandning af motgång och lidande. Guds vägar äro icke människans vägar, utan, hur mörka de må förefalla oss, likväl säkert ledande till himmelriket. Lycklig den som funnit hur ljuflig den trappan är, som leder dit ifrån världens tomma irrgångar! Då kan det kännas vid hvarje steg som komme ljusare bilder oss till mötes, som vaknade lifligare tacksamhet och hopp och kärlek och längtan efter all sannings källa.

18. Jag är nu återkommen till Stockholm från västra kusten. Reste från Lysekil med ångbåt till Uddevalla, där vi stannade öfver natten. Därifrån till Göteborg sjövägen. Sedan kanalvägen hit. Ännu svag och klen, så att jag varit orolig hela tiden för att möjligen bli riktigt sjuk och sängliggande på vägen. Är därför särdeles belåten att vara hunnen till mina rum vid Herkules backe. Jag sofver lugnt hela natten, och matlusten m. m. är icke dålig, men tålamodet pröfvas hårdt. Ingen sysselsättning hela dagen.

25. Det är med stor belåtenhet, som jag är återkom-

men till mina rum, och jag hoppas att där snart få afsomna i stillhet. Jordelifvet har ingenting mera för mig lockande. Jag kommer just från en lång resa genom en stor del af Sverige — alldeles tomt på spår efter skön konst, liksom en vildmark — och ingen som förstår, hur man kan lida af en sådan brist. Det är som att vara allena i mörkret. Jag söker tröst i att åtminstone läsa om Florens och Italien. Det är dit anden helst vänder sig, medan den sjuka kroppen ligger som i dvala i Sverige. Det är som att lefva som i drömmen, och det är en plåga att vakna till realiteten. Den ena dagen kommer efter den andra, men jag tröttnar mer och mer. —

Men i mitt svaghetstillstånd känns det lugnt att vara hemma i Sverige och jag njuter af stillheten i mina rum. Men det är icke mycket mer än min sjuka kropp, som sålunda är hemma; i inbillningen är jag merendels borta från fäderneslandet på färd bland gamla minnen. Helst flyger sålunda tanken till Italien liksom för att söka föda, den föda som passar mig. Jag tycker mig där finna ädlare materialier för mina drömmar om min himmel. Om jag kunde välja, tror jag icke, att jag skulle välja Sverige såsom det land, där jag ville nedslå mina bopålar. Det är nu mycket för sent att flytta, men Florens tror jag skulle ha kunnat passa mig bättre i många afseenden, och ännu flyger tanken dit ofta, lockad af många sympatier. Jag finner mera behag i Italiens klimat och utseende än i Nordens, och jag är säker, att njutningen af Italiens gamla konst skulle försköna mitt lif. Jämförelsevis känner jag mig här lefva som i ett slags tomhet, som på ett sandfält i stället för i en yppig blomsterträdgård; det känns som en obotlig hemsjuka. Men min tröst finner jag i mina längtansfulla aningar om himmelriket och i hoppet att där få möta idel renhet, ljus, sanning, kärlek utan afbrott, den gladaste harmoni. Ack, hur känns jordelifvet däremot som en kaotisk villervalla! Ack, hur jag suckar efter något bättre! — I mina ritböcker har jag brukat att för ro skull teckna af hvad jag sett omkring mig; på des-

sa blad försöker jag teckna hvad som rör sig i mitt inre; ty jag är ännu målare.

6 sept. Jag tycker mig blifva svagare dag efter dag och jag ber Gud att låta mig få slumra in i frid och stillhet för att vakna i evig glädje!

Tillkomme ditt rike!

5 okt. Det är länge sedan jag skref. Tiden går emellertid och jag tycker mig blifva svagare. I dag ha grefvinnan Kalling och M. Chetwode varit hos mig för att taga afsked. De resa till Rom. Jag är glad att de köpt af Virginia och att de äro nöjda. Jag tänker hela dagen på slutet och har inga planer för framtiden.

Noter.

Sid. 10. — Stockholm 8 maj 1870: »I denna vecka sänder jag flera saker, som jag här målat, öfver till England.» — Rom 14 nov. 1872 om vistelsen i Perugia: »Jag arbetade i fred och ro, så att jag kunde få åtskilligt färdigt, som jag sändt till utställningen i London denna vinter.» — Rom 7 april 1873: Har »de sista veckorna arbetat mycket» och afsändt till Londonutställningen, »som nu snart öppnas.»

Sid. 28. — Egron nämnes första gången i Konstakademiens handlingar 1835, då han erhåller en belöningsjeton i »Mindre antikklassen».

Sid. 29. — Edvin var Egrons broder. Han dog i Paris. Egron beskrifver hans graf på Père la Chaise i bref till brodern Mildhog 28 aug. 1839.

Sid. 31. — »Uppträdena i Stockholm» voro de med Crusenstolpes dömande och afförande till Vaxholms fästning sammanhängande gatutumulten.

Sid. 97. — Jämför den återblick på den första vistelsen i Italien, som Egron under sitt sista besök därstädes nedskref (»Lediga stunder i främmande land», sid. 198 o. f.).

Sid. 113. — Egrons uttalande om Schwanthalers Karl Johansstaty och annat dithörande, se min bok »Svensk konst och svenska konstnärer», sid. 213.

Sid. 114. — »Fogelberg håller på att modellera en superb Torsbild, för hvilken de danska och vi andra en afton bringade honom ett vivat», skrifver Egron 23 juli 1843.

Sid. 119. — Om Egrons hemsända arbeten uttalar akademien 2 dec. 1845: »Historiemålaren Lundgrens hemsända tafla var af så ringa betydenhet, att akademien inväntar något större arbete af hans hand för att däruppå grunda ett omdöme af hans framsteg.» — »Med anledning af det bristande studium efter naturen», som akademien funnit i såväl Lundgrens som i Wahlboms arbeten, infordrar den af dem hvardera tre tecknade och tre efter naturen målade modellfigurer samt ett hufvud i full storlek.

Sid. 126. — 1873 nämner Egron att Pio IX »för icke länge sedan» uppställt statyer af Petrus och Paulus framför Peterskyrkan.

Sid. 129. — Den 1 okt. 1847 har Egron hemsändt teckningar (i blyerts) till G. Stephens' svenska folksagor.

Sid. 129. — Akademien granskar på sitt sammanträde 21 juli 1848 de senast hemsända arbetena, finner Corpus-dominifesten förtjänstfull men väl dekorationsmässigt behandlad och figurerna föga individuella. I Homeros-kompositionen är teckningen vårdslösad, utan adel och stil, men »Kvinna som leker med sitt barn» berömmes för »naivitet och friskhet i både tanke och utförande». Akademien erkänner att Egron »med berömlig framgång ägnat sig åt de högre konststudier, som för en historiemålare erfordras». Han erhåller ett års förlängning på resestipendiet. — 27 juli 1848 har han hemsändt »Syster och bror», en liten tafla »i det spanska maneret», och »Tvenne trötta åsnor utanför en vigne».

Sid. 129. — Den i brefvet omnämnda skrifvelsen tyckes ej ha blifvit bevarad och om dess innehåll vet jag intet. Brefvet upptages här därför att det visar Egrons intresse för konstodlingen i Sverige.

Sid. 130. — B. v. B. = Bernhard von Beskow.

Sid. 131. — Belletti, sångare, var 1839—1844 anställd vid operan i Stockholm.

Sid. 134. — De 3 målningar, Egron utförde åt Brodtkorb voro »En långväga pilgrim som blir plägad i en romersk vigna och berättar om främmande land», en utsikt af Casa Cenci i Villa Borghese och en kopia af den s. k. Beatrice Cenci.

Sid. 183. — Angående sitt lefnadssätt skrifver Egron i samma bref: »Du kan icke tro hur litet man här dricker vin i allmänhet, och hvad mig själf beträffar, ehuru midt i ett vinland, smakar jag det nästan aldrig. I detta klimat är det bättre, om man kan undvika allt som bringar hetta i bloden, den brinner nog, gudnås, Bacchus förutan.»

Sid. 188. — John Phillip, f. 1817, d. 1867. — »Phillip,» skrifver Egron, efter att ha gjort hans bekantskap, »är en rikt begåfvad och mycket originel målare med ett briljant färgsinne och för resten en obeskrifligt älskvärd personlighet.» — Sommaren 1852 gjorde Egron en mängd teckningar till ett engelskt arbete »Castile and Andalusia».

Sid. 196. — »Topham en af Englands bästa akvarellmålare, kom med ett rekommendationsbref från John Phillip, och vi äro därföre redan som gamla vänner. Han har flyttat till mig och skaffat sig möbler i staden,» antecknar Egron våren 1853. Francis Vilh. Topham föddes 1808 och dog 1877.

Sid. 199. — Se äfven Egrons uttalande om Francesco Goya i *Italien och Spanien,* tredje upplagan, sid. 349.

Sid. 199. — Detta lilla fragment ur en roman ur verkligheten är här tryckt utan utelämnande af de ord och rader Egron här och hvar strukit öfver i manuskriptet — liksom rädd för hvad han sagt. — Om den unga flickans enlevering yttrar han sig skämtsamt och utan att ens förtiga älskarens namn i *Italien och Spanien,* tredje upplagan, sid. 362.

Sid. 227. — Om en familj i Sevilla skrifver Egron d. 19 okt. 1857 bland annat: »Dottern Donna Enriqueta är den charmantaste, finaste, kvickaste, gladaste, graciösaste flicka, jag någonsin sett och därjämte betydligt vacker och välskapad.» Han har »alltid hållit af henne obeskrifligt». Nu återser han henne och finner henne »öfverträffa alla mina föreställningar i älskvärdhet och skönhet. Emellertid ora pro

nobis att vi icke måtte blifva allt för betagna — det skulle vara den största olycka som kunde hända mig». — 1862 d. 11 dec. omtalar Egron att Enriqueta »är förlofvad och skall snart gifta sig med en öfverstelöjtnant».

Sid. 230. — »Hur jag bor» i London beskrifver han utförligt i ett bref d. 27 jan. 1861. Han härskar öfver ett helt litet hus, på nedra botten bor värdinnan, en trappa upp äro två salonger med spislar af hvit marmor, speglar, mattor, portiärer i grönt och gult, konstsaker, två trappor upp är arbetsrummet, »där man knapt kan vända sig för oordentlighet», sofrum, badrum m. m. I källarvåningen kök och breakfastroom.

Sid. 231. — Skildringen af vistelsen i Köln och Köbenhavn är här tryckt efter Egrons koncept. En renskrift — vida mindre liflig och omedelbar i framställningssättet — finns bland hans papper i Kgl. biblioteket.

Sid. 246. — Frank Dillon, f. 1823, målade motiv från Orienten och Japan.

Sid. 255. På tal om den korta sommaren i norden skrifver Egron från London d. 2 juli 1863: »Medan göken gal, borde alla bläckhorn korkas och icke öppnas förr än det blifvit hvit frost på marken.» — Och om våren i Sverige, Sevilla d. 20 mars 1868: »När naturen bjuder sina håfvor, skall man icke vara ett fä, men taga ögonblicket i akt som en girigbuk.»

Sid. 257. — The Society of Painters in Watercolours stiftades 1804. Endast i England bosatta akvarellmålare fingo där inväljas. Föreningen kallades skämtsamt »the difficult society», därför att det var så svårt att komma in där. Förutom de 30 medlemmarna hade det 25 associerade, som hade rättighet att utställa i föreningens galleri.

Sid. 264. — I *Italien och Spanien* — dock endast i första upplagan — äro införda några bref från Ravenna, Siena och Florens, daterade maj—juni 1846. Dessa bref äro med all säkerhet skrifna under den italienska resan *1865*. Jämför här uttrycket »den kusten af det Adriatiska hafvet var mig okänd» och i brefvet till Brodtkorb d. 25 maj 1865 »jag har länge varit nyfiken att se det gamla Ravenna». — I juni *1846* skrifver Egron till sin broder: »Ända tills nu har jag varit i Rom, ehuru värmen varit plågsam.» »Hela juli månad» var han sedan jämte Molin i trakten af Tivoli. 1847 i oktober gör han en sommarfärd till Viterbo, Orvieto, Bolsena, Siena, Florens.

Sid. 274. — Den af Egron hyrda ateljén i Molins hus, Näckströmsgatan 3, öfvertogs af Knut Ekvall. Egron skrifver till Mildhog, Sevilla d. 20 mars 1868 härom: »Någon hyra kan naturligtvis ej komma i fråga. Jag hoppas blott att han kunnat hålla sig varm i rummet och där kunnat arbeta i fred och stillhet, ehuru Bråvalla slag försiggår i rummet bredvid och Karl XII bor på nedra botten.» — Aug. Malmström hade ateljén vägg i vägg, där Bråvalla slag stod ofullbordad, och i ateljén nere på gården arbetade Molin på Karl XII:s staty.

Sid. 281. — Egrons sällskap på resan 1871—72 var Charles Vacher, akvarellmålare, f. 1818, d. 1883.

Sid. 281. — Då han erhållit Svenska akademiens medalj för »En målares anteckningar», första delen, fruktade Egron att nästa del — om

Indien — ej skulle motsvara allmänhetens nu ökade fordringar — och bad sin förläggare, Gustaf Laurin, i bref, Ischia d. 23 jan. 1872, att låta »någon genialisk och opartisk hand» i manuskriptet stryka ut »så många dumheter som möjligt».

Sid. 282. — Virginia Larsson, f. 1844, d. 1893, akvarellmålarinna, var Egrons elev. Han talar i sina bref från de sista åren ofta om henne med mycken värme.

Sid. 305. — Egron Lundgrens testamente, dateradt d. 11 maj 1875, finns i Nordiska museets arkiv. Brodern Mildhog blef enda arfvinge, »dock med skyldighet för honom att till fröken Virginia Larsson utbetala en summa af 5,000 kr. såsom en hjälp vid hennes studier — — äfven att tillställa Göteborgs museum min samling af gamla kopparstick och fotografier att därstädes oförskingrad förvaras.» — Expeditionssekreteraren Mildhog Lundgren afled d. 19 febr. 1886. Han hade 1879 testamenterat Egrons efterlämnade studier i akvarell och handteckningar — mer än 1,000 blad — till Nationalmuseum och manuskriptsamlingen till Kgl. biblioteket. Några anteckningsböcker och ett och annat bref tyckes likväl dessförinnan ha blifvit bortgifna till ett par af Egrons vänner.

Rättelser.

Sid. 133, r. 26 *står* Holbecs, Brendhtrup *läs* Holbech, Brendstrup
» 165, i öfverskriften *står* Rätt *läs* Rädd

